

**Vanhoillislestadiolaisuuden
vuoden 1934 hajaannus
Rauhan Sana -lehden tulkitsemana 1935–1950**

Joensuun yliopisto, teologinen tiedekunta
Läntisen teologian laitos
Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
syksyllä 2005
Kirsi Nevalainen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1. Tutkimustehtävä	3
1.2. Tutkimusmenetelmä	5
1.3. Lestadiolaisuuden hajaannukset ja aikakauslehtien merkitys	8
1.4. Vanhoillislestadiolaisuuden hajaannus vuonna 1934	10
2. VUODEN 1934 HAJAANNUKSEN KÄSITTELY RAUHAN SANA -LEHDESSÄ VUOTEEN 1939	14
2.1. Rauhan Sana -lehti perustamisestaan asti puolustuskannalla	14
2.2. Hajaannuksen käsittelyn huippuvuodet 1936–1937	20
2.3. Oman ryhmän puolustaminen korostuu hajaannusta käsiteltäessä	26
2.4. Hajaannuksen seurausten kuvaaminen lehden ensimmäisinä vuosina	36
2.5. Ahkerat kirjoittajat samalla väistyviä vanhoja vaikuttajia	42
2.6. Hajaannusta koskevien kirjoitusten väheneminen vuosina 1938–1939	49
3. SOTAVUOSIEN LÄPI KOVAN AJAN KYPSYTTÄMIIN SOVINTOKOKOUKSIIN: RAUHAN SANA VUOSINA 1940–1946	51
3.1. Sotien vaikutus Rauhan Sana -lehteen	52
3.2. Talvisodan jälkeen voimistuneet sovintotoiveet	55
3.3. Sovintoa perustellaan hajaannuksen negatiivisia seurauksia kuvaamalla	60
3.4. Päätoimittaja hajaannuksesta kirjoittaneiden kärkimiehenä	67
3.5. Sotien kypsyttämät sovintokokoukset 1945–1946	75
4. SOVINTOKOKOUSTEN JÄLKEINEN JOUKKOJEN KOKOAMINEN JA TILANTEEN VAKIINTUMINEN VUOTEEN 1950 ASTI	82
4.1. Sodan ja sovintokokousten aiheuttamasta lamaannuksesta toiminnan kehittämiseen	82
4.2. Kirjoittajien sopeutuminen sovintoyrityksen epäonnistumiseen	87
4.3. Oman liikkeen historian käsittely Rauhan Sanan sivuilla	95
5. HAJAANNUKSEN KÄSITTELYN KOKONAISKUVA	99
5.1. Hajaannuksen käsittelyn eri muodot	99
5.2. Hajaannuksen tulkitsijat	104
TIIVISTELMÄ	111
LIITTEET	117
<i>Liite 1. Sisällönanalyysin apuna käytetty luokittelurunko.....</i>	<i>117</i>
<i>Liite 2. Vuoden 1934 hajaannuksen käsittely Rauhan Sana -lehdessä vuosina 1935–1950: hajaannusta käsitelleiden kirjoitusten osuus kaikista kirjoituksista.....</i>	<i>118</i>
<i>Liite 3. Hajaannuksen kuvaaminen Rauhan Sana -lehdessä 1935–1950.....</i>	<i>119</i>
<i>Liite 4. Vuosina 1935–1950 Rauhan Sanaan hajaannuksesta kirjoittaneiden kirjoitusmäärät</i>	<i>123</i>
<i>Liite 5. Hajaannusta käsitelleet henkilöt</i>	<i>128</i>

<i>Liite 6. Lestadiolaisen liikkeen edesmenneet vaikuttajat, joiden kirjoituksia Rauhan Sanassa julkaistiin vuosina 1935–1950</i>	<i>131</i>
<i>Liite 7. Kartta Rauhan Sanan kirjoittajakunnan alueellisesta jakaumasta vuosina 1935–1950</i>	<i>132</i>

TAULUKOT

<i>Taulukko 1. Hajaannuksen käsittely Rauhan Sana -lehdessä 1935–1939.....</i>	<i>21</i>
<i>Taulukko 2. Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1935–1939.....</i>	<i>42</i>
<i>Taulukko 3. Rauhan Sana -lehden tilaushintojen vaihtelu 1935–1950.....</i>	<i>52</i>
<i>Taulukko 4. Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1940–1946.....</i>	<i>677</i>
<i>Taulukko 5. Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1947–1950.....</i>	<i>87</i>

KUVIOT

<i>Kuvio 1. Hajaannusta käsittelevien kirjoitusten sisällön jakautuminen 1935–1950.....</i>	<i>27</i>
<i>Kuvio 2. Rauhan Sana -lehdessä julkaistut edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien kirjoitukset 1935–1950.....</i>	<i>69</i>
<i>Kuvio 3. Hajaannusta käsittelevien kirjoitusten jakautuminen kolmeen käsittelyn intensiteettiä kuvaavaan luokkaan.....</i>	<i>100</i>
<i>Kuvio 4. Hajaannuksen käsittely eri kirjoitustyypeissä.....</i>	<i>101</i>
<i>Kuvio 5. Hajaannusta käsitelleiden kirjoittajien osuus kaikista Rauhan Sana -lehteen kirjoittaneista vuosittain.....</i>	<i>105</i>
<i>Kuvio 6. Hajaannuksesta kirjoittaneiden ryhmän muuttuminen tarkastelujaksoittain</i>	<i>105</i>
<i>Kuvio 7. Hajaannusta käsitelleet kirjoitusmäärien mukaan luokiteltuna.....</i>	<i>106</i>
<i>Kuvio 8. Hajaannuksesta kirjoittaneiden osallistuminen hajaannuksen linjakokouksiin.....</i>	<i>109</i>

LYHENTEET	133
------------------------	------------

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	133
--------------------------------------	------------

HENKILÖHAKEMISTO	142
-------------------------------	------------

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten rauhansanalaisen¹ liikkeen edustajat käsittelivät ja tulkitsivat vanhoillislestadiolaisuuden vuoden 1934 hajaannusta kirjoituksissaan *Rauhan Sana* -lehdessä vuosina 1935–1950. Peruskysymykseen vastatakseni tutkin seuraavia asioita: kuinka paljon aiheesta kirjoitettiin ja onko määrässä näkyvissä tiettyjä kehitystrendejä esimerkiksi siten, että eron käsittely oli runsasta heti sen jälkeen ja laantui ajan kuluessa, tai että se pysyi suhteellisen tasaisena.² Pyrin tekstien sisällönanalyysin avulla erittelemään Rauhan Sanan ryhmän kannattajien kuvaamia konkreettisia kokemuksia erosta ja sen seurauksista sekä heidän tulkintojaan hajaannuksesta eli sille annettuja selityksiä ja syitä sekä oman kannan puolustusargumentteja. Tutkin myös, ketkä hajaannuksesta kirjoittivat, eli hahmottuiko ajan kuluessa tiettyjä ihmisiä, jotka kirjoittavat aiheesta paljon, vai käsiteltiinkö aihetta suhteellisen laajasti monen kirjoittajan voimin. Pyrin peilaamaan hajaannuksesta kirjoittavien kokemuksia ja mielipiteitä heidän taustaansa ja asemaansa liikkeessä: erokahinoissa mukana olleella papilla tai maallikkosaarnaajalla on todennäköisesti ollut erilainen näkökulma asioihin kuin vain toisen käden tietoa saaneella rivilestadiolaisella. Samalla tutkin, voiko lehtikirjoittelun perusteella tehdä johtopäätöksiä siitä, kannattiko rauhansanalainen ryhmä kokonaisuudessaan samoja periaatteita vai erottuuko kirjoittelussa tietynlaista jaottelua, esimerkiksi pappien ja saarnaajien ja toisaalta liikkeen tavallisten jäsenten välillä. Ymmärtääkseni ryhmän edustajien kannanottoja rakennan myös jonkinlaista kuvaa sen toiminnasta tutkittuna aikana.³

¹ Tutkimuksessa käytetään nykyään yleensä käsitteitä "Rauhan Sanan ryhmä", "rauhansanalainen suunta" tai "rauhansanalaisuus" aiemmin käytetyn, negatiivisesti latautuneen termin "pikkuesikaisuus" sijaan; *Huotari* 1981, 39. *Saarnivaara* nimitti vähemmistöryhmää tendenssimäisesti "raattamaalais-vanhoillisuudeksi" ja SRK-vanhoillisuutta "oululais- eli jussilalaisvanhoillisuudeksi"; *Saarnivaara* 1950, 52-53. *Raittila* kritisoi erityisesti ensin mainittua nimitystä; *Lumijärvi* 1966, 95. *Sinko* ilmoittaa SRK-vanhoillisten Rauhan Sanan ryhmästä käyttämäksi nimitykseksi myös "juntuslaiset", *Sinko* 1938, 127, 133. Näiden termien lisäksi on käytetty paikallisia ilmauksia, mm. Ylivieskassa SRK-vanhoillisista "ponsilaiset" ja "klemettiläiset"; *Vähäkangas* 1996, 98.

² *Martti Sinko* on omassa tutkimuksessaan esittänyt, että lokakuusta 1936 alkaen Rauhan Sana -lehdessä kirjoitettiin hajaannuksesta paljon, mutta tutkimuksen ilmestymisen ajankohtana (1938) jo vähemmän. *Sinko* 1938, 138-139. Kirjoitteluun mahdollisesti vaikuttaneita paikallisia kiistoja käytiin vielä pitkään: SRK:n johtokunta käsitteli paikallisyhdistysten omaisuuskiistoja vielä vuonna 1938 ja Ylivieskassa yhteisen seurahuoneen omistus ratkaistiin SRK-vanhoillisten ja rauhansanalaisien kesken lopullisesti vasta vuonna 1949. *Mäenpää* 1984, 98; *Vähäkangas* 1996, 45.

³ *Tommila* 1974b, 46-47.

Käsittelen tutkimuksessani vuosia 1935–1950. Ajanjakso kattaa *Rauhan Sana* -lehden sisällön julkaisemisen alusta epäonnistuneeseen antinpäivän sovintokokoukseen ja aina vuoteen 1950 saakka, johon mennessä kokouksen jälkeinen keskustelu lehdessä jo laantui. Samana vuonna *Uuras Saarnivaara* vetosi uuden sovintokokouksen puolesta kirjasensa takakannessa; vuosi oli siis jonkinlainen taitekohta historiallisessa kehityksessä. Kuudentoista vuoden jakson perusteella uskon pystyväni muodostamaan riittävän kokonaiskuvan lehden sisällöstä. Koko tutkittavana aikana lehden päätoimittaja pysyi samana, mikä todennäköisesti antoi tiettyä yhtenäisyyttä lehdessä esitetyille kannanotoille.⁴

Lähteinäni käytin aikakauslehti *Rauhan Sanaa*, josta tutkimusta varten luin vuosikerrat 1935–1950 eli noin 180 lehteä. Tutustuin myös vanhoillislestadiolaisten äänenkannattajan *Siionin Lähetyslehden* kirjoitteluun samana ajanjaksona. Lehtikirjoitusten sisältöä peilasin vuonna 1934 pidettyjen Oulun puhujainkokouksen ja Rovaniemen neuvottelukokouksen kannanottoihin ja erityisesti niissä käytettyihin kielellisiin ilmaisuihin. *Uuras Saarnivaaran* tutkimusajanjakson aikana ilmestyneet "Mikä on totuus Amerikan laestadiolaisesta kristillisyydestä?" -kirjanen vuodelta 1947 sekä "Vanhoillisuuden hajaantumisen historiaa Amerikassa ja Suomessa" -teos vuodelta 1950 kuvaavat aikalaisten näkemyksiä hajaannuksesta. Aikalaisnäkökulmaa Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen puolelta kuvaa saarnaaja *Heikki Jusilan* vuonna 1948 ilmestynyt teos "Kutsujan armo laestadiolaisessa kristillisyydessä", joka kuvaa myös hänen ja Saarnivaaran välistä polemiikkaa. Aikalaisen näkemyksiä heijastaa myös *Martti Singon* vuonna 1938 ilmestynyt tutkimus lestadiolaisuuden sanomalehdistöstä Suomessa. Luonteeltaan se on hieman enemmän lähde kuin tutkimuskirjallisuutta ottaen huomioon ilmestymisajankohdan sekä tietyn rauhansanalaisesta taustasta johtuvan puolueellisuuden.

Vuoden 1934 hajaannuksesta ei ole tehty varsinaista yksittäistä kirkkohistoriallista tutkimusta. *Hannu Mäenpää* on kuitenkin uskontotieteen pro gradu -työssään analysoinut vanhoillislestadiolaisuuden skismaa ja dialogirytyksiä tärkeimpien kokouspöytäkirjojen perusteella. Hänen työhönsä sisältyy myös käyttökelpoinen luettelo prosessiin osallistuneista vaikuttajista henkilötietoineen; se täydentää *Pekka Raittilan* laatiman "Lestadiolaisuuden matrikkeli ja bibliografia" -teoksen tietoja. Kirjoittajien taustoja ja henkilötietoja selvitän myös paikallisten rauhanyhdistysten historiikkien avulla. *Jouko Talonen* on painamattomassa tutkielmassaan vuodelta

⁴ *Raittila* 1967, 321.

1984 kartoittanut hajaannuksen syitä ja seurauksia. Vanhoillislestadiolaisuuden taustoja valaisee myös hänen väitöskirjansa "Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905–1929". Tuoreen yleiskatsauksen hajaannuksesta esittää *Martti Vuollo* vuonna 1999 ilmestyneessä tutkimuksessaan lestadiolaisuudesta Helsingissä vuoteen 1963 asti. *Eero Lumijärvi* on tutkinut lestadiolaisia lehtiä Suomessa vuosina 1880–1954, siten myös *Rauhan Sanaa*. Tutkimuksessaan hän ei kuitenkaan käsittele kirjoitusten tarkkaa sisältöä, vaan lähinnä kirjoittajia - heistä vain pappeja ja saarnaajia - ja lehtien levikkiä. Siihen sisältyy oman tutkimukseni kannalta hyödyllinen ja kattava luettelo *Siionin Lähetyslehteen* ja *Rauhan Sanaan* kirjoittaneista henkilöistä.

1.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänäni on geneettisen metodin lisäksi sisällönanalyysi⁵. Se on tekstianalyysia, jonka avulla dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Toisin sanoen niiden sisällöstä tehdään havaintoja ja kerätään tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. Analyysi voi olla joko kvantitatiivista ("sisällön erittely") tai kvalitatiivista. Koska se, mitä ja miten lehdessä kirjoitettiin tietystä aiheesta saadaan yleensä parhaiten selville historiallis-kvalitatiivisen metodin avulla, on tutkimukseni sisällönanalyysi pääasiassa laadullista.⁶ Tarkastelen lehtikirjoittelua kuitenkin myös määrällisesti, kun selvitän, kuinka paljon erilaisia hajaannuksen syitä, seurauksia ja oman ryhmän puolustusargumentteja esitettiin suhteessa toisiinsa, kun tilastoin hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrää suhteessa lehtikirjoitusten kokonaismäärään ja kun tarkastelen yksittäisten kirjoittajien panosta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan karkeasti hahmottaa prosessiksi, jossa on kolme vaihetta. Ensimmäinen niistä on aineiston redusointi eli pelkistäminen, jolloin siitä karsitaan pois tutkimuksen kannalta epäolennainen. Laajassa merkityksessä tämä taso toteutui tutkimuksessani niin, että lukiessani lehtiä otin perusjoukosta eli kaikista lehtikirjoituksista tarkemmin käsiteltäväksi ne kirjoitukset, joissa käsiteltiin hajaannusta. Tekemistäni muistiinpanoista alleviivasin tutkimusteh-

⁵ Seuraavat kappaleet ovat synteisiä *Veikko Pietilän* esittämästä sisällön erittelyn metodista ja *Jouni Tuomen* ja *Anneli Sarajärven* kuvaamasta sisällönanalyysista. *Pietilä* 1976, 31-62, 93-116, 233-238; *Tuomi & Sarajärvi* 2002, 105-115.

⁶ *Tommila* 1974a, 15.

tävän eri osakysymyksiin vastaavat tai niihin muuten liittyvät pelkistetyt alkuperäisilmaukset eri väreillä. Toinen sisällönanalyysin vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely, jossa alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia joiden perusteella niistä voidaan muodostaa samaa asiaa kuvaavia sisältöluokkia. Sisältöluokkia voidaan edelleen yhdistää yläluokiksi, ja niistä voidaan kolmannessa, abstrahointivaiheessa muodostaa teoreettisempia käsitteitä; tätä tasoa työni ei tosin sisällä.

Analyysini työvälineenä on luokitusrunko (liite 1), jonka kokosin tutustuessani tutkimusaineistoon proseminaarityössäni ja jonka olin työstänyt edellä kuvatulla tavalla. Analyysin havaintoyksikkö eli yksikkö, johon sovelsin luokitusrunkoa ja johon liittyen merkitsin tiedot muistiin ja käsittelin niitä, on kirjoittajan tai sisällön tuottajan mukaan identifioitu, hajaannukseen liittyvä kirjoitus. Havaintoyksikkö jakautuu pienempiin luokitusyksikköihin, joita tutkimuksessani ovat lausumat eli virkettä pidemmät ajatukselliset kokonaisuudet.

Luokitusrungossa on lueteltu sisältöluokat, jotka rakentuvat alkioista eli kaikista samaan sisältöluokkaan viittaavista tekstin osista (sanat, ajatukset, toimintojen kuvaukset), jotka puolestaan ilmaisevat tiettyä tutkittavaksi asetettua ilmiötä, esimerkiksi vanhoillislestadiolaisten ryhmien eron syitä. Koska en pyrkinyt analysoimaan aineistoa pääasiassa kvantitatiivisesti, luokitusrunko muuttui ja täydentyi analyysin aikana. Tutkimuksen luonteen takia sen tulikin joustaa, sillä kirjoittelun sisältöä ei voi puristaa ennalta tiettyyn muottiin, vaan sen kuvan täytyy muodostua aineiston pohjalta.⁷ Käytännössä käyttämäni luokitusrunko oli lomakkeen tyyppinen luettelo, jossa määritellään, mihin tutkittavassa sisällössä oli kiinnitettävä huomiota sekä millä tavalla ja missä muodossa niitä koskevat tiedot oli kerättävä ja merkittävä muistiin.

Käytännössä keräsin jokaisesta hajaannukseen liittyvästä kirjoituksesta seuraavat tiedot: lehden ilmestymisvuosi ja numero sekä sivut; kirjoittaja ja mahdollisesti hänen asuinpaikkakuntansa, kirjoitustyyppi sekä se seikka, liittyykö kirjoitus hajaannukseen kokonaan vai mainitaanko se vain lyhyesti. Sisällöstä poimin hajaannuksen konkreettisia seurauksia kuvaavat tekstikatkelmat, oman ryhmän puolustukset ja näkemykset hajaannuksen syistä, joita luokittelin ja joista kokosin yhteenvedon esimerkkilauselmiseen. Johtopäätöksiä tein ristiintaulukoimalla hajaannukseen liittyvät ja kaikki muut kirjoitukset sekä hajaannuksesta kirjoittaneet henkilöt ja kaikki muut kirjoittajat. Koska tilastoin mahdollisuuksien mukaan myös lehdessä julkaistut

⁷ *Tommila 1974b*, 41-45.

muistokirjoitukset ja niiden kirjoittajat, luvut eroavat Lumijärven esittämistä vastavista.⁸

Hajaannuksen käsittelyksi määrittelin ensiksikin sen, että kirjoituksessa käsiteltiin tiettyjä, tärkeiden kokousten kannanotoissa ja *Siionin Lähetyslehden* kirjoittelussa esille tulleita teemoja kuten kysymystä seurakunnan olemuksesta ja Raamatun lähetyskäsken noudattamisesta. Toiseksi otin huomioon selvät viittaukset hajaannuksen konkreettisiin seurauksiin ja syihin. Kriteerinä hajaannuksen käsittelylle pidin tiettyjä termejä ja sanoja kuten "eriseura", jolla on voitu tarkoittaa muista erotautuvaa tai eristäytyvää ihmisryhmää, lahkoa ja puoluetta tai erimielisyyttä, riitaa, riitaisuutta, lahkolaisuutta ja harhaoppia.⁹ Hajaannukseen suoraan liittyviä ilmauksia ovat edelleen "vääräoppisuus" ja "seurakunnan raja-aidat/halkeamat/repeämät". Arkaluonteisesta hajaannuksesta ei puhuttu ja kirjoitettu aina suoraan, vaan tapahtumista käytettiin pehmennettyjä kiertoilmaisuja eli eufemismeja.¹⁰ Tällaisia olivat esimerkiksi "rakkaudettomuus", "erimielisyydet ja kalinat", "kristittyjen rakkauden särkyminen", "kristillisyyden myrskyt" tai "Siionin murhe". Lestadiolaisessa kielenkäytössä "seurakunta", "kristillisuus/elävä kristillisuus", "Herran Siion", "Jumalan valtakunta" ja "Jumalan huone" tarkoittavat nimenomaan lestadiolaisuutta, samoin "jumalanlapset", "uskovaiset", "veljet ja sisaret" ja "kristityt" lestadiolaisia uskovia.¹¹ Näiden ilmausten ja tekstistä ymmärrettävän ajankohtaisuuden avulla saatoinkin kytkeä edellä luetellut termit ja riitaisuuksista puhumisen nimenomaan liikkeen sisäisiin ristiriitoihin ja hajaannukseen.

Sisällönanalyysia hankaloitti osaltaan lestadiolaisten keskuudessa ja siten myös *Rauhan Sana* -lehdessä käytetty vanhahtava uskonnollinen kieli, jonka vertaus- ja kielikuvia nykylukijan on joskus vaikea ymmärtää.¹² Uskonnolliseksi kieleksi määritellään "se järjestelmä, jota puhutaan, luetaan, kirjoitetaan tai/ja tulkitaan sakraaliksi koetussa tapahtumassa tai sellaisessa tilanteessa, missä kosketellaan sosiaalisen ryhmän ja yksilön pyhiksi ja uskonnollissisältöisiksi mieltämiä tajunnansisältöjä ja aiheita. Sen elementtien valintaa säätelevät puheyhteisön uskonnollinen traditio sekä sen sosiaalisten suhteiden verkosto."¹³ Lestadiolaisuuden uskonnolliseen traditioon kuuluvat erityisesti Laestadiuksen saarnapostillat. Hänen käyttämänsä kä-

⁸ *Lumijärvi* 1966, liite 9.

⁹ *Vanhan kirjasuomen sanakirja* 1985, 369-370; *Aarnio* 2003, 415-419.

¹⁰ *Ihonen* 1986, 130-132; *Suojanen* 1988, 55.

¹¹ *Ihonen* 1997, 98-101. SRK-vanhoillisuuden ulkopuolella olevista on saman vuonna 1993 tehdyn tutkimuksen mukaan käytetty nimityksiä "epäuskoiset", "armosta osattomat" ja "ulkopuolella olevat".

¹² *Rauhala* 2000, 159-160.

sitteet ja lausumat elivät lestadiolaisessa kielenkäytössä jossakin määrin vielä 1930-luvulla.¹⁴

Uskonnollisen kielen avulla yhteisöön kuulutaan täysivaltaisesti, lujitetaan sen ryhmätunnetta ja opetetaan uskonnolliset käsitykset ja asenteet seuraavalle sukupolvelle. Herätysliikkeille, erityisesti lestadiolaisuudelle tyypillinen arkaainen kieli on omaksuttu vuoden 1776 raamatunkäännöksestä ja 1800-luvun postilloista, joista ensin mainittua käytin tutkimuksessani apuvälineenä. Uskonnollinen kieli muuttuu erittäin hitaasti, koska viestintätilanteen ja viestittävän asiasisällön pyhäksi kokeminen siirtää koskemattomuuden tunteen myös viestintävälineeseen.¹⁵ Uskonnollisen yhteisön johtohenkilöille eli lestadiolaisuudessa maallikkosaarnaajille perinteisen kielen ja vanhojen tuttujen ilmausten käyttäminen on samalla myös oman aseman ylläpitämistä. Konservatiivisimmin kielen muuttumiseen ovatkin suhtautuneet rukoilevaisten ohella juuri lestadiolaiset, eikä esimerkiksi uusia raamatunkäännöksiä ole aina hyväksytty.¹⁶ *Rauhan Sana* -lehdessä vuonna 1938 hyväksytyyn Uuden testamentin käännökseen suhtauduttiin kuitenkin alusta lähtien melko myönteisesti, mitä ilmensi lehdessä vuonna 1939 julkaistu arkkipiispa Aleksi Lehtosen kirjoitus "Uusi kirkkoraamattu. Suomalaisen kristillisen kirjallisuuden merkkivuosi".¹⁷

1.3. Lestadiolaisuuden hajaannukset ja aikakauslehtien merkitys

Lestadiolaisuus, sen hajaannukset ja lehdistö ovat pitkälti kietoutuneet yhteen. Lestadiolaisten aikakauslehtien¹⁸ esikuva oli Lars Levi Laestadiuksen (1800–1861) vuosina 1852–1854 julkaisuttama *Ens ropandes röst i öknen*. Ensimmäinen varsinainen lestadiolainen aikakauslehti oli K. A. Heikelin ja myöhemmin Aatu Laitisen toimittama *Kristillinen kuukauslehti*, joka ilmestyi Oulussa vuosina 1880–1887. Sen tehtävää jatkoivat Laitisen *Sanomia Siionista* (1888–1903) ja *Armonsanoma* (1904–1911).

¹³ *Suojanen* 1975, 231.

¹⁴ *Raunio* 1931, 423-424; *Lohi* 2000, 175.

¹⁵ *Suojanen* 1975, 231-232, 242-246.

¹⁶ *Löytömäki* 1985, 87-88, 96-97; *Ihonen* 1997, 95, 98, 101-102.

¹⁷ *RS* 5/1939, 122-123.

¹⁸ *Sinko* 1938 käsittelee lestadiolaisia lehtiä sanomalehtinä, mutta lähinnä ne tulee lukea aikakauslehtien. Sanomalehden ja aikakauslehden määritelmästä ks. *Tommila* 1974a, 8-9.

Lehtiä ilmestyi ajoittain myös ruotsiksi käännettynä. Alkuvaiheessa lehdet olivat koko liikkeen yhteisiä äänenkannattajia ja tärkeitä yhteydenpitovälineitä, "lippuja" joiden ympärillä joukot pysyivät koossa.¹⁹

Lestadiolaisuuden levittyä maantieteellisesti laajalle alueelle ja saarnaajasukupolven vaihtuessa 1800-1900-lukujen taitteessa liike alkoi hajaantua kolmeen ryhmään: uusheränneisiin, esikoisiin ja vanhoillislestadiolaisiin.²⁰ Lestadiolaiset lehdet olivat silloin toisaalta myös hajaannusta edistävä ilmiö: niiden välityksellä saarnaajien keskinäiset näkemyskiistat levisivät myös tavallisten lestadiolaisten keskuuteen. Uutta hengellistä herätystä lestadiolaisuuteen vaatinut *Kolkuttaja. Totisen parannuksen ja elävän uskon kannatuslehti* perustettiin vuonna 1899. Vaikka *Armonsanoma* oli vielä yhteinen lehti, sen toimittajan Aatu Laitisen myötämielisyys uudenheräyksen hengelle vieraannutti osan sen lukijakunnasta. Ruotsin Lapin esikois seurakunnan johtohahmo Joonas Purnu kritisoi Laitisen avaraa seurakuntakäsitystä ja sanoutui osaksi siitä syystä irti koko yhteislestadiolaisesta lehdistöstä.²¹

Eri osapuolet perustivat keskusorganisaatioitaan 1900-luvun alussa: vanhoillislestadiolaiset vuonna 1906 Lähetystoimen Päätoimiston ja myöhemmin Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (SRK), uusisheräys taas järjestäytyi vuonna 1907 Suomen Lähetysseuran Lestadiolaiseksi haaraosastoksi. Esikoisten organisaatio jäi Ruotsin Lappiin.²² Ryhmien kesken oli sovintopyrkimyksiä, mutta vuonna 1911 vanhoillisuuden ja uudenheräyksen edustajien välillä pidetyssä sovintokokouksessa yksimielisyyttä ei saavutettu ja vuonna 1921 helsinkiläisten uusheränneiden vanhoillisille lähettämä sovintokirje ei saanut vastakaikua.²³ Ensimmäinen sovintoyritys oli osaksi syynä *Armonsanom*an lakkauttamiseen ja vanhoillislestadiolaisten oman *Sionin* (myöhemmin *Siionin*) *Lähetyslehden* perustamiseen vuonna 1912, mikä oli osoituksena lopullisesta pesäerosta uuteenheräykseen.²⁴

¹⁹ Sinko 1938, 10-11, 24-27, 48-72, 148-149; Aittola 1988, 176, 182-183.

²⁰ Raittila 1977, 142-143; Vuollo 1999, 61-64.

²¹ Sinko 1938, 82-103, 148-149; Aittola 1988, 182-183, 196-199.

²² Raittila 1977, 143; Vuollo 1999, 100-101.

²³ Havas 1927, 202-218; Hulkko 1956, 55-62; Vuollo 1999, 120-122.

²⁴ Sinko 1938, 113-115; Aittola 1988, 194-195.

1.4. Vanhoillislestadiolaisuuden hajaannus vuonna 1934

Vanhoillislestadiolaisuuden hajaannus vuonna 1934 ei ollut yhtäkkinen tapahtuma. Ensisijassa se oli alueellinen: vanhoillislestadiolaisuuden Ouluun vähitellen kehittyneeseen ja keskittyneeseen keskusjohtoon sekä organisoitumiseen paikallisyhdistyksiksi suhtauduttiin erityisesti Tornionlaaksossa epäilevästi ja Ouluun pidettiin välimatkaa jo 1910-20 -luvulla. Tornionlaakson vanhoillislestadiolaiset halusivat osittain suojella alkuheräyksen perintöä ja jatkaa entistä, pyhärukousten ja maallikkosaarnaajien sekä Lannavaaran talviseurojen ympärille keskittynyttä toimintaansa ilman ulkonaisia uutuuksia.²⁵ Tornionlaakson ja Oulun eräänlainen kilpailu liikkeen keskuspaikkoina vaikutti siten myös hajaannuksen puhkeamiseen.²⁶ Tornionlaakson lisäksi myös Keski-Pohjanmaan ruotsinkieliset lestadiolaiset muodostivat oman, jo kielenkin perusteella eriytyneen ryhmänsä. Alueen rauhanyhdistyksistä vain Vaasan rauhanyhdistys (Vasa Fridsörening) oli liittynyt SRK:een (vuonna 1924). Yhdistysten edustajat olivat kuitenkin osallistuneet ympäri Suomea pidettyihin suuriin seuroihin. Ruotsinkielisten oma lehti, vuodesta 1914 lähtien ilmestynyt *Zions Missionstidning* oli *Siionin Lähetyslehd*en käännös, mutta siinä julkaistiin myös paikallisten ruotsinkielisten kirjetervehdyksiä. Vuonna 1925 sen toimittamisvastuu siirtyi ruotsinkielisille itselleen - vaikka julkaisijana olikin yhä SRK ja toisena toimittajana oli O. H. Jussila - ja lehti alkoi ilmestyä entistä säännöllisemmin kerran kuussa vaasalaisen saarnaajan Gustav Westerlundin toimittamana. Vuodesta 1932 lähtien *Zions Missionstidningiä* toimitti pastori V. H. Kivioja.²⁷

Varsinainen syy vuoden 1934 hajaannukseen oli kuitenkin suhtautuminen lestadiolaisuuden ristiriitaiseen tilanteeseen Pohjois-Amerikassa.²⁸ Lestadiolaisuus oli levinnyt valtameren taakse Yhdysvaltoihin 1860-luvun muuttoliikkeen mukana, ja ensimmäinen lestadiolainen seurakunta oli perustettu Michiganin Kuparisaaressa vuonna 1872.²⁹ Erilaisten henkilöristiriitojen ja opillisten hajaannusten jälkeen Pohjois-Amerikassa oli 1900-luvun alussa kolme lestadiolaissuuntaa: pastori A. L. Heidemanin johtamat vanhoilliset, heidän kanssaan opillisesti samansuuntaiset mutta yhteisöllisesti erilliset lannavaaralaiset esikoiset ja kolmantena Ruotsin Lapin vanhimmille kuuluiset esikoiset. Heidemanin seurakunnan jäsenet järjestivät Calu-

²⁵ Pöyhtäri 1968, 162; Raittila 1982b, 91-94; Talonen 2004, 39-49.

²⁶ Mustakallio 2005, 55.

²⁷ Kivioja toimitti lehteä vuoteen 1957 saakka. Raittila 1967, 321; Wentin 1986, 61-63, 69-70.

²⁸ Raittila 1977, 143; Talonen 1984, 1, 5-6; Talonen 2004, 2.

²⁹ Raittila 1982a, 32-37; Vuollo 1999, 134.

metissa vuonna 1908 Suomen mallin mukaiset yhteiset suuret seurat, joissa ns. lanavaaralaiset esikoiset tekivät sovinnon vanhoillislestadiolaisten kanssa. A. L. Heideman ei kuitenkaan itse ollut paikalla seuroissa eikä hyväksynyt niitä ja ryhmien sovintoa. Suuret seurat pidettiin siitä lähtien vuosittain, mutta "heidemanilaiset" eivät hyväksyneet "suurseuralaisten" toimintaa eivätkä vuonna 1928 perustettua Amerikan Suomalaista Apostolis-luterilaista Kirkkokuntaa.³⁰ Useille paikkakunnille syntyi näin vähitellen erilliset suurseuralaisten ja heidemanilaisten seurakunnat.³¹ Suomessa suhtautuminen Pohjois-Amerikan eri ryhmiin aiheutti henkilöristiriitoja, jotka liittyivät myös vanhan ja uuden saarnaajasukupolven eroon. Erityisesti saarnaaja Pauli Rantalaa vieroksuttiin tietyissä piireissä siksi, että hän oli liikkunut 1910-luvulla Pohjois-Amerikkaan tekemillään saarnamatkoilla myös suurseuralaisten parissa ja kohdellut heitä veljellisesti.³²

Pohjois-Amerikan eri lestadiolaisryhmillä oli myös omat lehtensä: lähinnä suurseuralaisten äänenkannattaja oli vuonna 1916 perustettu *Kristillinen Kuukauslehti*, jonka rinnalla alkoi vuonna 1944 ilmestyä täysin englanninkielinen *The Christian Monthly*. Heidemanin ryhmän vuonna 1922 perustama oma *Rauhan Tervehdys* -lehti oli syventänyt entisestään ryhmien eroa. Senkin rinnalla alkoi vuonna 1938 ilmestyä englanninkielinen lehti *Greetings of Peace*. Lisäksi vuonna 1916 oli perustettu eri lestadiolaisryhmien yhteinen uutislehti *Valvoja*, jota juuri yhteisyyden takia ei arvostettu; siihen tyytymättöminä heidemanilaiset olivat perustaneet vuonna 1931 oman uutislehtensä nimeltä *Opas*. Lehtiä tilattiin ja luettiin myös Suomessa vanhoillislestadiolaisten keskuudessa, ja suomalaisetkin kirjoittivat niihin.³³ Osaksi juuri lehdet heijastivat Pohjois-Amerikan vanhoillisuuden ristiriitoja myös Suomeen ja Suomesta jälleen takaisin Pohjois-Amerikkaan entistä kärjistetympinä: esimerkiksi kun Heikki Jussila kritisoi vuonna 1924 *Rauhan Tervehdys* -lehdessä suurseuralaisen papin Eevert Määttälän kirjaa ja siinä esitettyä lain kolmatta käyttöä sekä nimitti tämän edustamaa ryhmää "eriseuraksi", hän sai suurseuralaisilta nuhteita. Pohjois-Amerikassa käyneitä suomalaisia saarnamiehiä, muiden muassa Heikki Jussilaa, kritisoitiin *Valvoja*-lehdessä vuonna 1928 siitä, että he olivat vain pahentaneet riitoja. Tähän taas Juho Kanninen Suomesta vastasi vuonna 1929 *Rauhan Tervehdyksen*

³⁰ *Finnish Apostolic Lutheran Church of America*, vuodesta 1962 ilman *Finnish*-etuliitettä. *Saarnivaara* 1947b, 65; *Kulla* 2004, 65.

³¹ *Saarnivaara* 1947b, 27-35, 62-66; *Talonen* 1984, 3; *Vuollo* 1999, 134-135.

³² *Saarnivaara* 1950, 12-16; *Pöytäkirja* 1968, 151; *Talonen* 1984, 5-6.

³³ *Saarnivaara* 1947a, 189, 210-211, 223; *Talonen* 1982, 257; *Mäenpää* 1984, 39; *Talonen* 1986, 303. Oulun kokouksessa kesällä 1934 Sakari Ainali totesi *Valvojasta*: "Se lehti - - on samallinen kuin meillä Kotimaa. Eihän siitä vastata". *Suuret seurat 1934*, 121-122, 128.

palstoilla. Eri ryhmät syyttelivät siten toisiaan omien lehtiensä sivuilla, mutta myös yhteisessä *Valvoja*-lehdessä, ja saivat taustatukea Suomesta.³⁴

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen johto teki yhteistyötä vain heidemanilaisten seurakuntien kanssa ja tuki niitä oikeaoppisina; osaksi tähän oli syynä se, että A. L. Heideman ja hänen poikansa Paul Heideman tunnettiin henkilökohtaisesti Suomen vanhoillisten parissa, erityisesti Oulussa. Koska Apostolis-luterilaisella Kirkkokunnalla ei ollut virallista yhteyttä Suomeen, sen edustajat kääntyivät yksityishenkilöiden puoleen saadakseen puhujia suurten seurojen 25-vuotisjuhlille. Puhujiksi suostuivat pastori Väinö A. Juntunen, jonka matka kesti kesän 1932, sekä saarnaajat Ville Kaikkonen ja Antti Krekula, jotka viipyivät saarnaumatalla vajaan vuoden syyskesästä 1932 alkaen. SRK:n johtokunta oli jo aiemmin ottanut kielteisen kannan matkaan ja maaliskuussa *Siionin Lähetyslehdessä* oli julkaistu vastineena *Valvoja*-lehden kirjoitukseen tiedonanto, jonka mukaan SRK:n johtokunta ei ollut lähettämässä saarnaajia suuriin seuroihin. SRK:n vuosikokous, joka pidettiin Iisalmessa heinäkuussa 1932, hyväksyi johtokunnan toimet.³⁵

Saman vuoden lokakuussa Oulussa pidetyssä ”puhujain ja kristillisyyden vanhinten kokouksessa” muotoiltiin julkilausuma Apostolis-luterilaisesta Kirkkokunnasta eli ns. pikkuesikoisuudesta: se oli ”sekaseuraisuutta”, sillä sen joukkoon kuului myös uudestiheränneitä. Julkilausuma julkaistiin *Siionin Lähetyslehdessä*, ja kirkkokunnan edustajat kirjoittivat siihen vastineen *Kristillisessä Kuukauslehdessä*. Lokakuun kokouksen osanottajat päättivät myös olla vastaanottamatta lähteneitä saarnaajia puhujina, elleivät he tekisi parannusta ”eriseuralle” saarnaamisesta.³⁶ Tätä vuoden 1933 ns. suljetussa puhujainkokouksessa lievennettyä päätöstä ei kuitenkaan toteltu kentällä, ja SRK:n johtokunta joutui marraskuussa 1933 lähettämään paikallisyhdistyksille kiertokirjeen, jossa niitä muistutettiin päätöksistä ja moitittiin johtokunnan ohittamisesta seurajärjestelyissä. Vastaukseksi 11 paikallista rauhanyhdistystä lähetti SRK:lle kiertokirjeen, jossa puolustettiin Pohjois-Amerikkaan menneitä saarnaajia.³⁷

Lopullinen ratkaisu asiassa tapahtui kesällä 1934 Oulun suurten seurojen yhteydessä pidetyssä ”kristillisyyden puhujain ja rauhanyhdistysten edustajain erillisessä kokouksessa”, kun myös Krekula ja Kaikkonen olivat palanneet matkal-

³⁴ *Saarnivaara* 1947a, 187-203.

³⁵ *SL* 3/1932, 58; *Mäenpää* 1984, 22-26; *Talonen* 1984, 3, 7-9; *Vuollo* 1999, 135-136.

³⁶ *SL* 10/1932, 231-233; *Mäenpää* 1984, 26-29, 31-37; *Talonen* 1984, 8.

taan. Kokouksessa keskusteltiin asioita valmistelleen komitean esityksen pohjalta. Siinä todettiin, että saarnaajia ei voitu syyttää väärästä opista, mutta että he eivät täydellisesti hyväksyneet näkemystä yhdestä oikeasta seurakunnasta eivätkä olleet valmiita taipumaan parannukseen tottelemattomuudestaan.³⁸ Kokouksessa esitettiin erilaisia näkemyksiä Pohjois-Amerikan lestadiolaisuuden tilasta ja saarnamatkan syistä. Juntusen, Krekulan ja Kaikkosen sekä heidän tukijoidensa mukaan Apostolisluterilaisen kirkkokunnan jäsenten suurin osa edusti opillisesti samaa vanhoillisuutta kuin SRK:kin, ja uusheräneiden ei siellä annettu opettaa vääräksi katsottua oppiaan. Saarnaajat eivät siten mielestään olleet tukeneet "eriseuraisia" eivätkä voineet taipua parannukseen, koska omatunto ei heitä mistään syyttänyt. Mielipiteet erosivat erityisesti näkemyksissä seurakunnan - eli Jumalan valtakunnaksi käsitetyn vanhoillislestadiolaisuuden - näkyvästä ykseydestä.³⁹ Enemmistön hyväksymässä kokouksen julkilausumassa katsottiin, että saarnaajat olivat itsekkäästi rikkoneet seurakunnan rakkauden olemalla tottelematta yhteistä päätöstä, jonka mukaan ei sopinut lähteä Pohjois-Amerikkaan, ja tukemalla "sekaseuraista" seurakuntaa, mistä piti tehdä parannus. Julkilausuman mukaan saarnamatkan tehneet "repivät itsensä irti kristittyjen rakkaudesta".⁴⁰

Epäsuosioon joutuneilta saarnaajilta evättiin mahdollisuus toimia puhujina seuroissa ja julkaista kirjoituksiaan *Siionin Lähetyslehdessä*.⁴¹ Niinpä he kannattajineen kokoontuivat syyskuussa 1934 Rovaniemelle "vanhemman laestadiolaisen suunnan kristittyjen neuvottelukokoukseen", jossa pohdittiin hämmentävää tilannetta ja tulevaisuutta. Kokouksen osanottajat toivoivat vielä sovintoa ja laativat julkilausuman, jossa he puolustautuivat vääräoppisuus- ja pikkuesikoisuussyytöksiltä ja perustelivat ryhmänsä kantaa. Koska julkilausumaa ei yrityksestä huolimatta julkaistu *Siionin Lähetyslehdessä*, sitä painatettiin ja lähetettiin vanhoillislestadiolaisille ympäri Suomen.⁴² Rovaniemen kokouksessa ei haluttu kiirehtiä oman erillisen organisaation muodostamista, mutta merkinä ryhmäjaosta alkoi kuitenkin helmikuussa 1935 ilmestyä Väinö A. Juntusen toimittama *Rauhan Sana* -lehti⁴³.

³⁷ Kirje on painettuna Rovaniemen kokouksen pöytäkirjassa. Toisessa kiertokirjeessä ehdotettiin SRK:n sääntöjen muuttamista siten, että myös muita kuin oululaisia valittaisiin johtokuntaan. *Rov. kok. ptk. 1934*, 7-9; *Mäenpää* 1984, 54-66; *Vuollo* 1999, 135-138.

³⁸ *Suuret seurat 1934*, SRK:n vuosikokouksen liite 2, 22-23.

³⁹ *Suuret seurat 1934*, Amerikan tilanteesta mm. Ainali 100-102 ja Havas 105-108, Kaikkonen ja Krekula 137-141, seurakunnasta L. P. Tapaninen 108-111; *Saarnivaara* 1947a, 245-254; *Talonen* 1984, 10-13; *Juva* 1989, 156-159.

⁴⁰ *Suuret seurat 1934*, SRK:n vuosikokouksen liite 3, 23-25.

⁴¹ *Suuret seurat 1934*, SRK:n vuosikokouksen § 17 s. 19; *Mäenpää* 1984, 68.

⁴² *Rov. kok. ptk. 1934*, 5-10, 27-28, 46-49; *Talonen* 1984, 14-19.

⁴³ *Raittila* 1967, 321.

2. Vuoden 1934 hajaannuksen käsittely Rauhan Sana -lehdessä vuoteen 1939

2.1. Rauhan Sana -lehti perustamisestaan asti puolustuskannalla

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksestä irtautuneen ryhmän keskuudessa oli jo Vaasan kesäseuroissa heinäkuussa 1934 suunniteltu uuden lehden perustamista, koska *Siionin Lähetyslehdessä* ei julkaistu Ville Kaikkosen, Antti Krekulan ja Väinö A. Juntusen sekä heidän tärkeimpien tukijoidensa Pauli Rantalan ja Sakari Ainalin kirjoituksia. Uuden lehden oli tarkoitus ruveta ilmestymään seuraavana vuonna.⁴⁴ Ajatus oman lehden julkaisemisesta oli tuohon aikaan suhteellisen yleinen ja realistinen, sillä uskonnollisilla lehdillä oli Suomessa perinteisesti vahva asema ja ne muodostivat suurimman ryhmän kaikista aikakauslehdistä, vaikka osuus pienenikin ajan kuluessa ja aikakauslehtien määrän kasvaessa.⁴⁵ Uskonnollisten lehtien määrä kasvoi selvästi muun muassa juuri 1930-luvun alussa ja taloudellisen laman jälkeen myös jo aiemmin toimineiden lehtien, esimerkiksi *Kotimaan*, taloudellinen tilanne parani. Vuosi 1935 oli huippuvuosi uusien kristillisten lehtien perustamisessa: niitä perustettiin tuolloin peräti 12 kappaletta, ja joukossa oli myös *Rauhan Sana*.⁴⁶

Lehtisuunnittelun alkuvaiheessa Kiimingin kirkkoherra Väinö A. Juntunen esitti, että uuden lehden sijaan suomenkielisetkin ryhtyisivät kannattamaan *Zions Missionstidningiä*, jota laajennettaisiin ja jossa julkaistaisiin suomenkielisiä kirjoituksia joka toisessa numerossa. Monet muutkin toivoivat vielä sovintoa keskusyhdistyksen kanssa, joten uutta lehteä ei haluttu heti perustaa. Kristiinankaupungin läheltä, Skaftungista kotoisin ollut suomenruotsalainen saarnaaja O. S. Norrgård ottikin yhteyttä *Zions Missionstidningin* toimittajaan, Kalajoen kappalaiseen Vilho H. Kiviojaan ja kehotti hankkimaan osoitteita lehden näytenumeron lähettämiseksi suomenkielisillekin lestadiolaisille.⁴⁷ Suunnitelmaa ei kuitenkaan ilmeisesti toteutettu. Hanke oman lehden saamiseksi lähti liikkeelle tammikuussa 1935 Oulussa pidetystä kokouksesta, johon oli kokoontunut yksittäisiä lestadiolaisvaikuttajia: Rovaniemeltä rovasti J. L. Seppänen, Abram (Aapi) Niska ja Akseli Kesti, Oulusta aina-

⁴⁴ OMA Laestadiana 5 Caa:1/80 O. S. Norrgård Vilho H. Kiviojalle 20.7.1934.

⁴⁵ Heikkilä 1991, 54; Raittila 1991, 13-52; Leino-Kaukiainen 1992, 204-205.

⁴⁶ Marjokorpi 1968, 186; Murtorinne & Heikkilä 1980, 102-107.

⁴⁷ OMA Laestadiana 5 Caa:1/80 O. S. Norrgård Vilho H. Kiviojalle 20.7.1934. O. S. Norrgård siirtyi myöhemmin SRK:n puolelle ja toimitti sen avustuksella *Zions (Sions) Missionsblad* -lehteä 1943–1947. Raittila 1967, 321, 351; Mäenpää 1984, liite 6.1, 201; Talonen 1984, 23.

kin Josef Patala, Kiimingistä Väinö A. Juntunen sekä saarnaajat Matti Niskakangas Rautiosta ja Ville Kaikkonen Kuivaniemeltä.⁴⁸ Osallistujista Kaikkonen ja Juntunen olivat kiistellyn Pohjois-Amerikan matkan tehneet puhujat ja muut heidän paikallisia tukijoitaan: esimerkiksi Josef Patala oli pyytänyt viimeiseen asti - tuloksetta - Oulun Rauhanyhdistykseltä seurahuonetta muun muassa Pauli Rantalan pitämiä seuroja varten. Seppänen, Niska ja Kesti olivat Rovaniemen keskeisiä "pikkuesikoisten" ryhmän vaikuttajia: Abram Niska vaimoineen oli mukana organisoimassa Rovaniemen kokousta ja Seppänen toimi sen alustajana.⁴⁹ Lehden perustaminen oli jo entuudestaan tuttua rovasti Seppäselle, sillä hän oli ollut vuonna 1928 mukana perustamassa sanomalehti *Lapin Kansaa*, ja Abram Niskan vaimo Maiju oli toiminut kyseisen lehden hallintoneuvostossa.⁵⁰ Vähitellen muidenkin tietoon tullut SRK:sta erotettujen lehtihanke oli rovaniemeläisten ja oululaisten yhteinen, vaikka rovaniemeläiset olivatkin aktiivisempia; samat henkilöt olivat olleet päävastuussa myös syyskuussa 1934 pidetyn neuvottelukokouksen järjestelyistä.⁵¹

Rauhan Sanan toimittajaksi lupautui Väinö A. Juntunen, joka ainakin alussa työskenteli palkatta. Juntunen oli syntynyt Oulussa vuonna 1895 ja sai pappisvihkimyksen vuonna 1920. Pappina hän oli työskennellyt Simossa, Ranualla ja Kolariissa sekä vuodesta 1928 alkaen Kiimingin kirkkoherrana.⁵² Juntunen toimitti lehteä kuolemaansa asti, vuoteen 1960.⁵³ Pitkää uraansa ehkä aavistamatta hän vakuutti kirjeessään saarnaaja Pauli Rantalalle helmikuussa 1935, että lehti ilmestyisi aluksi vain näyttenumeroina, ja jatkuvuus riippuisi sen saamasta kannatuksesta. Tarpeen vaatiessa *Rauhan Sana* olisi voitu helposti lakkauttaa.⁵⁴ Pauli Rantalan suopeus lehdelle oli ilmeisesti tärkeää, sillä oululainen Josef Patalakin pyysi henkilökohtaisesti häneltä kirjoitusta lehden näyttenumeroon.⁵⁵ Tuki oli tarpeen, sillä kaikki eivät olisi halunneet perustaa omaa lehteä, joka oli vastoin Rovaniemen kokouksen henkeä: tuolloin neuvotteluun osallistuneet olivat halunneet tehdä kokouksen julkilausumas-

⁴⁸ OMA Laestadiana 7 Aa:3/82 Josef Patala Pauli Rantalalle 3.2.1935; OMA Laestadiana 26 Aa:1/5 Matti Niskakangas Lauri Salolle 11.5.1935; *Seppänen* 1974, liite 1, 2-8.

⁴⁹ RS 5/1938, 115-116, Josef Patala Oulusta (V. A. Juntunen); *Seppänen* 1974, 52-54.

⁵⁰ *Seppänen* 1974, liite 1, 8; *Talonen* 1988, 324-325.

⁵¹ OMA Laestadiana 5 Caa:1 Eino J[untunen] Vilho H. Kiviojalle 7.2.1935: "Oulussa kuulutaan puuhattavan uutta kristittyjen lehteä, johon kelpaavat P. Rantalan, Ainalin y.m. kirjoitukset, joita ei oteta vastaan Siionin L-lehteen." OMA Laestadiana 7 Aa:3/47 Maiju ja Aapi Niska Pauli ja Fiina Rantalalle 5.7. ja 14.8.1934 sekä Aa:4/22 Jaakko Seppänen Pauli Rantalalle 18.7.1934.

⁵² OMA Laestadiana 7 Aa:2/19 Väinö A. Juntunen Pauli Rantalalle 1.2.1935. *Pappismatrikkeli* 1953, 296.

⁵³ *Raittila* 1967, 321, 348; *Pelkonen* 1981, 249.

⁵⁴ OMA Laestadiana 7 Aa:2/19 V. A. Juntunen P. Rantalalle 1.2.1935. Juntusen tiedon mukaan *Siionin Lähetyslehtiä* ilmestyi ainoastaan 1 500 vuosikertaa, eikä se ollut enää yleisesti kannatettu.

⁵⁵ OMA Laestadiana 7 Aa:3/82 Josef Patala Pauli Rantalalle 3.2.1935.

takin mahdollisimman sovittelevan ja maltillisen, eikä mahdollisesta organisoitumisesta ollut edes keskusteltu, koska suurin osa oli vielä toivonut sovintoa SRK:n johdokunnan kanssa.⁵⁶ Oulun suunnittelukokouksessakin Matti Niskakangas ja Ville Kaikkonen olivat esittäneet hankkeen lykkäämistä, mutta eivät olleet saaneet kannatusta. Näytenumeron ilmestymisen jälkeen Niskakangas sai moitteita siitä, että oli tukenut lehden perustamista, jota pidettiin liian hätiköitynä ja taistelulipun nostamisena sovinnon tarjoamisen sijaan.⁵⁷

Rauhan Sana ei ollut ensimmäinen lehti, joka syntyi uskonnollisen liikkeen jakaantuessa: näin oli tapahtunut aiemmin esimerkiksi helluntailiikkeen ja vapaakirkollisen liikkeen hajaantuessa vuosina 1923–1924⁵⁸ ja lestadiolaisen herätysliikkeen sisällä aiemminkin. Syntytapansa vuoksi *Rauhan Sana* oli alusta asti luonteeltaan eräänlainen puolustusasiakirja ja ”Herran omien äänenkannattaja”, kuten lehden alaotsikko kuului helmikuussa 1935 ilmestyneessä näytenuumerossa.⁵⁹ Lehti toimi SRK:sta irtautuneen ryhmän yhteydenpitokanavana ja identiteetin rakentajana jo ennen julkaisutoiminnan varsinaista organisoimista Kustannusosakeyhtiö Rauhaksi.⁶⁰ Sen perustava kokous Rovaniemellä pidettiin huomattavasti myöhemmin, vasta 21. huhtikuuta 1935.⁶¹ Lehdessä ei käsitelty ryhmän organisatorisia kysymyksiä: vaikka Kustannusosakeyhtiö Rauhan vuosikokouskutsut julkaistiin säännöllisesti, ilmoitettiin viisijäsenisen hallituksen kokoonpano vain kerran. Tuolloin, vuosina 1936–1937, KOR:n hallitukseen kuuluivat rovaniemeläiset rovasti J. L. Sepänen, kauppiaat A. F. Kesti ja Abram Niska ja ylikonstaapeli E. E. Konttijärvi sekä oululainen Josef Patala. Tilintarkastajina toimivat konttoristi K. M. Matinlassi sekä neiti Hellin Hirstiö ja Anna Jokiperä.⁶²

Vaikka *Rauhan Sana* oli kirjoitusasultaan modernimpi kuin fraktuuralla painettu *Siionin Lähetyslehti*, se oli sisällöllisesti samantyyppinen eli konservatiivinen hengellinen lehti, jossa julkaistiin hartauskirjoituksia ja ”Jumalan lasten terveh-

⁵⁶ *Rov. kok. ptk. 1934*, 36–41.

⁵⁷ OMA Laestadiana 26 Aa:1/2 Frans Pöyhtäri Matti Niskakankaalle 18.3.1935 ja Aa:1/3 Lauri Salo Matti Niskakankaalle 11.4.1935.

⁵⁸ *Marjokorpi* 1968, 155–160, 171–173.

⁵⁹ *RS* 1/1935, 1.

⁶⁰ Vrt. *Vuollo* 1999, 138. *Marjokorpi* on artikkelissaan sisällyttänyt vain Siionin Lähetyslehden luokkaan ”uskonnollista ryhmää luova ja koossapitävä lehdistö” mainitsematta *Rauhan Sanaa*, joka on kuitenkin luettavissa samaan luokkaan. *Marjokorpi* 1977, 190–192.

⁶¹ *RS* 3/1935, 71; *Sinko* 1938, 135–141; *Mäenpää* 1984, 7; *Talonen* 1984, 19–20; *Vuollo* 1999, 138.

⁶² OMA Laestadiana 13 Ha:2 Kustannusosakeyhtiö Rauhan yhtiöjärjestys, annettu Helsingissä 22.2.1935; *RS* 8/1936, 204.

dyksiä" eri puolilta Suomea, muistokirjoituksia vainajista sekä seurailmoituksia.⁶³ Toimitilojensakin puolesta *Rauhan Sana* oli lähellä *Siionin Lähetyslehteä*: sen konttori sijaitsi aluksi Oulussa osoitteessa Kauppurienkatu 36, Juntusen talossa. Kyseisessä osoitteessa oli aiemmin toiminut *Siionin Lähetyslehden* konttori, mutta se oli syksyllä 1934 muuttanut osoitteeseen Kauppurienkatu 21.⁶⁴ *Rauhan Sana* -lehden konttoristina toimi Väinö A. Juntusen sisar Impi Juntunen.⁶⁵ Hän oli aiemmin toiminut *Siionin Lähetyslehden* toimituksessa, mutta hänet oli erotettu toimestaan syksyllä 1934 oman kertomansa mukaan siksi, että hän oli käynyt Pauli Rantalan pitämässä seuroissa ja pitänyt yhteyttä "eriseuraisena" pidettyyn veljeensä ja ystäviinsä työaikanakin.⁶⁶

Rauhan Sanan päätoimittajalla, Kiimingin kirkkoherralla Väinö A. Juntusella oli ilmeisen suuri vapaus ja vastuu toimitustyössä, sillä lehdessä julkaistut toimitukselliset tiedonannot oli yleensä allekirjoittanut "Toimittaja". Lehteä varten oli olemassa myös toimitusneuvosto, jonka alkuvaiheessa muodostivat jo mainitut rovasti J. L. Seppänen ja Josef Patala sekä saarnaaja Matti Niskakangas Rautiosta ja junailija Kyösti Saario Oulusta. Vuosittaiset tilauskehotukset annettiin julkaisutoimikunnan nimissä, joka todennäköisesti tarkoitti samaa kuin toimitusneuvosto.⁶⁷ Toimitusneuvoston jäsenyys oli ilmeisesti suhteellisen pysyvä: kun sen kokoonpano seuraavan kerran ilmoitettiin lehdessä vuonna 1950, oli edesmenneiden jäsenten tilalla luonnollisesti uusia, mutta Saario kuului siihen edelleen.⁶⁸ Saario kuului myös Kustannusosakeyhtiö Rauhan määräämään *Rauhan Sana* -lehden taloustoimikuntaan ainakin alkuvuoden 1938. Muina jäseninä siihen kuuluivat tuolloin ainakin ylimetsänhoitaja K. H. Heikel ja liikemies J. O. Jämsä Oulusta. Taloustoimikunta käsitteli nimensä mukaisesti lehden taloutta koskevia asioita, mutta tarkemmin sen toiminnasta ei ole tietoa.⁶⁹

Suurin osa lehdessä julkaistuista kirjoituksista oli saarnaaja- tai papisavustajien laatimia, ja heille sekä *Rauhan Sanan* lukijoille tiedotettiin varsinkin lehden ilmestymisen alkuaikoina erilaisista lehteen ja sen sisältöön liittyvistä asiois-

⁶³ *SL* 12/1934; *RS* 1/1935, 1; *Sinko* 1938, 138; *Lumijärvi* 1966, 45; *Marjokorpi* 1968, 73-82; *Heikkilä* 1991, 72.

⁶⁴ *SL* 2/1932, 35; *SL* 11/1934, 261; *RS* 1/1935, 20.

⁶⁵ OMA Laestadiana 7 Aa:2/19 Väinö A. Juntunen Pauli Rantalalle 3.12.1935; Heleena Haapalan haastattelu 14.5.2005.

⁶⁶ OMA Laestadiana 1 Ca:1/77 Impi Juntunen Väinö Havakselle 12.10.1934. OMA Laestadiana 13 Hb:15 Muistio vanhoillislestadiolaisuudesta vuosilta 1913–1956, 64-65.

⁶⁷ *RS* 1/1935, 24; *Sinko* 1938, 137; *Lumijärvi* 1966, 99.

⁶⁸ *RS* 2/1950, 48. Saario oli syntynyt vuonna 1869 ja kuoli vuonna 1960. OMA Laestadiana 13 Ha:2.

⁶⁹ OMA Laestadiana 13 C:1 Vuosikertomus Rauhan Sanan tal[ostoimikunnan toiminnasta vuodelta 1938. Oulussa 21.6.1939.

ta. Lehden mahdolliset voitot ilmoitettiin käytettävän "evankeliumin työhön": varoilla avustettiin "Jumalan sanan niitä puhujia, jotka kiinteästi pysyvät pyhän Raamatun sanassa ja käyttäytyvät matkoillaan evankeliumin arvon mukaisesti".⁷⁰ Toimittaja ylläpiti tietynlaista kontrollia ja linjaa lehteen tulevien kirjoitusten suhteen, ja ilmeisesti joskus oli myös aiheellista huomauttaa asiasta:

Rauhan Sanan avustajille ystävällisesti huomautetaan, että kirjoitukset, jotka ovat katsotut sopiviksi julkaista, aikanaan kyllä tulevat lehteen vuorollaan. Kun lehden sivumäärä on rajoitettu, niin pidättää toimitus oikeuden valvoa myöskin kirjoitelmien aiheita. On opettavaista seurata apostolin neuvoa: 'Jos joku puhuu, hän puhukoon niin kuin Jumalan sanoja' (1. Piet. 4:11). Rakkauden ja rauhan sana rakentaa. Se, mikä meistä ihmisistä on kotoisin, hajoittaa. Puhukaamme ja kirjoitukaamme sitä, mistä kuolematoin henkemme virkistyy ja ijankaikkisen elämän toivomme vahvistuu. Kirjoituksia, joissa ei ole alla täydellistä nimeä ja osoitetta, ei julkaista. Toimittaja.⁷¹

Myöhemminkin toimittaja joutui pahoittelemaan, että kaikkia kirjoituksia ei voitu julkaista lehden rajallisen sivumäärän takia. *Rauhan Sanassa* sivumäärä oli yleensä 24 sivua, mutta joskus julkaistiin 32-sivuisia erikoisnumeroita.⁷²

Rauhan Sanan näytenumeroa painettiin 6 000 kappaletta Oulussa Osakeyhtiö Liiton kirjapainossa 28.2.1935 ja työ tilattiin Kustannus Oy Rauhan Sanan nimellä jo ennen yhtiön varsinaista perustamista.⁷³ Myös lehden toinen numero painettiin Liiton kirjapainossa, mutta myöhemmin painotyö siirtyi H. W. Marjamaan kirjapainolle, jonka kanssa yhteistyö päättyi vasta vuonna 1961.⁷⁴ Lehden levikkiä tai painosmääriä ei lukijoille esitelty. *Rauhan Sanaa* levisi kuitenkin vuosina 1935–1937 Suomeen, Ruotsiin, Norjaan ja Pohjois-Amerikkaan arviolta noin 3 200-3 400 kappaletta.⁷⁵ Lehden julkaisutoimikunta saattoi iloita tilaajamäärän hienoisesta noususta vuoden 1939 lopulla.⁷⁶ Painosmäärä oli epäilemättä tilaajamäärää suurempi, mutta ei kuitenkaan korkeampi kuin 4 200 kappaletta, joka huippuluku kirjattiin vasta vuonna 1958.⁷⁷ Kun uskonnollisista aikakauslehdistä suurimmilla levikki ylsi 1930-luvulla yli 10 000 kappaleen ja pienimmät jäivät 700 kappaleeseen, *Rauhan Sana* sijoittui keskisuurten lehtien ryhmään.⁷⁸ Myös koko aikakauslehdistön kentässä *Rauhan Sana* sijoittui "keskisuurten" (levikki noin 3 000-59 000 kappaletta) lehtien joukkoon, joihin kuului kolmasosa kaikista lehdistä. Kuten tuohon aikaan oli yleistä, myös *Rauhan Sanan* varsinaisesta markkinoinnista ja tilaajien keräämisestä huoleh-

⁷⁰ RS 1/1935, 10.

⁷¹ RS 6-7/1935, 141.

⁷² Esimerkiksi RS 4/1936, RS 9/1936.

⁷³ OMA Osakeyhtiö Liiton arkisto Gfd:6 Työkirja 1933–1938 työ nro 172.

⁷⁴ RS 1/1935; RS 3/1935; RS 5/1935, 105. RSA Lähetyshdistys Rauhan Sana r.y:n pöytäkirjoja 1956–1975. Hall. kok. ptk. 19.12.1961.

⁷⁵ *Pöytäkirja* 1968, liite Rauhan Sanan levikki 1935–1937.

⁷⁶ RS 11/1939, keskiaukeaman tilauskehotus vuodelle 1940.

⁷⁷ RSA Lähetyshdistys Rauhan Sana r.y:n pöytäkirjoja 1956–1975. Vkok ptk 25.3.1958.

⁷⁸ *Marjokorpi* 1968, 158, 186.

tivat lehden asiamiehet kullakin paikkakunnalla.⁷⁹ Aluksi lehteä saattoi tilata vain heiltä ja konttorista Oulusta, mutta kesäkuusta 1935 lähtien myös postikonttoreista. Postitilauksissa saattoi alussa tapahtua virheitä: Juho Rautiainen Joensuun Noljakasta ilmoitti tilanneensa vahingossa Rauhan Sanoma -lehden eikä ollut pitänyt lukemastaan.⁸⁰

Tilaaajilleen *Rauhan Sana* todennäköisesti korvasi *Siionin Lähetyslehden*, vaikka jotkut saattoivat tilata ainakin lyhyen aikaa molempia.⁸¹ *Siionin Lähetyslehdessä* uuden lehden perustaminen mainittiin vain kerran yhdessä kirjoituksessa, silloinkin ohimennen ja moittivaan sävyyn.⁸² *Rauhan Sanan* perustamisen jälkeen *Siionin Lähetyslehden* toimittaja O. H. Jussila joutui kuitenkin vakuuttamaan asiaa kysyneille lukijoille, että oman lehden tilausmäärä oli sama kuin edellisenäkin vuonna, noin 13 000 kappaletta. Vaikka sen kasvu pysähtyikin useiksi vuosiksi 1930-luvun hajaannuksen takia, oli *Siionin Lähetyslehden* levikki huomattavasti suurempi kuin *Rauhan Sanan*, eikä uudesta lehdestä siten ollut vaaralliseksi kilpailijaksi.⁸³

Rauhan Sanan ryhmä puolustautui lehden omilla sivuilla, mutta myös sanomalehtien palstoilla kirjoittelussa, joka sivusi niin sanottua korpelalaisuutta. Korpelalaisuudella tarkoitetaan lestadiolaistaustaisen saarnaajan Toivo Korpelan aikaansaamaa, Pohjois-Ruotsissa syntynyttä hurmosliikettä.⁸⁴ Saarnatoimintansa vuonna 1929 aloittanut Korpela sai SRK:n johtokunnan ja Lannavaaran saarnaajilta nuhteita sopimattomasta elämästä ja viimein puhujakiellon, mutta ei totellut niitä.⁸⁵ Korpelan ryhmä omaksui "russelilaisten" eli Jehovan todistajien millenaarisia näkemyksiä, ja tapahtumat huipentuivat keväällä 1935 Kiirunassa, missä Korpelan kannattajia arvioitiin olevan n. 250. Lopulta virkavalta joutui puuttumaan väkivaltaisuuksia suunnittelevan joukon asioihin ja toimittamaan kiihkeimmät ryhmän jäsenet mielisairaalaan.⁸⁶ Vanhoillislestadiolaisuuden molemmissa ryhmissä kritisoitiin Korpelan aiheuttamaa hämmennystä, *Siionin Lähetyslehdessä* jo aiemmin, *Rauhan Sanan* kirjoituksissa vasta keväällä 1935, tilanteen kärjistyttyä sekä myöhemminkin.⁸⁷

⁷⁹ *Leino-Kaukiainen* 1992, 207-213.

⁸⁰ *RS* 4/1936, 91-92. Lehti oli todennäköisesti metodistien Rauhan Sanomia -lehti, *Marjokorpi* 1968, 161-163; *Kurikka & Takkala* 1983, nro. 2640; *Heikkilä* 1991, 80.

⁸¹ OMA Laestadiana 1 Ca:1/54 Matilda Hjort-Rova Väinö Havakselle 30.1.1937; *Lumijärvi* 1966, 106.

⁸² *SL* 8/1935, 183-184, Porista (J. A. Tauriainen).

⁸³ *SL* 8/1935, 191. *Marjokorpi* 1968, 73-82; *Marjokorpi* 1977, 191.

⁸⁴ *Raittila* 1982b, 94; *Talonen* 2004, 44.

⁸⁵ *SL* 2/1932, 44, Oulun Rauhanyhdistykselle ja koko Suomen Siionille.

⁸⁶ *Hulkko* 1956, 148-173; *Raittila* 1987, 156.

⁸⁷ *SL* 6/1933, 136-138, Jeesuksen käsky (A. Rautio); *SL* 4/1935, 85-86, Vanha raamatunkäännös on edelleen kirkossamme virallisesti sallittu; *RS* 4/1935, 73-75, Rasitetun tervehdys (J. L. Seppänen);

Kun sanomalehti *Kaiku* haastatteli saarnaaja Heikki Jussilaa korpelalaisuudesta keuhkolla 1935, tuli vanhoillislestadiolaisuuden ryhmäjako tunnetuksi suurellekin yleisölle. Jussila esitti näkemyksensä, että Korpela sai kannatusta Lapin seurakunnissa, koska "uusimman haarautuman" saarnaajat M. Pääkkölä ja K. Sandberg olivat häntä tukeneet. Myöhemmin Mikko Pääkkölä vastasi omalta osaltaan syytökseen *Kalevan* yleisönosastokirjoituksessa, ja V. A. Juntunen puolusti vasta edesmenneen Kalle Sandbergin kunniaa samassa lehdessä.⁸⁸ Herätysliikkeen keskinäisten kiistojen näkymistä ulkopuolisille murehdittiin myöhemmin *Rauhan Sana* -lehdessä.⁸⁹

2.2. Hajaannuksen käsittelyn huippuvuodet 1936–1937

Vaikka *Rauhan Sana* oli pääasiassa hengellinen hartauslehti eikä tavoitellut poleemisuutta,⁹⁰ siinä käsiteltiin viitteellisesti vuoden 1934 hajaannusta jo ensi numerosta lähtien ja aina vuoteen 1950 asti (liite 2). Kipeästä tilanteesta ei siis vaiettu, kuten ei ollut totuttu *Siionin Lähetyslehdessä*: jo vuonna 1934 ennen lopullista välirikkoa ongelmia käsiteltiin lehden jokaisessa numerossa. Erityisesti vuonna 1935 *Siionin Lähetyslehdessä* oli runsaasti hajaannukseen liittyviä kirjoituksia, joka numerossa vähintään yksi ja enintään seitsemän kirjoitusta. Tämänkin jälkeen lehdessä julkaistiin kirjoituksia, jotka tavalla tai toisella liittyivät hajaannukseen.⁹¹ Luonteeltaan ne olivat omaa ryhmää puolustavia ja yhden oikean seurakunnan merkitystä painottavia. Niissä kirjoittajat lähinnä surkuttelivat eronneen ryhmän lankeemusta.⁹²

Vuosina 1935–1939 jokaisessa *Rauhan Sanan* numerossa oli vähintään yksi ja enintään 11 kirjoitusta, jotka liittyivät hajaannusilmiöihin ja niiden syihin. Seuraavassa taulukossa on kuvattu kirjoitusten määriä lehden alkuvuosina.

RS 9/1935, 189-190, Uskonkilvoitus (Ludvig Similä); RS 8/1939, 186, Matkamuistelmia Pohjois-Ruotsin matkalta Kirunasta asti (H. Näätsaari).

⁸⁸ OMA Laestadiana 13 Hb:1 Lehtileike: Kaleva 22.6.1935, Korpelalaisuuden kannatus (Mikko Pääkkölä); *Raittila* 1967, nro 146. Alatorniolainen Karl Sandberg kuoli 2.6.1935, *Heinänen* 1987, 23.

⁸⁹ Esimerkiksi RS 9/1935, 196, Pyhyiden arvo (Jaakko Tuomikoski).

⁹⁰ *Sinko* 1938, 138; *Talonen* 1984, 19.

⁹¹ SL 1-12/1934; SL 1/1935, 9-12, Armo ja totuus (H. L.); SL 5/1935.

⁹² Esimerkiksi SL 10/1934, 219-221, Eriseura (O. H. Jussila); SL 11/1934, 247-249, Siionin tähden (Arne Vasunta); SL 2/1935, 31-33, Kristuksen ruumis (Heikki Jussila); SL 3/1936, 56, Haaparantalta (Åke Bäckström).

Taulukko 1. Hajaannuksen käsittely Rauhan Sana -lehdessä 1935–1939

	Nume- roita	Kirjoituksia yht.	Keskimää- rin/nro	Hajaannukses- ta	%	Keskimää- rin/nro
1935	11	172	16	43	25	4
1936	12	214	18	67	31	6
1937	12	252	21	73	29	6
1938	12	239	20	52	22	4
1939	12	227	19	50	22	4

Hajaannusta koskevien kirjoitusten määrässä on nähtävissä tietty kehityskaari: ensimmäisenä vuonna kirjoituksia ilmestyi 43, ja huippuvuodet olivat 1936 ja 1937, jolloin hajaannusta käsiteltiin 67 ja 73 kirjoituksessa. Määrä laski vuonna 1938, jolloin hajaannusta käsiteltiin 52 kirjoituksessa, ja seuraavana vuonna jälleen hieman vähemmän, 50 kirjoituksessa. Tarkasteltuna jaksona lehdessä oli kirjoituksia kuukausittain 11-23, keskimäärin noin 19 kirjoitusta kussakin numerossa. Näistä hajaannukseen liittyi vuonna 1935 keskimäärin neljä, 1936–1937 kuusi ja 1938–1939 jälleen neljä kirjoitusta joka numerossa. Koska kaikkien *Rauhan Sanassa* julkaistujen kirjoitusten määrä samanaikaisesti kasvoi, pysyi hajaannukseen liittyvien kirjoitusten suhteellinen osuus koko ajan melko tasaisena, 22-31 prosentissa.

Kirjoitusmäärien vaihtelussa numeroittain ei ole nähtävissä tiettyä kaavaa. Oletettavasti hajaannus saattoi nousta pinnalle erityisesti kesällä paikallisissa ja suuremmissa seurakokouksissa, joita pidettiin useimmin kesäkuussa.⁹³ Tällöin yhdessäolo ja asiasta keskustelu seuroissa olisivat saattaneet toimia impulssina hajaannukseen liittyvän kirjoituksen julkaisemiseen *Rauhan Sanassa*. Tämän voi kuitenkin katsoa vaikuttaneen vain heinäkuussa 1937 ilmestyneeseen numeroon: sen 11 kirjoitukseen - mikä merkitsi koko ajanjakson huippumäärää - sisältyi esimerkiksi kaksi seuramuistelmaa, joissa ohimennen mainittiin seuravieraiden pysymisestä vanhalla pohjalla myrskyjenkin aikana.⁹⁴ Hajaannukseen liittyvien kirjoitusten ilmestymisen epäsäännöllisyyden aiheutti se, että kaikkia kirjoituksia ei julkaistu heti, vaan lähettämisyjärjestyksessä silloin kun lehteen hyvin mahtui.⁹⁵ Vaikka tietyn kirjoituksen taustalla olisi siis ollut tietty tapahtuma, se ei välttämättä ole nähtävissä lehden sivuilta.

⁹³ Esim. RS 4/1935, 95-96.

⁹⁴ RS 7/1937, 169-172, 179.

⁹⁵ RS 9/1935, 200.

Tarkasteltavana ajanjaksona tiettyjen, vanhoillislestadiolaisuuden yhä syvempää jakautumista ilmentäneiden tapahtumien voidaan kuitenkin olettaa vaikuttaneen pitemmällä aikavälillä siihen, että hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrä kasvoi huippuunsa vuosina 1936 ja 1937. Yksi tällainen tapahtuma oli muun muassa Haaparannalla lokakuussa 1935 järjestetyt suuret seurat, joihin liittyen *Rauhan Sanassa* julkaistiin vastine O. H. Jussilan *Siionin Lähetyslehdessä* julkaisemaan kirjoitukseen. Vastineessaan Haaparannan Rauhanyhdistyksen johtokunta paheksui Jussilan loukkaantumista siitä, että sen seurailmoituksessa oli virheellisesti ilmoitettu tämän lupautuneen puhujaksi. Vakavinta johtokunnan mielestä oli, että Jussila oli ilmoittanut seurojen järjestäjiksi "kristittyjen yhteydestä itsensä erottaneet henkilöt". Vastineessa korostettiin Ruotsin-puoleisen Tornionjokilaakson kristillisyyden yksimielisyyttä: se edusti samaa uskoa kuin aiemminkin, jolloin kirkkoherra Jussila oli ollut vieraana.⁹⁶ Haaparannan seuroihin liittynyt polemiikki saattoi vahvistaa alueen vanhoillislestadiolaisten selkeämpää asettumista Rauhan Sanan ryhmän kannalle, Suomen-puoleisen pohjoisen Tornionjokilaakson tavoin; siellä vastustettiin jo alusta pitäen SRK:n vuoden 1934 toimenpiteitä.⁹⁷ Suomen puolella Alatornion alue pysyi kirkkoherra O. H. Jussilan vaikutuksesta lähinnä SRK-vanhoillisuuden piirissä.⁹⁸

Toinen tapahtuma, joka saattoi vaikuttaa hajaannuksen kasvaneeseen käsittelyyn *Rauhan Sanassa*, oli Keski-Pohjanmaan ruotsinkielisten vanhoillislestadiolaisten kokous, joka pidettiin Kokkolassa elokuussa 1936.⁹⁹ Kokouksen julkilausuma julkaistiin *Zions Missionstidningissä* syyskuussa, ja samansisältöinen kirjoitus julkaistiin *Rauhan Sanan* lokakuun numerossa otsikolla "Ruotsalaisen lähetyslehden tilaajille ja lukijoille". Siinä kerrottiin, että kokouksen tarkoituksena oli ollut torjua SRK:n taholta ulkomaillekin levitetty valheellinen tieto, että ruotsinkieliset lestadiolaiset olisivat eronneet "Jumalan seurakunnasta". Kokouksen osanottajat halusivat puolustautua vääräoppisuussyytöksiiä vastaan ja painottivat, että alueen lestadiolaisseurakunnat olivat yhä täysin yksimielisiä ja samassa uskossa kuin ennenkin. Eriyisesti osallistujat halusivat hälventää Sakari Ainalista levitettyjä väriä huhuja, sillä hän oli ruotsinkielistenkin keskuudessa arvostettu saarnaaja. Julkilausuman olivat

⁹⁶ *SL* 10/1935, 229, Oikaisu (O. H. Jussila); *RS* 11/1935, 247-248, Suuret seurat Haaparannalla.

⁹⁷ *Rov. kok. ptk. 1934*, 35; *Raittila* 1982b, 94.

⁹⁸ *Talonen* 1984, 21.

⁹⁹ Näin myös *Sinko* 1938, 138-139.

allekirjoittaneet kokouksen puheenjohtajaksi valittu Ainali, varapuheenjohtaja Alfred Forss sekä saarnaaja Gustaf Westerlund.¹⁰⁰

Kokous ilmaisi ruotsinkielisten lestadiolaisten ensimmäisen selkeän ja myönteisen kannanoton Rauhan Sanan ryhmään, vaikka tietynlainen passiivinen vastarinta keskusyhdistystä kohtaan oli ilmennyt jo aiemmin. Koska *Zions Missionstidningin* päätoimittaja, Kalajoen kappalainen Vilho H. Kivioja ei halunnut ottaa osaa riitaisuuksiin tai levittää niitä ruotsinkielisten keskuuteen, hän jätti osan *Siionin Lähetyslehden* kirjoituksista kääntämättä.¹⁰¹ *Zions Missionstidningissä* alkoi myös ilmestyä käännöksiä vasta perustetusta *Rauhan Sana* -lehdestä. Koska *Zions Missionstidning* oli nimellisesti SRK:n julkaisu, päätettiin sen vuosikokouksessa kesällä 1935, että myös ruotsinkielisen lehden toimittamisessa tuli noudattaa vuonna 1934 tehtyä päätöstä olla julkaisematta "eriseuraisten" kirjoituksia. Lehden toimittajia, Kiviojaa ja O. H. Jussilaa, kehoitettiin toimimaan annettujen ohjeiden mukaan. Ruotsinkieliset lestadiolaiset päättivät tämän johdosta pelastaa lehtensä SRK:n "herravallasta" ja Kivioja alkoi toimittaa sitä omalla kustannuksellaan kesästä 1935 alkaen. Samalla Jussila, joka oli ollutkin vain lehden nimellinen toimittaja, jätti paikkansa.¹⁰²

Kivioja julkaisi vielä tämänkin jälkeen *Zions Missionstidningissä* kirjoituksia *Siionin Lähetyslehdessä*, mistä O. H. Jussila häntä moitti. Kiviojan asema hajaannuksessa oli pitkään epäselvä: hän halusi toisaalta olla lojaali SRK:lle eikä sitoutua "pikkuesikoisten" ryhmään, mutta halusi toisaalta pysyä yhteydessä yksimielisyyden säilyttäneiden ruotsinkielisten kanssa.¹⁰³ SRK:n vuosikokouksen osanottajat perustivat kesällä 1936 oman ruotsinkielisen käännöslehtensä, todeten, että *Zions Missionstidning* ei ollut kehotuksista huolimatta noudattanut annettuja ohjeita. Uusi lehti, *Svenska Sions Missionstidning*, ilmestyi vuosina 1937–1940 O. H. Jussilan toimittamana, ja sitä seurasi *Zions* (myöhemmin *Sions*) *Missionsblad*, jota toimitti vuosina 1943–1947 O. S. Norrgård ja myöhemmin Paavo Viljanen vuoteen 1950 saakka.¹⁰⁴ Suurin osa ruotsinkielisistä lestadiolaisista irtautui kuitenkin *Zions Mis-*

¹⁰⁰ Raittila 1967, 321, 327; RS 10/1936, 256-257; Ventin 1978, 56-57; Talonen 1984, 22; Wentin 1986, 70-71.

¹⁰¹ Sinko 1938, 131; Ventin 1978, 39.

¹⁰² Suuret seurat 1934, 19, vuosikokouksen §17; Suuret seurat 1935, 20, vuosikokouksen §10; Wentin 1986, 69-70; Ventin 1978, 38-40, 50-51; Talonen 1984, 22. Wentinin mukaan ZM olisi ollut SRK:n julkaisu vuoteen 1936 asti, mutta tämä on ilmeisesti kirjoitusvirhe, vrt. Wentin 1986, 106 ja viite 93 sivulla 165.

¹⁰³ Nissilä 1998, 7, 53-61.

¹⁰⁴ Suuret seurat 1936, 19-20; Raittila 1967, 321; Sinko 1938, 131-132; Lumijärvi 1966, 107-108; Ventin 1978, 53-56; Nissilä 1998, 57.

sionstidningiä koskeneiden päätösten johdosta ja pian sen jälkeen pidetyn Kokkolan kokouksen vaikutuksesta lopullisesti SRK:n vaikutuspiiristä.

Vuosien 1936 ja 1937 kirjoitushuippuun saattoi vaikuttaa myös paikkakuntakohtainen tilanne: kesän 1934 päätökset olivat nimittäin vasta lähtölaukaus hajaannusilmiöille paikallisyhdistyksissä. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla Ylivieskan Rauhanyhdistyksessä käytiin eri ryhmien välillä pitkän aikaa kesän 1934 jälkeen valtataistelua, joka kärjistyi varsinaiseen eroon vuonna 1936, kun yhdistyksen johdoon valittiin enemmistö Rauhan Sanan ryhmän edustajia. Tällöin yhdistys ei luonnollisesti lähettänyt virallisia edustajiaan SRK:n vuosikokoukseen, johon ylivieskalaisia kuitenkin osallistui epävirallisesti. Myöhemmin yhdistyksen johdon saivat haltuunsa SRK:n puolella olevat henkilöt, ja Rauhan Sanan ryhmän edustajat jäivät syrjään. Vuoden 1937 alussa yhdistys päätettiin jakaa, ja Rauhan Sanan ryhmä otti oman yhdistyksensä nimeksi "Ylivieskalaisten vanhemman suunnan Rauhanyhdistys".¹⁰⁵ Näihin aikoihin tapahtui myös Kalajoella rauhanyhdistyksen lopullinen hajaantuminen.¹⁰⁶

Vaasan Rauhanyhdistys, jonka edustajat jo vuoden 1934 vuosikokouksessa olivat esittäneet vastalauseensa tehdyille päätöksille, ei lähettänyt seuraaviin SRK:n vuosikokouksiin virallisia edustajia, koska yhdistys oli Rauhan Sanan ryhmän hallussa. Kesällä 1936 yhdistyksen edustajat pyysivät kirjallisesti eroa SRK:sta, mitä ei kuitenkaan hyväksytty kokousteknisten ongelmien takia. Eronpyyntö hyväksyttiin virallisesti vasta kesällä 1937.¹⁰⁷ SRK:n puolella olleet yhdistyksen jäsenet olivat vetäytyneet sen toiminnasta jo aiemmin ja joutuivat myöhemmin perustamaan oman yhdistyksensä.¹⁰⁸ Helsingin rauhanyhdistyksessä ryhmäjako oli alkanut jo vuoden 1933 tienoilla ja tullut ilmi heti vuonna 1934. Johtokunta myönsi Rauhan Sanan ryhmälle oman seuravuoron yhteiseen seurahuoneeseen kuitenkin vasta lokakuussa 1936, ja tämäkin päätös jouduttiin vahvistamaan vielä maaliskuussa 1937.¹⁰⁹

Oulun rauhanyhdistyksen tilanne ratkesi myös vasta vuonna 1937. Rauhan Sanan ryhmän organisoiduttua virallisesti oli Oulun rauhanyhdistyksen johtokunta katsonut aiheelliseksi joulukuussa 1935 lähettää viidelle jäsenelleen (Hellin Hirstiö, John Ryselin, Kyösti Saario, Josef Patala ja Impi Juntunen) tiedoksiannon, jonka mukaan he menettäisivät jäsenoikeutensa, koska olivat jättäneet jäsenmaksunsa

¹⁰⁵ *Suuret seurat 1936*, 7; *Vähäkangas 1996*, 98-112; *Mantila 1998*, 54-55.

¹⁰⁶ *Talonen 1984*, 25.

¹⁰⁷ *Suuret seurat 1935*, 8; *Suuret seurat 1936*, 20; *Suuret seurat 1937*, 12; *Wentin 1986*, 68, 71, 72; *Talonen 1984*, 22.

¹⁰⁸ *Niemikorpi 1993*, 25-29.

maksamatta. Heidät poistettaisiin yhdistyksen jäsenluettelosta "vuoden ja yön kuluessa", elleivät he luopuneet toimimasta uuden lehden toimihenkilöinä, peruuttaneet toimiaan rauhanyhdistystä ja SRK:tä vastaan ja luopuneet yhdistyksen vastaisten seurojen toimeenpanemisesta.¹¹⁰ Varsinainen jäsenten erottaminen tapahtui helmikuussa 1937.¹¹¹ Aiemman tiedonannon sanamuotoon viittasi lyhyesti eräässä kirjoituksessaan *Rauhan Sana* -lehdessä saarnaaja Sakari Ainali, jonka kehotuksesta erotetut laativat ja lähettivät Oulun rauhanyhdistyksen johtokunnalle vielä helmikuussa sovintoehdotuksen, jonka mukaan he halusivat kuulua yhdistykseen sillä ehdolla, että se peruuttaisi jäsentensä erottamispäätökset ja Pohjois-Amerikassa käyneiden saarnaajien puhumiskiellon Oulussa. Kiertokirjeen oli allekirjoittanut 56 henkilöä.¹¹² Kirjelmä ei saanut vastakaikua, ja erotetut jäsenet perustivat maaliskuussa 1937 Oulun Evankelisen Rauhanyhdistyksen järjestettäväksi aiottujen suurten seurojen taustajärjestöksi.¹¹³ Seurat pidettiin heinäkuussa, ja niiden johdosta Väinö Juntunen kirjoitti sanomalehti *Kaikuun* seuramuistelman. Hän kuvasi myös hajaannusta ja syytti epäsuorasti SRK:tä harkitsemattomasta ja itsekkästä toiminnasta sekä puolusti omaa ryhmäänsä tavalla, joka antoi Väinö Havakselle aiheen vastineeseen. Siinä hän moitti kirjoituksen tahallista puolueellisuutta ja vetosi lehteen, että vastaavanlaisia mustamaalaavia riitakirjoituksia ei vastedes julkaistaisi.¹¹⁴

Myös Rovaniemellä hajaannusilmiöistä mainittiin sanomalehdissä. Keväällä 1936 Rovaniemen aktiiviset Rauhan Sanan ryhmän edustajat kirjoittivat sanomalehti *Kalevan* Yleisöltä-palstalle ja esittivät avoimen kysymyksen Oulun hiippakunnan tuomiokapitulille siitä, oliko "luvallista ja pappismiehen arvolle sopivaa julkisessa sanassa käyttää virkaveljestä alentavaa kieltä". Heidän mielestään O. H. Jussilan *Siionin Lähetyslehdessä* julkaisemassa Väinö Havaksen kirjeessä vihjattiin, että Pohjois-Amerikkaan matkustanut rovaniemeläinen pastori Eemeli Salmi olisi

¹⁰⁹ Talonen 1984, 26; Vuollo 1999, 139-142.

¹¹⁰ OMA Laestadiana 6 1/1 Oulun Rauhanyhdistyksen jk:n kirje 11.12.1935; Kupsala 1995, 125-126.

¹¹¹ OMA Laestadiana 5 Caa:1/34 Impi Juntunen Vilho H. Kiviojalle; Kupsala 1995, 127.

¹¹² OMA Laestadiana 6 1a/4 Kiertokirje Oulun Rauhanyhdistyksen jk:lle ja sen jäsenille 20.2.1937 Hellin Hirstiön reunamerkintöjen kanssa. OMA Laestadiana 13 C:1/3 Kiertokirje Oulun Rauhanyhdistyksen jk:lle ja sen jäsenille 20.2.1937 allekirjoituksineen. RS 2/1937, 32-34, Kristuksen rakkaus ja ihmisten rakkaus (Sakari Ainali): "Toisinaan on uhattu vuoden ja yön kuluttua se [erottaminen] tehdä."

¹¹³ OMA Laestadiana 13 Ca:1/4 kok. ptk. 28.3.1937. Evankelisen Rauhanyhdistyksen säännöt, hyväksytty yhdistysrekisteriin 23.7.1937. Evankelinen Rauhanyhdistys r.y:n vkert. 1937.

¹¹⁴ OMA Laestadiana 13 Hb:17 Lehtileike: Kaiku 14.7.1937 Jälkimuistelmä vanhempaan laestadiolaiseen suuntaan lukeutuvien kristittyjen suurista seuroista heinäkuun alussa Oulussa (VAJ) ja Kaiku 27.7.1937 Arv. Toimitus! (Väinö Havas); RS 3/1937, 83; RS 7/1937, 169-172, Suuret seurat Oulussa.

opettanut väärin.¹¹⁵ Rovaniemellä rauhanyhdistys oli jakaantunut jo vuonna 1935, kun SRK:n kannattajat olivat saaneet enemmistön yhdistyksen johtokunnassa. Yhdistyksessä oli ollut riitoja jo monta vuotta, ja niiden juuret olivat kauempanakin kuin vuoden 1934 päätöksissä. Rauhan Sanan kannattajat perustivat oman yhdistyksensä, Laestadiolaisen Rauhanyhdistyksen lokakuussa 1937 voidakseen hankkia oman seurahuoneiston.¹¹⁶ Näistä esimerkeistä ilmenee, että paikallisissa rauhanyhdistyksissä oli vuosien 1936 ja 1937 aikana hajaannuksen aikaansaama käymistila, joka vaikutti myös *Rauhan Sanan* kirjoitteluun. Vuonna 1936 vallinnutta tilannetta kuvasi myös kirkollisessa aikakauslehdessä *Vartijassa* ilmestynyt vanhoillislestadiolaisuuden jakaantumista lyhyesti pohtinut kirjoitus, johon *Siionin Lähetyslehdessä* viitattiin ja johon sen piirissä toimineet papit aikoivat ottaa kantaa. Kirjoituksessa nimimerkki Koinoonos arvioi tuolloin "juntuslaisten" olevan "väkevästi nousemassa" ja kuvasi, miten eri ryhmät tuomitsivat toisiaan.¹¹⁷

2.3. Oman ryhmän puolustaminen korostuu hajaannusta käsiteltäessä

Vuosien 1935–1939 aikana *Rauhan Sana* -lehdessä kuvattiin hajaannusta usein tavoilla, jotka toistuivat koko ajanjakson ajan vuoteen 1950 asti (liite 3). Nämä argumentit olivat esiintyneet aiemmin *Siionin Lähetyslehdessä* julkaistuissa kirjoituksissa ja niitä oli myös esitetty kesällä 1934 pidetyssä SRK:n vuosikokouksessa sekä Rovaniemen kokouksessa syyskuussa 1934. Osa argumenteista ja kuvatuista ilmiöistä liittyi lähinnä lehden alkuvuosiin. Tuona aikana oman ryhmän puolustaminen korostui hajaannusta käsiteltäessä,¹¹⁸ kuten seuraavasta kaaviosta käy ilmi.

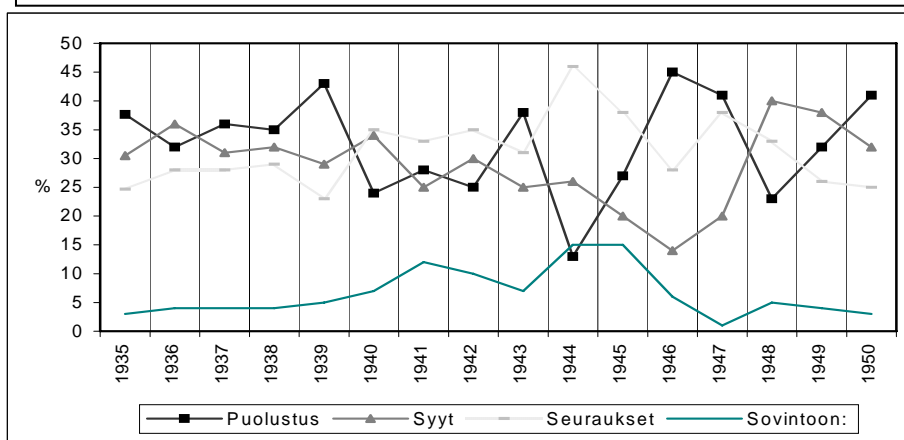
¹¹⁵ OMA Laestadiana 13 Hb:15 Muistio vanhoillislestadiolaisuudesta vuosilta 1913–1956. Lehtileike: Kaleva 30.5.1936 Avoin kysymys Oulun hiippakunnan tuomiokapitulille; *SL* 5/1936, 110.

¹¹⁶ OMA Laestadiana 38 Ha:1 Laestadiolainen Rauhanyhdistys r.y:n jk:n kok. 22.10.1937. Ilmoitus yhdistysrekisteriin hyväksytty 12.1.1938; *Seppänen* 1974, 55-58, 63-64; *Talonen* 1984, 23.

¹¹⁷ *Vartija* 4-5/1936, 117-120, Ajan varrelta: erään muistokirjoituksen johdosta (Koinoonos); *SL* 9/1936, 201, Kristittyjen pappien veljeskokous Kivijärven pappilassa. *Vartijan* nimimerkki Koinoonos oli sen toimituskuntaan kuulunut Feliks Lujanen. *Mäkisalo* 1988, 173.

¹¹⁸ Näin myös *Sinko* 1938, 139.

Kuvio 1. Hajaannusta käsittelevien kirjoitusten sisällön jakautuminen 1935–1950

Koska kolmen saarnaajan tekemä saarnamatka oli perussyy hajaannuksen puhkeamiseen, liittyi suurin osa esitetyistä puolustavista argumenteista juuri siihen. SRK:n ryhmän edustajien mielestä kiistan perussyy oli se, että saarnatyötä Pohjois-Amerikassa ei tehty yhteistyössä Suomen vanhoillislestadiolaisuuden ystäväryhmän heidemanilaisuuden kanssa eikä SRK:n johtokunnan päätöksiä olla menemättä "pikkuesikoisten" kutsusta ollut toteltu.¹¹⁹ Niinpä *Rauhan Sana* -lehdessä painotettiin sitä, että lähetyskäslylle ei tullut määrillä rajoja, vaan oli kutsuttava sekä oikealla että väärällä ymmärryksellä olevia ihmisiä. Koko tutkitun ajanjakson aikana, mutta erityisesti vuosina 1935–1939 kirjoittajat vetosivat lähetyskäslyn rajoittamattomuuteen ja velvoitteeseen, joihin vedottiin jo Rovaniemen kokouksen julkilausumassa: jokaiselle avoinna oleva evankeliumi tuli viedä kaikkialle maailmaan ja sitä oli saarnattava sekä uskoville että uskottomille.¹²⁰ Lisäksi eräs kirjoittaja esitti viitaten Pohjois-Amerikan erimielisyyksiin ja "emämaan" saarnaajien sovittelijanvelvollisuuteen:

siellä missä on rauhattomuus - - rauhan lasten kesken, sinne on mentävä Jeesuksen käslystä.¹²¹

Siionin Lähetyslehdessä tätä lähetyskäslyllä puolustautumista kritisoitiin.¹²²

Lähetyskäslyn seuraamista ja ihmisten estämistä joutumasta kadotukseen pidettiin tärkeämpänä kuin sitä, että säilytettäisiin rakkaus osaan ihmisistä eli käytännössä SRK:n ryhmän johtajiin, jotka vaativat kuuliaisuutta ja rakkauden säilyt-

¹¹⁹ *Suuret seurat 1934*, SRK:n vuosikokouksen liite 3, 23-25; *Mäenpää* 1984, 23-24.

¹²⁰ *Rov. kok. ptk. 1934*, 46-47; *RS 5/1935*, 100-101, *Sovintouhri* (Matti Niskakangas); *RS 6-7/1935*, 135-137, *Todellinen kristinusko* (F. L. Vuolivirta); *RS 4/1938*, 79-80, *Kittilästä* (M. A. Loukinen); *RS 1/1939*, 21-22, *Raahesta* (O. Jählström).

¹²¹ *RS 1/1937*, 20, *Maailman meno ja uskon kautta saatu rauha* (Pekka Kittinen). *Vrt. Rov. kok. ptk. 1934*, 29.

¹²² *SL 3/1936*, 51-53, *Lähetyskäsly* (Kalle Honkala).

tämistä.¹²³ Lähetyskäskyä puolustavaan argumenttiin liittyikin koko tutkitun ajanjakson ajan ja erityisesti alkuvuosina useasti näkemys siitä, että lähetyskäskyn rajoittaminen oli osasyynä hajaannukseen. Kirjoittajien mielestä ne, jotka estivät evankeliumin saarnaamisen, eivät muistaneet mikä ajatus Jeesuksella oli. Ajatusta, että ilman seurakunnan lupaa ei saisi saarnata ja että Sana olisi sidottu lähettäjiinsä, ei hyväksytty.¹²⁴ Perusargumentti hajaannuksen syystä kuului:

Nyt on kuitenkin käynyt niin ikävästi, että elävän kristillisyyden keskuudessa on aivan selvä ja monikertainen Jumalan käsky ymmärretty kahdella tavalla, johon ei luulisi olevan mahdollisuutta.¹²⁵

Kysymyksessä Raamatun sanasta olikin Rauhan Sanan ryhmän mielestä koko hajaannuksen perusta, ja kirjoittajat vetosivat usein Raamattuun puolustajanaan. Kiistelleyllle matkalle saatiin tukea vertaamalla tilannetta muun muassa siihen, miten Pietari meni Corneliuksen huoneeseen kutsusta ja "ilman minkään seurakunnan lisäluppaa" ja miten Jerusalemissa tuolloin todettiin evankeliumin ulottuvan myös pakanoilille (Ap.t. 10-11).¹²⁶ Usein vedottiin myös Paavalin "ylemmästä virastosta, yhdistyksestä tai seurakunnasta" riippumattomaan lähetystyöhön ja siihen, että hän ei pelännyt vahvistavansa galatalaisia "väärään sieluntilaan" vakuuttaessaan heille Jumalan lapseutta.¹²⁷ "Sekaseuraisille" saarnaamista puolustettiin sillä, että ensimmäisenä helluntainakin apostolien kuulijat olivat sekaseuraisia. Kirjoittajat vetosivat myös Joonan saamaan rangaistukseen Jumalan sanan saarnaamattomuudesta.¹²⁸

Lehdessä tähdennettiin alkuaikoina myös sitä, että Pohjois-Amerikkaan menneet olivat saarnanneet oikein, koska saarna oli saanut siellä aikaan hyvää hedelmää eli ihmisiä oli tullut uskoon. Samoin tähdennettiin, että saarnaajien jo ennen hajaannusta julistama sama "Jeesuksen oppi" ei vahvistanut eriseuraa tai johdattanut väärään, mistä saarnamatkan tehneitä ja sen tukijoita syytettiin.¹²⁹ Koska kiistan pohjalla oli SRK:n näkemys Pohjois-Amerikan kirkkokuntalaisten "sekaseuraisuudesta", vakuuttivat siellä käyneet saarnaajat omana näkemyksenään, että kirkkokunnan les-

¹²³ RS 2/1937, 32-34, Kristuksen rakkaus ja ihmisten rakkaus (Sakari Ainali). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 29, 34.

¹²⁴ RS 5/1935, 109-110, Kristuksen ajatus (E. E. Konttijärvi); RS 2/1936, 34-35, Bileamin rikos (Sakari Ainali); RS 4/1936, 82-85, Opillisia kysymyksiä (Matti Niskakangas).

¹²⁵ RS 2/1938, 33-36, Katsokaa ettei kenkään teitä viettele (E. E. Konttijärvi).

¹²⁶ RS 3/1937, 63-66, Pietari syytettynä luvattomasta saarnamatkasta (E. E. Konttijärvi); RS 4/1937, 87-90, Avaimista ja tuomiovallasta (Sakari Ainali).

¹²⁷ RS 12/1938, 271-273, Paavalin kirje galatalaisille (Matti Niskakangas); RS 1/1939, 11, Hän antoi meille viran sovinnosta saarnata (Kaarlo Talonen).

¹²⁸ RS 1/1939, 6-8, Tee parannus! (Pekka Kittii); RS 8/1939, 188, Karungista (Pekka Kittii). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 31.

¹²⁹ *Suuret seurat 1934*, 99, 131-132; RS 5/1935, 100-101, Sovintouhri (Matti Niskakangas); RS 11/1935, 233-234, Enemmän tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä (E. E. Konttijärvi). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 21-22, 31, 47.

tadiolaiset uskovat olivat olleet "samassa hengessä" kuin hekin, minkä tunsivat ollessaan heidän kanssaan tekemisissä. Tunnettu saarnaaja Heikki Hooli kirjoitti, että tutkittuaan pöytäkirjoja ja lehtiä hän oli vakuuttunut siitä, että apostolis-luterilainen kirkkokunta ei ollut vahingollinen eriseura, kuten oli väitetty.¹³⁰ Kirjoittajat vetosivat siten Raamatun lisäksi siihen, että saarnamatkan tehneet olivat toimineet puhtaalla omallatunnolla ja hyvässä tarkoituksessa. Omaantuntoonsa vetosi myös saarnaaja Sakari Ainali:

En kuitenkaan tiedä tunnollani, että olisin vastoin parempaa tietoani toiminut Jumalan sanaa vastaan sellaisena kuin olen sen ymmärtänyt. Tietysti on ollut paljon heikkoja sanoja ja ymmärryksiä, jotka mielelläni otan heikkouteni tilille. Olen kyllä usein tuntenut vihollisen kunnian tarjouksia samoin kuin ihmiskiitoksen, suosion ja ajallisen hyvyyden, vaan en voi tunnollani käsittää, että olisin niiden vuoksi suuntaa muuttanut. Olen joutunut ajattelemaan, olisiko sittenkin parasta vajeta tänä sumuisena aikana ja vetäytyä kodin rauhaan, jonka Jumalan on armossaan lahjoittanut. En ole ainakaan vielä sitä vakaumusta saanut.¹³¹

Myös saarnaajien tukijat vetosivat omaantuntoonsa: ruotsinkielisten vanhoillislesta-diolaisten tulkkina toiminut rouva Maria Ventus vetosi omaan pitkään kokemukseensa liikkeen opetuksesta ja kirjoitti näkemyksensä:

- - ei ole voinut olla heidän [matkan vastustajien] kanssansa samassa ymmärryksessä siinä, että olisi kuolemansynty lähteä esimerkiksi Amerikkaan niiden kieltoa vastaan, joilla oli se käsitys, että se oli Jumalan tahtoa vastaan.¹³²

Tehtyä saarnamatkaa puolustettiin lehden alkuvuosina myös sillä, että saarnaajat olivat noudattaneet hartaasti esitettyä pyyntöä. Niin oli pitänytkin tehdä, koska silloinkin oli menty "kun olivat halot ja seipäät vastassa".¹³³ Kiistan asianosaiset Pohjois-Amerikasta esittivät myös oman näkemyksensä: heillä oli oikeus kuulla Jumalan sanaa.¹³⁴

Rauhan Sana -lehden kirjoituksissa ei puolustettu pelkästään kiisteltäviä saarnamatkaa, vaan yhä enenevässä määrin myös oman ryhmän olemassaoloa, mihin liittyvät argumentit olivat yleisiä juuri vuosina 1935–1939. Rauhan Sanan ryhmän edustajat rakensivat identiteettiään Raamatun sanalle, ja siihen vedottiin yleisesti koko tutkitun ajanjakson ajan. Sitaattia "enempi tulee kuunnella Jumalaa kuin ihmisiä" käytettiin usein, ja Jumalan sanaa pidettiin ainoana riitaisuuksien ratkojana. Vain Raamatulla tuli myös puolustaa oikeaa oppia, ei ihmisten ja joukkojen vikoja

¹³⁰ *Raittila* 1967, nro 106; *RS* 6-7/1935, 130-135, Jeesuksen Kristuksen vanki (Ville Kaikkonen); *RS* 9/1936, 229-230, Tervehdys Herran omille (Matti Niskakangas); *RS* 3/1937, 58-59, Tervehdys Jumalan lapsille (Heikki Hooli). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 5-6.

¹³¹ *RS* 2/1935, 43-44, Jumaluusopin ylioppilas Arvo Ainalin muistoksi. Isän kirjoittaman kirjeen jäljennös Amerikasta.

¹³² *RS* 11/1937, 272-274 Kokkolasta (Maria Ventus); *Ventin* 1978, 6; *Wentin* 1986, 110-111.

¹³³ *RS* 2/1936, 34-35, Bileamin rikos (Sakari Ainali); *RS* 3/1938, 52-53, Kristuksen evankeliumi (Matti Niskakangas).

¹³⁴ *RS* 8/1935, 168-169, Tervehdys Californiasta (Johanna Ponsy).

osoittelemalla.¹³⁵ Raamatusta löydettiin esikuvia ja esimerkkejä: Jeesuskin oli "eriseurainen" omana aikanaan ja Paavali oli yksin suurta joukkoa vastaan sekä joutui totuuden tähden seurakuntarakkauden ulkopuolelle. Myös Paavalin opetuksiin vedottiin: hän kielsi seurakunnasta erottamisen. Eräänlaisena varoituksena vastustajille olla sotimatta Jumalaa vastaan esitettiin myös Gamalielin neuvo: se mikä on Jumalasta, ei häviä.¹³⁶ Muihin auktoriteetteihin kuin Raamattuun kirjoittajat vetosivat selvästi harvemmin. Oman ryhmän tilannetta verrattiin kuitenkin kirkkohistoriaan, Lutherin ja katolisen kirkon kiistaan sekä sen seurauksiin. Vain kerran hajaannuksen käsittelyn yhteydessä vedottiin teologian oppirakennelmiin: Helsingin yliopiston lestadiolaistaustaisen dogmatiikan professorin ja hajaannukseen välillisesti vaikuttaneen Antti J. Pietilän teoksesta "Kristillinen dogmatiikka" lainattiin kohtaa täysin puhtaan seurakunnan mahdottomuudesta.¹³⁷

Oman ryhmän oikeellisuutta tuettiin painottamalla, että sen piirissä joillakin paikkakunnilla vallitsi yhä alkuaikojen yksimielisyys ja omissa seurakokouksissa oli rauhallista. Myös lestadiolaisen alkuheräyksen alueeseen, Tornion- ja Muonionjokilaaksoihin vedottiin puhtaan opin säilyttäjinä.¹³⁸ Kirjoittajat vakuuttivat olevansa "entisten matkamiesten jäljillä", samassa "Kristuksen alkuopissa" ilman että mikään olisi muuttunut, kuten jo *Rauhan Sanan* näytenuumerossa vakuutettiin. Vaikka SRK:n ryhmä oli huomattavasti suurempi, vakuutettiin lehden lukijoille, että tuhansilla oli sama usko kuin heillä.¹³⁹ Eräät kirjoittajat myös julkaisivat eräänlaisen henkilökohtaisen todistuksen siitä, että ryhmän oppi oli oikea:

Pitkällisen tutkimisen perästä olen päässyt siihen käsitykseen, että saa mennä saarnaamaan evankeliumia mihin vain vaaditaan, Jumalan käskyn mukaan. Minäkin olen väärässä pelossa joutunut kieltämään sitä, kun luulin, että veljet joutuvat vahvistamaan sieluja siten erimielisyyteen. Olen tutkinut asiaa Jumalan sanan valossa ja olen huomannut, että veljet ovat tehneet kallista Jumalan työtä. He ovat oikein saarnanneet Jumalan sanaa. Olen itse kuunnellut Oulussa.¹⁴⁰

¹³⁵ RS 8/1935, 160-162, Valvokaamme (Mikko Pääkkölä); RS 12/1936, 293-296, Jumalan sanan kuuliaisuuteen (E. E. Konttijärvi); RS 5/1939, 102-104, Paavalin kirje galatalaisille (Matti Niskakangas).

¹³⁶ RS 7/1937, 166-167, Operatsioni (V. A. Juntunen); RS 10/1937, 229-232, Pyhän Raamatun todistus elävästä uskosta (Matti Niskakangas); RS 1/1939, 4-6, Sota Jumalaa vastaan (E. E. Konttijärvi); RS 4/1939, 78-81, Paavalin kirje galatalaisille (Matti Niskakangas).

¹³⁷ RS 1/1937, 7-10, Voiko näkyväinen seurakunta erehtyä (Sakari Ainali); RS 4/1937, 87-90, Avaimista ja tuomiovallasta (Sakari Ainali); *Vuollo* 1999, 136.

¹³⁸ RS 3/1936, 68, Työsaralta: Seurakokouksia Haaparannalla (A. F.); RS 3/1937, 78-79, Uskon kautta vaikutetun rakkauden ominaisuudesta (Josef Patala). Vrt. *Suuret seurat 1934*, 127. Aiemman hajaannuksen aikana uusiheräys tai esikoisuus eivät olleet saaneet kannatusta Tornionjokilaaksossa, *Raittila* 1982b, 89; *Talonon* 2004, 37.

¹³⁹ RS 1/1935, 1-3, Rauhan Sanoma (V. A. Juntunen); RS 5/1935, 112-113, Jumalanlasten turvallisuus (Feeliks Vähäkangas); RS 8/1935, 158-159, Luja perustus (Arvid Kyrö); RS 11/1935, 235-236, Rauhan Sana (Julkaisutoimikunta); RS 4/1937, 95-96, Paavalin kirjoituksia (O. Pitkänen).

¹⁴⁰ RS 6/1936, 155, Tervehdys Rauhan Sanan lukijoille (M. Ojala).

Myös saarnaajavanhus Mikko Pääkkölä tutkisteli postuumisti julkaistussa kirjoituksessaan omaatuntoaan ja kokemuksiaan ja oli vakuuttunut siitä, että oli yhä "oksana puussa" eli saman Kristuksen seurakuntaruumiin jäsenenä.¹⁴¹

Koska yleisen lestadiolaisen ymmärryksen ja SRK:n ryhmän opetuksen mukaan oli olemassa vain yksi oikea näkyvä seurakunta,¹⁴² joutuivat Rauhan Sanan ryhmän edustajat perustelemaan oman ryhmänsä oikeellisuutta myös uskonnollisin argumentein. Oikean seurakunnan tuntomerkinä oli heidän mielestään Jumalan sanan mukaan toimiminen ja uskomisen, eikä seurakunta rajoittunut johonkin tiettyyn ryhmään: ilman Jumalan sanaa järjestökin oli vain järjestö.¹⁴³ Seurakunnan näkyvän ykseyden sijaan kirjoittajat painottivat laajaa, henkilökohtaisen uskon kautta olemassa olevaa kristittyjen yhteyttä. Omakohtainen ja Jumalan sanaan perustuva usko katsottiin tärkeämmäksi kuin kuuluminen järjestöihin,¹⁴⁴ kuten Pauli Rantala muotoili:

Jeesus itse sanoo: Minä tulín, että heillä pitää elämä oleman ja yltäkyllä oleman. Tässä on perustus. Tässä on kulmakivi. Tässä on kallio, joka seisoo. Tässä on se oikea Keskusyhdistys.¹⁴⁵

Vaikka ryhmän jäsenet olivatkin erkaantuneet ihmisjoukosta, he eivät olleet lähteneet pois Jumalan valtakunnasta, jonka tunnuksena olivat "ilo, vanhurskaus ja rauha". Kirjoittajat myös painottivat lehden alkuvuosina, että tuosta valtakunnasta ei kukaan voinut erottaa toista uskovaa, koska uskoa ei ollut saatu ihmisiltä vaan Jumalalta.¹⁴⁶ Edelleen kirjoittajat vakuuttivat usein näkemyksensä, että Jumalan edessä ei ollut kuin kaksi joukkoa, uskovat ja ei-uskovat, eikä muita ryhmärajoja ollut.¹⁴⁷ Hajaannus hengellistettiin usein siten, että sen katsottiin olevan Jumalan puhdistava tuli valittujen - eli oman ryhmän edustajien - hyväksi. Rovasti J. L. Seppäsen muistokirjoituksessa todettiinkin:

Hän uskoi vakavasti, että Jumalan työ olisi ollut menetettyä, ellei taivaallinen Isä viisautessaan olisi puhaltanut puhdistuksen tulta lasten sekaan. Valittujen piti tulla koetelluiksi.¹⁴⁸

¹⁴¹ RS 5/1939, 105-107, Pellon ohdakkeet (Mikko Pääkkölä).

¹⁴² Esimerkiksi SL 2/1933, 45-46, Yksi lammashuone ja yksi paimen (Eino Rimpiläinen); SL 11/1934, 247-249, Siionin tähden (Arne Vasunta) ja 259-260, Vaarallinen aika (Otto Luokkala); Juntunen 1972, 375-376.

¹⁴³ RS 12/1937, 279-280, Jumalan huone: totuuden patsas ja perustus (Matti Niskakangas); RS 3/1939, 58-61, Israelin veljessota (E. E. Konttijärvi).

¹⁴⁴ RS 11/1938, 242-246, Paavalin epistola galatalaisille (Matti Niskakangas).

¹⁴⁵ RS 3/1939, 81-82, Tervehdys uskonveljille (Pauli Rantala).

¹⁴⁶ RS 4/1935, 81-86, Kristuksen seurakunnan lohutus (Matti Niskakangas); RS 11/1935, 227-230, Uusi käsky (Pauli Rantala); RS 1/1937, 7-10, Voiko näkyväinen seurakunta erehtyä? (Sakari Ainali); RS 5/1937, 128-129, Tornioista (Herman Näätsaari); RS 8/1939, 173-175, Jumala on se, joka tekee vanhurskaaksi (Matti Niskakangas). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 47.

¹⁴⁷ RS 6-7/1935, 122-129, Ijankaikkisen elämän toivo (Pauli Rantala); RS 12/1936, 299-300, Jumalan rakkaus (Pekka Kittinen).

¹⁴⁸ RS 3/1938, 65-66. Kirjoittajana todennäköisesti V. A. Juntunen.

Samalla kun *Rauhan Sanan* kirjoittajat puolustivat omaa ryhmäänsä, he samalla myös kritisoivat vastapuolta. Kirjoituksissa hajaannuksen syyksi kuvattiinkin useimmiten vanhoillislestadiolaisen seurakunnan eli käytännössä SRK:n ryhmän vääränlaiset käytännön toimenpiteet, jotka liittyivät Amerikan saarnamatkaan. Tämä näkemys toistui koko tutkitun ajanjakson ajan. Lehden alkuvaiheessa kirjoittajat korostivat sitä, että päätökset apostolis-luterilaisen kirkkokunnan "sekaseuraisuudesta" ja sen keskuudessa saarnanneiden toiminnan rajoittamisesta oli tehty liian kevein perustein. Tuomioita oli langetettu muiden sanomisten perusteella ja riittämättömin tiedoin ilman että asianosaisilla - käytännössä kirkkokunnan edustajilla - oli ollut mahdollisuutta puolustautua. Vääräoppisina kohdellut saarnamatkan suomalaiset ja ruotsinkieliset kannattajat tunsivat tulleensa väärin kohdelluiksi, koska heidän oppiaan ei ollut kukaan edes tutkinut.¹⁴⁹ Useat *Rauhan Sana* -lehden kirjoittajat katsoivat, että SRK:n vuosikokouksessa kesällä 1934 asetettiin ihmisten näkemykset ja määräykset korkeammalle kuin Jumalan sana ja lähetyskäsky, joten koko päätöksentekoprosessia kritisoitiin: enemmistövaalit olivat väärä tapa Jumalan sanan arvon mittaamiseen.¹⁵⁰ V. H. Kivioja myös viittasi suorasanaisesti Oulussa lokakuun kokouksessa 1932 olleeseen "riitaveljeen" - tarkoittaen mahdollisesti myöhemmin mainitsemaansa kelloseppä Matti Niemeä - jonka agitaatio oli johtanut kiistelyihin kieltopäätöksiin.¹⁵¹ Vastapuolen edustajat taas kritisoivat *Siionin Lähetyslehdessä* edellisiä argumentteja ja pitivät niitä seurakunnan tekemien, Pyhän Hengen vaikuttamien päätösten halventamisena.¹⁵²

Käytännön toimien lisäksi *Rauhan Sana* -lehden kirjoituksissa kritisoitiin ylipäätään tuomitsemista eli käytännössä vääräoppiseksi katsomista ja seurakunnasta erottamista, joksi SRK:n toimenpiteet ymmärrettiin. Raamattuun vedottiin tässäkin kysymyksessä: sen mukaan seurakunnassa oli sekä hyviä että huonoja kristittyjä, eikä oikeanlaisen ja vääränlaisen uskon omistavien ihmisten jaottelua ja tuomitsemista ollut jätetty opetuslapsille, vaan se oli yksin Jumalan vallassa. Kenelläkään ei siis ollut valtaa rakennella uskovia erottavia aitoja. Kristuksen kirkkolaiksi kutsuttua Matteuksen evankeliumin 18. lukua, jossa kehoitetaan nuhtelemaan rikkonutta veljeä,

¹⁴⁹ RS 12/1935, 250-253, Väärä ja oikea tuomio (Pauli Rantala); RS 1/1936, 10-12, Taivaanvaltakunnan kirkkolaki (Sakari Ainali); RS 10/1936, 256-257, Ruotsalaisen lähetyslehden tilaajille ja lukijoille.

¹⁵⁰ Rov. kok. ptk. 1934, 21-23.

¹⁵¹ RS 5/1935, 114-116, Tervehdys ja lohutus vaarallisella ajalla (Jaakko Päckilä); RS 9/1936, 217-220, Kuolemaan asti uskollinen (E. E. Konttijärvi); RS 2/1937, 49-50 (V. H. Kivioja); RS 10/1938, 227-228, Jumalalle kelpaava usko (Janne Juuso); RS 3/1944, 63-65, Kirjallisuusarvostelu ja RS 11-12/1949, 210-212, Omalaatuisensa "historia" (V. H. Kivioja); *Mäenpää* 1984, 26-27.

¹⁵² SL 2/1937, 28-30, Opetuslapsen korva (Heikki Jussila).

ei liioin ollut tarkoitettu seurakunnan elävien jäsenten erottamiseen. Seurakuntaelämää ei voinut säilyttää senkaltaisilla pakkokeinoilla.¹⁵³ Seurakunnan käytännön toimien kritiikkiin liittyi pohjimmiltaan näkemys vääränlaisesta seurakuntaopetuksesta hajaannuksen syynä. SRK:n ryhmän nähtiin käytännön toimillaan julistautuneen "yliseurakunnan" asemaan, ainoaksi oikeaksi seurakunnaksi, jota olisi täytynyt totella vastoin Jumalan sanaakin. SRK:n ryhmän painottamaa seurakunnan tärkeyttä ja opetusta sen olemuksesta *Rauhan Sana* -lehden kirjoittajat pitivät vääränä: seurakunta ei synnyttänyt ihmisessä Jumalan lapseksi tekevää uskoa, vaan sana, ja seurakunnan yhteyteen tultiin Jeesuksen kautta eikä päinvastoin.¹⁵⁴ Tunnetun saarnaajan Iisak Hoikan näkemys seurakunnasta saattoi moni yhtyä:

Niin tärkeä asia kuin se onkin, että kuulua Jumalan seurakuntaan, niin emme sittenkään saa tehdä seurakunnasta V a p a h t a j a a. Ei pääskysen pesän poikia ole pesä synnyttänyt. Ei niitä ole pesä ruokkinut, vaan sen on tehnyt poikien emo. - - Ei ole seurakunnassa kaikki viisauden ja taidon tavarat kätkeytyinä, niin kuin muutamat höpsivät.¹⁵⁵

Kokemustensa perusteella Rauhan Sanan ryhmän edustajat katsoivat, että näkyvä seurakunta saattoi erehtyä päätöksissään ja toimissaan, sillä se oli ihmisten muodostama. *Rauhan Sana* -lehdessä kritisoitiin lisäksi SRK:n ryhmän edustajien - ilmeisesti lähinnä Heikki Jussilan ja Juuso Markkasen - *Siionin Lähetyslehdessä* esittämiä raamatuntulkintoja. Nämä puolustivat SRK:n toimia Galatalaiskirjeen kohdalla 5:30: "aja palkkavaimo poikinensa ulos; sillä ei palkkavaimon pojan pidä perimän vapaan pojan kanssa". Tulkintaa ei voitu kirjoittajien mielestä pitää perusteluna seurakunnasta erottamiselle, vaan sitä moitittiin erehdykseksi ja jopa hurmahenkiseksi.¹⁵⁶ Toinen raamatunkohta, jota tulkittiin eri tavoin, oli Vanhan Testamentin kertomus Balakin yrityksestä saada Bileam kiroamaan Israelin kansa ja sen jälkeen kansaa kohdanneesta rangaistuksesta (4. Moos. 22-25, 26). *Siionin Lähetyslehdessä* kohta tulkittiin siten, että rangaistuksen syynä oli Bileamin toimittama siunaus harhaileval-

¹⁵³ RS 9/1935, 196, Pyhyiden arvo (Jaakko Tuomikoski); RS 3/1936, 63-64, Jeesus on ainoa esikoinen ja kristillisyytemme sisältö (Pekka Kitti); RS 4/1936, 102-104, Mitä viinimäessä tapahtui? (Sakari Ainali); RS 8/1936, 201-203, Kristuksen kirkkolain käytäntö (V. A. Juntunen); RS 8/1937, 183-185, Jumalan rakkaus sydämessä (Matti Niskakangas).

¹⁵⁴ RS 1/1936, 10-12, Taivaanvaltakunnan kirkkolaki ja RS 1/1937, 7-10, Voiko näkyväinen seurakunta erehtyä? (Sakari Ainali); RS 7/1937, 173-174, Puhe hyvästä paimenesta ja RS 10/1937, 229-232, Pyhän Raamatun todistus elävästä uskosta (Matti Niskakangas).

¹⁵⁵ Saarnaaja Iisakki Heikki Hoikka oli valtiopäiväedustaja Iisakki Hoikan poika. *Raittilla* 1967, nro 598; RS 1/1937, 5-7, Jumalan seurakunnan ihanuus (Isak Hoikka); vrt. esimerkiksi SL 6/1935, 131-133, Murhe (Eino Rimpiläinen) ja SL 9/1936, 197-202, Kristuksen seurakuntaa hoidetaan evankeliumilla (Väinö Havas); *Talonen* 1988, 58.

¹⁵⁶ RS 11/1935, 233-234, Enemmän tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä (E. E. Konttijärvi); RS 1/1937, 7-10, Voiko näkyväinen seurakunta erehtyä? (Sakari Ainali); RS 4/1937, 95-96, Paavalin kirjoituksia (O. Pitkänen); RS 2/1939, 31-34, Paavalin kirje galatalaisille (Matti Niskakangas); RS 5/1939, 109-112, Vääristä tuomioista (E. E. Konttijärvi). Vrt. SL 7/1933, 149-151, Sana työnteosta Jumalan

le Israelille, millä viitattiin apostolis-luterilaisen kirkkokunnan "sekaseuraisuuteen" ja Pohjois-Amerikkaan tehtyyn saarnamatkaan.¹⁵⁷ *Rauhan Sanan* sivuilla tätä tulkintaa pidettiin vääränä: Bileamin teko ei ollut rangaistuksen syy, ja evankeliumin julistamisen vertaaminen Bileamin matkaan osoitti "joko kieroutta tai hämmästyttävän suurta Raamatun tuntemattomuutta".¹⁵⁸ Kaikki edellä esitellyt SRK:tä kritisoivat argumentit tulkittiin vastapuolella jälleen seurakunnan väheksymiseksi.¹⁵⁹

Rauhan Sana -lehden alkutaipaleella hajaannus tulkittiin lähinnä saarnaajien ja johtohenkilöiden keskinäiseksi riidaksi. Tällöin riidan taustasyiksi esitettiin itsekkyyks, kunnianhimo ja kateus. Yleisenä kielikuvana käytettiin "lauman kokoamista itselle" eikä Kristukselle. Vallanhalu ja "isäntähenki" nähtiin eri puolueiden syntymisen syyksi samoin kuin se, että joukkojen kokoamisesta oli tullut tärkeämpää kuin ihmisten sieluntilasta.¹⁶⁰ Monet kirjoittajat vetosivatkin suoraan liikkeen johtajiin kuten Juhani Lehto Pohjois-Amerikasta:

Voi sopikaa rakkaat! -- kyllä lampaat tulevat perässä, jos papit keskenään sopivat.¹⁶¹

Mikko Pääkkölä pani hajaannuksen ahneuden syyksi: ihmiset eivät riidelleet "kristillisyydestään", vaan "leivän päältä". Kirjoittaja tarkoitti tällä todennäköisesti saarnaajien kilpailua Pohjois-Amerikan suurista saarnapalkkioista tai SRK:n matkasaarnaajan palkkioista.¹⁶² Ahneuden ymmärtäminen kaiken pahan syyksi nousi toisaalta Raamatusta, erityisesti kohdasta 1. Tim. 6:10. Kiistojen tulkinnoissa oli myös nähtävissä viitteitä saarnaajasukupolvien valtataistelusta, kuten seuraavassa katkelmassa:

Minulla on monennimistä poltettavaa. On hyvin rumia synnin himoja ja haluja. - - Ja tuollainenkin kuona tulee esiin: kuudettakymmenettä vuotta olen jo harjoitellut kaitaa tietä kulkemaan ja nyt poikaset tulevat opettamaan. - - Mutta sama henki [kuin Kooran kapinassa] käy tässäkin myrskyssä, jossa elämme. Ohjeena on: vanhat pois, ne eivät käsitä.¹⁶³

Vanha saarnaajapolvi oli väistynyt 1930-luvulle tullessa, ja muutamat kirjoittajat kokivat, että nuoremmat syrjivät vielä jäljellä olevia vanhoja, *Rauhan Sanan* ryhmään kuuluneita saarnaajia. Tästä vanhojen loukkaamisesta annettiin nuhteita aina-

valtakunnassa (Juuso Markkanen); *SL* 6/1934, 127-129, Uusi liitto on korkeampi vanhaa liittoa (Heikki Jussila); *Jussila* 1948, 159.

¹⁵⁷ *SL* 8/1933, 175-177, Kristuksen opissa pysymisen tärkeys (Heikki Jussila); *SL* 11/1934, 247-250, Siionin tähden (Arne Vasunta) ja Opin totuus (Heikki Jussila).

¹⁵⁸ *RS* 2/1936, 34-35, Bileamin rikos (Sakari Ainali).

¹⁵⁹ *SL* 10/1934, 219-221, Eriseura (O. H. Jussila); *SL* 3/1935, 63-65, Aika on paha (E. Heinonen).

¹⁶⁰ *RS* 3/1935, 63-64, Tervehdys Herran omille (Janne Juuso); *RS* 12/1936, 293-296, Jumalan sanan kuuliaisuuteen (E. E. Konttijärvi); *RS* 6/1937, 148-149, Lovikasta. Aika on paha (Crispin Kuoppala); *RS* 5/1938, 98-101, Paavalin kirje galatalaisille (Matti Niskakangas) ja 115-117, Josef Patalan muistokirjoitus (kirjoittaja todennäköisesti V. A. Juntunen); *RS* 4/1939, 85-86, Jeesuksen puheita (Palon-Lassin puhe).

¹⁶¹ *RS* 6/1939, 144, Amerikasta Brush Prairielta (Juhani Lehto).

¹⁶² *RS* 2/1935, 28-30, Kylväjä meni siementänsä kylvämään ja *RS* 8/1935, 160-162, Valvokaamme (Mikko Pääkkölä); *Juva* 1989, 153.

kin yhdessä kirjoituksessa. Postuumisti julkaistussa historiakatsauksessaan myös saarnaaja Pauli Rantala esitti, että niin kauan kun alkutyömiehet olivat eläneet, ei ollut ollut erimielisyyksiä.¹⁶⁴

Rauhan Sana -lehden ilmestymisen alkuvaiheessa hajaannuksen syyksi esitettiin myös vanhoillislestadiolaisen oppiperinteen muuttuminen. Kiistana oli jälleen lain - eli käytännössä Raamattuun sisältyvien eettisten ja elämäntapaan liittyvien ohjeiden - ja evankeliumin erottaminen. Tätä koskevat epäselvyydet vaivasivat lestadiolaista liikettä aika ajoin: uusiheräys oli osaltaan alkanut vastaliikkeenä elämäntapojen löystymiselle ja liialle armon ja evankeliumin julistamiselle. Vanhoillislestadiolaiset taas syyttivät uudenheräyksen kannattajia "kymmenten käskyjen lain paneemisesta ojennusnuoraksi" kristityillekin.¹⁶⁵ Sama syytös kohdistettiin myös Rauhan Sanan ryhmään, vaikka vuoden 1934 hajaannuksen yhteydessä kiista koski lähinnä "neuvon, nuhteen ja opetuksen sanoja". *Rauhan Sanan* kirjoittajien mielestä niiden pelättiin nyt, toisin kuin 50 vuotta aiemmin, johtavan lain orjuuteen. Neuvot ja laki oli heidän mielestään sekoitettu toisiinsa.¹⁶⁶ Suoraan liian evankelisesta saarnasta vastapuolta moitti vain apostolis-luterilaisen kirkkokunnan edustaja, mutta *Siionin Lähetyslehdessä* kuvattiin, että eronneet muutoin kritisoivat SRK:n ryhmää "uuden höllän uskon" tuomisesta Amerikasta ja liiallisesta armon julistamisesta ilman totuutta.¹⁶⁷ Rauhan Sanan ryhmän nimittäminen "lakilaisiksi" saattoi johtua myös joidenkin ryhmän edustajien tiukasta, lestadiolaisuudelle sinänsä ominaisesta maailmankielteisyydestä ja askeettisuudesta, kuten karunkilainen Pekka Kittinen arveli:

Ja mitä tulee lakihengellisyyteen, josta tänäkin aikana paljon mainitaan - - Johtuneekohan tuo lakihengellisyyden nimi siitä, että vanhemmat uskovaiset uskon kautta ovat tulleet huomaamaan synnin synniksi, etteivät juoksentele maailman puolista raja-aitaa yli - -.¹⁶⁸

Toisaalta Pauli Rantala arvioi, että ainoastaan erilaiset näkemykset vanhurskauttamisopista jakoivat ylipäättään lestadiolaisen liikkeen jäseniä.¹⁶⁹

¹⁶³ RS 4/1936, 88-90, Herran tuli (Kalle Maijanen).

¹⁶⁴ RS 8/1936, 189-190, Kehoitus rakkauteen matkalla taivaskotiin (Jooseppi Järvenpää); RS 3/1938, 62-63, Lyhyesti kerrottu nykyisestä etsikkoajasta, sen opetuksista ja käytöksestä (Pauli Rantala). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 9. *Saarnivaara* 1950, 16, 19, 26-39; *Pöytäari* 1968, 152-154; *Talonen* 1984, 5; *Talonen* 2004, 47.

¹⁶⁵ *Saarnivaara* 1950, 10-19; *Havas* 1927, 136-139; *Jussila* 1948, 58, 66, 92; *Kulla* 2004, 74-75.

¹⁶⁶ RS 12/1936, 299-300, Jumalan rakkaus (Pekka Kittinen); RS 9/1937, 214-215, Jeremian valitusvirret (Otto Venäläinen); Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 28, 43-44; *Pöytäari* 1968, 157-158.

¹⁶⁷ SL 1/1935, 19-20, Armo ja totuus (H. L.); SL 10/1935, 229, Syysseurat Rovaniemellä; RS 7/1938, 163-166, Ei jokainen (John Paana); *Saarnivaara* 1947a, 170-173, 182; *Hulkko* 1965, 9.

¹⁶⁸ RS 3/1936, 63-64, Jeesus on ainoa esikoinen ja kristillisyytemme sisältö (Pekka Kittinen). Saarnaaja Pauli Rantalan maailmankielteisyyttä on arveltu yhdeksi syyksi Rauhan Sanan ryhmän esikoislestadiolaisuuteen rinnastavalle pikkuesikoisuus-nimitykselle, *Pöytäari* 1968, 162.

¹⁶⁹ RS 3/1938, 62-63, Lyhyesti kerrottu nykyisestä etsikkoajasta, sen opetuksista ja käytöksestä (Pauli Rantala).

Hajaannuksen syitä hengellistettiin samalla tavalla kuin oman ryhmän puolustautumistakin. Koko kiista leimattiin useimmiten paholaisen eksytykseksi, mikä tavallaan lievensi toista ryhmää vastaan esitettyjä syytöksiä. Koska vihollinen oli yhteinen, oli sitä vastaan taisteltavakin yhdessä.¹⁷⁰ Lestadiolaisuudelle oli ominaista tapahtumien eskatologinen tulkinta ja Raamattuun vetoaminen; niinpä hajaannus ja "väävät profheetat" tulkittiin usein lopun aikojen merkiksi.¹⁷¹

2.4. Hajaannuksen seurausten kuvaaminen lehden ensimmäisinä vuosina

Hajaannuksen seurauksia kuvattiin *Rauhan Sana* -lehdessä vuosina 1935–1939 suhteellisesti puolustusargumentteja ja syitä vähemmän. Useimmin seurauksiin viitattiin vain lyhyesti puhumalla yleisesti myrskyistä ja riidoista tai hieman tarkemmin eritellen pilkasta, vihasta, vainosta ja valheista, tuomioista ja kirouksista.¹⁷² Koko tutkituna ajanjaksona, mutta erityisesti lehden alkuaikoina kirjoittajat kuvasivat omakohtaisina kokemuksinaan SRK:n ryhmän edustajien suhtautumista heihin, lähinnä vääräoppisuutta ja "eriseuraisuutta" koskevia syytöksiä, joita heitä kohtaan esitettiin. Näiden syytösten rinnalla esiintyi myös syytös "lakihenkisyydestä" ja esikoisuudesta, mihin viittasi ryhmälle annettu pikkuesikoisuus-nimityskin. Eräs kirjoittaja Ruotsin Lapista kertoikin, miten häntä pidettiin "lännen oppiin kuuluvana" eli esikoislestadiolaisena. Rauhan Sanan ryhmän kannattajia saatettiin henkilökohtaisesti syyttää myös rakkauden rikkomisesta.¹⁷³ Lehdessä käsiteltiin koko tutkitun ajanjakson ajan vääräoppisuussytöksiä myös yleisemmällä tasolla, ryhmän kollektiivisena kokemuksena. Tällöinkin kuvattiin "perättömiä juttuja" vääräoppisuudesta ja nimittelystä.

¹⁷⁰ Esimerkiksi RS 3/1935, 57-61, Jumalan armollisuus (Mikko Pääkkölä); RS 11/1936, 271-272, Rauhan Sana (Julkaisutoimikunta).

¹⁷¹ Esimerkiksi RS 3/1936, 60-61, Jumalan valtakunta Pyhän Raamatun ja järjen valossa (M. Sivonen); Talonen 1982, 258-261; Talonen 1986, 305.

¹⁷² Esimerkiksi RS 3/1935, 67-70, Jeesuksen lähetyskäsky (E. E. Konttijärvi); RS 10/1936, 239-242, Siionin pitopöytä (Mikko Pääkkölä); RS 11/1937, 263-264, 4:s vuosikerta (Julkaisutoimikunta).

¹⁷³ RS 8/1935, 158-159, Luja perustus (Arvid Kyrö) ja 160-162, Valvokaamme (Mikko Pääkkölä); RS 3/1936, 63-64, Jeesus on ainoa esikoinen ja kristillisyytemme sisältö (Pekka Kittinen); RS 2/1938, 39-40, Ruotsin Malmivaarasta (Matilda Kyröläinen); RS 4/1938, 82, Tornioista. Jumalan apulaiset (H[erman] Näätäsaari); RS 7/1939, 151-154, Paavalin galatalaiskirjeen 6:s luku (Matti Niskakangas); *Hulkko* 1956, 21; *Raittila* 1982b, 89.

Kirjoittajat paheksuivat erityisesti sitä, että heidät leimattiin seurakunnasta itse eronneiksi ja Pyhän Hengen saaneita vastaan "pullikoitseviksi".¹⁷⁴

Kolmantena merkittävänä, edelliseen liittyvänä hajaannusilmiönä useat kirjoittajat kuvasivat, kuinka jotkut olivat kieltäneet tervehtimästä tai kuulemasta "eriseuraisia" ja vääräoppisia.¹⁷⁵ Kirjoittajien tunteja ja kanssakäymisen kieltoa kuvattiin muun muassa seuraavasti:

Saamehan mekin, ei ainoastaan maailman pakanoilta ja jumalattomilta, vaan myöskin viekkailta veljiltämme osaksemme pilkkaa, vainoa, tuomioita ja häväistystä. *Tuomitaanhan meitä vielä kristillisyyteen lukeutuvienkin taholta mitä kiivaammin vääräoppisina helvettiin.* Kerrotaanhan meistä kaikenkaltaisia aivan perättömiä valheita ja peloitellaan vapailla tunnoilla olevia ihmisiä keskustelemasta kanssamme kristillisyyden asioista, ettei meistä tartuisi vääräoppi.¹⁷⁶

Jotkut kirjoittajat mainitsivat myös, että heitä oli henkilökohtaisesti varoitettu puhelemasta vääräoppisen kanssa ja että heidän oli paineen alla kieltäydyttävä rakkaudesta vanhoja veljiä ja sisaria kohtaan.¹⁷⁷ Herman Näätsaari kertoi omakohtaisen kokemuksensa Alatorniolta Raumon kylästä, jossa oli kielletty menemästä häntä, "eriseuralaista" seurojenpitäjää kuuntelemaan, mutta jossa Jumalan sana oli kuitenkin vetänyt ihmisiä puoleensa. Seuravieraat olivatkin kertojan mukaan ihmetelleet:

mitä tämä on, kun on uskotettu, että meillä on eri oppi kuin aikaisemmin ja vielä niinkin, että meillä on eri seurakunta.¹⁷⁸

Toisaalta SRK:n äänenkannattajan *Siionin Lähetyslehden* sivuilla raportoitiin, että myös Rauhan Sanan ryhmän johtajat olisivat käyttäytyneet näin: erään kirjoittajan mukaan "eriseuran päämiehet vartioivat eksyttämäänsä" niin että vietellyt eivät olleet uskaltaneet mennä evankeliumin kuuloon eli SRK:n seuroihin.¹⁷⁹ Väinö Havas kehotti *Siionin Lähetyslehdessä* olemaan levittämättä valheita erimielisiksi joutuneista, mutta vetoomuksista huolimatta *Rauhan Sanan* kirjoittajien mielestä tavalliselle seurakansalle saatettiin kertoa perättömiä tietoja Pohjois-Amerikassa käyneistä, jotta heitä kartettaisiin: esimerkiksi Sakari Ainalin matkasta oli levitetty tietoa, että kutsu olisi tullut esikoisilta.¹⁸⁰ Tämänkaltaisen kahden tulen välissä ei kukaan voinut olla

¹⁷⁴ RS 11/1935, 247-248, Suuret seurat Haaparannalla ja 255-256, Rauhan Sana (Julkaisutoimikunta); RS 2/1936, 34-35, Bileamin rikos (Sakari Ainali); RS 10/1936, 256-257, Ruotsinkielisen lähetyslehden tilaajille ja lukijoille; RS 5/1937, 126-127, Rantsilasta (Herman Niskala).

¹⁷⁵ *Rov. kok. ptk. 1934*, 7-9, 47.

¹⁷⁶ RS 5/1937, 115-117, Älkää heittäkö pois teidän uskallustanne (E. E. Konttijärvi). Kursivointi alkuperäinen.

¹⁷⁷ RS 9/1936, 214-216, Kristuksen alun oppi (Kalle Maijanen); RS 6/1938, 130, Ylikiimingistä (Hulda Paso).

¹⁷⁸ RS 11/1939, 253-254, Torniosta. Jumalan apulaiset (H[erman] Näätsaari).

¹⁷⁹ SL 10/1935, 229, Syysseurat Rovaniemellä.

¹⁸⁰ SL 9/1934, 197-199, Valhe ja totuus (Väinö Havas); RS 12/1937, 281-282, Totuuden sana ja sen oikea jakaminen (Sakari Ainali).

puolueeton ja kaikille mieliksi, kuten Crispin Kuoppala Ruotsin Lovikasta valitti: pian saattoi joutua syyttämään molempia puolia.¹⁸¹

Entisten uskonystävien kartteleva käytös ja tervehtimättä jättäminen olivat ilmiöitä, jotka olivat eniten pinnalla juuri hajaannuksen jälkeen, mutta joihin ei myöhemmin lehden kirjoituksissa juuri puututtu. Lestadiolaisella "Jumalan terve" -tervehdyksellä saattoi tervehtiä vain oman ryhmän jäseniä, niitä joiden varmasti tiedettiin olevan oikeassa opissa. Jos joku leimautui tai leimattiin vääräoppiseksi, häntä ei enää tervehditty tavallisesti.¹⁸² Hajaannus erotti siten ystäviä toisistaan, ja useat tunsivat murhetta ihmissuhteiden kärsiessä,¹⁸³ kuten seuraavasta ilmenee:

Kuinka usein onkaan saatu rakkaus rikotuksi uskovaistenkin välillä väärin todistusten kautta? Voi tapahtua niinkin, että kun tapaa vanhan ystävän, niin hän ei uskalla tervehtiä eikä puhutella.¹⁸⁴

Kirjoituksissa tervehtimättä jättäminen kuvattiin joskus vääränopin tartunnan välttelystä.¹⁸⁵ *Rauhan Sanan* kannattajat ihmettelivät myös, miksi vastapuolen edustajat suhtautuivat heihin niin kuin he olisivat eronneet seurakunnasta tai Jumalan valtakunnasta eli käytännössä SRK-vanhoillisuudesta:

Kun puhuvaisen miehen suusta esim. saa kuulla kysymyksen, mikä siihen tuli syyksi, että lähdit Jumalan valtakunnasta pois, silloin kun ei itse tiedä mitään kanssansa, ei mihinkään lähteneensä eikä uskoansa kieltäneensä, eikä kuolettaviin synteihin joutuneensa, niin ihmetyttää se sellainen neuvo.¹⁸⁶

Tämänkaltaisen kommentin saattoi kuulla muutenkin kuin henkilökohtaisesti.¹⁸⁷

Koska SRK:n ryhmän edustajat käsittivät *Rauhan Sanan* ryhmän jäsenet "eriseuraksi", eri tavalla uskoviksi ja seurakunnan rakkautta vastaan rikkoneiksi, heitä tuli kehottaa tekemään parannus ja liittymään takaisin oikeaan seurakuntaan.¹⁸⁸ *Rauhan Sana* -lehdessä parannukseen taivuttelua käsiteltiin koko tutkittuna ajanjaksona jonkin verran, mutta lähinnä juuri vuosina 1935–1939. Kirjoittajat kertoivat sekä henkilökohtaisista kokemuksistaan että ilmiöstä kollektiivisesti. Koko *Rauhan Sanan* ryhmää koskivat kuvaukset siitä, että sen edustajia oli alettu pitää lähetyskenttänä ja että heiltä vaadittiin parannusta väärästä opista ja eriseurasta. Kirjoittajien mukaan myös eriseuraista seurojenpitäjää kuunnellutta saatettiin vaatia parannuk-

¹⁸¹ RS 1/1937, 17, Armon ja totuuden tie ja RS 6/1937, 148-149, Aika on paha (Crispin Kuoppala).

¹⁸² *Saarnivaara* 1950, 34-35.

¹⁸³ *Rov. kok. ptk.* 1934, 5.

¹⁸⁴ RS 2/1937, 32-34, Kristuksen rakkaus ja ihmisten rakkaus (Sakari Ainali).

¹⁸⁵ RS 11/1936, 267-269, Kristittyjen tervehdyksestä (E. E. Konttijärvi).

¹⁸⁶ RS 11/1938, 259-260, Maan suola (Pekka Kittinen).

¹⁸⁷ RS 5/1937, 128-129, Tornioista (Herman Näätsaari).

¹⁸⁸ *Näppä* 1981, 614.

seen.¹⁸⁹ Erkki Konttijärvi kuvasi lähetykskäslyn noudattamisesta kadotukseen tuomit-
tujen parannusvaatimuksen epäkohtia näin:

Jos nuo syyttömästi tuomitut tuntonsa vaatimuksesta pyytävät tuomareiltaan vaikkapa rakastamat-
tomuuttansa anteeksi, niin he ilman muuta sivuuttavat tuon pyydetyn asian ja sen sijaan saarna-
vat ainoastaan olettamansa väärän opin anteeksi. Jos sitten nuo tuomion alle julistetut kristityt
saarnaavat katuvaiselle synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä, niin tuomitsijat vaativat
kohta tuota siunauksen ja armon saanutta tekemään parannuksen väärästä opista ja selittävät, että
tuon armosiunauksen saanut on tehnyt parannuksen väärään oppiin.¹⁹⁰

Parannuksen vaatijoilla ei erään kirjoittajan mukaan ollut huolta eksyneiden sielunti-
lasta, vaan he halusivat vain kerskua käännyttämiensä ihmisten määrällä.¹⁹¹ Henki-
lökohtaisina kokemuksina kuvattiin "törkeitä" parannusvaatimuksia väärästä opista ja
eriseurasta, jotka ymmärrettiin mahdottomiksi: miten olisi saattanut tehdä parannusta
"oikeasta opista" ja alussa tehdyistä lupauksista eli synnistä, jota ei ymmärtänyt syn-
niksi.¹⁹² Parannukseen saatettiin vaatia myös *Rauhan Sanaan* tilaamisesta kuten Pekka
Kitti kuvasi:

-- satuin kohtaamaan erään nuoruudesta asti tunnetun uskonsisaren. -- Kun lähdin, niin toivotin
hänelle Jumalan rauhaa ja pyysin todistamaan syntisyyttäni anteeksi. -- sitten hän sanoi minulle,
että on tehtävä väärästä opista parannus. Kun minä en siihen suostunut, niin hän sanoi, että on
tehtävä parannus siitä, että tilaan Rauhan Sanaa. En suostunut siihenkään.¹⁹³

Rauhan Sanaan kirjoitettiin myös niistä henkilökohtaisista epäilyksistä, joita yksit-
täiset ihmiset kokivat, kun heitä vastaan oli esitetty syytöksiä. Eräs kertoi varoittava-
na esimerkkinä tehneensä parannuksen väärästä opista. Vakuutus, ettei hän tulisi
autuaaksi yksistään omistamalla Jeesuksen vanhurskauden uskolla omakseen, oli
saanut hänet epäilemään ja pelkäämään kuolemaa, mutta seurauksena parannuksen-
teosta oli ollut vain ahdistus. Rauha oli palautunut vasta, kun hän oli saanut synnin-
päästön vääräoppiseksi sanotulta vanhalta saarnamieheltä.¹⁹⁴ Kirjoituksissa käsitel-
tiin sitä, miten moni saattoi epäillä, oliko oikeassa seurakunnassa ja opissa ja saattoi-
ko siten olla varma omasta pelastumisestaan.¹⁹⁵

Lehdessä puututtiin vain harvoin suoraan paikallisyhdistysten tilantee-
seen. Taloudellisiin kiistoihin viittasi vain Erkki Konttijärvi, joka kritisoi sitä, että
yhteisillä varoilla hankitut kokoushuoneet oli suljettu toiselta ryhmältä ja että yhtei-

¹⁸⁹ RS 10/1936, 256-257, Ruotsinkielisen lähetykslehden tilaajille ja lukijoille; RS 4/1937, 87-90, Avaimista ja tuomiovallasta (Sakari Ainali); RS 4/1939, 83-84, Barnabaan ilo (E. E. Konttijärvi). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 28.

¹⁹⁰ RS 2/1938, 33-36, Katsokaa ettei kenkään teitä viettele (E. E. Konttijärvi).

¹⁹¹ RS 7/1939, 151-154, Paavalin galatalaiskirjeen 6:s luku (Matti Niskakangas).

¹⁹² RS 6/1936, 152, Kehoitus uskollisuuteen (Pekka Kitti); RS 9/1936, 214-216, Kristuksen alun oppi (Kalle Maijanen); RS 5/1937, 128, Kuivaniemestä (Ville Kaikkonen nuorempi).

¹⁹³ RS 3/1938, 68-69, Jumalan neuvojen edessä (Pekka Kitti).

¹⁹⁴ RS 6/1938, 130, Ylikiimingistä (Hulda Paso).

¹⁹⁵ 4/1935, 81-86, Kristuksen seurakunnan lohdutus, saarnannut Matti Niskakangas (kokoili Eemeli Salmi); RS 6/1939, 131-133, Johannes Kastajan päivänä (Hulda Paso).

sesti hankittuja rahastoja olisi anastettu lain varjolla.¹⁹⁶ Kuten aiemmin on esitelty, joillakin paikkakunnilla rauhanyhdistys siirtyi SRK:n ryhmälle, mutta esimerkiksi Vaasassa se jäi Rauhan Sanan ryhmän ruotsinkielisille kannattajille. Rauhanyhdistysten tilanteeseen puuttumatta *Rauhan Sana* -lehdessä usein tiedotettiin paikkakunnan ryhmäjakaumasta. Kirjoittaja saattoi kertoa, että hänen kotiseudullaan oli "pieni erimielisten joukko" tai että vain "muutammat ovat meidän kanssamme samanmielisiä" sen mukaan kumman ryhmän jäsenet olivat alueella enemmistönä.¹⁹⁷ Seuramuistelmien kirjoittajat painottivat joskus, että tietyllä paikkakunnalla tai esimerkiksi suomenruotsalaisten keskuudessa ei ollut eriseuraisuutta tai riitoja.¹⁹⁸ *Rauhan Sana* -lehteen kirjoittivat sen neljännessä numerosta lähtien myös apostolis-luterilaisen kirkkokunnan edustajat Pohjois-Amerikasta.¹⁹⁹ Sieltä saatiin samantapaisia tilannekatsauksia lähinnä juuri hajaannuksen jälkeen. Portlandista tiedotettiin, että Amerikassa "myrsky" oli rauhoittunut Suomen vieraiden ansiosta. Ishpemingistä otettiin osaa yhteisiin kärsimyksiin: siellä oli saatu kokea jo 20 vuotta ylenkatsetta veljiltä ja sisarilta. Astoriasta kirjoittanut analysoi tilannetta niin, että eri ryhmät odottivat toisiltaan parannusta.²⁰⁰

Monet hajaannuksen kuvatut seuraukset liittyivät Pohjois-Amerikassa käyneiden ja heitä kannattaneiden saarnamiesten syrjintään. Liikkuvat saarnaajat kuvasivat, miten heille ei ollut annettu paikkaa, jossa pitää seuroja, tai miten ylipääntään kaikkia puhujia ei otettu vastaan.²⁰¹ Kollektiivisena ilmiönä kirjoittajat kuvasivat vanhoillislestadiolaisen liikkeen työhäiriöitä: toisia puhujia halveksuttiin, työmiehiä eroteltiin ja saarnaajat toimivat toisiaan vastaan.²⁰² Lähinnä kirjoittajat viittasivat Rauhan Sanan ryhmän johtohenkilöihin, jotka saivat osakseen vainoa ja joita tuomittiin. Joidenkin julistajien sana oli oikein puhuttunakin väärää oppia.²⁰³ Lehdessä myös moitittiin vanhojen tunnettujen saarnaajien loukkaamista. Pauli Rantalasta oli liikkunut pahoja puheita jo hänen elinaikanaan kuten muistokirjoituksessa mai-

¹⁹⁶ *Saarnivaara* 1950, 36; *RS* 1/1938, 9-11, Kärsivien toivo ja *RS* 2/1938, 33-36, Katsokaa, ettei kenkään teitä viettele (E. E. Konttijärvi).

¹⁹⁷ *RS* 11/1935, 247-248, Suuret seurat Haaparannalla; *RS* 8/1936, 193-196, Laodikean seurakunnan enkelille (Isak Hoikka).

¹⁹⁸ *RS* 3/1936, 68, Työsaralta.

¹⁹⁹ *RS* 4/1935, 91-92, Rauhan Sanan lukijoille (E. F. Salo, Portland).

²⁰⁰ *RS* 1/1936, 25, Jumalan terävä sana (David Savo); *RS* 2/1938, 41, Ishpemingistä Amerikasta (M. J.); *RS* 3/1939, 66-67, Anteeksiantamisesta (Jacob Kujala); *Saarnivaara* 1947a, 191.

²⁰¹ *RS* 5/1935, 105-106, Ottakaamme ajasta vaari (Jaakko Tuomikoski); *RS* 1/1937, 11-12, Jumalan elopellolta. Onko sovelias kylvön aika? (Janne Juuso). *Vrt. Rov. kok. ptk. 1934*, 47.

²⁰² *RS* 7/1936, 161-163, Kaikkein suurin (E. E. Konttijärvi); *RS* 5/1938, 115-116, Josef Patalan muistokirjoitus (kirjoittaja todennäköisesti Väinö A. Juntunen).

²⁰³ *RS* 5/1935, 114-116, Tervehdys ja lohdutus vaarallisella ajalla (Jaakko Päckilä); *RS* 4/1938, 76-78, Sananen taivaanvaltakunnasta (Janne Juuso).

nittiin, samoin Sakari Ainalista oli levitetty valheita. Kirjoituksissa tuotiin lisäksi esille, että kuolemankin jälkeen saarnaajille saatettiin langettaa kadotustuomioita.²⁰⁴ Kielto julkaista joidenkin saarnamiesten kirjoituksia yhteisessä *Siionin Lähetyslehdessä* mainittiin pari kertaa *Rauhan Sanan* tilauskehotuksissa. Kieltoa nimitettiin työsuluksi, joka pakotti lehden julkaisemiseen.²⁰⁵ Ryhmän työn estämistä oli myös *Rauhan Sanan* leviämisen estäminen, jota eräs kirjoittaja pyysi julkisesti anteeksi.²⁰⁶

Koko tutkitun ajanjakson ajan, mutta erityisesti *Rauhan Sana* -lehden alkutaipaleella kuvattiin seurakunnasta erottamista yhtenä hajaannuksen seurauksista. Erottaminen oli käytännössä sitä, että suurta jumalanlasten laumaa ei hyväksytty Jumalan lapsiksi ja että kaikenlainen yhteistoiminta pantiin poikki. Tätä verrattiin pannaan ja kirkonkiroukseen julistamiseen, ja sen oli tehnyt "loistava yhdistys".²⁰⁷ *Rauhan Sanaan* kirjoittaneet olivat huolissaan siitä, että erottamiset ja ryhmien keskinäiset riidat näkyivät lestadiolaisen liikkeen ulkopuolellekin ja vaikuttivat yleiseen suhtautumiseen. Pari kirjoittajaa arveli, että riitaisuudet antoivat ulkopuolisille aiheen pilkkaan ja ivailuun.²⁰⁸ Muutamat olivat vilpittömästi huolissaan evankeliumin levittämisestä ja sielunhoitotyöstä ja pahoittelivat erimielisyyksiä muun muassa seuraavasti:

Kuulee uskottomain sanovan - - että kenelle nyt tohtii puhua tuntonsa asioita, kun kristittyjen seassakin on ylpeys ja panettelu luvallista.²⁰⁹

Toinen kirjoittaja muotoili, että "eriseura ajaa pois uskottomain korvat" eli että keskinäinen riitaisuus ei ainakaan ollut eduksi liikkeen leviämiselle.²¹⁰

Edellä kuvattuihin hajaannuksen seurauksiin lehdessä kehoitettiin varsinkin sen alkujaksossa suhtautumaan kristillisen tyynesti ja anteeksiantavasti: koston ei saanut ryhtyä eikä pahaan vastata pahalla, vaikka omista oikeuksista luopuminen olisi ollut vaikeakin. Ajan kuluessa ja eron syvetessä kirjoittajat myös korostivat, että näin oli tehtykin.²¹¹ Alusta lähtien kirjoitukset olivat enimmäkseen maltillisia ja inhimillisten virheiden anteeksiantamiseen kehottavia. Koko ajan esiintyi

²⁰⁴ RS 5/1936, 128-130, Saarnaaja Pauli Rantalan muistolle (todennäköisesti V. A. Juntunen); RS 5/1937, 126-127, Rantsilasta (Herman Niskala); RS 12/1938, 286-287, Sairasvuoteen ääreltä (Yrjö Ainali). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 28.

²⁰⁵ RS 11/1935, 235-236; RS 11/1939, keskiaukeama.

²⁰⁶ RS 6/1936, 155, Tervehdys Rauhan Sanan lukijoille (M. Ojala).

²⁰⁷ RS 2/1937, 32-34, Kristuksen rakkaus ja ihmisten rakkaus (Sakari Ainali); RS 4/1937, 97-98, Kristuksen kirkkolain alkuosa (L. Larsson-Palon saarna); RS 1/1938, 9-11, Kärsvien toivo (E. E. Konttijärvi). Vrt. *Rov. kok. ptk. 1934*, 19.

²⁰⁸ RS 9/1935, 196, Pyhyden arvo (Jaakko Tuomikoski);

²⁰⁹ RS 4/1938, 92, Kehoitus parannukseen ja uskoon (Josef Patala).

²¹⁰ RS 9/1939, 204-206, Jumalallisten neuvojen edessä (Jacob Kujala).

²¹¹ RS 3/1935, 57-61, Jumalan armollisuus (Mikko Pääkkölä); RS 5/1935, 114-116, Tervehdys ja lohdutus vaarallisella ajalla (Jaakko Pääkkölä); RS 1/1938, 9-11, Kärsvien toivo (E. E. Konttijärvi).

toiveita siitä, että lauma jälleen koottaisiin yhteen ja rakkaus palaisi uskoviin keskuuteen.²¹² Toisaalta kirjoituksissa samalla käsiteltiin hajaannuksen syitä ja seurauksia tavoilla, jotka eivät edistäneet anteeksiantoa ja ryhmien välistä sovintoa.

2.5. Ahkerat kirjoittajat samalla väistyviä vanhoja vaikuttajia

Rauhan Sanassa vuosina 1935–1939 hajaannusta käsitelleistä erottui tietty joukko, joka kirjoitti aiheesta selkeästi eniten. Seuraavassa taulukossa on esitetty kymmenen kirjoittajaa, jotka käsitelivät hajaannusta eniten eli yli viisi kertaa. Tässä vaiheessa tarkastelen joukosta tarkemmin seitsemää kirjoittajaa, joista neljä tärkeintä vaikuttajaa kuolivat tarkastellun ajanjakson aikana. Erityisesti vuoden 1938 aikana kuolleiden ahkerien kirjoittajien työpanoksen poisjääminen vaikutti todennäköisesti siihen, että hajaannukseen liittyneiden kirjoitusten määrä laski.

Taulukko 2 . Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1935–1939

Kirjoittaja	Kaikki kirjoitukset	Hajaannukseen liittyneet kirjoitukset	%
Niskakangas, Matti	51	31	61
Konttijärvi, Erkki E.	58	28	48
Pääkkölä, Mikko	33	19	58
Kitti, Pekka	33	19	58
Juntunen, Väinö A.	64	13	20
Ainali, Sakari	13	13	100
Rantala, Pauli	24	11	46
Kujala, Jacob	31	10	32
Juuso, Janne	23	7	30
Patala, Josef	15	6	40

Tärkein vanhoista vaikuttajista ja ahkerista kirjoittajista oli Mikkeli Paulus eli Pauli Rantala, alun perin Keinovaara. Hän oli toiminut vanhoillislestadiolaisena saarnaajana 1880-luvulta alkaen ja ollut yksi johtavista saarnaajista 1900-luvun alusta lähtien.²¹³ Rantalan arvostusta Rauhan Sanan ryhmässä kuvastaa se, että hänen muistokseen perustettiin ja nimettiin oma rahasto.²¹⁴ Rantalan rooli hajaannuksessa ja Rauhan Sanan ryhmän kannalta oli merkittävä: koska hän oli laajasti arvostettu saarnaaja, häneen kohdistuneet syytökset ja saarnakielto koettiin vakavina. Rovaniemelle syksyllä 1934 kokoontunut joukko halusikin erityisesti puolustaa vanhoja saarnaajia,

²¹² RS 8/1935, 167-168, Veljellinen tervehdys uskonystävälle (Jacob Kujala); RS 2/1936, 38-39, Uuden vuoden rukoileva toivotus (Tilda Rova).

²¹³ Raittila 1967, nro 406; Pöyhkäri 1968, 2-7.

²¹⁴ RS 5/1936, 128-130, 132.

joista selvänä auktoriteettina oli juuri Rantala.²¹⁵ Liikkeen hajaannuksen alkujuurien liittyivät osittain häneen: Rantalaa oli nuhdeltu lähetystoimen vuosikokouksissa jo 1912 ja 1913 hänen Pohjois-Amerikkaan tekemistään saarnamatkoista ja hyväksyvistä suhtautumisestaan suurseuralaisiin. Siitä lähtien vanhoillislestadiolaisten saarnaajien joukossa oli vallinnut kaksi erilaista näkemystä Pohjois-Amerikan tilanteesta.²¹⁶ Varsinaisen hajaannuksen yhteydessä Rantalan näkemyksiä arvosteltiin vääräoppisiksi erityisesti vuoden 1933 kokouksessa, ja välit SRK:n johtokuntaan kärjistyivät, kun Rantala kirjeessään kritisoi sen "hallitushenkeä".²¹⁷ SRK:n vuosikokouksessa kesällä 1934 tätä toimintaa pidettiin "päämiehen asenteena", joka "pikkuesikoisuuden" sopikin.²¹⁸ On myös todettu, että alueet, joilla Rantala oli ahkerasti liikkunut saarnamatkoilla ennen hajaannusta, olivat pitkälti samat kuin ne, joille myöhemmin tilattiin *Rauhan Sanaa*.²¹⁹

Ennen hajaannusta Pauli Rantala oli *Siionin Lähetyslehden* ahkerimpia kirjoittajia. Hänen kirjoituksiaan ilmestyi lehdessä alusta asti ja pitkän aikaa yksi tai kaksi vuoden jokaisessa numerossa; tosin vuonna 1933 hänen tekstejään julkaistiin vain kahdeksan ja kriisivuonna 1934 enää neljä, maaliskoukokuun lehdissä. Lopullinen kirjoitusten julkaisukielto koski siten eniten juuri häntä ja oli osasyynä *Rauhan Sanan* perustamiseen.²²⁰ Ahkera kirjoitusten julkaiseminen jatkui uuden lehden sivuilla. Rantala ei itse kirjoittanut tekstejään, vaan vaimo Fiina kirjoitti ne miehensä sanelun mukaan. Joskus kirjoitus olikin pantu molempien nimiin.²²¹ Ennen Rantalan 5.5.1936 tapahtunutta kuolemaa hänen kirjoituksiaan julkaistiin 16, ja kuoleman jälkeenkin *Rauhan Sanassa* voitiin vielä julkaista *Zions Missionstidningissä* ilmestyneitä kirjoituksia, niin että niitä kertyi yhteensä 24.²²²

Pauli Rantala ei merkittävästä asemastaan huolimatta ollut ahkerin kirjoittamaan hajaannuksesta, vaikka hänen näkemyksensä vaikuttivatkin merkittävästi *Rauhan Sanan* ryhmän oman identiteetin jäsentämiseen. Hajaannusta hän käsitteli 11

²¹⁵ *Rov. kok. ptk. 1934*, 9; *Mäenpää* 1984, 60.

²¹⁶ *Saarnivaara* 1947a, 255; *Mäenpää* 1984, 18; *Talonen* 1984, 5-6.

²¹⁷ *Mäenpää* 1984, 57-60.

²¹⁸ *Suuret seurat 1934*, 117-118, Heikki Jussilan puheenvuoro.

²¹⁹ *Pöytäkirja* 1968, 159.

²²⁰ *SL* 3/1934, 64; *RS* 4/1934, 85-87; *RS* 5/1934, 109-111; *RS* 6/1934, 133-135; *Lumijärvi* 1966, 58, 98-99, 103, liite 2:e.

²²¹ *Raattila* 1967, nro 406; *RS* 3/1935, 51-53. Tätä 19 vuoden avustajantyötään Fiina (Susanna Serafiina, o.s. Talonen) eli Fiinu muisteli miehensä kuoleman jälkeen, *RS* 12/1936, 300-301.

²²² *Raattila* 1967, nro 406; *RS* 4/1939, 82. Vuoden 1937 jälkeen ilmestyneet Rantalan kirjoitukset on laskettu V. A. Juntusen toimitustyöksi, sillä niiden joukossa oli myös vanhoja saarnoja, esimerkiksi *RS* 1/1938, 4-8.

kirjoituksessa eli kuitenkin alle puolessa kaikista. Kokonaan Rantalan kirjoituksista hajaannukseen liittyi vain neljä, ja loput sisälsivät lyhyemmän sitä käsittelevän osan. Hänen kirjoituksensa eivät olleet tyyliään kärkeviä, vaan niissä tuotiin melko maltillisesti esiin esimerkiksi ajatukset oikean Jumalan seurakunnan näkymättömyydestä ja siitä, että ainoa raja kulki uskovien ja maailman ihmisten eli "vaimon siemenen ja käärmeen siemenen" välissä.²²³ Maltillisuus näkyi lisäksi siinä, että ennen kuolemaansa Rantala vetosi *Rauhan Sanan* kirjoituksessa "Nöyrä esitys" kaikkien eri lestadiolaisryhmien edustajiin yhteisen keskustelu- ja sovintokokouksen puolesta. Hänen näkemyksensä oli, että kaikista ryhmistä löytyi "senkaltaisia köyhiä sieluja, joilla on jano ja nälkä elämän veden ja elämän leivän perään". Esityksestä ei seurannut mitään toimenpiteitä, sillä hajaannus oli vielä liian tuore,²²⁴ ja Rantala itse kuoli pian esityksen jälkeen. Ainoa myöhempi viittaus esitykseen oli *Rauhan Sanassa* julkaistu S. A. Hurulan²²⁵ Pohjois-Amerikasta lähettämä kirje, jossa hän vaimonsa ja "koko Kinston apostoliluterilaisen seurakunnan puolesta" kannatti sitä sydämellisesti.²²⁶

Taulukosta 2 ilmenee, että vuosina 1935–1939 neljänneksi ahkerin kirjoittaja oli kittiläläinen saarnaaja Mikko Pääkkölä, joka oli Rantalan jälkeen todennäköisesti tärkeimpiä Rauhan Sanan ryhmän vanhoja vaikuttajia. Pääkkölä oli syntynyt Kittilän Raattamassa 1850 ja oli 88-vuotias kuollessaan 1938. Hän oli lestadiolaistunut toimiessaan Juhani Raattamaan renkinä ja toiminut pyhärukouksien pitäjänä kotialueellaan sekä puhujana Pohjois-Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa 1870-luvulta alkaen. Pääkkölä oli ollut vuoden 1911 sovintokokouksessa vanhoillilestadiolaisten edustajana ja toiminut vuosikokoussaarnaajana vuosina 1910 ja 1933.²²⁷ Liikkeen piirissä hän nautti suurta arvostusta, sillä häntä pidettiin tietävästi viimeisenä Raattamaan työtovereista.²²⁸

Pääkkölä tuli tunnetuksi laajemmallakin alueella kuin millä kiersi saarnamatkoillaan, sillä hän kirjoitti *Siionin Lähetyslehteen* melkein sen alusta asti. Eriytyisen ahkerasti hän kirjoitti vuosina 1930-1934, kahdesta seitsemään kirjoitusta vuodessa; tosin suuri osa kirjoituksista oli muistokirjoituksia.²²⁹ Hajaantumisproses-

²²³ Esimerkiksi RS 5/1935, 97-100; RS 6-7/1935, 122-129; RS 9/1935, 179-181.

²²⁴ RS 4/1936, 100-102. Kirjoitus julkaistiin myös uusheräneiden Huutavan Ääni -lehdessä, mutta ei Siionin Lähetyslehdessä. *Talonen* 1984, 27-30; *Talonen* 2001, 19.

²²⁵ Todennäköisesti kirjoittaja oli Karungista vuonna 1895 Pohjois-Amerikkaan muuttanut Sakarias Arvid Hurula, joka kuoli 1945 Kingstonissa, Minnesotassa. Hän oli SRK-vanhoillisen saarnaajan Eetu Hurulan veli. *Raittila* 1967, nro 110.

²²⁶ RS 7/1936, 170.

²²⁷ *Raittila* 1967, nro 390; RS 5/1938, 109; *Hulkko* 1956, 56-61.

²²⁸ RS 5/1938, 109.

²²⁹ *Lumijärvi* 1966, 58, 98, 103, liite 2:d.

sinkin aikana vuonna 1933 *Siionin Lähetyslehdessä* julkaistiin viisi hänen kirjoitustaan ja vielä vuonna 1934 kuusi. Pääkkölän viimeinen, 25.8. päivätty kirjoitus julkaistiin syyskuun lehdessä eli vielä kesällä pidetyn SRK:n vuosikokouksen ja siellä tehtyjen päätösten jälkeenkin.²³⁰ Tämä johtui siitä, että Pääkkölä ei ollut Oulun kokouksessa paikalla eikä hänen nimeään ollut *Siionin Lähetyslehdelle* lähetetyssä Rovaniemen kokouksen julkilausumassa, vaikka hän oli ollut siellä läsnä.²³¹ Kun nimi kuitenkin oli Rovaniemen kokouksen painetussa pöytäkirjassa, kysyi *Siionin Lähetyslehdessä* toimittajan O. H. Jussilan isä, SRK:n johtokunnan ja Oulun Rauhanyhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja Heikki Jussila²³² suoraan kirjeitse Pääkkölän kantaa asiaan. Kun Pääkkölä vakuutti kirjeenvaihdossa toimineensa tietoisesti ja oman tuntonsa mukaan, hänen kirjoituksiaan ei enää julkaistu *Siionin Lähetyslehdessä*.²³³ *Rauhan Sanaan* Pääkkölä ehti kirjoittaa yhteensä 33 kertaa. Hajaannusta hän käsitteli 19:ssä eli yli puolessa (58 %) kaikista kirjoituksistaan ja siten enemmän kuin Pauli Rantala. Aiheen käsittelytyyli heillä oli kuitenkin samankaltainen: Pääkkölä sisällytti suurimpaan osaan kirjoituksistaan muutakin ainesta kuin hajaannuksen teemoja, ja vain kolme hänen kirjoitustaan käsitteli pelkästään niitä.

Todennäköisesti kolmanneksi tunnetuin alkuvuosien ahkerista kirjoittajista oli maallikkosaarnaaja Sakari Ainali. Hänen kuolemansa 31.10.1938 huomioitiin *Rauhan Sanassa* ehkä merkittävämmän kuin edellisten vaikuttajien: joulukuun lehdessä julkaistiin sekä Eemeli Salmen pitämä ruumissaarna että kirjoitus muistoseuroista Himangalta. Lisäksi julkaistiin runo Ainalin muistolle ja Yrjö Ainalin muistokirjoitus isästään.²³⁴ Sakari Ainali oli syntynyt Himangalla 1874 ja oli ammatiltaan maanviljelijä. Nuorena hän oli asunut ja työskennellyt Pohjois-Amerikassa kaivos-työnjohtajana. Muutettuaan takaisin Himangalle hänestä oli ajan myötä tullut kyläyhteisönsä luottamusmies, joka toimi myös useissa kunnallisissa luottamustoimissa. Vanhoillislestadiolaisena saarnaajana hän oli tunnettu ja arvostettu laajalla alueella ja valittiin osittain sen ansiosta kansanedustajaksi, jona hän toimi vuosina 1924–1929 ja 1930–1932.²³⁵ Kirkolliskokouksen maallikkojäsenenä Ainali oli vuonna 1928.²³⁶

Vanhoillislestadiolaisuuden hajaannuksessa Sakari Ainali leimautui viimeistään vuoden 1933 suljetussa puhujainkokouksessa "pikkuesikoisuuden" kan-

²³⁰ *SL* 9/1934, 200-201.

²³¹ *Rov. kok. ptk. 1934*, 26, 29, 41, 49; *Suuret seurat 1934*, 96-145; *Mäenpää* 1984, liite 1.

²³² *Suuret seurat 1935*, 18; *Kupsala* 1995, 137-140.

²³³ OMA Laestadiana 6 1a/3 Heikki Jussila Mikko Pääkkölälle 4.7.1935, M. Pääkkölä H. Jussilalle 30.6.1935, H. Jussila M. Pääkkölälle 26.7.1935 ja 4.9.1935.

²³⁴ *RS* 12/1938, 280-283, 285-287; *Ainali* 2004, 71-77.

²³⁵ *Suomen kansanedustajat I* 2000, 28; *Ainali* 2004, 9-13; *RS* 11/1938, 249-250; *Talonen* 1984, 25.

nattajaksi, sillä hän puolusti Juntusen, Krekulan ja Kaikkosen saarnamatkoja eikä hyväksynyt jyrkkiä tuomioita. Kokouksessa häntä itseään syytettiin riitaisuuksiin puuttumisesta saarnoissakin.²³⁷ Kesällä 1934 pidetyssä SRK:n vuosikokouksessa Ainali oli näkyvin kiistellyn saarnamatkan puolustaja: hän käytti kuusi puheenvuoroa, joissa muun muassa käsitteli Pohjois-Amerikan lestadiolaisuuden tilannetta omasta näkökulmastaan ja puolusti velvollisuutta saarnata vääräoppisillekin sekä kritisoi SRK:n johtokunnan jyrkkiä toimia.²³⁸ Poissuljetun ryhmän ensimmäisessä kokoontumisessa Rovaniemellä Ainali valittiin puheenjohtajaksi. Hänen johdollaan kokous oli maltillinen päätöksissään, eikä esimerkiksi ehdotetusta organisoitumisesta edes keskusteltu.²³⁹ Samassa kokouksessa Ainali siunattiin yhdessä pastori Viljo Jämsän kanssa saarnamatkalle Pohjois-Amerikkaan, missä hän oli vuosina 1934–1935.²⁴⁰

Ennen hajaannusta Sakari Ainali ei ollut tullut tunnetuksi *Siionin Lähetyslehd*en ahkerana avustajana: lehdessä ilmestyi vain yhteensä kolme hänen kirjoitustaan vuosina 1928 ja 1930.²⁴¹ Myös *Rauhan Sanassa* hänen kirjoituksiaan ilmestyi saarnamatkan takia aluksi vähän, vain yksi kirjoitus vuonna 1935. Sekin oli hänen koti-Suomeen sairastavalle pojalleen Arvolle kirjoittamansa yksityiskirje, joka julkaistiin tämän muistokirjoituksen yhteydessä.²⁴² Ainalin kirjoitusten määrä nousi vuonna 1936 hänen palattuaan Suomeen: hän kirjoitti *Rauhan Sanaan* kuusi ja seuraavana vuonna viisi kertaa. Vuonna 1938 ilmestyi enää yksi hänen kirjoittamansa hartauskirjoitus. Ainali profiloitui tämän ajanjakson kirjoittajista selkeimmin tietynlaiseksi ryhmän apologeetaksi: hän käsitteli hajaannuksen teemoja jokaisessa kirjoituksessaan, jotka yhtä lukuun ottamatta myös keskittyivät hajaannukseen kokonaisuudessaan. Jo kirjoitusten otsikointi kuvaa hänen käsittelemiään aiheita: "Paavali syytettynä eriseuraisuudesta", "Pietarin käynti Kesareassa ja sen seuraukset", "Voiko näkyväinen seurakunta erehtyä?" sekä "Avaimista ja tuomiovallasta". Kirjoitukset perustuivat paljolti Raamattuun, ja näkyvän seurakunnan erehtymismahdollisuutta selvittävässä kirjoituksessaan Ainali käytti apuna jopa alkukieltä kreikkaa.²⁴³

²³⁶ Talonen 1988, 282-283, 294-295, 301-304; Vuollo 1999, 128.

²³⁷ Mäenpää 1984, 41-55.

²³⁸ *Suuret seurat 1934*, 100-102, 127-129; *Saarnivaara 1947a*, 246-254; Mäenpää 1984, 71-84.

²³⁹ *Rov. kok. ptk. 1934*, 10-13, 28-29, 33, 40-41.

²⁴⁰ *Rov. kok. ptk. 1934*, 45; Ainali 2004, 60-62; *Saarnivaara 1947a*, 243-244.

²⁴¹ *Lumijärvi 1966*, 103, liite 2:a.

²⁴² *RS 2/1935*, 43-44. Teol. yo Arvo Ainali toimi pikakirjoittajana/sihteerinä sekä vuoden 1933 suljetussa puhujainkokouksessa, kesän 1934 vuosikokouksessa että Rovaniemen kokouksessa, ks. Mäenpää 1984, liite 6.1.

²⁴³ *RS 3/1936*, 36-37; *RS 5/1936*, 116-118; *RS 1/1937*, 7-10; *RS 4/1937*, 87-90; *RS 3/1938*, 54-56.

Viimeisenä taulukossa on mainittu Josef Patala, joka kuului kauan Oulun seudun vanhoillislestadiolaisiin vaikuttajiin. Hän ei ollut varsinaisesti saarnaaja, vaikka puhuikin joskus oman rauhanyhdistyksensä seuroissa.²⁴⁴ Patala toimi Oulun Rauhanyhdistyksen johtokunnassa 1907–1920.²⁴⁵ Hän oli myös kuulunut niihin, jotka vuonna 1906 kutsuivat *Armonsanoma*-lehden välityksellä vanhoillislestadiolaisia saarnaajia kokoukseen, jossa päätettiin yhteisen lähetystoimen perustamisesta. Patala toimi myös sen ensimmäisen johtokunnan varapuheenjohtajana.²⁴⁶ Hajaannuksen tapahtumissa hän asettui Rantalan ja Ainalin puolelle ja pyysi lokakuussa 1933 Oulun Rauhanyhdistyksen johtokunnalta seurahuonetta heidän pitämiään seuroja varten, mutta pyyntöön ei suostuttu.²⁴⁷ Hän osallistui kesän 1934 vuosikokoukseen ja käytti yhden puheenvuoron, mutta muutoin hän ei sanottavammin ollut tapahtumien keskipisteessä.²⁴⁸ Rovaniemen kokouksessa Patala käytti kolme puheenvuoroa ja hänet valittiin julkilausuman laatineeseen toimikuntaan.²⁴⁹ Patala kuului myös *Rauhan Sanan* toimitusneuvostoon ja vaikutti kustannusosakeyhtiö Rauhan hallituksessa ainakin vuosina 1936–1937.²⁵⁰

Ennen vuonna 1938 tapahtunutta kuolemaansa Josef Patala kirjoitti ahkerasti useisiin lehtiin, myös Pohjois-Amerikan lestadiolaisten parissa ilmestyneisiin.²⁵¹ *Rauhan Sanaan* hän kirjoitti yhteensä viisitoista kertaa ja näistä kirjoituksista kuudessa käsitteli hajaannusta. Neljä kertaa koko hänen tekstinsä liittyi hajaannukseen, muun muassa kirjoitus jonka otsikkona oli "Apostolisia neuvoja kristillisyyden häiriöiden aikana".²⁵² Patala saattoi esittää näkemyksiään hajaannuksen syistä, mutta erityisen kiivas kynäilijä hän ei ollut. Hänen sovinnollista suhtautumistaan kiistan vastakkaiseenkin puoleen osoittaa myös se, että hän viimeiseen asti pyysi Oulun Rauhanyhdistyksen johtokunnalta seurahuonetta seurojen pitoon, kun Rauhan Sanan ryhmän vanhoja saarnaajia saapui paikkakunnalle.²⁵³

Taulukossa 2 mainitut kolme muuta kirjoittajaa, Pekka Kittinen, Jacob Kujala ja Janne Juuso jatkoivat *Rauhan Sanan* avustamista pitempään kuin vanhat vai-

²⁴⁴ RS 5/1938, 115-117; RS 4/2005, 18.

²⁴⁵ Kupsala 1995, 65-66, liite 4.

²⁴⁶ Hulkko 1956, 33-39.

²⁴⁷ Kupsala 1995, 123.

²⁴⁸ Mäenpää 1984, 72, liite 6.1. Kokouksen painettuun pöytäkirjaan ei puheenvuoroa ole merkitty.

²⁴⁹ Rov. kok. ptk. 1934, 28-29, 41-42, 44-45.

²⁵⁰ RS 1/1935, 24; RS 8/1936, 204.

²⁵¹ RS 5/1938, 115-117. Lumijärvi ei mainitse Patalaa Siionin Lähetyslehden kirjoittajana, koska tämä kuului ns. kolmanteen ryhmään, josta tutkimuksessa ei ole tehty tarkkaa selkoa, ks. Lumijärvi 1966, 5.

²⁵² RS 12/1937, 289-290.

²⁵³ RS 5/1938, 115-117.

kuttajat. Heistä tuotteliain oli karunkilainen maanviljelijä Pekka Kitti eli Alaperä, joka kirjoitti vuosina 1935–1939 lehteen yhteensä 33 ja 19 hajaannukseen liittyvää kirjoitusta eli saman verran kuin Mikko Pääkkölä. Koska Kitti kirjoitti lehteen Pääkkölää pitempään, vuoteen 1945 asti, hänen kirjoitusmääränsä oli neljänneksi suurin koko tutkittuna ajanjaksona (liite 4). Alatorniolla vuonna 1863 syntynyt Kitti ei ollut vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä tunnettu saarnaaja kuten osa edellä esitellyistä, vaan hän toimi lähinnä paikallisesti, kutsuen saarnaajia kotiinsa seurojen pitoon. *Rauhan Sanan* lukijoille hän tuli kuitenkin tutuksi lehden kolmannesta numerosta alkaen kirjoitustensa välityksellä, joissa hän usein lestadiolaiseen tapaan kritisoi "maailmallisuutta" ja joskus kuvasi omia hengellisiä, jopa yliluonnollisia kokemuksiaan. Ikänsä ansiosta hänellä oli jonkinlaista auktoriteettia, niin että hän saattoi esimerkiksi muistella nuoremmille Alatorniolta kotoisin olleen saarnaajavanhuksen Juhani Pohjasen työtä.²⁵⁴ Kitti kirjoitti myös silloin tällöin *Siionin Lähetyslehteen* ennen *Rauhan Sanan* perustamista, vielä marraskuussa 1934 Rovaniemen kokouksen jälkeenkin.²⁵⁵ Hänen henkilökohtainen kantansa kiistaan ei siis ilmeisesti ollut täysin selvä, eikä hänen kirjoituksiaan ainakaan suljettu pois *Siionin Lähetyslehdestä*. *Rauhan Sanan* ryhmän syntymisen kannalta tärkeisiin kokouksiin Oulussa ja Rovaniemellä 1934 Kitti ei ilmeisesti osallistunut.²⁵⁶ Pekka Kitti kuoli vuonna 1945 Karungissa 81-vuotiaana.²⁵⁷

Jacob (Jaakko) Kujala kirjoitti *Rauhan Sanaan* sen alkuaikoina yhteensä 31 kertaa ja käsitteli hajaannusta kymmenessä kirjoituksessa. Kujala oli lehteen kirjoittaneista poikkeuksellinen, sillä hän asui Pohjois-Amerikassa, Oregonin osavaltiossa Astoriassa ja toimi apostolis-luterilaisen kirkkokunnan saarnaajana. Hän oli syntynyt vuonna 1859 Oulaisissa, Pohjois-Pohjanmaalla. Pekka Kitin tavoin Kujalakaan ei osallistunut Oulun tai Rovaniemen kokouksiin,²⁵⁸ mutta hän oli ollut tapahtumissa mukana Pohjois-Amerikassa. Jo vuonna 1928 hän oli kirjoittanut eri ryhmien välisestä kiistasta *Valvoja*-lehteen ja toivonut, että saarnaajat eivät hyökkäilisi toisiinsa vastaan. Kujala oli myös allekirjoittanut kirkkokunnan saarnaajien kokouksen uuttaheräystä vastustaneen julkilausuman, jonka Suomesta tulleet vieraat Ville Kaik-

²⁵⁴ *Raittila* 1967, nro 370; *RS* 3/1935, 66-67, Rauha ja onnellisuus; *RS* 8/1937, 201-202, Vanhoja kirjeitä I; *RS* 2/1939, 41-43, Jeesuksen neuvo; *RS* 4/1942, 77-78 Rukous Jumalan puoleen; *RS* 9/1945, 203-204;.

²⁵⁵ *SL* 3/1934, 64; *SL* 11/1934, 255-256; *Lumijärvi* 1966, 106.

²⁵⁶ *Mäenpää* 1984, liite 6.1.

²⁵⁷ *RS* 9/1945, 203-204.

²⁵⁸ *Mäenpää* 1984, liite 6.1.

konen ja Antti Krekula osaltaan olivat saaneet aikaan.²⁵⁹ Jacob Kujala oli kirjoittanut kahdesti *Siionin Lähetyslehteen* vuosina 1913 ja 1914 ennen Apostolis-luterilaisen kirkkokunnan perustamista.²⁶⁰ *Rauhan Sanaan* hän kirjoitti elokuusta 1935 lähtien ja kehotti usein eri osapuolia sovintoon.²⁶¹ Kujala jatkoi lehden avustamista kuolemaansa asti eli vuoteen 1944.²⁶²

Janne Juuso kirjoitti vuosina 1935–1939 *Rauhan Sanaan* hajaannuksesta yhdeksänneksi eniten eli seitsemän kertaa. Yhteensä hänen kirjoituksiaan julkaistiin tuona aikana 23. Saarnaajana toiminut Juuso - myös Juusola - asui Turtolan Juoksengissa, nykyisen Pellon alueella.²⁶³ Hän kirjoitti *Siionin Lähetyslehteen* pari kertaa vuonna 1934, mutta varsinaisesti hänen kirjoitusuransa alkoi *Rauhan Sanan* kolmannesta numerosta ja jatkui vuoteen 1939.²⁶⁴ Jonkinlaisesta arvostuksesta *Rauhan Sanan* ryhmän sisällä kertoo se, että eräs Juuson kirjoitus julkaistiin lehden ensimmäisenä kirjoituksena vuonna 1938 ja toinen julkaistiin uudelleen vielä vuonna 1948, kahdeksan vuotta hänen kuolemansa jälkeen.²⁶⁵

2.6. Hajaannusta koskevien kirjoitusten väheneminen vuosina 1938–1939

Hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrä laski vuosina 1938–1939, osaksi koska vanhoja saarnaajia ei enää ollut asiaa käsittelemässä. Osaksi hajaannuksen käsittelyn vähenemiseen vaikutti myös se, että tapahtumista oli kulunut jo aikaa ja ryhmäjako oli vahvistunut ja varmistunut, eivätkä toiveet vanhoillislestadiolaisuuden entisenlaisesta yhtenäisyydestä olleet enää realistisia. *Rauhan Sanan* ryhmä alkoikin tänä aikana vahvistaa omaa toimintaansa ja sisälähetystyötään. Lehdestä saadut tulot oli alun perinkin tarkoitus käyttää saarnaajien tukemiseen, kuten näytenuumerossa ilmoitettiin.²⁶⁶ Toukokuussa 1936 lehdessä oli jo julkaistu seuraava ilmoitus:

²⁵⁹ *RS* 3/1937, 79-80; *Saarnivaara* 1947a, 199-200, 241-243, 288.

²⁶⁰ *Lumijärvi* 1966, liite 2:c.

²⁶¹ *RS* 8/1935, 167-168, Veljellinen tervehdys uskonystävälle; *RS* 3/1937, 79-80, Missä uskovaiset tulevat yksimielisiksi? (Jacob Kujala).

²⁶² *Saarnivaara* 1947a, 288.

²⁶³ *RS* 1/1937, 11-12, Jumalan elopellolta: Onko sovelias kylvön aika? Työntekijän muistelu (Janne Juuso); *RS* 5/1940, 112-113, Janne Juusolan muistelu (J. H. Väisänen).

²⁶⁴ *RS* 3/1935, 63-64, Tervehdys Herran omille (Janne Juuso); *Lumijärvi* 1966, 104.

²⁶⁵ *SL* 4/1934, 89-90 ja *SL* 9/1934, 201-203; *RS* 8/1938, 169-170, Oikea ja totinen rauha (Janne Juuso); *RS* 5/1940, 112-113, Janne Juusolan muistelu (J. H. Väisänen); *RS* 7-8/1948, 123-125, Kaksi Kristusta (Janne Juuso).

²⁶⁶ *RS* 1/1935, 10.

Pauli Rantalan kuoleman johdosta on perustettu SAARNAAJA PAULI RANTALAN RAHAS-TO-niminen rahasäätiö, jonka varat käytetään myöhemmin tarkemmin ilmoitettavalla tavalla Jumalan valtakunnan evankeliumin työhön siinä hengessä ja sillä tavalla kuin vainaja teki vapaaehtoista Jumalan työtä kaikkialla, minne häntä kutsuttiin Jumalan autuudesta puhumaan. Kertyneitä varoja ei anneta minkään yhdistyksen huostaan. Säätiötä tulee hoitamaan valittava johtokunta. Ja tarkoituksena on toteuttaa yksin lähetyksen Herran Jeesuksen Kristuksen lähetyksen käskyä Raamatun hengessä ja katoamattoman Jumalan sanan perustuksella. Lahjoituksia, testamentteja ja varoja, joista annetaan todiste uhraajalle, vastaanottaa toistaiseksi Rauhan Sanan taloustoimikunta, osoite: Oulu, Kauppurienkatu 36.²⁶⁷

Kesällä 1937 Oulun suurten seurojen yhteydessä oli perustettu lähetystyötä edistämään toimikunta, jonka edustajien puoleen saattoi kääntyä, jos jonnekin paikkakunnalle tarvittiin lähetysmiehiä. Toimikuntaan oli valittu saarnaajat Sakari Ainali Himangalta, Ville Kaikkonen Kuivaniemeltä, Matti Niskakangas Rautiosta, Sakari Nygård Ylivieskasta ja Eemeli Leskelä Ylikiimingiltä, maanviljelijä Salmi Ylitorniolta, kauppiat Abram Niska ja A. F. Kesti Rovaniemeltä, Josef Patala Oulusta, "postiekspeditööri" Eino H. Juntunen Tampereelta, rovasti J. L. Seppänen Rovaniemeltä ja kirkkoherra V. A. Juntunen Kiimingistä, joka oli toimikunnan kokoonkutsuja.²⁶⁸ Rauhan Sanan ryhmällä oli siten oma lähetystoimikuntansa ja kiinteästi *Rauhan Sana*-lehden yhteydessä toiminut lähetyskassa, jonka varoilla sisälähetystä tuettiin. Rantalan säätiötä ei myöhemmin mainittu, vaan tammikuussa 1938 varojen kerääjäksi ilmoitettiin Kustannusosakeyhtiö Rauha Rovaniemellä, missä otettiin vastaan muun muassa lahjoituksia ja testamentteja. Helmikuussa 1938 *Rauhan Sana* -lehdessä kehoitettiin kääntymään lehden konttorin puoleen ja pyytämään sen lähetystoimikunnalta puhujia niille paikkakunnille, joille vähävaraiset tai vähälukuiset Rauhan Sanan ryhmän kannattajat eivät itse voineet heitä hankkia.²⁶⁹

Vuoden 1939 aikana oma lähetystoiminta vahvistui ja laajeni entisestään: Kokkolan seuroissa ja kustannusosakeyhtiö Rauhan vuosikokouksessa keskusteltiin lähetystyöstä ja sen varoista, joita siihen mennessä oli kertynyt tarpeeksi työn tekemiseen. Tällöin päätettiin virallisesti, että lähetyspyyntöjä voitiin lähettää *Rauhan Sanan* konttoriin Ouluun, mistä lähetettäisiin tarpeen mukaan saarnaajia saarnamatkoille.²⁷⁰ Myöhemmin samana vuonna sisälähetystyö ja lähetyskassan hoitaminen siirtyivät kustannusosakeyhtiö Rauhalta Rovaniemen Laestadiolaiselle Rauhanyhdistykselle.²⁷¹ Siirtymä oli luonnollinen ja lähinnä muodollinen, sillä aikaisemminkin toiminnasta kustannusosakeyhtiö Rauhan yhteydessä oli vastannut posteljooni Antti

²⁶⁷ RS 5/1936, 132.

²⁶⁸ RS 7/1937, 169-172, Seuramuistelmia: Suuret seurat Oulussa (V. A. Juntunen).

²⁶⁹ RS 1/1938, 24; RS 2/1938, 43.

²⁷⁰ RS 7/1939, 167; RS 11/1939, keskiaukeaman tilauskehotus.

²⁷¹ Seppänen 1974, 64-65; Talonen 1984, 23.

Liimatta, joka oli myös Rovaniemen Laestadiolaisen Rauhanyhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja.²⁷²

Rauhan Sanan toimittajana oli elokuusta 1938 huhtikuuhun 1939 Väinö Juntusen sijaan Rovaniemen kirkkoherra Emil (Eemeli) Salmi.²⁷³ Juntunen oli tällöin toisella Pohjois-Amerikkaan suuntautuneella puhujamatkallaan.²⁷⁴ Tänä aikana Salmen kirjoitusten määrä luonnollisesti nousi, vaikka Juntusen kirjoituksia, muun muassa Astoriassa pidetty seurapuhe, julkaistiinkin melkein joka lehdessä. Salmen väliaikaisen toimituskauden lopulla lehden kirjoituksissa ilmeni jo kansainvälisen poliittisen tilanteen kiristyminen ja tulevien sotien aavistelu, mikä osaltaan saattoi suunnata kirjoittajien mieliä pois oman liikkeen hajaannuksesta.²⁷⁵ Salmi itse kirjoitti "synkistä pilvistä Europan taivaalla" lokakuussa 1938.²⁷⁶ Lehdessä myös kirjoitettiin enemmän tai vähemmän avoimesti kommunismia tai "jumalattomuusliikettä" vastaan ja valiteltiin ajan pahuutta.²⁷⁷ Suomen armeijan joukkojen osittainen liikekannallepano ylimääräisiä kertausharjoituksia varten lokakuussa 1939 näkyi myös *Rauhan Sana* -lehdessä, kun eräs kirjoittaja lähetti isänmaallisen tervehdyksen reserviharjoituksista.²⁷⁸ Talvisodan syytyminen 30. marraskuuta 1939 ehti vaikuttaa *Rauhan Sanan* joulukuun numeron sisältöön, sillä lehteä ei painettu enää kuukauden ensimmäisenä päivänä kuten alkuvaiheessa, vaan joka kuukauden puolivälissä.²⁷⁹ Sotasensuurin tarkastamassa numerossa kaksi kirjoittajaa mainitsi ulkonaisesti vallinneen sotatilanteen, joka pakotti omakohtaisen uskonrauhan tutkisteluun, mutta joka ei kuitenkaan voinut häiritä jumalanlapsen taivastoivon täyttämää rauhaa.²⁸⁰

3. Sotavuosien läpi kovan ajan kypsyttämiin sovintokokouksiin: Rauhan Sana vuosina 1940–1946

²⁷² OMA Laestadiana 38 Ha:1 Ilmoitus yhdistysrekisteriin. LRY:n jk:n kok. ptk. 22.10.1937; RS 1/1938, 24.

²⁷³ *Suomen papiston matrikkeli* 1953, 469; RS 7/1938, 152.

²⁷⁴ *Saarnivaara* 1947a, 241; *Pelkonen* 1981, 249.

²⁷⁵ RS 11/1939, keskiaukeaman tilauskehotus.

²⁷⁶ RS 10/1938, 226-227, Ahdistettu kansa (Eemeli Salmi) ja 232, Seurakokoukset Astoriassa (todennäköisesti Väinö Juntunen); *Klemelä* 1977, 93.

²⁷⁷ RS 11/1938, 265-267, Ylivieskasta: Aika on paha (Jaakko Säilynkangas); RS 5/1939, 112-113, Lohikäärme kahleissa (E. E. Konttijärvi).

²⁷⁸ RS 11/1939, 283, Kirje ylimääräisistä reserviharjoituksista (Benjami Kreivi).

²⁷⁹ RS 3/1935, 61; RS 11/1939, 264.

²⁸⁰ RS 12/1939, 265-266, Jouluna (V. A. Juntunen) ja 267-268, Joulurauhaa (E. E. Konttijärvi).

3.1. Sotien vaikutus Rauhan Sana -lehteen

Talvi- ja jatkosota vaikeuttivat sanoma- ja aikakauslehtien julkaisemista ja taloudenhoitoa. Yleisen hintatason noustessa sanoma- ja aikakauslehtien, myös *Rauhan Sanan* painatuskulut ja samalla vuosikerran tilaushinta nousivat, kuten seuraavasta taulukosta käy ilmi.²⁸¹

Taulukko 3. Rauhan Sana -lehden tilaushintojen vaihtelu 1935–1950

	Suomi (mk)	Ruotsi (Kr)	Norja (Kr)	Pohjois-Amerikka ja muut maat (dollaria)	Nykyrahassa (euroa)
1935	10	1	1:50	1	3,16
1936–1940	12	1:25	1:50	1	3,79
1941	15	3,06
1942	20	1,75	1,75	1	3,45
1943–1944	30	2:50	4,60
1945	35	3:50	3,61
1946	60	3	3	1	3,88
1947	90	3	3	2	4,48
1948	120	3	..	2	4,44
1949	160	5	5	1	5,81
1950	160	5	5	2	5,11

Rauhan Sanan vuosikerta maksoi vuodesta 1936 alkaen pitkään 12 markkaa (nykyrahana 3,80 euroa) Suomeen, 1,25 kruunua Ruotsiin ja 1,50 kruunua Norjaan sekä yhden dollarin muihin maihin. Inflaation seurauksena hinta nousi 15 markkaan vuonna 1941 (noin 3 euroa) ja edelleen vuonna 1942 20 markkaan (3,45 euroa). Suhteellisesti lehden hinta oli kalleimmillaan vuosina 1943–1944, jonka ajan 30 markan hinta vastaisi nykyrahassa 4,60 euroa. Vaikka vuosikerran markkamääräinen hinta kohosi vielä niin, että vuonna 1946 lehden tilaaminen Suomessa maksoi 60 markkaa, pysyi tilauksen arvo nykyrahassa pitkän aikaa 3-4 eurossa ja nousi vasta vuodesta 1949 alkaen yli viiden euron. *Siionin Lähetyslehden* vuosikerran hinta nousi suunnilleen samalla tavalla.²⁸²

Sotien aiheuttama epävakaus esti monen lehden levikin kasvua ja haittasi myös entisten tilaajien palvelua.²⁸³ *Rauhan Sanan* toimituksessa pelättiin talvisodan alussa, että lehtien ulkomaiset tilaajat kaikkoaisivat epävarman tilanteen ja postin kuljetusvaikeuksien takia: ulkomaille lähetetyt lehtitilaukset eivät aina menneet perille keväällä 1940. Tilanne kuitenkin vakiintui välirauhan aikana niin, että lehden toimituskunta saattoi kesällä 1940 rohkaista ulkomaisiakin tilaajia: posti kulki

²⁸¹ Murtorinne & Heikkilä 1980, 177.

²⁸² RS 11/1940, keskiaukeaman tilauskehotus; SL 1/1941; SL 5/1945.

jälleen kuten ennenkin Ruotsiin, Norjaan ja Pohjois-Amerikkaan vain ”vähäisin rajoituksin ja vaikeuksin”.²⁸⁴ *Rauhan Sana* -lehden tilaaja- ja painosmäärät pysyivätkin talvisodan aikana melko normaaleina, vaikka yleinen taloudellinen tila heikkeni jonkin verran.²⁸⁵

Jatkosodan aikana *Rauhan Sana* -lehden tilaajamäärä mahdollisesti laski. Uusia tilaajia pyrittiin koko ajan saamaan lisää ja lehden asiamiehiä kehoitettiin ahkeraan tilausten keruuseen puolivuositainkin entisten vuosikertatilausten lisäksi.²⁸⁶ Marraskuussa 1942 lehden toimitus kehotti halukkaita tilaajia ryhtymään asiamieheksi ja entisiä asiamiehiä, levittäjiä ja lehden kannattajia toimittamaan asiamieheksi mahdollisesti haluavien osoitteita lehden konttoriin, jotta asiamiesverkkoa voitaisiin laajentaa ja tihentää.²⁸⁷ Myöhemmin evakuointitoimet vaikeuttivat lehden leviämistä: useita asiamiehiä oli joutunut evakkoon, ja tilaajien osoitteiden muuttuminen haittasi lehden jakelua. Evakuoituja kehoitettiin ilmoittamaan uusi osoitteensa mahdollisimman nopeasti lehden konttoriin, jotta lehti löytäisi perille.²⁸⁸ Ylitsepääsemättömän suuria ongelmia *Rauhan Sana* ei tänäkään aikana kokenut, sillä heinäkuussa 1942 tilaajille saatettiin ilmoittaa, että lehteä voitiin lähettää ilmaiseksi niille, jotka eivät sitä voineet tilata, jos tarvittava osoite toimitettiin konttoriin. Erityisesti lukijoita kehoitettiin tilaamaan *Rauhan Sanaa* ilmaislehtenä julkisiin paikkoihin, kuten sairaaloihin ja pankkeihin. ”Evankeliumin työn” levittämiseen tähtäävä toimi saattoi olla myös keino lisätä lehden tilaajakuntaa, sillä lehden vuosikerran ilmaiseksi saanut saattoi haluta tilata sen seuraavaksikin vuodeksi ja maksaa itse.²⁸⁹

Rauhan Sanan ryhmän omaa toimintaa oli vähemmän talvisodan aikana. Kesällä 1940 ei pidetty ”vallitsevan tilanteen takia” perinteeksi muodostuneita suuria seuroja.²⁹⁰ Sisälähetystyötä kuitenkin pyrittiin jatkamaan: *Rauhan Sanan* lukijoille muistutettiin, että yhteinen lähetyskassa toimi koko ajan, ja ”evankeliumin työhön” hajallaan asuvien uskovien hyväksi oli saatavissa lähetysmiehiä. Lähetyskassaa hoiti nyt Rovaniemen Laestadiolaisen Rauhanyhdistyksen puolesta kauppias Abram Niska.²⁹¹ Seuroja ilmoitettiin pidettäväksi jälleen suhteellisen normaalisti keväällä ja kesällä 1941. Elintarviketilanne kuitenkin haittasi suurten kesäseurojen ja pienempi-

²⁸³ Murtorinne & Heikkilä 1980, 177; Leino-Kaukiainen 1992, 197.

²⁸⁴ RS 3/1940, 67; RS 7/1940, 164; RS 10/1941, 236.

²⁸⁵ RS 11/1940, keskiaukeaman tilauskehotus.

²⁸⁶ RS 7/1940, 164; RS 4/1942, 72; RS 12/1942, 282.

²⁸⁷ RS 11/1942, 258.

²⁸⁸ RS 9/1944, 198; RS 2/1945, 44.

²⁸⁹ RS 7/1942, 142; RS 11/1942, 241.

²⁹⁰ RS 6/1940, 131.

²⁹¹ RS 7/1940, 149.

en paikallisten seurojen järjestämistä, ja joitakin jouduttiin perumaan kokonaan. Seuravieraita kehoitettiin ottamaan henkilötodistuksensa ja elintarvikekorttinsa mukaan.²⁹² Jatkosodan syttyminen kesäkuussa 1941 aiheutti sen, että jo ilmoitettuja jokakesäisiä suuria seuroja ja kustannusosakeyhtiö Rauhan vuosikokousta ei pidetty. Seuraavan kesän vuosikokouksessa todettiin lähetystoimen tästä huolimatta menneen eteenpäin ja työhön kertyneen varoja. Vuosikokouksessa käsitellyn lähetyskertomuksen mukaan omassa sisälähetystyössä oli voitu käyttää useita saarnaajatyöpareja ja lähetysharrastus oli elpynyt myös Ruotsin Länsipohjassa. Kokoukseen osallistuneet toivoivat kuitenkin uusien henkilöiden ryhtyvän lahjojensa mukaan "evankeliumin työhön", joten saarnamiehistä saattoi siten olla kyseisenä aikana pulaakin.²⁹³

Kesällä 1943 pidettiin Ylitorniolla kesäseurojen yhteydessä Rauhan Sanan ryhmän vanhinten ja puhujien kokous, johon *Rauhan Sana* -lehdessä kutsuttiin ”kaikki kanssamme hengen yksimielisyydessä toimivat jumalanvaltakunnan työntekijät Suomesta ja Ruotsista”. Kutsun esittivät Rovaniemen Laestadiolaisen Rauhanyhdistyksen puolesta Abram Niska ja A. F. Kesti.²⁹⁴ Yhdistys toimi ilmeisesti tänä aikana eräänlaisena keskusyhdistyksenä, sillä varsinaisesti kokouksen järjesti Ylitornion Rauhanyhdistys. Kokoukseen kutsuttiin Suomen puolelta henkilökohtaisesti 59 puhujaa, joiden matkakulut korvattiin lähetyskassasta. Tämä määrä oli siten suurin piirtein Rauhan Sanan ryhmän puhujavahvuus 1940-luvulla. Kokoukseen suunniteltiin ja pyydettiin seuraavanlaisia, *Rauhan Sana* -lehteäkin koskettavia alustuksia seuraavilta henkilöiltä:

1. Puhujain keskinäisen työyhteyden ja hengenyhteyden säilyttäminen, Janne Marttiini.
2. Suhtautuminen toisinajatteleviin ja vastaanseisoihin, Eelis Kokko.
3. Rauhan Sanan kannattaminen, aineellisella tuella, levittämällä ja kirjoituksilla, E. E. Konttijärvi.
4. Rauhan Sanan sisällön tarkistus, V. A. Juntunen.
5. Seurakuntakäsityksen selventäminen.
6. Kristillinen Kansanopisto, Pentti J. P. Seppänen.
7. Vanhinten kirjoitusten kokoaminen ja kirjana julkaiseminen, Eemeli Salmi.
8. Laulukirja-kysymys, kanttori Pöytäri.
9. Lähetystoimen yhtenäistyttäminen, V. A. Juntunen.²⁹⁵

Rauhan Sanan sisällön tarkistus -alustuksen sisältö ei tässä eikä myöhemminkään käynyt ilmi; lehti ainakin jatkoi samaa linjaa kuin aiemminkin. Seurojen jälkeen siinä selostettiin lyhyesti kokouksessa tehtyjä päätöksiä, joista kauaskantoisin oli oman

²⁹² RS 6/1941, 139.

²⁹³ RS 7/1942, 163-164, Työmaalta: Kiimingin kesäseurat (V. A. J.).

²⁹⁴ RS 6/1943, 140.

²⁹⁵ OMA Laestadiana 38 Ca:1 LRY:n jk:n kok. ptk. 10.6.1943. Pelkosenniemeläinen maatalousneuvoja Eelis Kokko oli eri henkilö kuin myöhemmin käsiteltävä Elias Kokko. Kanttori Pöytäri tarkoitti joko toholampilaista Heikki Pöytäriä tai hänen poikaansa, Kalajoella toiminutta Pentti Pöytäriä.

kristillisen kansanopiston perustaminen Rovaniemen seudulle. Lisäksi "Hengelliset Matkalaulut" -laulukirjaa oli päätetty painattaa lisää ja yhteistä *Rauhan Sana* -lehteä oli päätetty levittää yhä tehokkaammin.²⁹⁶ Kansanopistoajatus ei ollut uusi lestadiolaisessa herätysliikkeessä, vaikka sen edustajat vielä 1900-luvun alussa olivat suhtautuneet epäilevästi lastensa kouluttamiseen ja jotkut olivat vastustaneet oman opinahjon perustamista. Nämä ajatukset olivat väistyneet viimeistään, kun vanhoillislestadiolainen Ylitornion kristillinen kansanopisto oli aloittanut toimintansa vuonna 1923. Rauhan Sanan ryhmää oman opiston perustamiseen kannusti juuri tällöin epäilemättä myös uudenheräyksen ryhmän perustama Kalajoen kristillinen kansanopisto, joka oli aloittanut toimintansa edellisenä vuonna 1942.²⁹⁷ Rovaniemen kansanopistohanke ei ilmeisesti tässä vaiheessa edennyt kannatusyhdistyksen perustamista ja varojen keräämistä pitemmälle, mutta erityisesti juuri Rovaniemen seudulla vuosina 1943–1944 Rauhan Sanan ryhmän sisälähetystyö tehostui. Tuolloin eri kylille perustettiin Laestadiolaisen Rauhanyhdistyksen alaosastoja ja *Rauhan Sana* -lehdenkin paikkakunta-kohtainen tilaajamäärä nousi peräti 468 kappaleeseen.²⁹⁸ Tämä osoitti sen, että vaikka sota-aika saattoi hetkeksi lamauttaa Rauhan Sanan ryhmän toimintaa, sitä - samoin kuin myös omaa lehteä - ryhdyttiin sodan kuluessa kehittämään.

3.2. Talvisodan jälkeinen voimistuneet sovintotoiveet

Talvi- ja jatkosota näkyivät myös *Rauhan Sana* -lehden sisällössä. Siinä julkaistiin runsaasti tervehdyksiä sotamiehiltä "sieltä jostakin", reservistä ja kotijoukoilta samoin kuin monessa muussakin lehdessä, esimerkiksi *Siionin Lähetyslehdessä*. Kirjoituksissa käsiteltiin usein esimerkiksi henkilökohtaisen uskon tunnustamisen vaikeutta rintamaoloissa.²⁹⁹ *Rauhan Sanan* päätoimittaja Juntunen ja vakituiset avustajat käsitelivät myös sotaa, Juntunen pääkirjoituksessaan heti tammikuun 1940 numerossa. Samassa numerossa toimittaja totesi edesmenneen Pauli Rantalan tekstin jälkikirjoituksessa sen profeetallisen sävyn: ihmisten itsekkyyttä ja rakkaudettomuutta ei mikään muu kuin Jumalan kuritus voinut masentaa, kuten Rantala oli kirjoittanut. *Rauhan Sanassa* talvisodan raskaat ajat tulkittiin samalla tavoin kuin muissakin kristilli-

²⁹⁶ RS 7/1943, 158-159, Hyviä sanomia evankeliumin työsaralta: seurat Närkissä.

²⁹⁷ *Mustakallio* 1994, 12-13, 29-30, 47-51, 85.

²⁹⁸ RS 11/1943, 242; *Seppänen* 1974, 68-69.

²⁹⁹ Esimerkiksi *SL* 12/1941 ja *RS* 7-8/1945, 168-175.

sissä lehdissä, esimerkiksi *Kotimaassa*: sodan katsottiin syttyneen rangaistuksena kansan jumalattomuudesta. Saarnaaja Matti Niskakangas tulkitsi sen johtuneen osaksi myös vanhoillislestadiolaisuuden hajaannuksesta.³⁰⁰ Ylipäättään toista maailmansotaa pidettiin lestadiolaiseen tapaan eskatologisesti lopun aikojen merkinä, kuten aiemmin ensimmäistäkin maailmansotaa.³⁰¹

Sodan tulkitseminen rangaistuksena vaikutti osaltaan siihen, että *Rauhan Sana* -lehden kirjoittajat esittivät toiveita vanhoillislestadiolaisuuden kahden ryhmän sovinnosta (katso kuvio 1 sivulla 27). Toisena seikkana toiveikkuuden taustalla oli koko Suomen kansaa koskenut kansallinen eheytyminen, "talvisodan hengen" mukainen entisten vihamielisyyksien unohtaminen, joka ulottui herätysliikkeidenkin keskinäisiin suhteisiin.³⁰² *Rauhan Sana* -lehdessä ensimmäinen merkki voimistuneista sovintotoiveista oli Väinö A. Juntusen huhtikuussa 1940 julkaissut kirjoitus, jossa hän viittasi *Kotimaa*-lehdessä ilmestyneeseen Mikko Heikinheimon artikkeliin ja yhtyi siinä esitettyihin ajatuksiin. Helsingin Rauhanyhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja, uudenheräyksen ryhmään kuulunut Heikinheimo ei kirjoituksessaan suoraan puhunut lestadiolaisuuden hajanaisuudesta, mutta painotti kristittyjen yleistä velvollisuutta keskinäiseen sovinnollisuuteen tavalla, jonka saattoi ymmärtää omaan herätysliikkeeseen viittaavaksi.³⁰³ Heikinheimo toimi muutenkin uuden sovintokokouksen mahdollisen järjestämisen hyväksi: hän kysyi vuonna 1940 SRK:n edustajan O. H. Jussilan mielipidettä asiaan ja aikoi ottaa yhteyttä myös Ylitornion kirkkoherraan L. P. Tapaniseen ja Kivijärven kirkkoherraan Väinö Havakseen.³⁰⁴

Tammikuussa 1941 V. A. Juntunen julkaisi *Rauhan Sanan* ensimmäisenä kirjoituksena eli pääkirjoituksena tekstin, jossa hän kehotti koko vanhoillislestadiolaista liikettä ryhtymään "Joosefin vamman" eli hajanaisuuden korjaamiseen. Samassa numerossa myös Matti Niskakangas myönsi, että seurakuntakäsityksessä oli molemmissa ryhmissä jouduttu yksipuolisuuteen ja että molemmilla oli myös aihetta parannuksen tekoon. Nyt olisi aika ryhtyä "Siionin muurien" paikkaamiseen.³⁰⁵ Nis-

³⁰⁰ RS 1/1940, 1-3, Aikojen vaihteluissa ainoa pysyvä: Pettämätöin Jumalan armo (V. A. Juntunen), 3-4, Tuska maailmassa (Matti Niskakangas), 10-13, Muistutus vaaria ottamaan ajasta (Pauli Rantala); *Murtorinne & Heikkilä* 1980, 213.

³⁰¹ *Talonen* 1988, 137, 176-178.

³⁰² *Viljanen* 1943, 143-146; *Murtorinne & Heikkilä* 1980, 211-212; *Juva* 1989, 185-187.

³⁰³ *Kmaa* 20.2.1940 Tuomion tulisi alkaa Jumalan huoneesta (Mikko Heikinheimo); RS 4/1940, 49 "Tuomion tulisi alkaa Jumalan huoneesta" (V. A. Juntunen).

³⁰⁴ *Vuollo* 1999, 139, 269.

³⁰⁵ RS 1/1941, 1-2, Uutena vuotena Jumalan armon turvin (V. A. Juntunen) ja 4-7, Kristillisyytemme perustus (Matti Niskakangas).

kakangas olikin keskustellut alkuvuodesta 1941 Helsingissä - mahdollisesti juuri Heikinheimon aloitteesta - Alfred Forssin sekä Tapanisen ja Havaksen kanssa ryhmien välisistä suhteista rauhallisissa merkeissä, mutta ilman erityisiä tuloksia.³⁰⁶ Toukokuussa Juntunen esitti *Rauhan Sanassa* vetoomuksen kaikille uskonystävälle Suomessa ja ulkomailla siitä, että lehteen ei lähetettäisi johonkukin ”tähtäileviä” kirjoituksia. Tähän oli syynä se, että hän oli edellisenä talvena saarnamatkoillaan tavannut

kipeitä tunteja sielläkin, missä ei niitä olisi luullut olevan. Kun eri tahoilta evankeliumin työn suuruutta rakastavat sielut kaipaavat vain puhdasta sielun ruokaa, niin heidän haavoitettua tuntoaan loukkaa jokainen ihmissana, joka lähtee kanteellisesta sydäimestä.³⁰⁷

Juntunen myös ilmoitti toimituksen joutuvan syrjäyttämään epäasialliset kirjoitukset. Vetoamus tehoi, eikä *Rauhan Sanan* elo-, syys- ja lokakuun numeroissa julkaistu ainoatakaan hajaannukseen liittyvää poleemista kirjoitusta. Vaikka Juntusen toiminta saattoi olla sovinnon ele SRK:n ryhmää kohtaan, viitteitä varsinaisesta ehdotuksesta sovintoneuvotteluun ei ole nähtävissä. Hajaannukseen liittyvien kirjoitusten vähentyminen saattoi johtua myös jatkosodan syttymisestä, joka vei suurimman huomion. Tuolloin *Rauhan Sanassa*, kuten muissakin lehdissä, sotaa ymmärrettiin käytävän ”Jumalan ja isänmaan ja kaiken sen puolesta, mikä meille on pyhää ja kallista”.³⁰⁸ Kirjoittajat myös toivat esille sen, miten talvisodan ajan uskonnollinen herääminen oli jäänyt vain hetkelliseksi ja ”suruttomuus” oli jälleen vallalla.³⁰⁹ Alkuvuoden sovinnollinen ilmapiiri SRK:n ryhmää kohtaan mahdollisesti muuttui marraskuusta 1941 lähtien, kun *Rauhan Sanassa* jälleen julkaistiin kirjoituksia, joissa käsiteltiin hajaannuksen ongelmia. Juntunen itse julkaisi uudelleen kirjoituksensa ”Operatsioni” vuodelta 1937, jossa hän viittasi vuoden 1934 tapahtumiin ja kielsi seurakunnasta erottamisen mahdollisuuden. Vaikka sovinnollisuus siis olikin entistä enemmän esillä kirjoituksissa, ei niiden sisältö kauttaaltaan ollut täydellisesti sovintoon pyrkivää.³¹⁰

Saarnaaja Janne Marttiini kirjoitti vuonna 1942 *Rauhan Sana* -lehteen kolmen kirjoituksen sarjan otsikolla ”Että he yhtä olisivat”. Siinä hän käsitteli koko lestadiolaisen herätysliikkeen hajanaisuutta ja toivoi yhtenäisyyttä ja sovintoa. Marttiinin kirjoitussarjan taustalla saattoi olla lestadiolaisuuden tieteellisen tutkimuksen edistyminen juuri tuohon aikaan: Aulis Zidbäckin Juhani Raattamaata käsittelevä

³⁰⁶ OMA Laestadiana 7 Aa:3/50 Matti Niskakangas Fiina Rantalalle 13.1.1941. Alfred Forss oli L. P. Tapanisen appi. *Juva* 1989, 173-174.

³⁰⁷ RS 5/1941, 111-112, Uskonystävälle Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Ameriikassa ja kaikkialla (V. A. Juntunen).

³⁰⁸ RS 8/1941, 169, Tervehdys pohjoiselta itärintamalta (Pentti J. P. Seppänen); *Murtorinne & Heikkilä* 1980, 214-215.

³⁰⁹ RS 3/1941, 45-46, Aika on paha (Eemeli Salmi); RS 8/1941, 166-167, Varjelija kiusauksissa (Matti Niskakangas).

kirja "Pohjolan suurin maallikkosaarnaaja" ilmestyi vuonna 1941, ja Martti E. Miettisen väitöskirja "Lestadiolainen herätysliike I. Perustajan aika" vuonna 1942. Todennäköisesti Marttiini oli tutustunut varsinkin Zidbäckin tutkimukseen, koska hän esitteli kirjoituksissaan muun muassa Laestadiuksen ja Raattamaan erilaisia kristillisyydennäkemyksiä, jotka eivät olleet saattaneet heitä riitoihin keskenään. Erilaisista näkemyksistä ei Marttiinin mukaan kannattanut riidellä myöskään lestadiolaisessa herätysliikkeessä.³¹¹

Marttiinin kirjoitussarjan kanssa samaan aikaan *Rauhan Sanassa* julkaistiin kaksi esikoislestadiolaisiin kuuluneen Matti Raution kirjettä. Sotkamolainen Rautio kiitti niistä ensimmäisessä päätoimittaja Juntusta, koska arveli tämän lähettäneen hänelle lehden ilmaisvuosikerran. Rautio kiitti myös *Rauhan Sana* -nimen mukaisista kirjoituksista ja ilmoitti varmasti tulevansa sovintokokoukseen, mikäli sellainen joskus järjestettäisiin: eihän hänen ja Juntusen välillä ollut nuoruudessakaan ollut mitään riitaa. Hän myös lähetti mukana osoiteluettelon henkilöistä, joille lehteä saisi ilmaiseksi lähettää, ja pyysi julkaisemaan kirjeensä *Rauhan Sana* -lehdessä, jotta muut, lehteä mahdollisesti jo tilanneet esikoislestadiolaiset, saisivat tietää asiasta. Ilmeisesti joku yksittäinen esikoislestadiolaisiin kuuluva tilasikin *Rauhan Sanaa*. Juntunen julkaisi myös toisen Raution kirjeen, jossa tämä esitteli vuonna 1893 Calumetissa, Pohjois-Amerikassa tehtyä lestadiolaisseurakuntien sovintoa.³¹² Vaikka Suomessa uutta sovintokokousta lestadiolaisten ryhmien välillä ei vielä tässä vaiheessa järjestettykään, ilmaisi kirjoitusten julkaiseminen Juntusen käytännön sovinnollisuutta eri ryhmiä kohtaan.

Siionin Lähetyslehdessä ei tänä aikana ilmennyt samanlaisia sovinto-
toiveita. Vuosien 1940–1941 aikana sen sivuilla erityisesti skaftungilainen O. S. Norrgård - joka alkoi tuolloin jälleen kirjoittaa *Siionin Lähetyslehteen* lakkautetun *Svenska Sions Missionstidningin* sijaan - kritisoi useasti eriseuraisia seurakunnasta lähteneitä eli Rauhan Sanan ryhmää ja vetosi omiin kokemuksiinsa "eriseurassa" olemisesta.³¹³ Norrgård oli ollut alun perin Rauhan Sanan ryhmän puolella ja toimi-

³¹⁰ RS 7/1937, 166-167 ja 11/1941, 240-241, Operatsioni (V. A. Juntunen).

³¹¹ RS 8/1942, 171-173, Että he yhtä olisivat, RS 10/1942, 219-223, Seurat Korneliuksen talossa ja RS 11/1942, 245-246, Että he yhtä olisivat (Janne Marttiini); *Zidbäck* 1941, 11-25; *Vuollo* 1999, 206-211.

³¹² RS 8/1942, 187-188, Toimitukselle lähetetty kirje Sotkamon Maanselästä ja RS 10/1942, 235-236, Toimitukselle tulleita kirjeitä. Sovinto ja rauha Jeesuksessa (Matti Rautio); *Saarnivaara* 1947a, 104-110.

³¹³ SL 9/1940, 195-197, Kristuksen kirkkolaki, SL 6/1941, 117-119, Jumalan rauhan tervehdys ja 119-121, Sardin seurakunnan enkelille sekä SL 8/1941, 162-164, Rakkaus, lapseus ja puhtaus (O. S. Norrgård).

nut kirjeittensä välityksellä aktiivisesti Oulussa tehtyjä päätöksiä vastaan sekä uuden lehden perustamisen puolesta.³¹⁴ Hän oli myös ollut läsnä Rovaniemen kokouksessa syyskuussa 1934. Saman vuoden joulukuussa hän kuitenkin oli esittänyt *Siionin Lähetyslehdessä* SRK:lle julkisen anteeksipyyntönsä toimistaan ja liittynyt siten sen ryhmään.³¹⁵ Norrgårdin kärjekkäät kirjoitukset saattoivat olla vastaisku ainakin Ylitorniolla ja Rovaniemellä tänä aikana yleistyneelle ilmiölle, että eri ryhmien edustajat saattoivat jälleen tervehtiä toisiaan "Jumalan terve" -lauseella.³¹⁶

Sotien aikana vanhoillislestadiolaisissa lehdissä näkyi yksityisten ihmisten epäröinti eri ryhmien välillä. Sama henkilö saattoi kirjoittaa sekä *Rauhan Sanaan* että *Siionin Lähetyslehteen* samaan aikaan, kuten esimerkiksi Matilda Kyröläinen Ruotsin Malmivaarasta. Lehtien toimittajat eivät voineet tuntea kaikkia henkilökohtaisesti, eikä toisen puolen lehteä luettu ilmeisesti niin tarkkaan, että molempiin kirjoittanut henkilö olisi tullut ilmi.³¹⁷ *Rauhan Sanan* alkuvaiheessa molemmissa lehdissä julkaistiin erään kerran jopa täysin sama kirjoitus.³¹⁸ Esimerkkinä kahden joukon välillä epäröimisestä on Ruotsin puolelta, Haaparannan Vuonosta kotoisin ollut Vald. Vikberg, joka kirjoitti silloin tällöin *Siionin Lähetyslehteen*.³¹⁹ Marraskuussa 1941 hän kirjoitti anteeksipyyntönsä esittämistään parannusvaatimuksista Väinö Juntuselle, ja kirjoitus myös julkaistiin *Rauhan Sanassa*. Vikberg kirjoitti lehteen myöhemminkin.³²⁰ Vuonna 1944 ilmestyi kuitenkin jälleen *Siionin Lähetyslehdessä* Vikbergin kirjoitus, jossa hän varoitti lukijoita "eriseurasta", jonka oli itse koetellut ja josta Jumala oli hänet kutsunut takaisin "elävään seurakuntaan".³²¹ Toinen esimerkki on Aili E. Hyvönen Pulkkilasta, joka kirjoitti useita tervehdyksiä *Rauhan Sanaan* vuosina 1942–1944.³²² Yksi hänen kirjoituksensa ilmestyi myös *Siionin Lähetyslehdessä* syyskuussa 1944, mutta hän esiintyi jälleen heti seuraavassa *Rauhan Sanan* numerossa lokakuussa.³²³ Myöhemmin hän kertoi *Rauhan Sanassa* julkaistus-

³¹⁴ OMA Laestadiana 3 A:1/13 O. S. Norrgård Sakari Ainalille 8.4.1934 ja Rovaniemen kokoontuneille 8.8.1934.

³¹⁵ *Rov. kok. ptk. 1934*, 49; *SL 12/1934*, 276; *Mäenpää* 1984, liite 6.1.

³¹⁶ *Juva* 1989, 187.

³¹⁷ *Lumijärvi* 1966, 106.

³¹⁸ *RS 12/1935*, 269-270 ja *SL 12/1935*, 285-286, Kirje Kirunasta (J. P. Bockholm).

³¹⁹ *SL 4/1941*, 76; *SL 8/1941*, 157-159, Uskon alkaja ja päättäjä (Vald. Vikberg).

³²⁰ *RS 12/1941*, 272-274, Toimitukselle tulleita kirjeitä ja *RS 3/1942*, 54-55, Uskon kautta päästään perille (Vald. Vikberg).

³²¹ *SL 2/1944*, 31-32, Ruotsin Alatornion Vuonosta (Vald. Vikberg).

³²² Esimerkiksi *RS 4/1942*, 86-87; *RS 9/1942*, 205-207; *RS 7/1943*, 154-155; *RS 7-8/1944*, 188-189.

³²³ *SL 9/1944*, 202-203; *RS 10/1944*, 233-234.

sa tervehdyksessään, että oli tehnyt tutustumiskäynnin ”vanhoillisten” puolelle, mutta että oli joutunut sieltä ulos koska ei ollut suostunut tekemään ”parannusta”.³²⁴

3.3. Sovintoa perustellaan hajaannuksen negatiivisia seurauksia kuvaamalla

Lestadiolaisuuden eri ryhmien välisten suhteiden lientymiseen ja esiintyneisiin sovintotoiveisiin liittyi se ilmiö, että *Rauhan Sana* -lehden sisällössä hajaannuksen negatiiviset seuraukset painottuivat vuodesta 1941 alkaen (katso kuvio 1 sivulla 27). Kirjoituksissa tuotiin huomattavasti enemmän kuin aiemmin esille koko lestadiolaisen liikkeen hajanaisuus ja jakautuminen neljään ryhmään, aitauksiin ja karsinoihin, joista ei voinut nähdä toisiaan.³²⁵ Useat pahoittelivat sitä, että sodatkaan eivät olleet parantaneet tilannetta:

Vaikka kansallinen yksimielisyys näennäisesti saavutettiin koettelemusten koulussa, niin hengellinen yksimielisyys, jumalanlasten keskinäinen yhteys on yhtä rikkinäinen kuin ennenkin. Panetellaan ja tuomitaan toisiaan, vaikka armo riittää kaikille ja jokaiselle olisi siinä kyllin, että armosta omistaisi omalle kohdalleen autuuden ja vielä koettaisi toisiakin neuvoa: tule sinäkin omistamaan armo ennen kuin se on myöhäistä.³²⁶

Lestadiolaisuuden hajanaisuus koettiin vammaksi - joka nimettiin joskus Joosefin, joskus Jaakobin vammaksi - joka erotti ihmiset ulkonaisesti toisistaan, vaikka he sisäisesti ajattelivat asioista samalla tavalla.³²⁷ Molempien osapuolten edustajat pitivät itseään Jumalan lapsina, mutta ihmiset eivät voineet osallistua samoihin seuroihin ja pysyivät siten toisilleen vieraina.³²⁸ Hajanaisuus vaikutti myös liikkeen ulkopuolisten suhtautumiseen ja vaikeutti sisälähetystyötä, mistä lehdessä oli mainittu jo aiemmin. Yhä saattoi tapahtua, että jos joku kehotti uskotonta parannukseen, tämä käski uskovia sopimaan välit ensin keskenään. ”Maailma” saikin väärän kuvan kristittyjen yhteydestä.³²⁹ Koska hajaannuksen seuraukset koettiin raskaiksi, kehottivat kirjoittajat lukijoita ja samalla koko ryhmää sovintoon huomattavasti useammin kuin aikaisemmin. Moni kaipasi entiseen hyvään aikaan, jolloin koko ”Herran ostolauma” oli ollut yhdessä. Saarnaaja Erkki Konttijärvi kehotti kirjoituksessaan miettimään,

³²⁴ RS 3/1947, 45-47.

³²⁵ RS 8/1943, 175-177, Uskosta (E. Tobias Larsson); RS 10/1944, 217-220, Herran viinitarha (V. A. Juntunen); RS 12/1944, 271-273, Ihmisorjuudesta uskomisen vapauteen (Janne Marttiini).

³²⁶ RS 7/1940, 145-147, Jumalan sanan arvo (Hulda Paso). Myös RS 3/1945, 66-67, Ruotsin Luppiosta (Tilda Hjort-Rova).

³²⁷ RS 9/1942, 189-192, Anteeksiantamisen siunaus (V. A. Juntunen); RS 6-7/1945, 125-128, Sinulla on nimi, että elät (Eino Miettunen).

³²⁸ RS 9/1944, 194-196, Jumalan perhe (Pentti J. P. Seppänen); RS 4/1945, 72-75, Valvomisesta ja rukouksesta (Tilda H. Rova).

³²⁹ RS 6/1940, 117-119, Jeesuksen tärkeä varoitus opetuslapsilleen ja RS 7/1943, 141-142, Hengen yhteys, rauhan yhdysside (V. A. Juntunen).

"minkälaisella sydämen laadulla" kukin oli surullisiin hajaannuksiin joutunut osallistumaan, mitä puhumaan ja tekemään, ja kehotti korjaamaan tilannetta. Ihmiset olivat jo mielessään antaneet anteeksi ja rukoilleetkin niiden puolesta, joiden kanssa olivat muutamaa vuotta aiemmin kiistelleet, kuten esimerkiksi Eino Miettunen kirjoitti vuonna 1945.³³⁰

Väinö A. Juntusen mielestä syyksi sovinnon torjumiseen ei kelvannut se, että toisella puolella oli suuremmat joukot. Tähän aikaan näihin vastapuolen tavallisiin tukijoukkoihin suhtauduttiin kirjoituksissa usein lievemmin kuin aikaisemmin. Kirjoittajat kuvasivat, miten monet ihmiset eivät olleet vielääkään tiukasti toisten puolella toisia vastaan, vaan olivat hämmentyneitä ja tietämättömiä totuudesta. Oli paljon uskovia, jotka eivät olleet toisilleen tehneet mitään pahaa, vaan olivat muiden mukana ryhtyneet "suosimaan rakastamattomuutta".³³¹ Hajaannuksessa oli ollut kyse ryhmittymisestä tiettyjen johtajien ympärille, joita oli ollut tärkeää totella. Joukot eivät siten "ihmisorjuuden" tähden olleet uskaltaneet esimerkiksi tilata Rauhan Sanaa tai tehdä muutoinkaan omantuntonsa mukaan johtajien mielipiteitä vastaan.³³²

Vaikka kirjoittajat toivoivatkin sovintoa, ilmestyi ryhmän lehdessä yhä runsaasti kirjoituksia, joissa kuvattiin hajaannusta enemmän poleemisesti kuin sovinnollisesti. Kirjoittajat kuvasivat - vaikkakin vähemmän kuin aiemmin - henkilökohtaisesti kuulemiaan tai toisille osoitettuja syytöksiä vääräoppisuudesta ja "eriseuraisuudesta", jopa helvetti-tuomioita. SRK:n ryhmän edustajat yrittivät myös yhä oman näkemyksensä mukaan "pelastaa" *Rauhan Sanan* kannattajia ja taivuttaa heitä parannukseen, joitakuista vielä kuolinvuoteellakin.³³³ Lyyli Suni Rautiosta kertoi äitiään muistellessaan näin:

Minun täytyy ikävällä ilmoittaa, että hän tämän viime myrskyn jälkeen sai eroavan hengen ja niinkin kovasta, että usein kielsi minua seuroihin menemästä ja kehotti tekemään parannuksen väärästä opista ja tulemaan heidän joukkoonsa.³³⁴

Kirjoituksissa tuli toisaalta esille, että myös Rauhan Sanan ryhmän jäsenet odottivat samoin SRK:n ryhmään "erehtyneeltä" parannusta, jos tämä aikoi palata takaisin, kuten tapahtui Kiimingin seurakunnan kanttorin Juho Örnein kohdalla.³³⁵

³³⁰ RS 7/1943, 144-149, Tulkaa, rakentakaamme uudestaan Jerusalemin muurit (E. E. Konttijärvi); RS 12/1943, 257-259, Hengellisistä lahjoista (Tilda Hjort-Rova); RS 6-7/1945, 125-128, Sinulla on nimi, että elät (Eino Miettunen).

³³¹ RS 8/1940, 174-175, Lempäälän Kuokkalasta (Elias Kokko); RS 2/1941, 36, Armon ja rauhan tervehdys (Pekka Kittinen); RS 9/1942, 189-192, Anteeksiantamisen siunaus (V. A. Juntunen).

³³² RS 12/1943, 269-270, Niille Rauhan Sanan lukijoille (J. Marttiini); RS 12/1944, 271-273, Ihmisorjuudesta uskomisen vapauteen (Janne Marttiini).

³³³ RS 5/1940, 112-113, Janne Juusolan muistolle (J. H. Väisänen); RS 5/1943, 114-115, Hilja Heikkinen-Kokko (E. Heikkinen); RS 9/1943, 206-208, Abram Niskan muistolle (V. A. Juntunen); RS 1/1945, 19-20, Aukusti Välitalon muistolle (J. Marttiini).

Sotien aikana hajaannukseen liittyvistä kirjoituksista muistokirjoituksia oli suhteellisesti enemmän kuin aiemmalla jaksolla. Niissä kirjoittajat vetosivat usein vain lyhyesti edesmenneen horjumattomaan uskoon myrskyjenkin aikana.³³⁶ Edesmenneiden vanhojen saarnaajien muistokirjoituksissa mainittiin aiempaa enemmän ja suuremmin paikkakuntia ja nimiä, ehkä koska tapahtumista oli kulunut jo aikaa. Esimerkiksi saarnaaja Hannu Piessasta kerrottiin, että hänet oli syrjäytetty johtokunnasta Tornion rauhanyhdistyksessä, jonka toimintaan hän oli osallistunut vuodesta 1888 alkaen ja jonka seurahuoneen perustajiin hän kuului. Tämä oli tapahtunut sen seurauksena, että "kiihkomielinen oikeaoppisuuden eriseura" oli riehunut Tornion likiympäristössä. Toisessa Piessaa muistelleessa kirjoituksessa kerrottiin, miten eräs pappi oli ennen ehtoollisen jakamista julistanut hänelle "eriseuraisena" synninpäästön. Muut olivat kehottaneet Piessaa tekemään piispalle valituksen tästä loukkaavasta sielunhoidosta, mutta Piessa itse oli sanonut, että hän mielellään kuulee "synninpäästön lohduttavia ja suloisia sanoja".³³⁷ Alatorniolaisen saarnaajan P. A. Lakson muistokirjoituksessa vedottiin siihen, että siellä, missä hän oli kulkenut, oli aina vallinnut yksimielisyys.³³⁸ Myös *Rauhan Sanaankin* kirjoittaneesta E. Tobias Larssonista mainittiin, että hän oli rakentanut sovintoa ja rauhaa Jällivaaran alueella. Tätä "suurhengen-gelliset" - jolla kirjoittaja viittasi joko SRK:n ryhmään tai esikoislestadiolaisiin - olivat pitäneet vääränä, mutta sillä oli ollut hyvät hedelmät "pienten" keskuudessa.³³⁹ Muistokirjoituksissa kuvattiin toisaalta myös eri ryhmien rauhallista rinnakkaineloa: haaparantalaisen Sigurd Gunnaren haudalle kokoontui erimielisyyksistä huolimatta yhteen vastapuolia edustaneita henkilöitä, muiden muassa lääninrovasti O. H. Jussila, joka myös lausui tilaisuudessa muistosanoja uskonystävien puolesta.³⁴⁰ Muistellesaan muoniolaista Aukusti Brännarea Väinö Juntunen taas kuvasi koskettavasti, kuinka tämä oli "raskaimpien kristillisyyden myrskyjen" keskellä Rovaniemen kirkossa syksyllä 1934 kertonut rukoilleensa kovasti Juntusen ja totuuden puolesta.³⁴¹

³³⁴ RS 11/1944, 256-257, Raution Kärkiskylältä.

³³⁵ RS 5/1944, 114-115, Kiimingin seurakunnan kanttori-urkuri Juho Örne (V. A. Juntunen).

³³⁶ Esimerkiksi RS 9/1944, 212-213, Rakkaan äitimme Emma Kustaava Similän muistolle (Tyyne); RS 9/1945, 203-204, Pekka Kittinen eli Alaperä (Emil Lampinen).

³³⁷ *Raittila* 1967, nro 359; RS 12/1942, 275-276, Hannu Piessan muistolle (VAJ); RS 1/1943, 19-20, Muistosanoja maallikkosaarnaaja Hannu Piessan siirtymisen johdosta (A. F.); *Heinänen* 1987, 19-23.

³³⁸ *Raittila* 1967, nro 233; RS 7-8/1944, 165-167 (-- ss --); *Heinänen* 1987, 19-22.

³³⁹ *Raittila* 1967, 311, 349; RS 5/1945, 112, Erik Topias Larsson-Sarvisvaaran muistolle (Oskar Israelsson).

³⁴⁰ RS 7/1942, 158, Sigurd Gunnaren muistokirjoitus (VAJ).

³⁴¹ RS 2/1942, 35-36, Aukusti Brännaren muistokirjoitus (VAJ).

Kirjoittajat kuvasivat hajaannuksen seurauksia yleisellä, koko liikkeen tasolla hieman vähemmän kuin aiemmin, ja yleensä kirjoitusten sävy oli tapahtumia muisteleva. Yhä kuitenkin mainittiin vihasta, rakkaudettomuudesta, puoluemielestä, "leipäveljien pieksämisestä" ja tuomitsemisesta. Parannuksen teettämisestä koko ryhmän tasolla kirjoitettiin myös: ryhmän edustajien olisi pitänyt tehdä parannusta väärästä opista ja eriseurasta sekä "väärrien" ihmisten pitämiin seuroihin menemisestä, ellei joukoissa niin yksitellen. Kirjoituksissa kerrottiin vähemmän kuin aikaisemmin siitä, miten jotkut olivat kieltäneet "eriseuraiden" saarnaajien kuuntelemisen, mutta hieman enemmän taas siitä, miten SRK:n ryhmän edustajat käänsivät ihmisiä Rauhan Sanan ryhmää vastaan "valhepuheilla". Erkki Konttijärvi oli huomionut, että ne saarnaajat, jotka rauhan aikana olivat suhteellisen hiljaisia, innostuivat riidan aikana ahkeraan toimintaan.³⁴²

Kalajoen kirkkoherran Vilho H. Kiviojan kirja-arvostelu vuodelta 1944 on esimerkki suorasta ja poleemisesta hajaannuksen muistelusta. *Zions Missionstidningiä* toimittaneen Kiviojan kirjoituksia oli alkanut ilmestyä *Rauhan Sanassa* säännöllisesti vuodesta 1938 alkaen (liite 4). Kirja-arvostelussaan hän esitteli Paavo Viljasen kirjoittaman Väinö Havaksen elämäkerran, joka oli ilmestynyt vuonna 1943. Kivioja kritisoi kirjoituksessaan, että Viljanen ei ollut maininnut Havaksen tekemisiä ja tekemättä jättämiä suhteessa "niin sanottuun 'pikkuesikoisuuden' ulospotkimiseen" "ponsikokouksissa", joissa pinnalle olivat päässeet vanhojen saarnaajien, Juuso Runtin ja Leonard Typön, aikana syrjässä pidetyt henkilöt, muiden muassa kelloseppä Matti Niemi ja opettaja Heikki Jussila. Kiviojan tietojen mukaan Havas itse oli kärsinyt siitä, ettei enää ollut saanut tervehtiä Pauli Rantalaa, jonka pitämässä seuroissa oli "päässyt vapaampaan uskomiseen" ja siirtynyt uudestaheräyksestä vanhoillisten puolelle. Tämän tapahtuman Viljanen kirjassaan kuvasi toisin³⁴³ ja vältti siten ongelman, jonka Kivioja kirjoituksessaan toi esille: "Oulun ponsilaisten" oikeaoppisen ja vääräoppisen määrittelyssä oli outo logiikka, minkä hän oli aikoinaan sanonut suoraan Havaksellekin:

Sanopa Oulussakin, että "uusherännyt" Lounasheimo ja "pikkuesikoinen" Rantala ovat sinua siunanneet, synnyttämättä lasta perkeleelle.³⁴⁴

Kiviojan mukaan Havas joutui kuitenkin vaikenemaan, koska oli taloudellisesti riippuvainen oululaisista, lähinnä Heikki Jussilasta. Kivioja toi kirjoituksessaan myös

³⁴² RS 2/1942, 36-37, Kirje Ilmajoelta (Samueli Mäkelä); RS 6/1942, 119-122, Erimielisyyksistä ja niiden syistä (E. E. Konttijärvi); RS 2/1944, 40-42, Mietteitä Jumalan valtakunnasta (Kaarle Talonen); RS 6-7/1945, 125-128, Sinulla on nimi, että elät (Eino Miettunen).

³⁴³ *Viljanen* 1943, 107-108.

esille sen mielipiteen, että lestadiolaisuuden piirissä omasta ryhmästä eronneita tuomittiin jyrkemmin kuin muihin liikkeisiin kuuluneita.³⁴⁵

Hajaannuksen syitä pohdittiin myös vuosien 1940–1946 aikana kuten aiempanakin jaksona. Eniten, suunnilleen yhtä paljon kuin seurauksia, niitä käsiteltiin vuonna 1940, mutta sen jälkeen vähemmän kuin seurauksia (kuvio 1 sivulla 27). Useimmin hajaannuksen syyksi kuvattiin yhä SRK:n päätöksenteko ja käytännön toimet: annetut tuomiot olivat kirjoittajien mielestä Raamatun vastaisia. Tätä aihetta tosin käsiteltiin vähemmän kuin aiemmin. Väinö Juntunen mainitsi eräässä kirjoituksessaan, miten lestadiolaisessa liikkeessä ylipäätään ulkonaiset toimikunnat - eli SRK tai sen johtokunta - olivat laajentaneet valtuuksiaan ja ryhtyneet muiden johtajiksi. Kirjoittajien mielestä prosessissa ei ollut noudatettu niin sanottua Kristuksen kirkkolakia eli Matteuksen evankeliumin 18. luvun ohjeita seurakuntaelämään. Useissa kirjoituksissa kritisoi pöytäkirjojen päätöksenteon parlamentaarisuutta: uskoon liittyviä asioita ei voinut ratkaista enemmistöpäätöksillä, vaan niissä tulisi toimia Jumalan diktatuuri.³⁴⁶ Elias Kokko kiteytti tuon ajan tunnot seuraavasti:

Niin paljon kuin tämä erimielisyys on matkaan saattanut itkua, murhetta ja öitten valvomisia koko Suomen Siionissa ja vieläpä valtamerien toisella puolella, niin laajakantoinen kuin se onkin, niin se supistuu tähän kahteen asiaan. Toisella puolella on Jumalan sana ja toisella puolella on kokouksen päätös. Sillä nämä ovat vastaan toinen toisiaan. Sillä ei Kristuksen seurakuntaa hallita kokouksen päätöksillä, vaan Jumalan sanalla.³⁴⁷

Vääränlaista seurakuntakuria ja -opetusta pidettiin yhä toiseksi tärkeimpänä syynä, vaikka sitäkin käsiteltiin aiempaa vähemmän. Kirjoittajien mielestä seurakunnassa - eli käytännössä SRK:ssä - oli asetettu veljesrakkaus Jumalan sanan edelle ja siinä oli ollut vallalla isäntähenkki ja pakkokristillisuus.³⁴⁸ Hajaannuksen syyksi ei enää nimetty saarnaajien valtataistelua niin suoraan kuin aiemmin, mutta tiettyihin henkilöihin liittyviä syitä, esimerkiksi vallanhalua, käsiteltiin hieman enemmän ja ne ilmenivät kolmanneksi suurimpana syyryhmänä. Elias Kokko kuvasi viitteellisesti, miten joiltakulta oli mahdollisesti hävinnyt "armon tunto synnin tai epäuskon kautta" ja heidän nuhtelemisensa oli saanut aikaan "karvaan juuren".³⁴⁹ Erkki Konttijärven mielestä suurimmat riidat olivat saaneet alkunsa juuri saarnamiehistä, joihin myös kuulijoi-

³⁴⁴ RS 3/1944, 63-65, Kirjallisuusarvostelu (V. H. Kivioja).

³⁴⁵ Saarnivaara 1950, 35-36; RS 3/1944, 63-65, Kirjallisuusarvostelu (V. H. Kivioja).

³⁴⁶ RS 8/1940, 165-166, Esikoisten seurakunta (V. A. Juntunen); RS 11/1942, 247-248, Eriseuraista pakene (Kaarle Talonen); RS 5/1943, 104-108, Pyhien yhteys ja RS 4/1944, 77-79, Jumalan rauha! (Oskar Israelsson).

³⁴⁷ RS 8/1940, 174-175, Lempäälän Kuokkalasta (Elias Kokko).

³⁴⁸ RS 5/1942, 96-98, Täydellisyyden side (Oskar Israelsson); RS 7/1943, 144-149, Tulkaa, rakentaakamme uudestaan Jerusalemin muurit (E. E. Konttijärvi).

³⁴⁹ Saarnivaara 1950, 34-35; RS 8/1940, 174-175, Lempäälän Kuokkalasta (Elias Kokko); RS 1/1943, 2-4, Yksi lammashuone ja yksi paimen (Matti Niskakangas).

den ihailu vaikutti ja aiheutti "oman voiton, kunnian ja itsehyväilyn perkeleelle hyvän työsaran". Siksi saattoi tapahtua seuraavasti:

Riitaisuuksien sattuessa ovat juuri ne suurilta joukoilta rakastetut ja lisäksi itsensä ihailijat kaikkein turmiollisimpia sentähden, että he ensiksikin useimmiten ovat sanomattoman itsekkäitä ja käsityksiinsä luottavia ja toiseksi sitten nuo suuret rakastajajoukot ovat aivan umpimähkäisesti heti valmiit, sydämestään rakastettunsa vaikkapa rehellisiäkin käsityksiä voimallisesti kannattamaan. Tämänkaltaisissa tapauksissa käy niin, että Jumalan sana ja Hänen pyhä tahtonsa on aivan kuin huomaamatta jäänyt toiselle sijalle.³⁵⁰

Myös muut kirjoittajat pitivät samantapaista joukkojen takertumista tiettyihin johtohenkilöihin yhtenä syynä hajaannukseen.³⁵¹ Joskus ajatus henkilöistä hajaannuksen syynä kääntyi kuitenkin lähinnä nuhteeksi itseä ja koko ryhmää kohtaan. Esimerkiksi Janne Marttiini tahtoi ehkä viittauksellaan Vanhaan testamenttiin ja "kelvottomiin ja pahoihin paimeniin" Laestadiuksen ja Raattamaan lauman hajottajina kiinnittää huomion ihmisten heikkouteen ylipäätään, Hyvään Paimeneen eli Jeesukseen verrattuna.³⁵² Itsetutkisteluun saattoi liittyä sekin ilmiö, että kirjoituksissa hajaannuksen syytä ei enää niin useasti vieritetty pahalaisen syyksi, vaikka tämäkin näkemys esiintyi, vaan syyksi katsottiin lähinnä ihmisten syntisyys rakkaudettomuuden muodossa.³⁵³

Rauhan Sanan kirjoituksissa ei kuvattu enää lestadiolaisuuden oppiperinteen muuttumista eli evankelisen ja parannusta painottaneen näkemyksen ristiriitaa hajaannuksen syynä kuten aiempana tarkastelujaksona. Kirjoittajat kuitenkin kritisoivat usein "oikeaoppisuutta" sekä hajaannuksen syynä että sillä kerskailua hajaannuksen seurauksena, kuten esimerkiksi Vilho H. Kivioja edellä esitellyssä kirjoituksessaan. Eräs kirjoittaja rinnasti "oikeaoppineisuuden" esikoisuuteen, uuteenheräykseen ja korpelalaisuuteen; näistä mikään suunta ei ollut saanut sijaa Lannavaarassa, yhdessä lestadiolaisuuden keskuspaikoista.³⁵⁴

Oman ryhmän puolustukseksi vedottiin yhä eniten Raamatun auktoriteettiin, vaikkakin vähemmässä määrin kuin aiemmin. Jumalan sanan tuli olla kaiken toiminnan perusta ja esimerkki. Jacob Kujala ilmoitti eräässä kirjeessään, että nöyrytyisi parannukseen, jos hänen näkemyksensä paljastuisivat vääräoppisiksi Raamattua yhdessä tutkien. Varsinaisesti Pohjois-Amerikan saarnamatkaa perusteltaessa Raa-

³⁵⁰ RS 6/1942, 119-122, Erimielisyyksistä ja niiden syistä (E. E. Konttijärvi).

³⁵¹ RS 11/1942, 239-241, Sadanpäämiehen usko (Matti Niskakangas); RS 4/1944, 77-79, Jumalan rauha! (Oskar Israelsson).

³⁵² RS 11/1942, 245-246, Että he yhtä olisivat (J. Marttiini).

³⁵³ Esimerkiksi RS 2/1941, 36, Armon ja rauhan tervehdys (Pekka Kitt).³⁵⁴

³⁵⁴ RS 6/1943, 138, Laestadiolainen heräysliike on tarpeen nykyisenä aikana (A. F.); RS 3/1944, 63-65, Kirjallisuusarvostelu (V. H. Kivioja).

matun kertomuksiin vedottiin huomattavasti vähemmän kuin aiemmin.³⁵⁵ Lähetyskäsken rajoittaminen nimettiin sotien aikana hajaannuksen syyksi harvemmin kuin aiemmin, mutta oman ryhmän puolustuksena lähetyskäsken rajattomuus mainittiin yhä kolmanneksi useimmin, tosin sekin huomattavasti harvemmin kuin lehden alkuvaiheessa. Evankeliumia tuli kirjoittajien mielestä yhä viedä eri seurakuntiin ja "eriseuraisillekin".³⁵⁶

Rauhan Sanan kirjoittajat perustivat puolustuksensa myös muihin auktoriteetteihin kuin Raamattuun. Alkuheräyksen alueeseen ei enää vedottu niin suoraan kuin aiemmin, mutta arvostettuihin edesmenneisiin saarnaajiin viitattiin yhä. Heidän esimerkkiinsä vedottiin muun muassa muistokirjoituksissa sekä Väinö A. Juntusen uudelleen julkaisemissa vanhoissa kirjoituksissa, joita käsitellään tarkemmin myöhemmin.³⁵⁷ Juntunen vetosi myös eksegeettiseen tutkimukseen ja käytti erästä vaihtoehtoista raamatunkäännösehdotusta tukemaan oman ryhmän ajatusta seurakunnan asemasta. Kun SRK:n ryhmän edustajat vetosivat usein kohtaan 1. Tim. 3:15, jonka mukaan seurakunta oli "totuuden patsas ja perustus", Juntunen esitteli kirkolliskokouksen asettaman komitean ehdotuksen, jossa kohta oli pilkutettu eri tavalla. Tällöin "totuuden patsas ja perustus" olisikin ollut "suuri jumalisuuden salaisuus" eikä seurakunta.³⁵⁸

Seurakunnan olemusta käsiteltiin lehdessä suurin piirtein saman verran nyt kuin sen alkuvaiheessakin. Painotuksetkin olivat samat: perimmäisenä oli olemassa vain yksi lauma, jossa ei tunnettu ystäväpiirijärjestelmää. Seurakunnan perustaa, Kristusta ei voinut jakaa, vaikka ihmiset riitelisivätkin.³⁵⁹ Oikea kristillisuus oli kirjoittajien mielestä yhtä kuin henkilökohtainen usko, ja Jumalan valtakuntaan kuuluttiin sisäisesti eikä liittymällä ulkonaisesti johonkin joukkoon, puhtaaseen seurakuntaan tai oikeaan oppiin.³⁶⁰ Uskovaa ei mikään voinut erottaa näkymättömästä seurakunnasta ja Jumalan rakkaudesta, eivätkä mitkään tuomiot koskeneet niitä, joilla oli

³⁵⁵ RS 2/1940, 31, Kirje Astoriasta (Jacob Kujala); RS 5/1941, 101-102, Paavalin kutsumus lähetystyöhön (Kaarle Talonen).

³⁵⁶ RS 10/1942, 219-223, Seurat Korneliuksen talossa (J. Marttiini); RS 1/1945, 15-16, Kalajoelta (Heikki Peltola).

³⁵⁷ Esimerkiksi RS 3/1942, 64, Albert Törmän muistokirjoitus (V. A. Juntunen).

³⁵⁸ RS 5/1943, 93-95, Totuuden pylvä ja perustus (V. A. Juntunen) ja kirjoituksessa olleen asiavirheen oikaisu RS 6/1943, 139.

³⁵⁹ RS 1/1941, 16-17, Uskovat ovat Kristuksen omaisuutta (Jacob Kujala); RS 1/1943, 2-4, Yksi lammasuone ja yksi paimen (Matti Niskakangas).

³⁶⁰ RS 7/1943, 144-149, Tulkaa, rakentakaamme uudestaan Jerusalemin muurit (E. E. Konttijärvi); RS 19/1945, 213-215, Valhe ja totuus (V. A. Juntunen).

omantunnon rauha ja ”synnit anteeksi”.³⁶¹ Omaa ryhmää puolustettiin sillä, että Kristuksen seuraajat ja Jumalan puolella olevat saivatkin vainoa, mutta siitä tuli vain iloita.³⁶²

3.4. Päätoimittaja hajaannuksesta kirjoittaneiden kärkimiehenä

Hajaannusta käsiteltiin *Rauhan Sana* -lehdessä vuosina 1940–1946 huomattavasti vähemmän kuin vuosina 1935–1939 (liite 2). Kun vuonna 1939 hajaannukseen liittyi yhteensä 50 kirjoitusta, julkaistiin niitä vuonna 1940 vain 29. Määrä väheni niin, että vuonna 1944 vain 14 kirjoitusta (7 %) liittyi hajaannukseen. Hajaannukseen liittyneiden kirjoitusten osuus kaikista lehden kirjoituksista pysyi tarkasteltuna jaksone alhaisena, vain noin 12 prosentissa. Vuonna 1946 osuus kuitenkin nousi 20 prosenttiin (20 kirjoitukseen), todennäköisesti tuolloisten sovintokokousten tilaajien ja kirjoittajien keskuudessa aiheuttaman hämmennyksen takia, mistä syystä myös *Rauhan Sanassa* ilmestyneiden kirjoitusten määrä ylipäättään laski. Sotavuosien aikana eniten hajaannusta käsitelivät lähinnä samat henkilöt, jotka aiemminkin olivat aiheeseen puuttuneet, kuten seuraavasta käy ilmi.

Taulukko 4. Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1940–1946

Nimi	Kaikki kirjoitukset	Hajaannukseen liittyneet kirjoitukset	%
Juntunen, Väinö A.	96	30	31
Marttiini, Janne	20	11	55
Niskakangas, Matti	33	10	30
Israelsson, Oskar	26	8	31
Konttijärvi, Erkki E.	80	7	9
Talonen, Kaarle	41	7	17
Kokko, Elias	24	6	25
Näätsaari, Herman	72	5	7
Hjort-Rova, Matilda	13	5	38
Laakso, Alex	27	4	15

Hajaannukseen liittyneiden henkilökohtaisten kirjoitusten määrät laskivat huomattavasti verrattuna edelliseen tarkastelujaksoon: kymmenen ahkerimman joukkoon lukeutuu vain neljä hajaannukseen liittyvää kirjoitusta kirjoittanut Alex Laaksokin. Kiistattomasti ahkerin kirjoittaja oli Väinö A. Juntunen, joka jo vuosina 1935–1939 oli kirjoittanut viidenneksi eniten. Juntusen kirjoituksia ilmestyi *Rauhan Sanassa*

³⁶¹ RS 6/1941, 125-126, Johanneksen kolmas kirje (Elias Kokko); RS 1/1945, 15-16, Kalajoelta (Heikki Peltola).

³⁶² RS 2/1943, 34-35, Puhe jonka Hannu Piessa hautajaistilaisuudessa piti J. Marttiini; RS 4/1944, 77-79, Jumalan rauha! (Oskar Israelsson); RS 1/1946, 1-3, Eriseura (V. A. Juntunen).

koko tutkittuna ajanjaksona vuoteen 1950 asti enemmän kuin kenenkään muun, luonnollisesti hänen toimittajan asemansa takia (liite 4).³⁶³ Vuonna 1950 rovastin arvonimen saanut ja vuonna 1952 Kiimingistä Mynämäen kirkkoherraksi siirtynyt Juntunen toimi *Rauhan Sanan* päätoimittajana vuoteen 1960 ja kuolemaansa asti.³⁶⁴ Oltuaan myös yhtenä kolmesta Pohjois-Amerikkaan saarnamatkalle vastoin SRK:n lupaa lähteneestä puhujasta hän oli Rauhan Sanan ryhmän avainhenkilöitä ja myöhemmin hänen lehtikirjoituksistaan koostettiin kirjakin.³⁶⁵ Lehdelle Juntunen antoi kasvot: hänen hartauskirjoituksensa oli lehdessä yleensä ensimmäisenä, tavallaan pääkirjoituksena ja kaikki lehteen aiotut kirjoitukset lähetettiin hänelle. Juntunen myös raportoi lehteen seuroista eri puolilta Pohjois-Suomea ja kirjoitti muistokirjoituksia kotipaikkakuntansa Kiimingin uskovista sekä koko ryhmän tasolla tunnetuista saarnaajista.

Päätoimittajana Juntunen julkaisi *Rauhan Sanassa* myös muuta materiaalia kuin lehden avustajien kirjoituksia. Lehdessä julkaistiin sitaatteja Martti Lutherin kirjoituksista erityisesti vuonna 1937, suunnilleen samaan aikaan kun suomalaisessa teologisessa tutkimuksessa elettiin Luther-renessanssia, joka näkyi myös muissa uskonnollisissa lehdissä. Lutherin saarnoja sekä muita pidempiä tekstejä *Rauhan Sanassa* julkaistiin tosin vasta myöhemmin.³⁶⁶ Juntunen julkaisi yksittäisiä sitaatteja tai kirjoituksia myös muilta uskonnollisilta auktoriteeteilta, ainakin kirkkoisä Augustinukselta ja Cyprianukselta sekä ruotsalaiselta uusevankelisen liikkeen perustajalta C. O. Roseniukselta sekä pari kertaa myös unkarilaiselta juutalaiskristityltä Adolf Saphirilta, jonka Hephrealaiskirjeen selitys oli ollut melko suosittu tuolloin.³⁶⁷ Tärkein auktoriteetti oli luonnollisesti Lars Levi Laestadius, jonka saarnoja tai muita tekstejä *Rauhan Sanassa* julkaistiin vuoteen 1950 mennessä 35 kappaletta (liite 6). Juntunen julkaisi myös muiden lestadiolaisessa liikkeessä arvostettujen, jo edesmenneiden saarnaajien, lähinnä Matti Suon, Juuso Runtin ja Leonard Typön kirjoituksia.³⁶⁸ Toimitettujen tekstien julkaisumäärät käyvät ilmi seuraavasta.

³⁶³ *Lumijärvi* 1966, 100, liite 8:a.

³⁶⁴ *Pappismatrikkeli* 1953, 296.

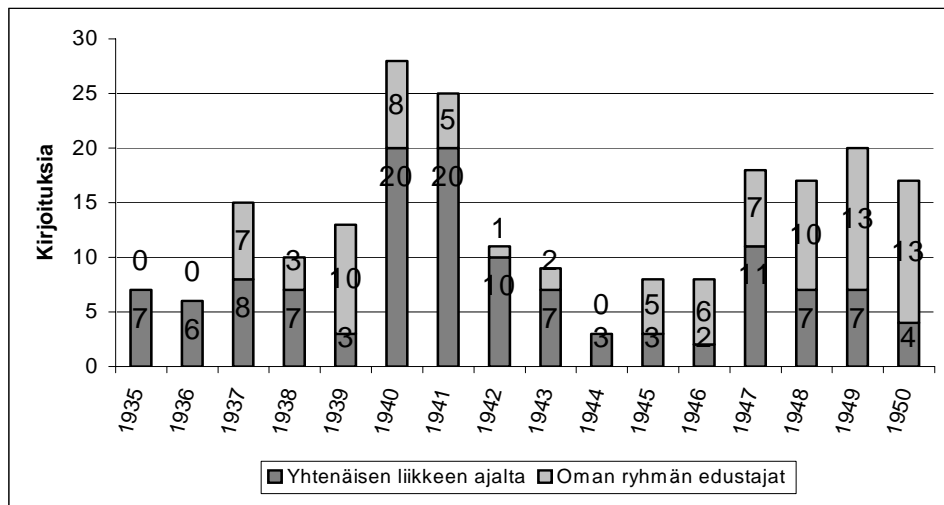
³⁶⁵ *Juntunen* 1970.

³⁶⁶ Esimerkiksi *RS* 1/1937, 25-26, Martti Lutherin lauseita; *RS* 6/1940, 134-140, Lutherin käsitys synteinanteeksisaamisesta; *Löytömäki* 1985, 139-162.

³⁶⁷ *RS* 4/1940, 89-90, Kehoitus syntien tunnustamiseen ja sovittamiseen niin kauan kun vielä aika on (Cyprianus); *RS* 12/1940, 279; *RS* 11/1941, 238 (Rosenius); *RS* 9/1942, 199, 212 (Adolf Saphir). Saphirin käsitykset olivat aiheuttaneet ristiriitoja ja niin sanotun heiskaslaisuuden eron uudenheräyksen ryhmästä 1920-luvulla. *Talonen* 1988, 278-279.

³⁶⁸ *Raittila* 1967, nrot 434, 490 ja 522; Esimerkiksi *RS* 1/1940, 8-9, Rakkaudesta vähäsen (Matti Suo vuonna 1916); *RS* 2/1941, 28-30, Kristuksen veri omantunnon puhdistuksena (Juuso Runtti vuonna 1925); *RS* 1/1945, 251-252, Valkeus teillämme (L. Typpö).

Kuvio 2. Rauhan Sana -lehdessä julkaistut edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien kirjoitukset 1935–1950

Juntunen julkaisi vähitellen yhä enemmän oman ryhmän arvostettujen saarnaajien, lähinnä Pauli Rantalan, kirjoituksia uudelleen. Ylipäätään kirjoituksia julkaistiin eniten vuosina 1940–1941. Tämä johtui ilmeisesti siitä, että sodan aikana avustajat eivät ehtineet avustaa lehteä kirjoituksillaan yhtä paljon kuin aiemmin. Myös Juntusen omat työkiireet saattoivat olla syynä valmiiden kirjoitusten uudelleenjulkaisemiseen lehdessä, jota hän toimitti muiden töidensä ohella: esimerkiksi vuonna 1942 hän joutui hoitamaan myös rintamalla olleen Ylikiimingin kirkkoherran tehtäviä.³⁶⁹

Juntunen vaikutti suuresti siihen, miten lehdessä tulkittiin hajaannusta ja millainen kuva lukijoille siitä välittyi. Julkaisemalla Laestadiuksen ja arvostettujen vanhojen saarnaajien kirjoituksia hän halusi vakuuttaa, että Rauhan Sanan ryhmä toimi vanhalla lestadiolaisella pohjalla; samaa keinoa käytettiin myöhemminkin *Elämän Sana* -lehdessä, jota vanhoillislestadiolaisuudesta irtautunut pappisryhmä alkoi julkaista 1960-luvulla.³⁷⁰ *Rauhan Sanassa* julkaistut vanhat kirjoitukset saattoivat myös käsitellä vuosisadanvaihteen lestadiolaisuuden hajaannusta tai niistä saattoi löytää samanlaisia käsityksiä kuin Rauhan Sanan ryhmällä oli esimerkiksi lähetyuskäskyn noudattamisesta tai muista vuoden 1934 hajaannuksen kiistanalaisista aiheista. Esimerkiksi seuraavasta Laestadiuksen tekstistä voi rivien välistä lukea moitteen SRK:n ryhmää kohtaan:

³⁶⁹ Pelkonen 1981, 149.

³⁷⁰ Kuosmanen 1985, 34-37, 51-54.

Mutta jos suunnaton laki vaatii, että uskonnollisissa asioissa toisin ajattelevia on pakoitettava tekemään väkivaltaa omalletunnollensa, väkivaltaa vakaumuksellensa, niin täytyy myöskin sen, jonka tulee sovelluttaa tällainen laki, samoin tehdä väkivaltaa omalletunnollensa ja toimia päinvastoin sisällistä vakaumustansa, saati näet hänellä on semmoinen vakaumus, että toisen ihmisen omantunnon pakoittaminen on synti ja väärä. Silloin semmoinen ihminen tekee kaksinkertaisen synnin. Ensin hän tekee väkivaltaa toisen omalletunnolle ja sitten hän tekee väkivaltaa omalle omalletunnollensa. Kuinka semmoinen ihminen voipi saada omantuntonsa rauhoitetuksi nuhteista?³⁷¹

Julkaisemalla tällaisia kirjoituksia Juntunen samalla puolusti oman ryhmänsä näkemyksiä ja kirjoitukset voitiin siten laskea hajaannukseen liittyviksi. Tämänkaltaisten toimitettujen, hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrä nosti Juntusen henkilökoh- taisten hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrää merkittävästi: erityisesti sota- vuosien 1939–1941 aikana jolloin Juntusen omakätisiä kirjoituksia ilmestyi vain 8, 10 ja 13, olivat vastaavat luvut toimitetut tekstit mukaan lukien 23, 32 ja 31 (liite 4). Niiden ansiosta Juntusen kirjoitusmäärät nousivat korkeammiksi kuin kenenkään muun. Vuosien 1940–1946 aikana edellisten, taulukkoon luettujen omien kirjoitusten lisäksi kaikkien hänen toimittamiensa tekstien määrä oli yhteensä 165 ja niistä 45 liittyi tavalla tai toisella hajaannuksen ongelmiin.

Toiseksi useimmin hajaannukseen puuttunut rovaniemeläinen Janne Marttiini oli toiminut vastoin SRK:n kantaa ja kokenut muiden vanhoillislestadio- laisten nuhteita jo ennen vuoden 1934 hajaannusta. Kielto lakikeskustelun aikana vuoden 1931 tienoilla hän oli aiheuttanut hämmennystä puheellaan, jossa hän vastus- ti käytännössä toimimatonta lakia, vaikka vanhoillislestadiolaiset olivat vuosikoko- uksessaan juuri päättäneet, että he vilpittömästi kannattivat kielto lakia. Kun Martti- nin kanta yleistettiin sanomalehdissä koko vanhoillislestadiolaisten ryhmän kannaksi, oikaisivat kielto lain kannattajat - muiden muassa J. L. Seppänen ja Väinö Havas - asian olevan päinvastoin. Marttiinia kehoitettiin aiheuttamastaan hämmingistä paran- nukseen, johon hän taipuikin. Luottamus häneen palautui osittain, mutta episodi vai- kutti varmasti Rovaniemen vanhoillislestadiolaisten ryhmään ja sen sisäiseen kah- tiajakoon.³⁷²

Seppämestari Marttiini oli aloittanut saarnaajana jo 1920-luvulla ja oli tunnettu sekä kotiseudullaan että laajemmalla alueella. Hän oli mukana Rovanie- men rauhanyhdistyksen luottamustoimissa ja sen kiistoissa vuosina 1933–1934, mut- ta ei kuitenkaan ollut niiden päähenkilönä.³⁷³ Marttiini osallistui sekä Oulun että Rovaniemen kokouksiin ja hänestä tuli Rauhan Sanan ryhmän johtohenkilö alueel-

³⁷¹ RS 7/1937, 179, Pakkovallasta uskon asioissa (L. L. Laestadius).

³⁷² Seppänen 1974, 30-32; Talonen 1980, 340-344.

³⁷³ Seppänen 1974, 45-51, liite 1b nro 18.

laan.³⁷⁴ Marttiini ei aluksi ollut ahkera kirjoittaja: *Siionin Lähetyslehteen* hän oli kirjoittanut vain kerran, mutta vanhemmalla iällään hän intoutui julkaisemaan jopa useita hartauskirjasia.³⁷⁵ *Rauhan Sana* -lehteen hän kirjoitti jo vuodesta 1937 alkaen, mutta hajaannukseen hän viittasi vasta vuonna 1942, silloinkin tarkoituksenaan eri lestadiolaisryhmien sovinto, kuten edellä on esitelty. Sotien aikana hän puuttui aiheeseen 11:ssä yhteensä 20 kirjoituksestaan. Koko tutkittuna aikana Marttiinin hajaannukseen liittyvien kirjoitusten suhteellinen osuus ei kuitenkaan ollut näin suuri (liite 4).

Saarnaaja Matti Niskakangas kirjoitti *Rauhan Sanaan* kolmanneksi eniten hajaannuksesta tänä jaksena ja aiempaa ajanjaksona eniten eli 31 kertaa yhteensä 51 kirjoituksestaan. Hän kirjoitti lehteen vuoteen 1943 asti, jonka vuoden lokakuussa kuoli. Kaiken kaikkiaan koko tutkittuna aikana vuoteen 1950 asti hän käsitteli aihetta 41 kirjoituksessa eli Juntusen jälkeen toiseksi eniten (liite 4). Suhteessa kaikkiin Niskakankaan kirjoituksiin hänen hajaannukseen liittyvien kirjoitustensa määrä oli kuitenkin Juntusenkin määrää suurempi. Niskakangas oli arvostettu henkilö kotipaikkakunnallaan Rautiossa: hän kuului kunnan luottamuselimiin³⁷⁶ ja oli ollut presidentin valitsijamiesehdokkaana vuonna 1925. Hän oli yhtenäisessä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä tarpeeksi arvostettu pitämään alustuksen veroasioista SRK:n vuosikokouksessa vuonna 1927 Jyväskylässä.³⁷⁷ *Siionin Lähetyslehteen* hän oli kirjoittanut vain silloin tällöin, vuodesta 1912 alkaen ja viimeiseksi vielä vuonna 1934.³⁷⁸

Rauhan Sanan ryhmässä Niskakangas oli vaikutusvaltainen henkilö: hän oli osallistunut sekä Oulun että Rovaniemen kokouksiin, oli ollut suunnittelemassa *Rauhan Sana* -lehteä ja kuului sen toimitusneuvostoon.³⁷⁹ Pohjois-Amerikan tilannetta Niskakangas tunsu, koska hän oli vierailut apostolis-luterilaisen kirkkokunnan parissa vuosina 1936–1937 pastori Eemeli Salmen kanssa.³⁸⁰ Rantalalan, Pääkkölän ja Ainalin poismenon jälkeen Niskakankaasta oli tullut yksi ryhmän johtohenkilöistä: hän esimerkiksi toimi kustannusosakeyhtiö Rauhan

³⁷⁴ *Mäenpää* 1984, liite 6.1. nro 167.

³⁷⁵ *Lumijärvi* 1966, 103, liite 2:d. Erään vuonna 1933 julkaistun kirjasen nimi oli "Merkkillinen näky jonka yksi uskonsisar Ebba Strålberg, Kirunasta on nähnyt Kirunan seurahuoneella 9 p. huhtikuuta 1933". Strålbergin nimi liitettiin myöhemmin korpelalaisuuden hurmosilmiöihin. *Raittita* 1967, 332; *Hulkko* 1956, 167.

³⁷⁶ RS 11/1943, 240-241, Matti Niskakangas siirtynyt ajasta (V. A. J.).

³⁷⁷ *Talonen* 1988, 289-299.

³⁷⁸ *Lumijärvi* 1966, 103-104, liite 2:d.

³⁷⁹ OMA Laestadiana 26 Aa:1/5 Matti Niskakangas Lauri Salolle 11.5.1935; RS 1/1935, 24; *Mäenpää* 1984, liite 6.1. nro 186.

³⁸⁰ *Saarnivaara* 1947a, 241.

vuosikokouksen puheenjohtajana 1942.³⁸¹ Niskakangas oli myös ryhmän opillisten näkemysten tärkeä esittäjä: kun SRK:n ryhmän puolelta oli esitetty seurakunnasta erottamisen perusteeksi Galatalaiskirjeen kohtaa palkkavaimon pojan pois ajamisesta, *Rauhan Sanassa* oli julkaistu eräänlaiseksi vastineeksi Matti Niskakankaan Galatalaiskirjettä käsittelevä kirjoitussarja vuosien 1938–1939 aikana.³⁸² Hänen kirjoituksensa liittyivät usein erityisesti kiistanalaiseen seurakuntakäsitykseen. Oman käsityksensä ja samalla Rauhan Sanan ryhmän näkemyksen seurakunnasta Niskakangas muotoili näin:

Seurakunta ei ole määräävä tekijä meidän autuaaksitulemiseemme. Jos niin olisi, niin seurakunnasta tulisi toinen Vapahtaja. Ja sillä halventaisimme Kristuksen lunastusarvoa. *Määrävänä tekijänä autuaaksitulemiseemme täytyy yksin olla Kristuksen täydellinen lunastus, sovintotyö, kuolema ja lunastusveressä synteinanteiksisääminen uskolla omistettuna.* Jos meillä [s]eurakuntaan eivät sovi tämänkaltaiset, niin se seurakunta ei ole oikea Jumalan edessä.³⁸³

Niskakankaalta oli myös pyydetty lyhyttä historiateosta hajaannuksen tapahtumista, ja ilmeisesti hän sellaisen laatikin Pohjois-Amerikan matkansa jälkeen vuosina 1937–1938, mutta kirjoitusta ei todennäköisesti julkaistu.³⁸⁴

Taulukossa viidentenä esitelty Erkki E. Konttijärven kokonaiskirjoitusmäärät vuoteen 1950 asti lähentelivät Juntusen vastaavia. Konttijärvi olikin ahkerin *Rauhan Sanan* avustaja: hän kirjoitti vuosittain melkein joka numeroon, lähinnä hartauskirjoituksia, mutta myös seuramuisteluita.³⁸⁵ Hajaannuksesta hän kirjoitti erityisesti lehden alkujaksolla, jolloin 20 hänen yhteensä 50 kirjoituksestaan käsitteli aihetta (liitteet 4 ja 5). Usein Konttijärvi keskittyi kirjoituksessaan kokonaan hajaannuksen seurauksiin, jotka hänen kotipaikkakunnallaan Rovaniemellä ilmenivätkin melko voimakkaina, ja hän viittasi ainoana kirjoittajana rauhanyhdistysten taloudellisiin kiistoihin, kuten aiemmin on kerrottu. Usein hän kirjoituksissaan puolusti lähetyksäskyn noudattamista, kehotti tottelemaan Jumalan sanaa enemmän kuin ihmisiä ja vertasi ryhmän tilannetta useisiin Raamatun kertomuksiin ja tapahtumiin. Konttijärvi myös muotoili ryhmän näkemystä tervehtimisestä: lestadiolainen "Jumalan terve" oli hänen mielestään enemmän oma uskontunnustus kuin riippuvainen toisen uskon tilasta, siksi tervehtimistä ei tullut rajoittaa.³⁸⁶ Myöhemmin hän ei enää kirjoittanut yhtä kärkkäästi: vuosina 1940–1946 hajaannukseen liittyi vain seitsemän hänen

³⁸¹ RS 7/1942, 163-164, Työmaalta: Kiimingin kesäseurat (V. A. J.).

³⁸² Yhteensä 10 kirjoitusta alkaen RS 5/1938, 98-101 ja päättyen RS 7/1939, 151-154.

³⁸³ RS 12/1942, 261, Uskonkäsityksemme (Matti Niskakangas). Kursivoinnit alkuperäisiä.

³⁸⁴ Laestadiana 26 Aa:1 Aili Niskakankaan liite: Matti Niskakankaan kertomaa.

³⁸⁵ Näin myös *Lumijärvi* 1966, 103-104, liite 8:a.

³⁸⁶ RS 3/1935, 67-70, Jeesuksen lähetyksäsky, RS 2/1936, 36-37, Jumalan sanan tehtävä, RS 3/1937, 63-66, Pietari syytettynä luvattomasta saarnamatkasta, RS 1/1938, 9-11, Kärsivien toivo ja RS 5/1938, 103-104, Tunnustakaamme uskomme kaikille (E. E. Konttijärvi).

30 kirjoituksestaan. Konttijärvi oli ammatiltaan poliisi ja hän kulki saarnamatkoilla kotiseutuaan laajemmallakin alueella. Hän oli ollut aktiivisesti mukana Rovaniemen rauhanyhdistyksessä jo ennen hajaannusta ja osallistui Rauhan Sanan ryhmän Rovaniemen kokoukseen toimien sen sihteerinä.³⁸⁷ Kustannusosakeyhtiö Rauhan hallitukseen Konttijärvi kuului ainakin vuosina 1936–1937.³⁸⁸

Esiteltyjen neljän merkittävimmän hajaannuksesta kirjoittaneen vaikuttajan lisäksi vuosina 1940–1946 aiheeseen puuttui kuusi henkilöä, jotka eivät olleet tapahtumissa aktiivisesti mukana ja joiden asema Rauhan Sanan ryhmässä oli todennäköisesti vähäisempi. Heistä ahkerin, tänä aikana neljänneksi eniten eli kahdeksan kertaa hajaannuksesta kirjoittanut oli Oskar Israelsson Ruotsin Ullatista. Israelsson kirjoitti *Rauhan Sanaan* ensimmäisen kerran vuonna 1940 ja siitä lähtien vuosittain, niin että hänelle vuoteen 1950 mennessä kertyi yhteensä 31 kirjoitusta. *Siionin Lähetyslehteen* hän oli kirjoittanut pari kertaa 1920-luvulla.³⁸⁹ Ammatiltaan hän oli maanviljelijä. Saarnaajana hän toimi Pohjois-Ruotsissa, missä hänet tunnettiin suhteellisen hyvin, sekä myös Suomen puolella.³⁹⁰ Israelsson kehotti kirjoituksissaan usein olemaan riitelemättä uskonasioista. Vuosien 1945–1946 sovintokokousten aikana hän kuitenkin vastusti ryhmien yhdistymistä ja kirjoitti lehteenkin, että sovintoa ei saanut tehdä, jos se samalla merkitsisi lähetystyön rajoittamista.³⁹¹ Hän myös kritisoi ajan "sivistyskristillisyyttä" ja "riettaallista kirjallisuutta" sekä sitä, että sunnuntaista oli tullut maallisten huvien ja synninharjoituksen päivä. Israelsson julkaisi lehdessä myös yhden virsirunon.³⁹²

Konttijärven kanssa yhtä monta eli seitsemän kertaa hajaannusaiheeseen tarttui vähäkyröläinen Kaarle Talonen. Hän oli avustanut *Rauhan Sanaa* jo vuodesta 1936 lähtien - vaikka sukunimeksi oli lehteen aluksi virheellisesti merkitty Tolonen - ja käsitteli hajaannustakin vuonna 1939, mutta vain kahdessa kirjoituksessa. Koko tutkittuna aikana vuoteen 1950 asti Talonen käsitteli hajaannusta kuudenneksi eniten kaikista (liite 4). Kirjoituksissaan Talonen puolusti usein lähetyskäsken noudattamista ja vetosi Lutherin kirjoituksiin. Hän saattoi myös moittia kirkkoa kuol-

³⁸⁷ OMA Laestadiana 38 Ca:2 Rovaniemen Rauhanyhdistyksen jk:n kok. ptk. 21.4.1929; *Rov. kok. ptk. 1934*, 10-11, 49.

³⁸⁸ *RS* 8/1936, 204.

³⁸⁹ Israelsson jatkoi Rauhan Sanan avustamista vuoteen 1951 asti. *Lumijärvi* 1966, liite 2:a ja 8:a.

³⁹⁰ *RS* 9/1935, 196; *RS* 6/1937, 154, Seuramatkoilta (Tulkki); *RS* 7/1937, 159, Kesäseuroja (E. E. K.); *RS* 10/1953, 151-152, Johan Oskar Israelsson-Saatio kuollut (V. Wahlberg).

³⁹¹ *RS* 2-3/1946, 35-38, Inhimillinen ja jumalallinen rakkaus (Oskar Israelsson); *Mäenpää* 1984, 114-115.

³⁹² *RS* 3/1941, 63-64, Toivossa odotellen; *RS* 12/1942, 264-266, Vartija, mitä aika kuluu; *RS* 7/1943, 163-164, Syntisten autuus (Oskar Israelsson).

leeksi ja nimittää bolshevistista Venäjää antikristukseksi sekä esittää muutenkin mielipiteitä yhteiskunnallisesta tilanteesta.³⁹³ Kaarle Talonen ei todennäköisesti osallistunut Oulun tai Rovaniemen kokouksiin, mutta hän asettui hajaannuksessa kuitenkin selvästi tukemaan Rauhan Sanan ryhmää, ilmeisesti osaksi siksi, että Pauli Rantalan vaimo Fiina oli omaa sukuaan Talonen ja hänen sukulaisensa.³⁹⁴ Talonen oli esimerkki siitä, kuinka tutuiksi *Rauhan Sanan* avustajat saattoivat tulla päätoimittaja Väinö Juntusen kanssa: vuonna 1945 Talonen avusti Juntusen perhettä lähettämällä ruokatarpeita.³⁹⁵

Saarnaaja Elias Kokko käsitteli *Rauhan Sanassa* sotien aikana hajaannusta seitsemänneksi eniten, kuudessa kirjoituksessaan. Viipurista kotoisin ollut Kokko oli asetettu saarnaajaksi jo noin vuonna 1900, ja hän oli toiminut SRK:n Karjalan apulähetystoimikunnan jäsenenä. SRK:n saarnaajana hän oli liikkunut erityisesti 1930-luvulla, ja vielä hajaannuksen jälkeenkin hän saarnasi Antreassa Heikki Jusilan kanssa. Kokko osallistui vuoden 1933 suljettuun puhujainkokoukseen ja Oulun vuosikokoukseen, mutta ei Rovaniemen kokoukseen. Vaikka hän tuki alusta asti Rauhan Sanan ryhmää, hänen kantansa hajaannukseen ei ollut täysin selvä. Kokko oli kirjoittanut *Siionin Lähetyslehteen*, jossa hänen viimeinen kirjoituksensa julkaistiin vielä vuonna 1935. Kokon ensimmäinen kirjoitus *Rauhan Sana* -lehdessä ilmestyi vasta vuonna 1937.³⁹⁶ Kokko joutui sodan vuoksi muuttamaan eri paikkakunnille, muun muassa Lempäälään ja Kangasalle, mutta jatkoi siitä huolimatta säännöllistä lehden avustamista kuolemaansa, vuoteen 1951 asti.³⁹⁷

Herman Näätsaari kirjoitti *Rauhan Sanaan* säännöllisesti vuosittain ja oli Konttijärven jälkeen ahkerin avustaja. Koko tutkittuna ajanjaksona vuoteen 1950 asti hänen kirjoituksiaan ilmestyi yhteensä 130 (liite 5).³⁹⁸ Tähän määrään verrattuna hän käsitteli hajaannusta suhteellisen vähän, viisi kertaa ennen sotia ja saman verran sotien aikanakin, jolloin hänen kirjoituksiaan ilmestyi kaikkiaan 72. Näätsaari kirjoitti usein muistokirjoituksia omaisten pyynnöstä. Hajaannukseen liittyneissä kirjoituksissaan hän painotti saarnaajien keskinäistä yksimielisyyttä.³⁹⁹ Saarnaajana Näätsaari

³⁹³ Esimerkiksi RS 10/1937, 243-244, Vähäkyröstä; RS 1/1939, 11, Hän antoi meille viran sovinnosta saarnata; RS 7/1941, 153-155, Antikristuksen julmuudesta; RS 2/1942, 32-34, Autuaaksitekevä usko (Kaarle Talonen). Lestadiolaisuuden suhteesta kirkkoon ks. *Suolinna* 1975a, 41.

³⁹⁴ *Raittila* 1967, nro 500.

³⁹⁵ OMA Laestadiana 7 Ac:1 V. A. Juntunen Kaarle Taloselle 9.5.1945.

³⁹⁶ RS 1/1937, 26-27, Ihmisten orjat (Elias Kokko); *Lumijärvi* 1966, 103, Liitteet 2:b ja 8:a; *Kinnunen* 2004, 249, 435.

³⁹⁷ RS 8/1940, 174-175, Kirje Lempäälän Kuokkalasta ja RS 6/1941, 125-126, Johanneksen kolmas kirje (Elias Kokko); RS 7-8/1952, 117-118.

³⁹⁸ *Lumijärvi* 1966, 104, liite 8:b.

³⁹⁹ RS 9/1937, 225, Uuden testamentin seurakunnasta (Herman Näätsaari).

toimi lähinnä oma-aloitteisesti lähialueellaan ja Pohjois-Ruotsissa eikä välttämättä nauttinut suurta arvostusta Rauhan Sanan ryhmässä.⁴⁰⁰

Vuosina 1940–1946 Rauhan Sanaan hajaannuksesta kirjoittaneiden kymmenen kärkeen kuuluneet Matilda (Tilda) Hjort-Rova ja Alex Laakso eivät olleet saarnaajia. Rouva Hjort-Rova oli entinen opettaja Ruotsin Hietaniemen Luppion kylästä⁴⁰¹ ja hän avusti *Rauhan Sanaa* säännöllisesti vuodesta 1936 alkaen kirjoittamalla aluksi lähinnä tervehdyksiä, mutta myöhemmin myös hartauskirjoituksia noin 1-3 vuodessa (liitteet 4 ja 5). Hajaannusta hän käsitteli lähinnä sotien aikana, jolloin puuttui aiheeseen viisi kertaa. Kirjoituksissaan hän toivoi usein, että rauha palaisi "Siionin laumaan" ja että keskinäiset riitaisuudet unohtuisivat.⁴⁰² Hjort-Rova ei ollut osallistunut Oulun tai Rovaniemen kokouksiin, samoin kuin ei rovaniemeläinen Laaksokaan. Laakso oli kuitenkin jossakin määrin mukana Rovaniemen rauhanyhdistyksen toiminnassa: hän oli ehdolla sen johtokuntaan eri ryhmien valtataistelun sävyttämässä, riitaisessa vuosikokouksessa joulukuussa 1934.⁴⁰³ Hjort-Rovan tavoin Laakso aloitti *Rauhan Sanan* avustamisen vuonna 1936 ja jatkoi vuoteen 1950, niin että hänen kirjoituksiaan julkaistiin yhteensä 51. Suuri osa niistä oli muistokirjoituksia (liitteet 4 ja 5). Hajaannusta hän käsitteli kirjoituksissaan kaiken kaikkiaan Hjort-Rovaa vähemmän ja lähinnä viitteellisesti. Laakson ominaispiirteenä oli käsitellä kirjoituksissaan lopun aikoja ja niiden merkkejä.⁴⁰⁴ Toisin kuin edellä esiteltyjen kirjoittajien, Alex Laakson ja Matilda Hjort-Rovan asema Rauhan Sanan ryhmässä perustui ilmeisesti lähinnä vain ahkeraan lehden avustamistyöhön.

3.5. Sotien kypsyttämät sovintokokoukset 1945–1946

Sota-aikana vanhoillislestadiolaisuuden hajaannuksen eri osapuolten näkemykset lievenivät ja suhteet muuttuivat sovinnollisemmiksi: rintamalla SRK-vanhoilliset ja rauhansanalaiset puhujat olivat jopa pitäneet yhteisiä seuroja niin sanotussa Kenkre-

⁴⁰⁰ OMA Laestadiana 13 Hb:15 Muistio vanhoillislestadiolaisuudesta vuosina 1913–1956, 150-153, Pentti J. P. Seppänen Eino H. Juntumalle 6.7.1956 ja Eino Juntumaan vastaus 22.7.1956; RS 6/1940, 132, Muistelmia Herran viinimäestä Pohjois-Ruotsissa (H. Näätsaari).

⁴⁰¹ RS 11-12/1956, 190. Matilda Hjort-Rovan aviomies saattoi olla sukua tunnetulle saarnaajalle Iisakki Rovalle (alkujaan Hjort), joka kuoli vuonna 1921 Ruotsin Armasjärvellä. *Raattila* 1967, 432.

⁴⁰² RS 2/1936, 38-39, Uudenvuoden rukoileva toivotus; RS 11/1942, 246-247, Hengellisistä sota-aseista (Tilda Hjort-Rova).

⁴⁰³ *Seppänen* 1974, 56-57.

an rintamaseurakunnassa. Hajaannuksesta kulunut aika teki tehtävänsä nytkin samoin kuin lestadiolaisuuden suuren hajaannuksen jälkeen vuosisadanvaihteessa: sovintokokous pidettiin silloinkin noin 10 vuoden kuluttua kiistoista.⁴⁰⁵ Jatkosodan päätyttyä järjestettiin antinpäivänä marraskuussa 1945 sovintokokous Rauhan Sanan ryhmän aloitteesta. Alun perin Oulun Evankelisen Rauhanyhdistyksen edustajat olivat pyytäneet mahdollisuutta asian käsittelyyn SRK:n normaalissa - sodan jälkeen ensimmäisessä - puhujainkokouksessa 27.-28.11, mihin SRK:n työvaliokunta suostuikin.⁴⁰⁶ Kokoukseen oli valittu 15 edustajaa molemmilta puolilta. Rauhan Sanan ryhmästä kokoukseen osallistuivat Inarin kirkkoherra Mauno Aho, konsuli Alfred Forss Pietarsaaresta, ylimetsänhoitaja K. H. Heikel, liikemies J. O. Jämsä ja Heikki Jokiperä Oulusta, V. A. Juntunen Kiimingistä, Eemeli Leskelä Utajärveltä, Antti Korpi Teuvalta, Antti Krekula Pyhäjoelta, Väinö Luttu Ylitorniolta, kirkkoherra Eemeli Salmi Muoniosta, Janne Marttiini ja pastori Pentti J. P. Seppänen Rovaniemeltä, Elis Sjövall Vaasasta ja Jacob (Jaakko) Ventin Kokkolasta.⁴⁰⁷

Kokouksessa päästiin sovintoon samoista vanhoista kannanotoista huolimatta: saarnaajat molemmilta puolilta pyysivät liikuttuneina anteeksi rakastamattomuuttaan sekä rikkomuksiaan seurakunnan yhteistä rakkautta vastaan. Vaikka kokouspöytäkirja jäi liikutusten takia kesken, laadittiin sen pohjalta julkilausuma, joka julkaistiin sekä *Siionin Lähetyslehdessä* että *Rauhan Sanassa*. Päätöksestä lähetettiin tiedottamaan saarnaajia pareittain ja ympäri maata pidettiin sovintoseuroja.⁴⁰⁸ *Rauhan Sanan* joulukuussa ilmestyneessä numerossa ilmestyi sovintokokouksen julkilausuman lisäksi myös ryhmän SRK:lle lähettämä neuvotteluehdotus sekä V. A. Juntusen ja Pentti J. P. Seppäsen kirjoitukset, joissa iloittiin sovinnosta. Juntunen esitti näkemyksensä, että parannusta tuli tehdä valheista, vihasta, vääristä tuomioista sekä Jumalan sanan vastaisista teoista ja päätöksistä. Hän myös ilmoitti, että "lehti sopivalla ajalla mahdollisesti lakkaa" ja lehden jo tilanneet saivat "yhteisen julkaisun".

⁴⁰⁴ RS 8/1938, 183-184, Tuomiopäivän edellä havaittavista merkeistä ja RS 7/1941, 144-145, Maailman lopun edellä käyvistä merkeistä (Alex Laakso).

⁴⁰⁵ *Vähäkangas* 1996, 94; *Kinnunen* 2004, 22.

⁴⁰⁶ OMA Laestadiana 13 Evankelinen Rauhanyhdistys r.y:n kokoelma C:1 Jk:n kok. ptk. Oulussa 13.11., 21.11. ja 27.11.1945; RS 12/1945, 277, Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys; SL 12/1945, 280-281, Julkilausuma.

⁴⁰⁷ OMA Laestadiana 13 C:1 Evankelisen Rauhanyhdistyksen kirjelmä SRK:n työvaliokunnalle 27.11.1945. Mäenpään mukaan kokouksessa olisi ollut Frans Pöyhtäri eikä hän mainitse Sjövallia tai Ventiniä. *Mäenpää* 1984, 104. Frans Pöyhtäri ei kuitenkaan osallistunut kokoukseen. *Pöyhtäri* 1994, 45, 59-60.

⁴⁰⁸ RS 12/1945, 277-278; SL 12/1945, 280-281; *Mäenpää* 1984, 102-113; *Juva* 1989, 200-203; *Pöyhtäri* 1994, 63.

Numerossa ilmoitettiin kuitenkin *Rauhan Sanan* tilaushinnat seuraavalle vuodelle sekä kehoitus asiamiehille kerätä tilauksia ahkerasti.⁴⁰⁹

Tehty sovinto ei saanut kaikkien varauksetonta tukea: jo sovintokousoispäivän iltana Oulun tuomiokirkossa pidetyissä sovintoseuroissa Antti Krekulan saarna aiheutti hämmennystä ja tammikuussa 1946 eräät SRK:n ryhmän saarnamiehet levittivät sovinnon vastaisia näkemyksiään. Rauhan Sanan ryhmänkin sisällä eräät, erityisesti Oskar Israelsson Ruotsista, vastustivat tehtyä sovintoa. Rovaniemellä eri osapuolten paikallisyhdistykset keskustelivat kuitenkin yhteistyöstä ja yhdistymisestä ja Oulussa Evankelinen Rauhanyhdistys keskeytti toimintansa. Koska jotkut kuitenkin vaativat Rauhan Sanan ryhmän edustajilta parannusta myös väärästä opista ja "eriseurasta", järjestettiin Oulussa 22.-23. tammikuuta 1946 jatkokokous, jossa pohdittiin sovinnon käytännön toimia, muun muassa *Rauhan Sana* -lehden lakkauttamista ja paikallisyhdistysten yhdistämisä.⁴¹⁰ Tähän kokoukseen Rauhan Sanan ryhmästä osallistuivat aiemmin esiteltyjen lisäksi ja Antti Krekulan ja Eemeli Salmen tilalta Albert Häggman Ähtävältä, maanviljelijä Ville Kaikkonen Kuivaniemeltä, Kalajoen kirkkoherra V. H. Kivioja, Frans Pöyhtäri Kokkolasta sekä Kustannusosakeyhtiö Rauhan edustajina rovaniemelläiset pastori Esko Arola, Janne (Johan) Maatela, kanttori Eino Miettunen ja jo mainittu Janne Marttiini.⁴¹¹ Kokouksessa päätettiin, että *Rauhan Sana* ja SRK:n kustantama, O. S. Norrgårdin toimittama *Sions Missionsblad* lakkaisivat ilmestymästä ja *Siionin Lähetyslehd*en toimituskuntaan valittiin kaksi Rauhan Sanan ryhmän edustajaa, Eemeli Salmi ja Pentti J. P. Seppänen. Julkilausumassa vahvistettiin, että antinpäivän kokouksen päätökset pätevät yhä, mutta kaikki kokoukseen osallistuneet eivät hyväksyneet uutta julkilausumaa: Rauhan Sanan ryhmästä sitä eivät allekirjoittaneet Kivioja, Arola, Häggman, Forss ja Juntunen, joka lähti pois kesken kokouksen.⁴¹²

Huolimatta siitä, että *Rauhan Sana* oli päätetty lopettaa, Juntunen julkaisi lehden tammikuun 1946 numeron, jonka pääkirjoituksen otsikkona oli "Eriseura". Siinä hän käsitteli "eriseuran" olemusta Raamatun pohjalta, mutta kirjoituksesta saattoi aistia kritiikkiä SRK:n ryhmää vastaan: Juntusen mukaan "sisäisesti kuolleet nimikristityt" kiivailivat "opin kappaleista" ja taistelivat "kaavoilla ja ihmissäännöillä" ja olivat niin "laillisia", että "väärän opin ja omavanhurskauden käry haiskahti"

⁴⁰⁹ RS 12/1945, 270 ja 276, 259-262, Ilon ja valon jouluna (V. A. Juntunen) ja 279, Kunnia olkoon Jumalalle korkeuksissa (Pentti J. P. Seppänen).

⁴¹⁰ Seppänen 1974, 75-77; Mäenpää 1984, 114-124; Juva 1989, 203-206.

⁴¹¹ OMA Laestadiana 13 D:1 Oulussa pidetyn sovintokok:n jatkokok:n ptk:n liite; Seppänen 1974, 77-78; Mäenpää 1984, 116-117, liite 6.1; Wentin 1986, liite 1 sivuilla 149-150.

heidän nenäänsä kaikkialla. He eivät nähneet, että olivat itse päänä "eriseurassa" väärän lain hengen ja rakkaudettomuutensa tähden, jotka muodostivat "maailman suurimman eriseuran".⁴¹³ Vallitsevaa tilannetta Juntunen kuvasi tiedonannossaan lukijoille seuraavasti:

Kristillisyyden ulkonaisessa toiminnassa on saatu aikaan sovintoa ja työn yhteyttä. Mutta kaikki asiat eivät voi käden käänteessä selviytyä. - - Ettemme hajottaisi Jumalan työtä ja turmelisi Herran laumaa, annamme rauhallisin tein näiden ulkonaisten asioiden omalla painollaan selvitä. Sillä lehtikysymykset ovat lopuksi pieniä asioita, kun pääasioista tulee selvyys. - - On tuhansia rauhallisia kristityitä, jotka tahtovat, että Rauhan Sana toistaiseksi ilmestyy. Liian kiireellisten asioiden järjestelijäin taholta on ilmoitettu, ettei lehteämme enää julkaistaisi yhtään numeroa. Me voimme sen vuoksi ilmoittaa avustajillemme, tilaajillemme ja lukijakunnallemme, että lehtemme tilausilmoitus vuodelle 1946 on edelleen voimassaan sillä varauksella, että se mahdollisuus on olemassa, että lehtemme ilman muuta lakkaa ja vaihtuu yhteiseen julkaisuun, jos esteet poistuvat [ja] kaikki edellytykset siihen tulevat. Työmme jatkuu Jeesuksen nimeen.⁴¹⁴

Lehden julkaisijalla, Kustannusosakeyhtiö Rauhan johtokunnalla, ja lehden toimittajalla oli erilaiset näkemykset tulevista toimista: KOR:n johtokunta sanoutui irti tästä tammikuun numerosta niin sanotussa "joulukuun lisälehdessä", joka julkaistiin helmikuussa 1946. Kuutisen sivua laajassa lisänumerossa julkaistiin Oulussa 24.1.1946 laadittu, jatkokokouksen päätökset toistanut julkilausuma, jonka mukaan *Rauhan Sana* sulautuisi *Siionin Lähetyslehteen*, johon otettaisiin myös *Rauhan Sanan* kirjoittajien "Jumalan sanan tutkisteluja" ja jonka toimitusneuvostoon Salmi ja Seppänen nyt kuuluivat. Tiedotuksen oli allekirjoittanut suurin osa sovintokokouksiin osallistuneista Rauhan Sanan edustajista, mutta muun muassa Väinö Juntusen nimi puuttui. Lehdessä julkaistiin myös helmikuun 7. päivälle päivätty tiedote, jolla kutsuttiin Kustannusosakeyhtiö Rauhan osakkaat Rovaniemelle 10.3.1946 ylimääräiseen yhtiökokoukseen, jossa oli tarkoitus päättää sulautumisesta seuraavista taloudellisista kysymyksistä. Lisäksi lehdessä julkaistiin *Siionin Lähetyslehden* toimitus- ja tilaustiedot.⁴¹⁵

Lisälehdessä ainoa varsinainen kirjoitus oli Väinö A. Juntusen alustus, jonka hän oli pitänyt antinpäivän jatkokokouksessa. Juntusen alustuksen sijaan keskustelun pohjaksi oli tuolloin valittu L. P. Tapanisen sovinnollisempi, parannusta selventänyt kirjoitus, joka oli myös julkaistu *Siionin Lähetyslehdessä*.⁴¹⁶ Alustuksessaan Juntunen oli suoraan pyytänyt kokousta peruuttamaan vuonna 1934 tehdyt "tottelemattomuusvaatimukset", sillä ainakaan hän ei voinut taipua "ulkokullaiseen" pa-

⁴¹² *Mäenpää* 1984, 116-124; *Juva* 1989, 205.

⁴¹³ *RS* 1/1946, 1-3, Eriseura (V. A. Juntunen).

⁴¹⁴ *RS* 1/1946, 23, Rauhan Sanan tilaajille ja lukijoille (Toimitus).

⁴¹⁵ *RS* lisälehti joulukuun 1945 [1946]. Mäenpään tulkinnan mukaan KOR:n johtokunta olisi irtisanoutunut *RS*:n helmikuun 1946 numerosta. Lisälehdessä kuitenkin viitataan suoraan tammikuun numeroon. *Mäenpää* 1984, 125-126.

⁴¹⁶ *SL* 1/1946, 5-6, Parannus (L. P. Tapaninen).

rannukseen Jumalan sanan vastaisten tekojen edessä. Hän kritisoi myös avoimesti "kristillisyyden ulkonaiseen johtoon asetettuja yhdistyksiä ja keskushallintoja" ja väärin käsitettyä tai selitettyä seurakuntaoppia, jonka pohja oli seurakunnan asettamisessa Kristuksen yläpuolelle. Kirjoituksessaan Juntunen myös kuvasi eräitä hajaannuksen jälkeisiä tapahtumia, miten esimerkiksi Matti Niskakangasta oli kielletty puhumasta Oulun Rauhanyhdistyksellä ja miten Juntusta oli erään kerran ovella esitetty menemästä sinne seuroihin. Juntunen vetosi siten siihen, että he eivät olleet omaehtoisesti eronneet, vaan heidät oli erotettu.⁴¹⁷ Julkaistuna tämä kirjoitus ei ainkaan parantanut sovinnon mahdollisuuksia.

SRK:n ryhmän puolella sovinnon vastustus kärjistyi Porissa 16. helmikuuta pidetyssä kokouksessa, jossa laadittua kirjelmää levitettiin painettuna ympäri Suomea. Kirjelmässä kritisoitiin sitä, että "hengen saastaisuutta" ja "eriseuraa" yritettiin nyt liittää "kristillisyyteen" parannuksenteolla pelkästä rakastamattomuudesta. Kirjelmän allekirjoittaneiden mukaan kaikki neuvottelutiet olivat epäraamatullisia, ja Oulun kokouksissa "eriseurain" puolelle horjahtaneitakin kehoitettiin karttamaan. Lisäksi he kehottivat olemaan menemättä suunniteltuun kolmanteen kokoukseen Tornioon, mikä huomautus kuitenkin poistettiin osasta kirjelmistä.⁴¹⁸ Myös Rauhan Sanan ryhmän sisällä ajateltiin tehdyn liian suuria myönnytyksiä, eikä määräysvaltaa olisi haluttu antaa SRK:lle.⁴¹⁹ *Rauhan Sana* -lehdenkin helmikuussa 1946 ilmestyneen kaksoisnumeron useassa kirjoituksessa otettiin kriittinen kanta sovintoon. Juntunen tosin toivoi pääkirjoituksessaan "armolasten lauman" yhdistymistä, mutta viittasi samalla "kristillisyyden alan" koviin aikoihin ja kysyi, miten uskova voisi ottaa jotakin muuta turvakseen kuin sen, missä on "käsittänyt sielulleen rauhan ja elämän". Erkki Konttijärvi kehotti luopumaan kaikista Kristus-kalliolle pohjautuvan uskon esteistä, joita olivat myös "ihmispakotteet ja vaatimukset", jopa "viekkaiden veljien oikeuden ja vanhurskauden vastaiset sovinnotkin, jos ne ovat ristiriidassa Jumalan sanan kanssa". Konttijärvi oli allekirjoittanut kirjoituksensa "suuren heikkouden ja huolien ympäröimänä".⁴²⁰ Oskar Israelssonin näkemys sovinnosta oli seuraava:

On kallis asia, että on alettu parannuksen tekoon veljien välisistä rikoksista. Mutta se on surkeaa, jos samalla on tehty liitto, että estää, ettei Kristus saisi evankeliumillaan vaikuttaa, kutsua ja koota itselleen valtakuntaa, kun vain siellä, missä nuo oman liiton rakentajat ovat, se on tehdä Kristuksesta kuin jonkun puisen äijän. - - J. K. Ei minulla ole tarkoitus hajoittaa sovintoa, vaan on kysy-

⁴¹⁷ RS lisälehti joulukuu 1945 [1946], 1-4.

⁴¹⁸ *Vuonokari* 1974, 87-90.

⁴¹⁹ OMA Laestadiana 13 D:1 Evankelisen Rauhanyhdistyksen rahastonhoitaja Hellin Hirstiö kauppiaanrouvalle Helmi Joensuulle 30.1.1946 ja lähetyskassan hoitajalle Helena Karvolle 31.1.1946.

⁴²⁰ RS 2-3/1946, 25-28, Tulen kautta (V. A. Juntunen) ja 28-30, Uskon kautta (E. E. Konttijärvi).

myksessä se, että sovinto tehdään niin, että Jumala saa kunnian eikä ainoastaan ihmiset. Tähän yllä olevaan on suuri paljous jumalanlapsia minua kehoittanut sekä omatuntoni vaatinut.⁴²¹

Lehdessä julkaistiin tosin myös Tilda Hjort-Rovan kirjoitus, jossa hän iloitsi sovinnosta. *Rauhan Sanan* tilaajille ja kannattajille Juntunen ilmoitti, että kun edellisen vuoden joulukuun numerossa ilmoitettiin tilaushinnat seuraavalle vuodelle, ei lehden lopettamispäätöstä ollut vielä tehty, eikä sellaista ollut tehty edelleenkään. Päinvastoin oli osa lisälehdengin allekirjoittajista ja Kustannusosakeyhtiö Rauhan johtokunnan puheenjohtaja ollut sitä mieltä, että lehteä julkaistaisiin ainakin kaksi tai kolme numeroa, kunnes yhtiökokous päättäisi asiasta virallisesti. Kuitenkin jotkut KOR:n johtokunnan jäsenistä olivat tehneet omalla vastuullaan ennakkosopimuksen SRK:n johtokunnan kanssa siitä, että lehti lakkaisi, mikä teko oli Juntusen mukaan ollut liian kiireellinen ja hämmentänyt lehden kannattajia. Koska kirjapainossakin oli tehty jo alkuvuoden esityöt, oli lehden painattaminen ja julkaiseminen ollut "tällä tavalla aivan säännöllisillä raiteilla" eikä normaalista ollut ollut mitään syytä poiketa. Juntunen kehotti maltillisuuteen ja kertoi myös, että oli saanut runsaasti kirjeitä, joissa oli pyydetty, että lehteä ei lakkautettaisi.⁴²² Erillisessä ilmoituksessa tiedotettiin lisäksi, että kaikista kuluvan vuoden asioista huolehtisi toimitus. Jos Kustannusosakeyhtiö Rauhan yhtiökokous päättäisi lehden lopettamisesta, niin toimittaja huomautti tilaajille "luottamuksellisesti, että heidän tilausetunsa valvotaan tyydyttävällä tavalla".⁴²³

Sovinnon vastustus eri ryhmien kannattajien keskuudessa muutti maaliskuisen Tornion puhujainkokouksen luonteen: lopullisen yhdistymisen sijaan sovinto mureni. Vaikka Porin kokouksen kärjekästä kirjelmää ei SRK:n ryhmän kokoontumisessa hyväksyttykään, kritisoivat osallistujat lopulta antinpäivän kokouksen ja jatkokokouksen julkilausumia siitä, että ne eivät vastanneet kokouksissa käytyjä keskusteluja. Kokoontumisen tiedoksiannossa esitettiin jälleen ajatus, että niin sanottu pikkuesikoisuus oli "eriseura" ja sellaisenaan väärä oppi. Rauhan Sanan ryhmä taas halusi omassa kokoontumisessaan pitäytyä antinpäivän kokouksen julkilausumaan. Kun molemmat ryhmät kokouksen kolmantena päivänä olivat yhdessä koolla, ei erilaisia näkemyksiä enää voitu sovittaa yhteen, vaan sovinto raukesi lopullisesti ja ryhmät jatkoivat erillistä toimintaansa.⁴²⁴ Rauhan Sanan ryhmästä siirtyivät sovintokokousten myötä SRK:n ryhmään pastorit Mauno Aho ja Pentti J. P. Seppänen sekä kuusamolainen saarnaaja Herman Kyhälä. SRK:n ryhmän sisällä erityisesti L. P. Ta-

⁴²¹ RS 2-3/1946, 35-38, Inhimillinen ja juma[la]llinen rakkaus (Oskar Israelsson).

⁴²² RS 2-3/1946, 43, Tiedonanto Rauhan Sanan ystäville, kannattajille ja tilaajille (V. A. Juntunen) ja 31-32, Tervehdys Herran Siionille (Tilda Hjort-Rova).

⁴²³ RS 2-3/1946, 30.

⁴²⁴ *Mäenpää* 1984, 128-151; *Juva* 1989, 205-209; *Vuollo* 1999, 159-161; *Talonen* 2001, 19-20.

paninen joutui hankalaan tilanteeseen, koska oli ollut sovinnon pääarkkitehti.⁴²⁵ Epäonnistunut sovittelu myös aiheutti SRK:n ryhmän sisällä siihen kuuluneiden pappien ja maallikoiden välille jännitteitä, jotka purkautuivat 1960-luvulla uutena hajaannuksena.⁴²⁶

Rauhan Sana -lehden tilanne vakiintui alkuvuoden 1946 kuohumisen jälkeen kevään kuluessa ja huhtikuussa lehdessä annettiin jo normaali tilauskehoitus.⁴²⁷ Kesällä ilmoitettiin seuraavaa:

Rauhan Sanan tilaajille, kannattajille ja asiamiehille Torniossa 27.6.1946 pidetyn Kustannus-Osake-Yhtiö Rauhan vuosikokouksen päätöksen johdosta ilmoitetaan, että RAUHAN SANAN julkaisemista jatketaan entiseen tapaan. Ja jo nyt voidaan ilmoittaa, että lehteämme painetaan, jos Jumala suo, myöskin ensi vuotena säännöllisesti. Johtokunta.⁴²⁸

Syyskuussa ilmoitus vielä vahvistettiin ja selitettiin, että kaksoisnumeroiden julkaiseminen oli johtunut paperisäännöstelystä. Asiamiesverkkoakin kerrottiin tihennetyt.⁴²⁹ Lehdessä julkaistiin myös lukijoiden kannatusta tilanteeseen. Huhtikuun numerossa ilmestyi Liisa Ristimäen tervehdys, jonka hän oli ilmeisesti kirjoittanut Juntuselle sovintokokousten aikana. Siinä hän kertoi:

Miksi tuntuu niin hirveältä, että ei voi julkituoda, että Jumalan totuudesta pitäisi ruveta nyt parannusta tekemään. - - Muistan, kuinka jätit kalliiseen muistoon siellä Oulussa, kun teitä kuuntelin ja nyt, kun olen nähnyt Rauhan Sanan lehdillä, kun olette niin peittelemättä puhunut Jumalan totuuden, muistan veli Israelssonin ja muita. - - Aivan tuntui, ettei jaksa elää, kun niin hirvitti, että onko kokouksen päätös sellainen, että totuus, jossa on seisottu, nyt turhaksi tehdään ja pitää omasta vahvuudestaan (2 Piet. 3:17) luopua. Ajattelin, että en tule Jumalan kunnian tähden sitä tekemään. Ja niin Jumala auttoi, kun Rauhan Sana tuli ja veljen kirjoitus oli niin ja amen. Kuinka kalliille se tuntui. - - Painattakaa vain Rauhan Sanaa. Jumala teitä auttakoon pyhän nimensä tähden.⁴³⁰

Monet kirjoittajat olivat kuitenkin toivoneet sovinnon pysyvyyttä ja kritisoivat saarnaajien riitelyä. Päätoimittaja Juntunenkin toisti ajatustaan, että itse asiassa kristillisyyden asioista riitelemisen ylipäättään oli väärää oppia, mutta kritisoi myös "pakko-parannukseen" vaatimista.⁴³¹ Moni painotti kuitenkin sitä kristillistä ihannetta, että vastustajiakin tuli rakastaa eikä syytöksistä saanut suuttua. Janne Marttiini halusi kääntää pikkuesikoinen-nimityksen positiiviseksi: se ei ollut pilkkaa, sillä jos Jeesus oli ollut esikoinen, tuli häneen suhteutettuna kaiken muun ollakin pientä.⁴³² Kirjoituksissa puolustettiin jälleen omaa ryhmää: oikea seurakunta ja pyhän yhteys olivat

⁴²⁵ *Saarnivaara* 1950, 39; *SL* 11/1946, 150; *Juva* 1989, 209-210.

⁴²⁶ *Kuosmanen* 1985, 15.

⁴²⁷ *RS* 4/1946, 64, Rauhan Sanan tilauskehoitus vuodelle 1946 (Julkaisutoimikunta).

⁴²⁸ *RS* 6-7/1946, 96.

⁴²⁹ *RS* 9/1946, 120.

⁴³⁰ *RS* 4/1946, 61-62, Iistä (Liisa Ristimäki).

⁴³¹ *RS* 6-7/1946, 84-87, Väärä oppi ja *RS* 10/1946, 121-124, Toivon perustus (V. A. Juntunen); *RS* 8-9/1946, 111-113, Ruotsin Korpilompolon syrjäkylästä (A. L. Teurajärvi).

⁴³² *RS* 5/1946, 70-71, Yhdenkaltainen usko (Elias Kokko) ja 74-75, Rakkauden käsky ja lähetyskäsky (J. Marttiini).

ne, jotka noudattivat Jumalan sanaa. Syntinsä anteeksi saanut ja uskonut oli tullut sisälle taivaanvaltakuntaan ja samalla jäseneksi "keskusyhdistykseen", "rauhanyhdistykseen" ja "todelliseen lähetysyhdistykseen". Eräs kirjoittaja viittasi myös hajaannuksen laukaiseeseen saarnamatkaan ja perusteli sen oikeellisuutta sillä, että Jumala olisi voinut estää matkan, mutta ei kuitenkaan ollut sitä tehnyt.⁴³³

4. Sovintokokousten jälkeinen joukkojen kokoaminen ja tilanteen vakiintuminen vuoteen 1950 asti

4.1. Sodan ja sovintokokousten aiheuttamasta lamaannuksesta toiminnan kehittämiseen

Jatkosodan aikana voimaan oli astunut paperisäännöstely, joka koski kaikkia lehtiä. Vuonna 1942 uskonnollisten, tieteellisten, taloudellisten ja ammatillisten lehtien sekä raittiuden, terveydenhoidon ja urheilun edistämiseen tarkoitettujen lehtien oli kansanhuoltoministeriön määräyksestä ollut vähennettävä painatukseen käytettävää paperia 20 prosentilla. Paperin kulutusta oli rajoitettu entisestään vuonna 1945: aiemmin 20 prosentin rajoituksella toimineiden lehtien paperimäärää oli vähennetty 40 prosentilla normaalista, ja ajanvieteledhille kansanhuoltoministeriö ei ollut myöntä-

⁴³³ RS 4/1946, 55-57, Missä on Jumalan valtakunta (N. ja V. Uusitalo); RS 10/1946, 125-126, Terveellinen Jumalan armo (Väinö Luttu); RS 12/1946, 164-165, Kiimingistä (Erkki Haipus).

nyt paperia ollenkaan, sillä sitä tarvittiin kipeämmin ulkomaanvientiin.⁴³⁴ *Rauhan Sanakin* kuului paperirajoituksen piiriin, mutta se ei ollut vaikuttanut lehden ilmestymistiheyteen tai sivumäärään vielä vuosina 1942–1945. Huhtikuusta 1946 alkaen lehden sivumäärä jouduttiin kuitenkin vähentämään 16 sivuun entisen 24:n sijaan. Normaaliin sivumäärään voitiin palata hetkeksi elokuusta 1947 alkaen, mutta määrä väheni jälleen tammikuussa 1948 ja vasta seuraavana vuonna lehti painettiin jälleen 24-sivuisena.⁴³⁵ Myös *Siionin Lähetyslehdessä* sivumäärä väheni tänä aikana, kirjoituksia jouduttiin lyhentämään ja osa painamaan petiitillä.⁴³⁶

Rauhan Sanan vuosittain julkaistujen numeroiden lukumäärä väheni myös: aiemman 12 tai 11 numeron sijaan julkaistiin vuonna 1946 vain yhdeksän numeroa ja sama määrä julkaistiin myös vuosina 1948–1950 (liite 2). Yleensä kesällä julkaistiin kesä- ja heinäkuun kaksoisnumero, mutta tuohon aikaan niitä julkaistiin myös muina kuukausina. Kaksoisnumeroiden julkaiseminen saattoi johtua paperin säännöstelystä, ja erään kerran päätoimittaja Juntunen selitti sen johtuvan kirjapainon kesälomista. Tämä saattoi kuitenkin olla myös merkki lehden taloudellisista vaikeuksista, niin kuin ilmiö on myöhemmin muiden lehtien osalta tulkittu.⁴³⁷ *Rauhan Sanassa* julkaistiin tuohon aikaan myös runsaasti tilauskehotuksia lukijoille. Tammikuussa 1947 tilaajia ja asiamiehiä kehoitettiin uudistamaan tilauksensa ja tarjoamaan lehteä kaikille, jotta tilaajamäärä saataisiin nopeasti ennalleen ja entistä suuremmaksi. Sopivaksi keinoksi mainostettiin lehden tilaamista myös omaisille ja ystäville.⁴³⁸ Lokakuussa 1948 tilauskehotuksessa mainittiin, että lehden asema oli saatu vakaantumaan tilaajien ja muiden lehden ystävien ponnistuksilla vuodenvaihteen 1944–1945 "tapausten" jälkeen; todennäköisesti tekstissä oli kirjoitusvirhe ja siinä viitattiin vuodenvaihteeseen 1945–1946 ja sovintokokouksiin. Ilmoituksessa kehoitettiin jatkuvasti lisäämään tilaajamäärää, jotta lehden asema vahvistuisi entisestään.⁴³⁹ Sovintoyritys ja epävarmuus lehden julkaisemisen jatkumisesta olivat siten ilmeisesti aiheuttaneet melko huomattavan *Rauhan Sanan* tilaajien vähenemisen.

Ryhmän omasta lehdestä tuli vähitellen eräänlainen paikallisen seuratoiminnan koordinaattori, kun siinä ryhdyttiin pyynnöstä julkaisemaan seurakalenteria. Seurojen järjestäjiä kehoitettiin ennen lehti-ilmoittelua ottamaan selville esimerkiksi *Rauhan Sanan* toimituksesta, oliko seuroja muualla samaan aikaan. Tällä pyrit-

⁴³⁴ Murtorinne & Heikkilä 1980, 185; Leino-Kaukiainen 1992, 196-197.

⁴³⁵ RS 4/1946; RS 6-7/1947; RS 1/1948; RS 2/1949.

⁴³⁶ SL 11/1946, 149, 152; Lumijärvi 1966, 46-47.

⁴³⁷ RS 8/1949, 144; Marjokorpi 1968, 54, 161.

⁴³⁸ RS 1/1947, 14, 16.

tiin estämään suurempien kesäseurojen päällekkäisyydet.⁴⁴⁰ Vuoden 1949 viimeisessä *Rauhan Sanan* numerossa tilaajille ilmoitettiin, että lehden konttori oli muuttanut Oulusta Rovaniemelle osoitteeseen Vartiokatu 20 ja konttorinhoitaja oli liikemies J. A. Haapala. Hän oli jo aiemmin vastannut muun muassa sisälähetystyön hyväksymyiden suruadressien toimittamisesta.⁴⁴¹ Käytännössä konttori toimi seuraavat 20 vuotta Haapaloiden kotona ja sitä hoiti J. A. Haapalan puoliso Hilja. Muuton syynä oli lähinnä se, että entinen konttorinhoitaja Impi Juntunen oli jo iäkäs.⁴⁴² Ilmeisesti muuttoon vaikutti myös se, että Kustannusosakeyhtiö Rauha ja yhteinen lähetykseskakin toimivat Rovaniemellä, joka oli siten Rauhan Sanan ryhmän keskuspaikka. Paikallisseurakunnankin toiminta oli pitkän aikaa lähes samaistunut Rauhan Sanan ryhmän toimintaan, sillä seurakunnan papisto tuki sitä. Tosin juuri tuohon aikaan Rovaniemellä suurin osa papeista kuului SRK:n ryhmään ja sen vaikutus kasvoi. Todennäköisesti konttorin muuttamisella ei kuitenkaan ollut tarkoitus vahvistaa oman ryhmän asemaa kilpailumielessä.⁴⁴³ *Rauhan Sanan* julkaisutoimikuntaan kuuluivat tuohon aikaan Muonion kirkkoherra Eemeli Salmi, ylikonstaapeli E. E. Konttijärvi Rovaniemeltä, liikemies A. Jokiperä ja ylijunailija Kyösti Saario Oulusta, kauppaneuvos Alfred Forss Pietarsaaresta sekä johtaja Frans Pöyhtäri Kokkolasta.⁴⁴⁴

Rauhan Sanan ryhmän oma sisälähetystoiminta oli jokseenkin hiljaista sovintoyrityksen jälkeen ja paikoittain eräänlaisessa arkamielisessä puolustusasemassa SRK:n ryhmää kohtaan. Toimintaa koetettiinkin aktivoida muun muassa marraskuussa 1948 Ylitornion Kainuunkylässä pidetyssä puhujien kokouksessa. Kokousta varten Väinö Juntunen, joka ei itse voinut siihen osallistua, oli laatinut keskustelukysymyksiä otsikolla "Mitä tietä?". Kirjoituksessaan hän käsitteli yhteensä 11 sisälähetystoiminnan kehitysideaa. Aluksi Juntunen määritteli kaiken toiminnan motoksi "Ei yli siitä, mikä on kirjoitettu". Tässä yhteydessä hän esitti, että saarnaajien välinen kateus ja johtoasemien tavoittelu, lestadiolaisille tyypillinen oman kristillisyyden ihailu sekä Jumalan sanan ylittäminen tai sen käskyjen noudattamatta jättäminen olivat olleet syynä lestadiolaisuuden hajaannukseen. Juntunen kehotti kokoukseen osallistuneita pohtimaan evankeliumin levittämisessä käytettyjen työtapojen uudistamista, jota ei tullut vastustaa vain kaiken uuden vastustamisen periaatteen vuoksi. Alustuksessaan hän käsitteli myös suhtautumista "keskusyhdistykseläisyyteen" ja

⁴³⁹ RS 10/1948, 159-160.

⁴⁴⁰ RS 2/1947, 32.

⁴⁴¹ RS 7-8/1949, 139; RS 11-12/1949, 214.

⁴⁴² Heleena Haapalan haastattelu 14.5.2005.

⁴⁴³ *Seppänen* 1974, 65-70, 80-92.

lestadiolaisuuden muihin ryhmiin: tuomioita tuli välttää, sillä pelastumisen ratkaisi jokaisen sieluntila, mutta ihmisiä tuli kehottaa parannukseen ja luopumaan vääriä käsityksiä ajavista ryhmistään. Arkamielisyyteen ei ollut aihetta henkilökohtaisissa keskusteluissa, mutta saarnoissa riitoja ei Juntusen mielestä saanut käsitellä ollenkaan.⁴⁴⁵

Rauhan Sanan ryhmässä oli sotien jälkeen puute papeista ja saarnaajista. Siksi Juntusen mielestä uusien, nuorempien puhujien saarnaajaksi asettamista ja ohjaamista tuli tehostaa. Tähän olisivat olleet apuna erityiset saarnaajien kurssit, joita olisi järjestetty vuosittain ja joissa olisi opetettu Raamatun tutkimista, ”oman kristillisyyden” historiaa, sielunhoitoa ja käytännön saarnataitoja hieman samaan tapaan kuin pappiskoulutuksessa. Juntunen myös kaavaili Helsinkiin ylioppilaskotia tai sen kannatusyhdistystä, jotta oman ryhmän pappis- ja muut opiskelijat eivät olisi ”harhautuneet” keskusyhdistyksen joukkoon, kuten usein oli tapahtunut. Hän todennäköisesti tiesi, että SRK:n ryhmän edustajat olivat juuri tuohon aikaan perustamassa Helsinkiin omaa ylioppilaskotiaan, joka aloittikin toimintansa syksyllä 1949.⁴⁴⁶ Puhujainkokousta varten laatimassaan alustuksessa Juntunen kehotti myös järjestämään entistä useampipäiväisiä seuroja ja huolehtimaan yksityisestikin puhuttelusta ja uskoon tulleiden hoivaamisesta paremmin sekä painotti yksityisen ja yhteisen rukouksen tärkeyttä. Hän halusi myös aktivoida ”kristittyjä” kotipaikkakunnillaan arkipäivän lähetystyöhön ja ahkeraan kirkossa käymiseen: kirkkoon ja seuroihin tuli ottaa pienet lapsetkin mukaan, jotta he eivät vieraantuisi uskosta. Kristilliseen taloudenhoitoon liittyen Juntunen ehdotti, että liikkeessä voitaisiin ottaa käyttöön kymmenysten maksaminen; silloin ”Jumalan työssä” ei olisi puutetta varoista. Juntunen nosti myös sodan ja muiden vaikeuksien takia lykkääntyneen kansanopistoasian uudelleen esille ja ehdotti myös pakanalähetystyön tehostamista esimerkiksi Suomen Lähetysseuran kautta. Kainuunkylän kokouksessa olikin keskusteltu ainakin nuorison sielunhoidosta ja velvollisuudesta toimia nuorten hyväksi ”maailman siveellisen rappion ja kristillisyyden vastataistelua vastaan”.⁴⁴⁷

⁴⁴⁴ RS 2/1950, 48.

⁴⁴⁵ OMA Laestadiana 5 Caa:1/35 Väinö A. Juntusen ajatuksia Kainuunkylässä 26-27.11.1948 pidettävien saarnaajien ja pappien neuvottelukokouksen keskustelujen pohjaksi; RS 11-12/1948, 191, Työsaralta (Toimitus).

⁴⁴⁶ Vuollo 1999, 184-196.

⁴⁴⁷ OMA Laestadiana 5 Caa:1/35 Väinö A. Juntusen ajatuksia Kainuunkylässä 26-27.11.1948 pidettävien saarnaajien ja pappien neuvottelukokouksen keskustelujen pohjaksi; RS 11-12/1948, 191, Työsaralta (Toimitus).

Kehityskeskustelua syntyi ilmeisesti niin paljon, että uusi kokous suunniteltiin pidettäväksi varhain seuraavana keväänä. Maaliskuussa 1949 pidettiin "kristillisyyden puhujain ja seurakuntien edustajain kokous" Rovaniemen seurakuntatalossa. Järjestelyistä vastasi Kustannusosakeyhtiö Rauha ja käytännössä J. Haapala ja postikonttorinhoitaja Eino H. Juntumaa.⁴⁴⁸ *Rauhan Sana* -lehdessä ei myöhemmin ilmestynyt varsinaista selostusta kokouksesta, mutta Juntusen alustuksen sisältö heijastui joistakin kirjoituksista. Erkki Konttijärvi käsitteli Raamatun noudattamisen tärkeyttä Juntusenkin alustuksessaan esittämällä otsikolla "Ei yli siitä, mikä on kirjoitettu". Pastori Uuras Saarnivaara käsitteli esimerkiksi evankeliumin työn uusia työtapoja ja niiden vastustamista, rahan tuhlaamista esimerkiksi tupakkaan lähetystyön sijaan sekä kymmenysten maksamista, joita Juntunen oli alustuksessaan esitellyt.⁴⁴⁹ Juntusen uudistusideoita eivät kaikki välttämättä tukeneet: tästä saattoi olla merkinä se, että kun hän keväällä 1949 julkaisi lehdessä uudelleen oman kirjoituksensa "Kielen väärä ja oikea käyttäminen" vuodelta 1936, hän sai palautetta "vieraasta hengestä", jota joku oli kirjoituksesta löytänyt.⁴⁵⁰

Vaikka Helsinkiin ei saatu Rauhan Sanan ryhmän ylioppilaskotia tuolloin eikä myöhemminkään yrityksistä huolimatta⁴⁵¹ eikä kansanopistohanke edennyt, uudistui ja tehostui toiminta muutoin jossakin määrin kyseisenä aikana. Esimerkiksi kesällä 1950 ilmoitettiin pidettäväksi oman liikkeen kaksiviikkoinen rippikoululeiri Himangan Meksissä. Leirin opettajina toimivat muoniolainen pastori Antero Juntumaa ja opettaja Helvi Juntumaa, taloudenhoidosta piti huolta rouva Aino Pöyhtäri. Leirille toivotettiin tervetulleeksi keskikoulun neljän alimman luokan tai vastaavan oppimäärän suorittaneet, 15 vuotta täyttäneet nuoret "kaikkialta Suomesta ja muualtakin".⁴⁵² Kesällä 1950 järjestettiin myös kaksikieliset, koko maan käsittäneet suuret seurat Oulun tuomiokirkossa. Seurojen viimeisenä päivänä, 5. heinäkuuta pidettiin lisäksi saarnaajien kokous. Seuroihin odotettiin vieraita kotimaan lisäksi Ruotsista ja Norjasta sekä "Suomessa vierailevia ystäviä" Pohjois-Amerikasta.⁴⁵³ Heitä olivat Amerikan suomalaisen apostolis-luterilaisen kirkkokunnan esimies, norjalaissyntyinen pastori Andrew Mickelsen Hancockista ja New Ipswichistä pastori Emanuel Aho, joka oli syntynyt Suomesta, Haapajärveltä. Janne Marttiini lähti näiden vierai-

⁴⁴⁸ RS 1/1949, 16.

⁴⁴⁹ RS 6/1949, 95-97, Ei yli siitä, mikä on kirjoitettu (E. E. Konttijärvi); RS 7-8/1949, 115-122, Kristillisytemme ongelmia ja RS 9/1949, 151-155, Kristillinen taloudenhoito (Uuras Saarnivaara).

⁴⁵⁰ RS 2/1936, 39-42, Kielen väärä ja oikea käyttäminen ja RS 4-5/1949, 78-81, Väärä ja oikea kieli (V. A. Juntunen); RS 6/1949, 112, Toimituspöydän äärestä (V. A. Juntunen).

⁴⁵¹ *Vuollo* 1999, 198-199.

⁴⁵² RS 10/1949, 183.

den mukana saarnamatkalle Pohjois-Amerikkaan.⁴⁵⁴ Vieraiden myötä sodan aikana heikennyt yhteys Pohjois-Amerikan sisarliikkeeseen todennäköisesti lujittui: *Rauhan Sana* -lehdessäkin alkoi entistä useammin ilmestyä kirjoituksia myös Atlantin takaa.

4.2. Kirjoittajien sopeutuminen sovintoyrityksen epäonnistumiseen

Sotien jälkeiset "vaaran vuodet" ja esimerkiksi uskonnonopetuksen aseman uudelleenarviointi näkyivät uskonnollisissakin lehdissä, kuten *Kotimaa*-lehdessä. *Rauhan Sana*ankin kirjoittaneet olivat huolissaan Suomen tilasta ja erityisesti siitä, että uskonnonopetus haluttiin poistaa kouluista.⁴⁵⁵ Ylipäätään lehdessä käsiteltiin yhteiskunnallisia aiheita kuitenkin yhtä vähän kuin aikaisemminkin. Samaa linjaa noudatettiin myös vuoden 1934 hajaannuksen käsittelyssä: se pysytteli suhteellisen tasaisena vuosien 1947–1950 aikana. Vuoden 1946 hetkittäisestä hajaannusta koskevien kirjoitusten huipusta määrä väheni jälleen niin, että vuonna 1948 aihetta käsiteltiin vain 11 kirjoituksessa, mikä oli 8 % kaikista kirjoituksista (liite 2). Seuraavana vuonna hajaannukseen liittyi kuitenkin taas 24 kirjoitusta ja vuonna 1950 yhteensä 20 kirjoitusta. Hajaannukseen liittyvien kirjoitusten suhteellinen osuus tänä aikana oli noin 14 % eli hieman suurempi kuin edellisenä jaksona, sillä kirjoituksia julkaistiin lehdessä kaikkiaan huomattavasti vähemmän. Sovintokokousten jälkeen *Rauhan Sanaan* hajaannuksesta kirjoittivat eniten jälleen suunnilleen samat henkilöt kuin aiemminkin. Seuraavassa taulukossa on kuitenkin myös neljä ennestään mainitsemattomia henkilöä.

Taulukko 5. Hajaannusta eniten käsitelleet kirjoittajat 1947–1950

Kirjoittaja	Kaikki kirjoitukset	Hajaannukseen liittyneet kirjoitukset	%
Juntunen, Väinö A.	48	10	21
Talonen, Kaarle	18	5	28
Konttijärvi, Erkki E.	40	4	10
Kokko, Elias	11	3	27
Karvonen, Niilo	11	3	27
Näätsaari, Herman	27	2	7
Saarnivaara, Uuras	12	2	17
Segerlund, Hulda	8	2	25
Hjort-Rova, Matilda	6	2	33

⁴⁵³ RS 5-6/1950, 96.

⁴⁵⁴ RS 8/1950, 121-123, Sama henki ja yhdenkaltainen toivo (V. A. Juntunen); *Saarnivaara* 1947a, 285-286.

⁴⁵⁵ RS 8/1948, 126-128, Ruotsin Lapista (Lars H. Kutta); RS 9/1948, 143-144, Rovaniemeltä (Alex Laakso); *Murtorinne & Heikkilä* 1980, 230-232.

Väinö A. Juntunen kirjoitti jälleen selkeästi eniten hajaannuksesta, mikä olikin luonnollista ottaen huomioon hänen toimintansa sovintoyrityksen aikana. Omia kirjoituksia hän laati 48, joista suhteellisesti vähemmän kuin aiemmin eli vain 10 liittyi hajaannukseen. Kaiken kaikkiaan, toimitetutkin tekstit mukaan luettuna, hän julkaisi tänä aikana kuitenkin yhteensä 118 kirjoitusta, joista 33 liittyi teemaltaan hajaannukseen. Juntusen uudelleen julkaisemien, edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien kirjoitusten määrä oli vuosien 1947–1950 aikana huomattavasti korkeampi kuin muulloin, lukuun ottamatta vuosia 1941–1942 (kuvio 2 sivulla 69). Esimerkiksi numerossa 9/1947 viisi kirjoitusta 12:sta oli toimitettuja, numerossa 4-5/1949 peräti kaikki paitsi yksi 12 varsinaisesta hartauskirjoituksesta ja numerossa 5-6/1950 seitsemän yhteensä 11 kirjoituksesta oli jo aiemmin julkaistuja. Eniten lehdessä julkaistiin nyt oman ryhmän edesmenneiden jäsenten kirjoituksia, myös henkilöiden, jotka eivät olleet kovin merkittäviä koko ryhmän tasolla. Ilmeisesti Juntunen joskus paikkasi ajoittaista ja luonnollista kirjoituspulaa vanhoilla teksteillä: riippuihan lehden sisältö vapaaehtoisten avustajien ahkeruudesta, joka saattoi vaihdella. Osittain tästä syystä tarkasteltuna ajanjaksona hajaannukseenkin liittyneiden uudelleenjulkaisujen määrä oli suuri: vuosina 1947–1950 julkaistiin suhteellisesti eniten hajaannukseen liittyneitä edesmenneiden lestadiolaisvaikuttajien kirjoituksia tai tehtyjä kokouspöytäkirjoja, joiden esimerkillisyyteen Juntunen vetosi. Aiemmin ilmestyneiden kirjoitusten julkaiseminen saattoi olla siten myös Juntusen tapa käsitellä hajaannusta hieman eri tavalla kuin aikaisemmin.

Juntusen pääkirjoitukset olivat tähän aikaan pidempiä kuin aiemmin ja niistä kuvastui vallitseva tilanne. Tornion kokouksen jälkeen vanhoillislestadiolaisuuden kahden ryhmän välit olivat entistä kireämmät ja SRK:n ryhmän jäsenet koettivat jälleen "käännyttää" Rauhan Sanan ryhmän jäseniä oikeaan oppiin, mikä usein onnistuikin.⁴⁵⁶ Niinpä Juntunen käsitteli useissa kirjoituksissaan juuri vuonna 1947 parannuksen tekemistä nimenomaan väärästä opista, mitä sovintoyrityksen aikana oli vaadittu. Juntusen mielestä se oli luopumista siitä, missä oli "rauhan ja uskon käsittänyt", mikä lähenteli Pyhän Hengen pilkkaa. Toisissa kirjoituksissaan hän viittasi todennäköisesti tapauksiin, joissa yksityiset lestadiolaiset olivat siirtyneet SRK:n ryhmään parannuksen kautta. Tällöin oli käytännössä Juntusen mielestä tehty parannus aiemmin tehdystä parannuksesta eli uskoon tulosta, ja tämän taustalla oli

väärä ymmärrys katumuksesta.⁴⁵⁷ Ylipäätään Juntunen halusi ilmeisesti jälleen vakuuttaa lehden kannattajat kirjoituksillaan siitä, että oman ryhmän näkemys oli oikea ja sovinnon raukeaminen oli parempi kuin liittyminen SRK:n ryhmään väärin perustein. Juntusen kirjoituksiin saattoi vaikuttaa se, että hänen kotikunnassaan Kiimingissä perustettiin rauhanyhdistys vasta tässä vaiheessa. Hankkeessa oli aluksi mukana edustajia molemmista ryhmistä, mutta SRK:tä tukeneet saivat enemmistön ja perustivat yhdistyksen vuonna 1948.⁴⁵⁸

Hajaannuksesta toiseksi eniten kirjoittanut vähäkyröläinen Kaarle Talonen kirjoitti ylipäätään vähemmän kuin edellisenä tarkastelujaksona: aiempien yhteensä 41 kirjoituksen sijaan hän kirjoitti lehteen nyt 18 kertaa, joista viisi kertaa hajaannukseen liittyen. Useimmiten Talonen vain mainitsi aiheesta ja vetosi tiettyihin raamatunkohtiin tai kirkkohistorian esimerkkeihin pidetyistä sovintokokouksista.⁴⁵⁹ Myös Erkki Konttijärvi käsitteli hajaannusta kirjoituksissaan suhteellisen harvoin, kuten edellisenäkin tarkastelujaksona: vain 10 % eli neljä hänen yhteensä 40:stä kirjoituksestaan liittyi aiheeseen, ja niistäkin kolme vasta vuoden 1949 aikana. Hän saattoi yhä kirjoittaa hajaannukseen kokonaan liittyvän kirjoituksen ja esimerkiksi puolustaa käsitystä, että hengellisesti eksyneillekin tuli julistaa Jumalan sanaa, joka ei vahvistanut ketään väärään ymmärrykseen. Konttijärven mukaan saarnamiesten erilaiset näkemykset asioista ja "salaa toivottujen ensi asemien tavoittelemisen" olivat syynä puolueiden ja "eriseurojen" syntymiseen.⁴⁶⁰

Elias Kokko kirjoitti edellisten tavooin hajaannuksesta vähemmän kuin aiemmin, vaikka hänen siihen liittyvien kirjoitustensa suhteellinen osuus, 26 %, olikin hieman suurempi kuin aiemmin. Kokko oli yksi niistä harvoista kirjoittajista, jotka käsitelivät suorasanaisesti sovintokokouksia: kun Tornion kokouksesta oli kulunut yli vuosi, hän kirjoitti siitä omakohtaisen selostuksen. Kirjoituksessaan hän kuvasi, miten oli lähtenyt kokoukseen toiveikkaana, mutta pettynyt, kun SRK:n ryhmä päätyikin vaatimaan parannusta väärästä opista. Kokko ihmetteli, miksi kukaan ei ollut tuolloin vastannut hänen kysymykseensä siitä, mikä hänen vilpittömässä uskossaan tarkasti ottaen oli väärää oppia. Itse hän oli yhä turvallisella mielellä uskoen samalla tavalla kuin ennenkin. Vaimonsa muistokirjoituksessa Kokko kiitteli tämän

⁴⁵⁶ *Saarnivaara* 1950, 39, 59.

⁴⁵⁷ *RS* 2/1947, 17-20, Karvas juuri ja *RS* 3/1947, 33-36, Katumisen murhe (V. A. Juntunen).

⁴⁵⁸ *Pelkonen* 1981, 234-235; *Pietilä* 2002, 27.

⁴⁵⁹ *RS* 8/1947, 102-103, Apostolien pitämä sovintokokous ja *RS* 12/1947, 202-203, Yksi Henki (Kaarle Talonen).

"hengen erottamisen lahjaa", jonka avulla puoliso ei ollut horjunut opin tuulissa ja oli ollut miehelleenkin apuna.⁴⁶¹ Kokon lisäksi torniolainen saarnaaja Herman Näätsaari käsitteli hajaannusta vain kahdessa kirjoituksessaan eli huomattavan vähän verrattuna hänen muuten suureen kirjoitusmääräänsä. Toisessa hän kuvasi, miten koko liike oli "työntekijöiden korkeamielisyden tunnon" takia jakautunut neljään ryhmään, jotka taistelivat voimasuhteillaan, ja miten oikeaoppisuudestaan ylistetyt opettajat olivat ankaria tuomareita. Toisessa kirjoituksessaan Näätsaari iloitsi, että kaikki "Ylipaimenen" hengessä työtä tekevät olivat pysyneet yksimielisyydessä, jonka vihollinen tosin oli joskus särkenyt. Näätsaari opettikin usein saarnamiehiä sovinnolliseen työhön.⁴⁶²

Uusina niminä hajaannuksesta eniten kirjoittaneiden joukossa olivat Niilo Karvonen, Antti Ronkainen ja Uuras Saarnivaara, jota käsittelen myöhemmin. Heistä kuusamolainen Karvonen toimi saarnaajana viimeistään vuodesta 1954 lähtien.⁴⁶³ Hän aloitti *Rauhan Sanan* avustamisen kirjoituksillaan vuonna 1949, jolloin lähetti ensimmäisen tervehdyksen kotipaikkakunnaltaan. Myöhemmin hän kirjoitti lähinnä hartauskirjoituksia, mutta toimitti lehteen esimerkiksi jo edesmenneen Aatu Laitisen erään kirjoituksen.⁴⁶⁴ Vuonna 1949 Karvosen kirjoituksia ilmestyi yhteensä viisi ja seuraavana vuonna kuusi (liite 4). Hajaannusta hän käsitteli niistä kolmessa, ja käytti melko kärjekästä kieltä: tuon ajan "fariseukset" sanoivat "Jeesuksen verellä pestyjä" vääräoppisiksi, jotta kukaan ei uskaltaisi käydä kuuntelemissa heitä, sillä silloin ihmiset huomaisivat "fariseukset" valheellisiksi ja heidän "pannakirjeensä ja tuomiopöytäkirjansa" mitättömiksi. Karvosen mielestä siellä, missä ihmiset olivat seurakunnan nimissä ottaneet hallinnon Kristukselta, ei ollut kristillistä seurakuntaa.⁴⁶⁵ Hän myös kritisoi seurakunnasta erottamista:

Tätä panna on ruvettu käyttämään Jumalan sanan vastaisesti, kun armosta autuaita on alettu sulkea ulos seurakunnasta, vaikka tämä ei kyllä tainne montakaan enää liikuttaa.⁴⁶⁶

Hajaannus liikutti kuitenkin yhä myös Antti Ronkaista, joka lähetti ensimmäisen tervehdyksensä *Rauhan Sanaan* vuonna 1950. Hänen toinenkin kirjoituksensa ilmes-

⁴⁶⁰ RS 2/1948, 22-23, Eksyneet ja niiden etsiminen, RS 6/1949, 95-97, Ei yli siitä, mikä on kirjoitettu sekä RS 7-8/1949, 138-139, Veljellisestä rakkaudesta ja evankeliumin arvokkaasta julistuksesta (E. E. Konttijärvi).

⁴⁶¹ RS 6-7/1947, 90-92, Tornion kokous (Elias Kokko); RS 4-5/1949, 86.

⁴⁶² RS 7-8/1948, 105-106, Kristillisyyden nykyaika hengen valossa, RS 10/1949, 175-176, Valittu suku ja kuninkaallinen pappeus sekä RS 2/1950, 40, Oikea paimen (H. Näätsaari).

⁴⁶³ *Vähäkangas* 1996, 160.

⁴⁶⁴ RS 1/1949, 14-16, Kuusamosta (Niilo Karvonen); RS 11/1950, 176-178, Synnin sota Jumalan voimalla (saarnan pitänyt v. 1885 Aatu Laitinen).

⁴⁶⁵ RS 7-8/1949, 140-142, Viimeiset päivät ja RS 9/1949, 155-156, Oikea Jumalan seurakunta (Niilo Karvonen).

tyi tuolloin, ja molemmissa niistä Ronkainen viittasi hajaannuksen seurauksiin. Mahdollisesti Rauhan Sanan ryhmään ja ehkä koko lestadiolaisuuteen vasta tässä vaiheessa liittynyt Ronkainen ihmetteli, mikä oli vikana siinä, että hän ei kelvannut paikkakuntansa rauhanyhdistyksen joukkoon. Itse hän arveli syyksi, että he olivat "kai nousseet Siinain vuorelle ja sotkeneet itsensä tuolla Siinain savulla, että väärillä tuomioilla ahdistavat jumalanlapsia". Toisessa kirjoituksessaan Ronkainen totesi, että Kristuksen henki ei ilmennyt toisten nimittelemisessä "eriseuralaisiksi".⁴⁶⁷

Taulukossa 5 kahdeksantena mainittu Hulda Segerlund oli kirjoittanut *Rauhan Sanaan* jo vuodesta 1938 lähtien melkein vuosittain yhdestä viiteen kertaan, mutta käsitteli hajaannusta vasta nyt kahdessa kirjoituksessaan (liite 4). Ruotsissa, Aavajärvellä asunut ja opettajana toiminut Segerlund oli syntynyt vuonna 1883, ja hän kuoli vuonna 1956.⁴⁶⁸ Kirjoituksissaan hän moitti usein maailmallisuutta ja esimerkiksi nimesi aikakauden kahdeksi pääepäjumalaksi urheilun ja "filmit", joihin uhrattiin työtä ja rahaa. Eräässä kirjoituksessaan hän kritisoi sitä, että Ruotsin kouluissa ei enää luettu Lutherin katekismuksen selitystä. Hajaannusta käsitellessään Segerlund lähinnä mainitsi lyhyesti paholaisen nostattamat, "Herran seurakuntaa" hajottaneet myrskyt. Toisessa kirjoituksessaan hän kielsi toisten jumalanlasten tuomitsemisen: "kristillisyyttä" ei ollut saatu ihmisiltä, joten sitä eivät ihmiset voineet ottaa poiskaan.⁴⁶⁹ Segerlund käsitteli hajaannusta koko tutkittuna aikana huomattavasti vähemmän kuin taulukossa 5 myös mainittu Matilda Hjort-Rova (liite 5).

Epäonnistuneita sovintokokouksia *Rauhan Sanassa* puitiin tänä aikana suoraan vain kahdessa kirjoituksessa, joista Elias Kokon Tornion kokousselostus jo esiteltiin. Toisen oli kirjoittanut Ville Kaikkonen: hän pyysi anteeksi sitä, että oli sovinnon toivossa osallistunut *Rauhan Sanan* lakkauttamiseen ja allekirjoittanut lisälehdessä julkaistun tiedotteen asiasta. Kaikkonen kertoi näin:

Sen vuoksi erehdyin minäkin siihenkin tekoon, että annoin nimeni sen kirjoitelman alle, jolla aiottiin lakkauttaa Rauhan Sana. En huomannut, että päällekkantajilla oli mielessä paljas petos. Kun lehtemme lakkauttaminen oli ilmoitettu rauhan palautumisen ehdoksi kristillisyyteen, niin eksyin sellaiseen harhaluuloon, että tuolla harkitsemattomalla ennakkotoimenpiteellä todellakin voitaisiin hyvää asiaa edistää. En silloin huomannut, että päällekkantajilla oli oman rakkauden rikkomuksensa ja korjaamattoman väärintekonsa peittämiseksi ilman parannusta omalta puoleltaan tuollaisella ulkonaisella teolla tarkoitus hämätä muita ja siirtää omat pahat tekonsa toisten syyksi ja teettää heillä niistä parannus.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ RS 9-10/1950, 155-156, He panevat teitä pannaan (Niilo Karvonen).

⁴⁶⁷ RS 2/1950, 44, Taivalkosken Inget'stä; RS 9-10, 161-162, Aapelin veri ja Kristuksen veri (Antti Ronkainen).

⁴⁶⁸ RS 9-10/1956, 142.

⁴⁶⁹ RS 5-6/1948, 74-76, Katso Jeesusta, RS 3/1949, 50-52, Kilvoitus, RS 6/1949, 111-112, Älkää tuomitko ja RS 11-12/1949, 193-194, Jeesuksen omat (Hulda Segerlund).

⁴⁷⁰ RS 3/1947, 41-42, Kuivaniemeltä (Ville Kaikkonen).

Kaikkonen ei halunnut arvostella muiden tekoja tai osuutta lehden lakkauttamiseen, mutta hänelle itselleen asia oli kirkastunut synniksi. Hän myös kirjoitti, että *Rauhan Sana* oli aikanaan perustettu täysin puhtaassa tarkoituksessa. Karvaan sovintoyrityksen jälkeen osa *Rauhan Sanan* kirjoittajista toivoi yhä liikkeen yhdistymistä, mutta toiveiden sävy oli ehkä erilainen. Tästä on esimerkkinä syyskuussa 1949 lehdessä julkaistu, Pajalan suurista seuroista ja Pajalan seurakunnan satavuotisjuhlista lähetetty tervehdys. Heinäkuun 10. päivälle päivätyyn tervehdyksen kirjoittajiksi oli tarkemmin määrittelemättä merkitty "Pajalan vanhan pappilan pirttiin kokoontuneita lestadiolaisia kristittyjä". Vaikka seurat olivat olleet lähinnä Rauhan Sanan ryhmän järjestämät, pitivät kirjoituksen laatijat niitä koko lestadiolaisen liikkeen yhteisinä, sillä olihan Laestadiuksen perintö yhteinen. Kirjoittajat ilmaisivat surunsa liikkeen hajanaisuudesta ja totesivat, että kaikki eri ryhmät olivat siihen tavalla tai toisella syyllisiä eikä ketään tullut tuomita. Kirjoituksessa esitettiin "toivomusehdotus", että liikkeen kaikkiin eri ryhmiin kuuluvat kokoontuisivat vaikkapa Pajalaan keskustelemaan erilaisista näkemyksistään ja tutustumaan toisiinsa ilman keinotekoisien sovinnon pakkoa. Tällöin keskinäiset väärinkäsitykset hälvenisivät ja ihmiset huomaisivat, että erottavia asioita oli loppujen lopuksi vähemmän kuin yhdistäviä.⁴⁷¹ Kirjoitus ei kuitenkaan aiheuttanut ainakaan *Rauhan Sana* -lehdessä näkyvää vastakaikua.

Sotien jälkeisenä ajanjaksona *Rauhan Sanan* kirjoituksissa käsiteltiin hajaannuksen syitä suhteellisesti enemmän verrattuna sen seurausten käsittelyyn ja oman ryhmän puolustamiseen (kuvio 1 sivulla 27). Argumentit olivat edelleen samat kuin aiemminkin; tähän vaikutti myös se, että lehdessä ilmestyi runsaasti sen alkuvaiheessa julkaistuja kirjoituksia, joissa kertautuivat silloiset ajatukset. Niinpä kirjoittajat nytkin kritisoivat eniten erottamispäätöksiä ja SRK:n käytännön toimia epäreiluinä ja Raamatun vastaisina. Väinö Juntusen mielestä "kristillisyyden" oppiriitojen syynä ylipäätään oli se, että oli syrjäydytty Jumalan sanasta samalla kun oli luotettu ihmisjohtoon. Tällöin seurakuntaopetus oli vinoutunut niin, että seurakunnasta oli tullut Vapahtaja ja johtajista tärkeämpiä kuin Kristus. Sanaa oli myös vääristely niin, että joidenkin mukaan lähetyskäskyä ei olisi saanut noudattaa.⁴⁷²

Hajaannuksen syyksi esitettiin jälleen myös saarnaajien keskinäiset erilaiset käsitykset sekä kateus, kunnia ja ylpeys.⁴⁷³ N. F. Johansson Ruotsin Lapista

⁴⁷¹ RS 3/1949, 64; RS 9/1949, 160-162, Tervehdys Pajalan suurista seuroista ja Pajalan seurakunnan satavuotisjuhlista.

⁴⁷² RS 2/1947, 17-20, Karvas juuri (V. A. Juntunen); RS 6/1949, 95-97, Ei yli siitä, mikä on kirjoitettu (E. E. Konttijärvi); RS 9-10/1950, 155-156, He panevat teitä pannaan (Niilo Karvonen).

⁴⁷³ RS 2/1950, 25-28, Ylhäinen viisaus (V. A. Juntunen).

kyseli, miksi saarnaajat olivat hylänneet hänenkin kokemansa vanhojen saarnaajien opetuksen keskinäisestä rauhasta ja yksimielisyydestä, ja päinvastoin hajottivat laumaa. Häinkin viittasi vääränlaiseen näkemykseen seurakunnan johtamisesta:

Ei se ole vanhinten opin mukaista, jos sanotaan, että kristillisyyden isännöys on Oulussa, Kittilässä tai Gellivaarassa. Me näemme sekä pyhässä Raamatussa, että aikakausien historioissa, että isäntäkristillisyyden henki on tehnyt ikäviä turmioita heräysliikkeissä.⁴⁷⁴

Saarnaajasukupolvien kiistaan viitattiin useassa kirjoituksessa. Oskar Israelsson kirjoitti, että asiat eivät parantuneet sillä, että vanhat totuuden julistajat tuomittiin helvettiin. Vilho H. Kiviojan mielestä hajaannuksen perimmäinen syy nimenomaan ei ollut Juntusen, Krekulan ja Kaikkosen tekemä saarnamatka, vaan jakaantuminen kahteen ryhmään oli tullut esille jo aiemmin esimerkiksi siinä, että seuroissa muun muassa Matti Suon ja Pauli Rantalan puhuessa etupenkeillä olivat istuneet eri ihmiset kuin vaikkapa Jussi Kanniaisen puhuessa. Niinpä vuonna 1934 vain "pulpahtivat pinnalle" ne henkilöt, joiden käsitykset muiden muassa saarnaaja Juuso Runtin vaikutus oli siihen asti tukahduttanut.⁴⁷⁵ Saman ajatuksen esitti hieman eri muodossa Pohjois-Amerikan Apostolis-luterilaisen kirkkokunnan *Kristillisen kuukausilehden* toimittaja Niilo Tuomenoksa, jonka kirjoituksia *Rauhan Sanassakin* julkaistiin. Hänen mukaansa moni oppiriita oli ollut vain "kauppatemppu, jolla Joosef on saatu myytyä"; toisin sanoen niiden taustalla oli ollut jotakin muutakin kuin oppi. Hänen mielestään syynä oli rakkaudettomuus, joka usein pukeutui "jyrkän oikeaoppisuuden kaapuun".⁴⁷⁶ Monet kirjoittajat nimesivät hajaannuksen syyksi kuitenkin myös paholaisen eksytyksen useammin kuin aiemmalla jaksolla.

Omaa ryhmää puolustettiin jälleen eniten vetoamalla Raamatun auktoriteettiin Jumalan sanana. Väinö Juntunen ilmaisi ajatuksen julkaisemalla tänä aikana kaksi kertaa uudelleen Erkki Konttijärven kirjoituksen "Jumalan sana", joka alun perin oli julkaistu vuonna 1936.⁴⁷⁷ Juntunen myös vetosi arvostettuihin vanhoihin saarnaajiin julkaisemalla runsaasti heidän kirjoituksiaan uudelleen. Eniten lehdessä ilmestyi Pauli Rantalan, Mikko Pääkkölän ja Matti Niskakankaan kirjoituksia (liite 6). Lisäksi Juntunen vetosi oman ryhmän jäsenten kykyyn erottaa oikea opetus väärästä: hän totesi, että "valvovat sielut" kyllä kavahtivat vihan vierasta henkeä. Kun kesällä 1950 Oulun suuriin seuroihin saapui vieraita Pohjois-Amerikan apostolis-luterilaisesta kirkkokunnasta, Juntunen saattoi myös todeta, että nämä olivat samassa

⁴⁷⁴ RS 12/1950, 203-205, Ruotsin Lapista Vittangista (N. F. Johansson).

⁴⁷⁵ RS 5/1947, 70-71, Totuus ja oikeus maasta pakenevat (Oskar Israelsson); RS 11-12/1949, 210-212, Omalaatuisensa "historia" (V. H. Kivioja); *Pöytäkirja* 1994, 53-62.

⁴⁷⁶ RS 7-8/1949, Kirje matkaystäville (Niilo Tuomenoksa, Kristillinen kuukausilehti).

⁴⁷⁷ RS 2/1936, 36-37, RS 4-5/1949, 76-78 ja RS 5-6/1950, 76-78, Jumalan sana (E. E. Konttijärvi).

opissa kuin *Rauhan Sanan* lukijatkin, kuten jo hajaannuksen tapahtuessa oli vakuutettu.⁴⁷⁸ Kaarle Talonen taas vertasi erotettujen kokemuksia Lutherin vastaaviin: Lutherkin oli julistettu pannaan ja vääräoppiseksi, kun vanhurskauttamisen ydin selveni hänelle. Samassa kirjoituksessaan Talonen myös puolusti oman ryhmän oikeellisuutta seurakuntana, samoilla argumenteilla kuin muutkin kirjoittajat nyt ja aiemmin: näkymättömästä seurakunnasta ei voinut kukaan erottaa, eikä henkilö, joka oli tullut Pyhän Hengen kautta uskoon, voinut olla väärässä opissa.⁴⁷⁹ Puolustuksena esitettiin jälleen usein myös lähetyskäsken rajoittamattomuus ja velvoitus.⁴⁸⁰

Vuosien 1947–1950 aikana hajaannuksen seurauksia käsiteltiin koko ajan vähemmän, niin että aiheen suhteellinen osuus koko sisällöstä oli suunnilleen samansuuruinen kuin lehden alkuvaiheessa, jolloin absoluuttiset kirjoitusmäärät tosin olivat suuremmat. Eniten kuvattiin yhä syytöstä väärä- tai harhaoppisuudesta tai "eriseuraisuudesta".⁴⁸¹ Myös "kanssaveljien" tuomitsemisesta ja parjaamisesta valitettiin sekä siitä, että joskus oli ollut pyrkimystä määritellä, kuka pääsi taivaaseen ja kuka ei. Useat kirjoittajat myös mainitsivat parannusvaatimukset väärästä opista, kuten aiemmin on jo esitelty. Oskar Israelsson ilmoitti tästä mielipiteenään, että anteeksiantamus ei parantunut riitelemällä tai joukkoa muuttamalla.⁴⁸² Tänäkin aikana kirjoittajat, kuten Näätsaari edellä, pahoittelivat koko lestadiolaisen liikkeen pirstoutuneisuutta ja jakautumista neljään ryhmään. Juntusen mukaan jotkut puhujat saattoivat jopa kehottaa kuulijoitaan olemaan antamatta "leipää aidan raostakaan" laumasta eksyneille lampaille eli todennäköisesti olemaan kohtelematta muihin lestadiolaisryhmiin kuuluvia uskonveljinä ja -sisarina.⁴⁸³ Toisaalta liikkeen jäsenten keskuudessa ilmeni käsitys, että vaikka toisten ryhmien seuroihin ei mentykään, niitä pidettiin kuitenkin parempina kuin kirkon jumalanpalvelusta. Pohjois-Amerikan tilannetta tarkastellessaan Niilo Tuomenoksa murehti, että rakkauden rikkomuksilla oli rikottu seurakuntaelämä ja annettu huono esimerkki sekä omille lapsille että ulkopuolisille ihmisille.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ RS 1/1949, 1-4, Herra on uskollinen (V. A. Juntunen); RS 8/1950, 121-123, Sama henki ja yhdenkaltainen toivo (V. A. Juntunen)

⁴⁷⁹ RS 1/1947, 11-13, Synti kuolemaan (Kaarle Talonen).

⁴⁸⁰ Esimerkiksi RS 1/1950, 7-8, Synti kadottaa, vanhurskaus pelastaa (Kaarle Talonen).

⁴⁸¹ RS 3-4/1950, 58-59, Jeesuksen oppi (Frans Vuolivirta).

⁴⁸² RS 5/1947, 70-71, Totuus ja oikeus maasta pakenevat (Oskar Israelsson); RS 7-8/1948, 104-105, Rakkauden tuntomerkit (Mia Ajanki); RS 3/1949, 47-50, Piinaviikon muistoja (Oskari Föhr).

⁴⁸³ RS 2/1947, 17-20, Karvas juuri (V. A. Juntunen); RS 7-8/1948, 105-106, Kristillisyyden nykyaika hengen valossa (H. Näätsaari).

⁴⁸⁴ RS 7-8/1949, Kirje matkaystäville (Niilo Tuomenoksa, Kristillinen kuukausilehti); RS 11/1950, 174-175, Ajan kysymyksiä: Onko sopivaa käydä kirkossa? (U. S[aarnivaa]ra).

4.3. Oman liikkeen historian käsittely Rauhan Sanan sivuilla

Hajaannuksesta ja varsinkin epäonnistuneesta sovintokokouksesta oli todennäköisesti kulunut liian vähän aikaa, jotta tapahtumiin osallistuneet olisivat voineet niitä tutkia objektiivisesti. Hankkeeseen ryhtyikin suhteellisen ulkopuolinen, lähinnä Pohjois-Amerikan tilanteeseen tutustunut Uuras Saarnivaara, jonka vuosien 1947–1950 aikana julkaistut lestadiolaisuuden historiaa käsittelevät teokset saivat huomiota myös *Rauhan Sanassa*. Ensimmäisen kerran Saarnivaaran nimi mainittiin lehdessä helmikuussa 1947, jolloin ilmestyi seuraavanlainen ilmoitus:

Mikä on totuus Amerikan laestadiolaisesta kristillisyydestä? Yli kahdeksan vuotta mukana olleena ja asioista selvää ottaneena on veljemme tohtori Uuras Saarnivaara vastannut kysymykseen tyhjentävällä tavalla. Hänen yllämainittua aihetta käsittelevää, Ameriikassa painettua 28-sivuista käsittelevää isokokoista vihkostaan saa postitse hänen sisareltaan rouva O. Heikkilältä. - - Rientäkää hankkimaan tämä mielenkiintoinen asiakirja.⁴⁸⁵

Myöhemmin lehdessä ilmestyi V. A. Juntusen arvostelu Saarnivaaran kirjasta "Amerikan laestadiolaisuuden eli Apostolis-luterilaisuuden historia". Siinä Juntunen kehuu kirjoittajaa "totuutta etsiväksi ja puolustavaksi tiedemieheksi", joka oli tehnyt palveluksen tulevalle lestadiolaisuuden ja sen pirstoutumisenkin tutkimiselle. Saarnivaara ei ollut pelännyt ihmisarvostelua, vaan oli tuonut tosiseikkoja valoon vastustuksesta ja kielloistakin huolimatta.⁴⁸⁶ Tästä lähtien Saarnivaaran kirjoja tasaisin väliajoin esiteltiin ja suositeltiin lehdessä, ja Juntunen itsekin toimi historiateoksen levittäjänä.⁴⁸⁷

Nurmijärvellä vuonna 1908 syntynyt pastori Uuras Saarnivaara toimi kyseisenä aikana Hancockissa, Pohjois-Amerikassa Suomi-Synodin Suomi-opiston pappisseminaarin opettajana. Hän oli ollut aluksi henkilökohtaisesti tuntemansa Väinö Havaksen vaikutuksesta lähempänä SRK:n ryhmää ja Pohjois-Amerikassa heidemanilaisuutta, mutta siirtynyt vähitellen apostolis-luterilaisen kirkkokunnan puolelle tutkiessaan lestadiolaisuuden hajaannusta.⁴⁸⁸ Puolenvaihdoksen sinetöivät edellä mainittu kirjanen "Mikä on totuus Amerikan laestadiolaisesta kristillisyydestä? 'Vanhoillisen' ja 'pikku-esikoisen' keskustelu" sekä samana vuonna 1947 ilmestynyt histo-

⁴⁸⁵ RS 2/1947, 28.

⁴⁸⁶ RS 11/1947, 180, Toimituksen arvostelu: Amerikan laestadiolaisuuden eli Apostolis-Lutherilaisuuden Historia (V. A. Juntunen).

⁴⁸⁷ RS 12/1947, 214; RS 7-8/1949, 143, Uuras Saarnivaaran teos Syntisen tie vanhurskauteen ja pyhyteen Lutherin mukaan (V. A. Juntunen); RS 10/1949, 184, Hyvä kirja on jälleen ilmestynyt painosta (V. A. J.).

⁴⁸⁸ Saarnivaara 1983, 15-21; Vuollo 1999, 203-204.

riateos. Ensiksi mainitussa kirjassa mahdollisesti hajaannuksen eräänlaisten päähenkilöiden, Juntusen ja O. H. Jussilan mukaan nimetyt henkilöt "Väinö" ja Oskari" keskustelivat ja "Oskari" päätyi pyytämään anteeksi toimiaan kuultuaan Pohjois-Amerikan lestadiolaisuuden hajaantumisen vääjäämättömät tosiasiat, joista Suomessa ei ollut tiedetty.⁴⁸⁹ Kirjojen julkaisemisen jälkeen Saarnivaara osallistui jossakin määrin Rauhan Sanan ryhmän toimintaan ja oli esimerkiksi Muonion suurissa seuroissa puhujana kesällä 1948.⁴⁹⁰ *Rauhan Sana* -lehdessä ensimmäinen Saarnivaaran kirjoitus ilmestyi tammikuussa 1949, ja vuoteen 1950 mennessä hän kirjoitti lehteen yhteensä 12 kertaa (liite 4).⁴⁹¹ Hän käsitteli myös hajaannusta kahdessa kirjoituksessaan, toisessa vain mainiten lyhyesti liikkeen jakaantumisesta ja eri ryhmistä pohtimatta syitä sen enempää. Toisessa hän kuitenkin kävi läpi lestadiolaisuuden hajaannuksia aiheuttaneita opillisia ongelmakohtia, joita oli esitelty myös historiategoksesaan.⁴⁹²

Apostolis-luterilaisuuden historiassaan Saarnivaara oli kuvannut, miten skaftungilainen O. S. Norrgård oli leimannut ensimmäisenkin kirjan kirjoitetuksi "vanhan sielunmurhaajan naamioituun katkeraan sävyyn". Kirja huomioitiin myös *Siionin Lähetyslehdessä*, jossa SRK:n johtokunnan pitkäaikainen puheenjohtaja ja saarnaaja Heikki Jussila kritisoi sitä kovin sanoin otsikolla "Muunnettua totuutta".⁴⁹³ Jussila myös julkaisi vuonna 1948 kirjan "Kutsujan armo laestadiolaisessa kristillisyydessä" Saarnivaaran teosten vastineeksi. Siinä Jussila käsitteli lestadiolaisuuden historiaa Laestadiuksesta saakka ja esitteli vanhoja saarnamiehiä sekä lähinnä uudenheräyksen syntyä ja sen "harhaoppeja". "Pikkuesikoisuuden" syntyä Jussila käsitteli vain lyhyesti: sen syynä ollut saarnamatka oli ollut rikkomus yhteistä rakkautta vastaan ja tottelemattomuus seurakuntaa kohtaan. Syntynyt ryhmä ei Jussilan mukaan ollutkaan kasvanut samalla tavalla kuin SRK, mikä oli osoitus hänen edustamansa ryhmän oikeellisuudesta. Sovintokokouksista mainitessaan Jussila ihmetteli, miksi "pikkuesikoiset" olivat ensin ehdottaneet sovintoa ja olivat sitten itse - Antti Krekulan johdolla - sen hajottaneet. Kirjassaan Jussila kritisoi Saarnivaaran työtä heti johdantokappaleessa: "nykyisin ilmestyneissä historioissa" väärä oli todistettu oikeaksi ja oikea vääräksi, sillä totuutta ei voinut olla ilman Pyhää Henkeä. Jussilan mielestä

⁴⁸⁹ *Saarnivaara* 1947c, 1-28.

⁴⁹⁰ *RS* 7-8/1948, 110-112, Suuret seurat Muoniossa, Matarengissa ja Kuivakankaalla (V. A. J); *Vuollo* 1999, 286.

⁴⁹¹ *RS* 1/1949, 12-13, Työsaralta: Herätyksen tuli palaa Amerikassa (Uuras Saarnivaara).

⁴⁹² *RS* 7-8/1949, 115-122, Kristillisyytemme ongelmia (Uuras Saarnivaara); *RS* 11/1950, 173-175, Ajan kysymyksiä: Onko sopivaa käydä kirkossa? (U. S[arnivaa]ra.); *Saarnivaara* 1947a, 351-360.

⁴⁹³ *SL* 5/1947, 73, Muunnettua totuutta (Heikki Jussila); *Saarnivaara* 1947a, 269-270.

"erihengen ja eri opin miehet" eivät voineetkaan asioita täydellisesti käsittää. Kirjassaan hän myös kommentoi sitä, miten Saarnivaara oli reagoanut hänen *Siionin Lähetyslehdessä* ilmestyneeseen kirjoitukseensa.⁴⁹⁴

Saarnivaara ei vastannut Jussilan kritiikkiin *Rauhan Sanan* sivuilla, vaikka myöhemmin puolustikin lehdessä erästä toista kirjaansa ulkopuolista kritiikkiä vastaan.⁴⁹⁵ Polemiikki näkyi *Rauhan Sanassa* vain siten, että Vilho H. Kivioja julkaisi Jussilan kirjasta tyrmäävän arvostelun: kirjassa ei ollut nimensä mukaista armon julistusta, vaan päinvastoin siinä "Siinain jylinä pauhaa alusta loppuun". Kivioja ruoti kirjoitus- ja asiavirheitä, joita "vanhus" oli tehnyt, ja kritisoi "Jussilan erehtymätöntä seurakuntaa", joka oli kuitenkin joskus erehtynyt saarnaajia koskeissa asioissa. Hän myös muistutti, että Jussila itse oli ollut aikanaan puhumiskiellossa kannatettuaan arveluttavaa "viisaan Samperin" oppia, eikä ollut tehnyt siitä julkista parannusta, mitä oli myöhemmin ollut vaatimassa esimerkiksi Juntuselta kumppaneineen. Kivioja myös kritisoi jälleen SRK:n ryhmän oikeaoppisuuden logiikkaa: Väinö Havas oli ollut Jussilalle oikeaoppinen, vaikka "vääräoppinen" Pauli Rantala oli häntä siunannut, ja Kiviojan ehdotus valita SRK:n johtokuntaan jäseniä muualtakin kuin Oulusta oli ollut väärää oppia, vaikka myöhemmin uudistus toteutettiin kun joku muu kuin Kivioja sitä ehdotti.⁴⁹⁶

Uuras Saarnivaara vastasi samaansa kritiikkiin vuonna 1950 polemissa kirjassaan "Vanhoillisuuden hajaantumisen historiaa Amerikassa ja Suomessa", jota jälleen mainostettiin *Rauhan Sanassa*.⁴⁹⁷ Kirjassa Saarnivaara vastasi pastori Kullervo Hulkon *Pohjolan Sanomissa* ja *Kotimaassa* ilmestyneeseen arvosteluun. Hulkko oli suhteellisen maltillisesti kritisoinut Saarnivaaran tekemiä virheitä, mutta Saarnivaaran mielestä ei kuitenkaan ollut todistanut niistä yhtäkään. Myös Jussilan kirja sai osansa: Saarnivaaran mielestä teos oli "vielä vähemmän totuudenmukainen ja vielä pahemmin vääristely esitys asioista". Hän vastasi Jussilan kritiikkiin selvittämällä omaa ja edustamansa ryhmän käsitystä seurakunnan rajoista perustellen sitä raamatunkohdilla: he eivät opettaneet, että jokaisessa joukossa tulisi autuaaksi, kuten Jussila oli kuvannut. Saarnivaara pyrki perustelevaan kirjassaan, että vaikka toisin oli väitetty, itse asiassa "oululais-jussilalaisuus" oli erkaantunut alkuperäisestä Raat-

⁴⁹⁴ *Jussila* 1948, 7-11, 25-26, 116-121, 188-190.

⁴⁹⁵ *RS* 7/1950, 116-119, Onko Lutherin oppi vaarallista, lahkolaista eksytystä? (Uuras Saarnivaara).

⁴⁹⁶ *RS* 11-12/1949, 210-212, Omalaatuisensa "historia" (Vilho H. Kivioja).

⁴⁹⁷ *RS* 9-10/1950, 149.

tamaan opista päinvastoin kuin "raattamaalais-vanhoillisuus" eli Rauhan Sanan ryhmä ja apostolis-luterilainen kirkkokunta.⁴⁹⁸

Vaikka Saarnivaaran kirjanen ei sisällöltään ollutkaan kovin sovinnollinen, julkaistiin sen takakannessa kuitenkin molempien ryhmien epävirallisille edustajille kutsu neuvottelukokoukseen Ylivieskan seurahuoneelle. Kokousta ei ilmeisesti järjestetty, mutta huhuja epävirallisista sovintoseuroista liikkui vuosien 1950–1951 vaihteessa: esimerkiksi *Siionin Lähetyslehdessä* kiistettiin valheena eräässä sanomalehtikirjoituksessa esitetty väite Rovaniemellä pidetyistä "sovintoseuroista", joissa olisivat olleet läsnä lääninrovasti O. H. Jussila, opistonjohtaja Paavo Leppäsaajo, kirkkoherrat Juntunen ja Mauno Aho, pastorit Poukkula ja Seppänen, Antti Krekula sekä joitakuuta muita.⁴⁹⁹ Myöhemmin *Siionin Lähetyslehden* artikkelissa - jonka kirjoittaja oli todennäköisesti toimittaja Paavo Viljanen - Saarnivaaran kirjan sanottiin olevan "suoranaista kristillisyyden häpäisemistä" ja "toivotonta valhesyyttelyä", jossa loukattiin kuolleidenkin, muiden muassa saarnaaja Robert Vepsäläisen ja Väinö Havaksen, kunniaa. Tämän jälkeen taas V. H. Kivioja kommentoi *Rauhan Sanassa* omaa osuuttaan Havakseen liittyneisiin syytöksiin: Saarnivaara ei ollut esittänyt Kiviojalta saamiaan tietoja Havaksen taloudellisesta riippuvaisuudesta oululaisista täysin oikein tulkittuna.⁵⁰⁰ Polemiikki osoitti, että melkein 20 vuoden takainen hajaannus ei vielä tässäkin vaiheessa ollut jäänyt unohduksiin, vaan kahtiajaon lieveilmiöitä käsiteltiin yhä sekä *Rauhan Sanassa* että *Siionin Lähetyslehdessä*. Lisäksi Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen vuosikokouksessa kehoitettiin vielä keuhalla 1952 olemaan tervehtimättä "eriseuraisia" uskonveljinä ja sisarina; sovinnollisesta kanssakäymisestä ilman hajaannuksen taakkoja ei siis ollut toiveita vielä pitkään aikaan.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ *Saarnivaara* 1950, 39-52.

⁴⁹⁹ *Saarnivaara* 1950, takakansi; *SL* 11/1950, 230, Valhekin kelpaa aseeksi! (kirjoittaja todennäköisesti Paavo Viljanen).

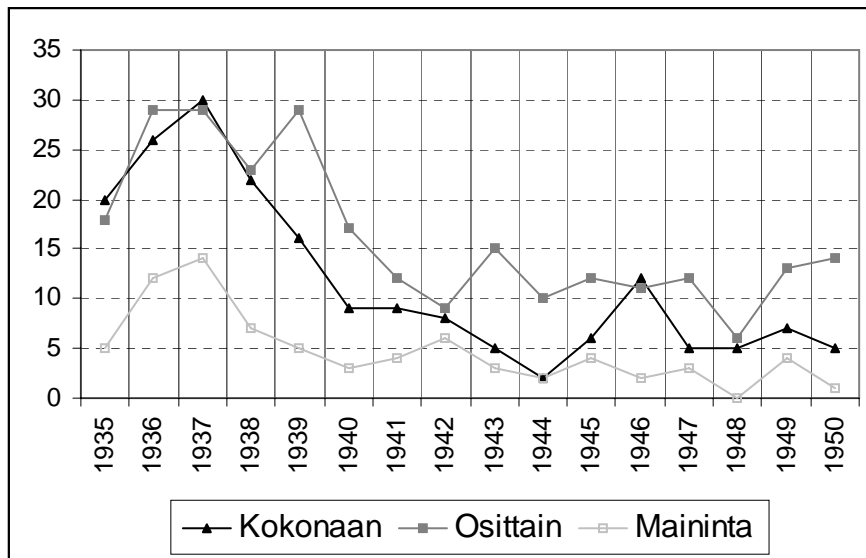
⁵⁰⁰ *Saarnivaara* 1950, 33-35; *SL* 1/1951, 10, Selvennystä seurakunnille; *RS* 5/1951, Toimitukselle lähetetty: "Selvennystä seurakunnille" (Vilho H. Kivioja).

5. Hajaannuksen käsittelyn kokonaiskuva

5.1. Hajaannuksen käsittelyn eri muodot

Hajaannuksen käsittely *Rauhan Sana* -lehdessä ei jäänyt lyhyiksi maininnoiksi seuramuistelmissa tai muistokirjoituksissa, vaan kirjoittajat kokivat aiheen tärkeäksi ja kunnolla käsittelemisen arvoiseksi. Hajaannukseen liittyneistä kirjoituksista voitiin määrittää kolme luokkaa: aiheeseen kokonaan liittyvät kirjoitukset, aiheeseen osittain liittyvät kirjoitukset sekä ne, joissa vain lyhyesti viitattiin hajaannukseen. Kirjoitukset, jotka liittyivät kokonaan hajaannukseen, viittasivat usein jo otsikollaan muun muassa vuoden 1934 vuosikokouksessa ja Rovaniemen kokouksessa sekä muussa lehtikirjoittelussa esille tulleisiin teemoihin, ja niitä käsiteltiin kirjoituksessa tarkemmin. Osittain hajaannukseen liittyvissä kirjoituksissa saatettiin puuttua samoihin teemoihin, mutta niissä oli enemmän muuta hartaudellista ainesta. Kirjoitusten maininnat olivat usein yhden lauseen mittaisia viittauksia "kristittyjen rakkauden särkymiseen" tai "myrskyihin". Seuraavassa kaaviossa on tarkemmin kuvattu kaikkien hajaannukseen liittyvien kirjoitusten jakautumista esiteltyihin kolmeen luokkaan.

Kuvio 3. Hajaannusta käsittelevien kirjoitusten jakautuminen kolmeen käsittelyn intensiteettiä kuvaavaan luokkaan

Rauhan Sana -lehden alkuvuosina hajaannuksen liittyvät kirjoitukset liittyivät aiheeseen joko kokonaisuudessaan tai osittain. Yhteensä näitä kirjoituksia oli aina enemmän kuin vain mainintoja, joita oli alkuvuosina noin 12-19 % kaikista hajaannukseen liittyvistä kirjoituksista vuosittain. Hajaannukseen vain lyhyesti viitanneita kirjoituksia oli koko tarkastellun ajan vähiten, vaikka niidenkin määrä alkuvuosina oli korkea, kuten kaikkien hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrä. Mainintojen osuus ei tarkastelujakson lopullakaan noussut. Niin olisi voinut olettaa, jos hajaannus olisi ihmisten mielissä jäänyt vain menneeksi tapahtumaksi, jonka käsittelyyn ei olisi ollut enää aihetta ja joka ehkä mieluummin olisi haluttu unohtaa.

Aiheeseen kokonaan liittyvien apologioiden määrä laski melko jyrkästi huippuvuoden 1937 jälkeen vuoteen 1940 asti ja edelleen vuoteen 1944, jolloin hajaannusta käsiteltiin *Rauhan Sanassa* toiseksi vähiten koko tutkittuna ajanjaksona (liite 2). Sovintoneuvottelujen aikana vuonna 1946 kirjoittajat luonnollisesti puuttuivat aiheeseen enemmän, mutta hetkellisen huipun jälkeen kokonaan hajaannukseen liittyvien kirjoitusten määrä jälleen laski. Hajaannuksen käsittelyn perusluokka olikin siihen osittain liittyvät kirjoitukset: vuodesta 1939 alkaen - lukuun ottamatta vuotta 1946 - tähän luokkaan kuului enemmistö kirjoituksista. Kirjoittajat eivät siis käsitelleet hajaannusta yhtä laajasti ja suuremmalla intensiteetillä kuin lehden alussa, mutta jos he siihen puuttuivat, he kuitenkin katsoivat asian suhteellisen tärkeäksi.

Hajaannusta käsiteltiin melkein kaikissa *Rauhan Sanan* eri kirjoitustyypeissä; vain vuoden 1945 aikana julkaistuissa pyhäkouluteksteissä siihen ei luonnol-

lisesti puututtu koskaan. Seuraavassa on kuvattu hajaannukseen liittyneiden kirjoitusten jakaantuminen eri tyyppeihin.

Kuvio 4. Hajaannuksen käsittely eri kirjoitustyypeissä

Hartauskirjoitus	277
Jumalanlapsen tervehdys	72
"Vanhinten kirjoitus"	55
Muistokirjoitus	32
"Pääkirjoitus"	31
Seuramuistelma	13
Muistiinkirjoitettu saarna	11
Vastine, julkilausuma, sovintokokousehdotus tai -selvitys	10
Yksityiskirje	7
Tilauskehotus	5
Toimituksen tiedonanto	4
Kirja-arvostelu	3
Virsiruno	1
Yhteensä	521

Eniten hajaannukseen liittyvää ainesta sisälsivät luonnollisesti hartauskirjoitukset, joita suurin osa lehdessä julkaistuista kirjoituksista oli. Ne perustuiivat usein johonkin raamatunkohtaan, jota selitettiin, mutta kirjoituksen lopussa saatettiin myös lähettää henkilökohtainen tervehdys lukijoille tai pyytää esirukousta. Viidennelle sijalle merkittyyn luokkaan "pääkirjoitus" sisältyneet kirjoitukset eivät olleet sanan varsinaisessa merkityksessä pääkirjoituksia, vaan käytännössä nekin olivat hartauskirjoituksia, jotka julkaistiin kunkin numeron näkyvimmillä paikalla eli kansilehdessä. Lehden "pääkirjoitus" oli useimmiten toimittaja Juntusen kynästä, mutta myös Pauli Rantalan, Mikko Pääkkölän, Janne Juuson sekä väliaikaisen toimittajan Eemeli Salmen kirjoituksia julkaistiin tällä paikalla; kenen tahansa kirjoitus kansilehdelle ei siis päätnyt.⁵⁰²

Toiseksi eniten lehdessä julkaistiin jumalanlapsen tervehdyksiä, joten niissä käsiteltiin myös hajaannusta toiseksi eniten. Tervehdykset olivat henkilökohtaisia, mutta usein kaavamaisia: niissä kirjoittajat saattoivat todistaa omasta uskostaan tai valitella sen puutetta ja vaikeuksia. Usein he kehottivat uskottomiakin ottamaan vastaan syntien anteeksiantamuksen ja pelastuksen. Aloitteleva *Rauhan Sanan* avustaja lähetti usein ensin "jumalanlapsen tervehdyksen", ja myöhemmin, ehkä kun kirjoittaja oli tullut toimittajallekin tutummaksi, hänen kirjoituksiaan saatettiin julkaista hartauskirjoituksena eli tavallaan arvoasteikossa korkeammalla tasolla. Näin

⁵⁰² RS 2/1935, 25-28, Kaksi virkaa (Pauli Rantala); RS 6/1936, 133-135, Pyhyiden tie (M. Pääkkölä); RS 8/1938, 169-170, Oikea ja totinen rauha (Janne Juuso); RS 6/1939, 125, Kolminaisuuden päivänä (Eemeli Salmi).

tapahtui esimerkiksi kalajokisen Heikki Peltolan ja kuusamolaisen Niilo Karvosen kohdalla. Kirjoitustyyppejä kuvasi siten hieman sitä asemaa, joka kirjoittajalla oli ryhmässä. Tosin poikkeuksiakin löytyi: saarnaajavanhus Mikko Pääkkölänkin kirjoitus saatettiin julkaista jumalanlapsen tervehdyksenä.⁵⁰³

"Vanhinten kirjoitus" -luokkaan kuuluvat kaikki *Rauhan Sanassa* julkaistut edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien kirjoitukset, joiden sisältö jollakin tavalla liittyi lestadiolaisuuden hajaannuksen ongelmiin. Useimmiten kirjoitukset liittyivät aiempaan hajaannukseen, mutta niissä käsiteltiin myös saarnaajien riittämättömyyksiä tai niiden syitä. Kaikki tähän luokkaan kuuluneet kirjoitukset eivät olleet Väinö Juntusen toimittamia: joku muukin saattoi sellaisen lähettää lehteen, kuten esimerkiksi tuntemattomaksi jäänyt nimimerkki L. K. erään Juhani Raattamaan puheen vuonna 1936.⁵⁰⁴ Juntunen julkaisi usein myös vanhoja saarnaajien kokousten pöytäkirjoja, joista kuvastui hänen mielestään oikea ja maltillinen tapa käsitellä lestadiolaisten saarnaajien erilaisia näkemyksiä.⁵⁰⁵

Muistokirjoituksissa hajaannusta käsiteltiin lähinnä vain lyhyesti mainiten vainajan uskon horjumattomuudesta, mutta niissä voitiin kuvata myös enemmän hajaannuksen seurauksia ja syitä, kuten aiemmin on kerrottu. Muistokirjoituksen saattoi lehteen lähettää kuka tahansa, eikä hän välttämättä kirjoittanut muutoin. Muistokirjoitusten tapaan hajaannus saatettiin mainita vain lyhyesti myös seuramuisteluissa, joissa kuvattiin joskus paikkakunnan tilannetta. Muisteluita lähetettiin *Rauhan Sanaan* eri puolilta Suomea, tosin lähinnä Pohjois-Suomesta, ja usein kirjoittajina olivat joko Väinö Juntunen, Pentti Seppänen tai Erkki Konttijärvi, mutta myös muut saarnaajat kirjoittivat niitä. Kuviossa 4 seitsemänteen luokkaan kuuluvat muistiin kirjoitetut saarnat, jotka olivat usein jonkun toisen kirjoittamia kuin saarnaajan. Joskus saarnaaja itse ei muutoin kirjoittanut lehteen ollenkaan, kuten esimerkiksi Ruotsin Lapissa vaikuttanut Lars Larsson-Palo eli Palon Lassi.⁵⁰⁶ Muodoltaan saarnat muistuttivat hartauskirjoitusta ja koska ne olivat puhuttua sanaa, niissä ei puututtu hajaannukseen useinkaan kovin syvällisesti.

⁵⁰³ RS 8/1937, 198-199, Kittilä Raattama (M. Pääkkölä); RS 1/1945, 15-16, Kalajoelta ja RS 4/1945, 87-89, Jeesuksen veri (Heikki Peltola); RS 1/1949, 14-16, Kuusamosta ja RS 6/1949, 109-110, Jumalan valtakunnan Kuninkaan käsky (Niilo Karvonen).

⁵⁰⁴ *Aikakautemme vanhinten kirjoituksia* 1979, 41-47; RS 7/1936, 176-179, Johan Raattamaan kanssapuhe (L. K.).

⁵⁰⁵ RS 1/1940, 19-20, Otteita eräästä kristittyjen kokouksessa Oulussa pidetystä pöytäkirjasta (V. A. J.).

⁵⁰⁶ *Laitinen* 1985, 78-79; RS 4/1939, 85-86, Jeesuksen puheita (poimintoja Palon-Lassin saarnasta, muistiin merkittiin E. U. E[riksson]); *Raittila* 1982b, 90.

Vastineet, julkilausumat, sovintokokousehdotus ja -selostus olivat viimeistä lukuun ottamatta usean henkilön tai kokouksen työskentelyn tuloksena syntyneitä kirjoituksia. Ainoa vastine oli Haaparannan rauhanyhdistyksen kommentti O. H. Jussilan kirjoitukseen vuonna 1935. Julkilausumia olivat esimerkiksi Kokkolan kokouksessa vuonna 1936 laadittu, *Zions Missionstidningin* lukijoille suunnattu kirjoitus sekä vuonna 1945 julkaistu antinpäivän kokouksen julkilausuma.⁵⁰⁷ Ainoa kokousselostus oli Elias Kokon laatima kuvaus Tornion kokouksesta, joka on esitelty jo aiemmin. Näissä kirjoituksissa vallitsevaa tilannetta kuvattiin yleensä suoraan ja tarkasti ilman kiertoilmaisuja, samoin kuin toimittajan tiedonannoissa, kirja-arvosteluissa ja joskus jokavuotisissa tilauskehotuksissakin. Näihin luokkiin ei kuulunut tavallisten avustajien kirjoituksia: tiedonannot - joista kaikki hajaannukseen liittyvät julkaistiin sovintokokousten aikana - antoi lehden päätoimittaja Juntunen ja tilauskehotukset julkaisutoimikunta. Kirja-arvosteluja, joista kaikki julkaistut liittyivät hajaannukseen, kirjoitti Juntusen lisäksi vain kirkkoherra V. H. Kivioja. Näitä ennen kuviossa 4 mainittuun yksityiskirjeiden luokkaan kuului Rauhan Sanan ryhmän vaikuttajahenkilöiden, esimerkiksi Sakari Ainalin, Mikko Pääkkölän ja Janne Marttiin kirjeitä yksityishenkilöille. Ilmeisesti kirjeet oli katsottu sisältönsä puolesta kaikille hyödyllisiksi ja julkaisukelpoisiksi. Esimerkiksi Ainali valotti kirjeessään omaa näkemystään Pohjois-Amerikan tilanteesta.⁵⁰⁸ Edellä esitellyistä kirjoitustyypeistä suurin osa oli siten sellaisia, joita kirjoittivat vain ryhmässä suhteellisen tunnetut henkilöt. Listatuista kirjoituksista suurin osa, noin 361 oli siten saarnaajien tai pappien lähettämiä, ja vain noin 105 "tavallisten" *Rauhan Sanan* lukijoiden kirjoittamia.

Kuviossa 4 viimeisenä mainittuun virsirunojen luokkaan kuului vain yksi hajaannusta käsitellyt runo. *Rauhan Sanassa* runoja julkaistiin ylipäättään melko runsaasti, ja lähettäjien kirjo oli laaja: runoja saattoi lähettää niin rovasti, lestadiolaisuuden tutkija Per Boreman kuin 15-vuotias nuorukainen Heikki Pöyhtärikin.⁵⁰⁹ Runot olivat nimenomaan virsiksi tarkoitettuja, ja niissä mainittiin usein, millä sävellellä ne voitiin laulaa. Useissa runoissa mahdollisesti viitattiin hajaannuksenkin aikaan saamiin "myrskyihin", mutta runollisen kielen takia varmoja päätelmiä niistä ei

⁵⁰⁷ RS 11/1935, 247-248, Suuret seurat Haaparannalla; RS 10/1936, 256-257, Ruotsalaisen Lähetyslehden tilaajille ja lukijoille; RS 12/1945, 277-278, Julkilausuma kristillisyyden sovittelukokouksessa Oulussa 30.11.1945.

⁵⁰⁸ RS 2/1935, 42-44, Jumaluusopin ylioppilas Arvo Ainalin muistoksi (Pentti Seppänen) ja isän kirjoittaman kirjeen jäljennös Amerikasta.

⁵⁰⁹ RS 12/1941, 269-270, Tuhlaajapojan virsi (Per Boreman); RS 5/1944, 111-112, Jeesus maksoi syntini (Heikki Pöyhtäri).

voinut tehdä. Ainoa varmasti hajaannukseen liittyvä virsiruno oli rautiolaisen August Hentilän tuotos nimeltään "Paha maailma" vuonna 1938. Hentilä ei kirjoittanut *Rauhan Sanaan* muutoin. Hänen veisunsa kuvasi tiiviisti ja havainnollisesti hajaannuksen syitä ja seurauksia sekä ilmestymisajankohtansa tunteja Rauhan Sanan ryhmässä.

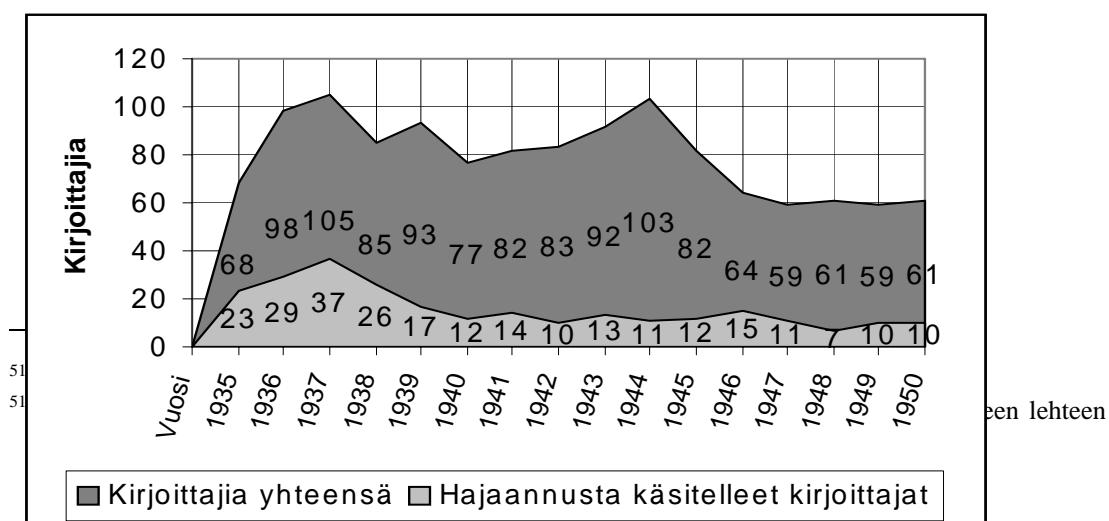
Virsiruno kuului kokonaisuudessaan seuraavasti:

1. Voi kuin paha mailma on, synnin vallast' rajaton. Nuoret, vanhat viettelee, synnin pauloin kiertelee.
2. Riistää miehen vaimolta, vaimon ryöstää mieheltä. Jättää lapset itkemään, orvon osan kärsimään.
3. Uskon tähden riidellään, vihaan asti kiistellään. Ei nyt enää saarnata, saisi kaikes' mailmass'.
4. Jeesus käski sanansa, viedä kansoin kaikkihin. Ei saa sanaa väännellä, Ihmisjärki käännellä.
5. Sana kallis vietihin, Lännen maihin vieraisiin. Sinne meni vastustus, ehkäisemään työtämme.
6. Tästä veljet suuttuivat, vihaiseksi muuttuivat. Kun ei päässeet valtahan. Ihmisjärjen voimalla.
7. Ei nyt enään kelvannut. Armon sana lehtehen. Seurahuoneet lukittiin, meidät poijes ajettiin.
8. Uskon tahdoit uudistaa. Vanhaks entinen nyt jää. Fariseuksen löysivät. Omakseen sen ottivat.
9. Ei se auta vastustus. Herran sana meillä on. Seuroja myös pidetään, sanaa kallist' viljellään.
10. Jeesuksemme käskyjä, emme voineet syrjäyttää. Veljet tehden rajoja, vastustavat Jeesusta.
11. Älkää veljet sisaret, vastustako Herraamme. Tulkaa seuroin syntisten. Armo kuuluu teillekin.
12. Jeesus ottaa vastaan nyt, kaikki suuret syntiset, jos vain häneen turvaamme, avuksemme huudamme.⁵¹⁰

5.2. Hajaannuksen tulkitsijat

Rauhan Sanan kirjoittajakunta koostui vapaaehtoisista avustajista. Vuosina 1935–1950 heistä oli pappeja 16 ja saarnaajia 46. Enimmäkseen avustajat olivat kuitenkin yksityishenkilöitä, joista useimmat kirjoittivat lehteen vain kerran vuodessa tervehdyksen, mutta jotkut myös opillisempia hartauskirjoituksia.⁵¹¹ Kaikkien kirjoittajien vuosittaiset määrät vaihtelivat vähimmillään 59 kirjoittajasta enimmillään 105:een. Seuraavassa kaaviossa on esitelty hajaannusta käsitelleiden kirjoittajien osuus kaikista *Rauhan Sana* -lehteen kirjoittaneista.

Kuvio 5. Hajaannusta käsitelleiden kirjoittajien osuus kaikista Rauhan Sana -lehteen kirjoittaneista vuosittain

Rauhan Sanaan kirjoittaneiden määrä ylipäättään oli suurimmillaan vuosina 1937 (105) ja 1944 (103), viimeksi mainittuna todennäköisesti lukuisten sotilaiden tervehdysten ansiosta. Vuodesta 1946 lähtien kirjoittajien määrä vakiintui noin 60 vaiheille, ja vähiten kirjoittajia oli vuosina 1947 ja 1949 (59).⁵¹² Hajaannusta käsitelleiden määrä vaihteli vuoden 1937 huippuluvusta (37) alimmillaan seitsemään vuonna 1948. Suhteellisen pieni hajaannusta käsitelleiden joukko ei pysynyt koko ajan samana, vaan henkilöt vaihtuivat hieman jaksoittain, myös luonnollisesti kuoleman takia. *Rauhan Sanan* alkuvaiheessa vuoteen 1939 mennessä hajaannusta käsitteli yhteensä 78 henkilöä, joista neljä jäi tuntemattomaksi eivätkä heidän tietonsa siten sisälly liitteeseen 4. Lisäksi hajaannusta käsitelivät tuolloin eräät henkilöryhmät, kuten edellä julkilausumien yhteydessä kerrottiin. Kirjoittajajoukko muuttui seuraavasti:

Kuvio 6. Hajaannuksesta kirjoittaneiden ryhmän muuttuminen tarkastelujaksoittain

	1935–1939	1940–1946	1947–1950
Aiemmin hajaannusta käsitelleitä:		17	14
Aiemmin kirjoittaneita, vasta nyt hajaannusta käsitelleitä:		6	8
Uusia:	78	17	4
Yhteensä:	78	40	26

Vuosina 1940–1946 hajaannuksesta kirjoitti noin puolet vähemmän kuin edellisenä tarkasteltuna ajanjaksona eli yhteensä 40 henkilöä, ja lisäksi eräs nimimerkillä kirjoittanut, tuntemattomaksi jäänyt henkilö (liite 4). Kirjoittajista 17 oli puuttunut aiheeseen jo aiemmin, mutta 23 kirjoittajaa vasta ensimmäistä kertaa. Osa heistä, kuusi henkilöä, oli kirjoittanut *Rauhan Sanaan* muutoin, mutta 17 aloitti lehden avustamisen vasta nyt. Vuosien 1947–1950 aikana hajaannuksesta kirjoittaneiden joukko pieneni entisestään: tuolloin aiheeseen tarttui vain 26 henkilöä. Heistä 14 oli käsitellyt hajaannusta aiemmin ja 12 ei ollenkaan. Viimeksi mainituista kahdeksan kirjoittajaa oli avustanut lehteä aiemmin, mutta käsitteli hajaannusta vasta nyt. Tämänkin jakson aikana hajaannusta käsitteli kuitenkin myös neljä täysin uutta lehden avustajaa, joten aihe ei puhuttanut vain vanhoja kirjoittajia.

Yhteensä *Rauhan Sana* -lehdessä hajaannusta käsitteli siten tutkittuna aikana 114 henkilöä, joista kuusi jäi tuntemattomaksi, joten liitteessä 5 on esitelty

108 kirjoittajaa. Heistä puolet puuttui aiheeseen vain kerran ja loput sitä enemmän, kuten seuraavasta kuvioista käy ilmi.

Kuvio 7. Hajaannusta käsitelleet kirjoitusmäärien mukaan luokiteltuna

Kirjoituksia	1	2-4	> 5	> 10	> 20
Kirjoittajia	54	36	6	8	4

Suurin osa hajaannuksesta kirjoittaneista käsitteli aihetta yhdestä neljään kertaan, ja vain suhteellisen harva, käytännössä lehteen muutenkin useasti kirjoittanut, käsitteli hajaannusta tätä enemmän. Hajaannusta kerran käsitelleistä kaksikymmentä kirjoitti ylipäätään *Rauhan Sanaan* vain kerran. Toisaalta siis hajaannusta käsitelivät ne, jotka kirjoittivat lehteen ylipäätään eniten, ja toisaalta myös ne, jotka kirjoittivat vain kerran, mutta halusivat sanoa jotain myös hajaannuksesta.

Rauhan Sana -lehden kirjoittajakunta painottui vuosien 1935–1950 aikana Suomessa Tornionlaaksoon ja muualle Länsi-Lappiin, Pohjanmaalle sekä Suomen ulkopuolella Pohjois-Ruotsiin, samoin kuin lehden levikkikin (liite 7).⁵¹³ Ruotsista lehteen kirjoitti peräti 109 henkilöä, eri puolilta Yhdysvaltoja 32, Norjasta 12 ja Kanadastakin kaksi henkilöä. Suomen rajojen sisäpuolella avustajia oli eniten Rovaniemellä (noin 25), Kiimingissä (noin 23), Muoniossa (noin 20), Ylitorniolla (noin 19) ja Oulussa (noin 18).

Hajaannuksesta kirjoittaneet olivat suurimmaksi osaksi suomalaisia ja heidän alueellinen jakautumisensa noudatti samaa linjaa kuin koko kirjoittajakunnan: eniten hajaannusta käsitelivät rovaniemeläiset, sitten rautiolaiset ja ylitorniolaiset, seuraavaksi kiiminkiläiset, oulaistelaiset, oululaiset ja kuusamolaiset (liite 5). Paikallisiin kirjoittajakeskittymiin vaikutti osaksi se, että näillä paikkakunnilla asui tärkeitä Rauhan Sanan ryhmän henkilöitä, jotka myös pitivät oman joukon profiilia ja toimintaa yllä SRK:n ryhmän rinnalla. Esimerkiksi Rovaniemellä vaikutti kirkkoherra J. L. Seppänen, Rautiossa saarnaaja Matti Niskakangas, Kiimingissä kirkkoherra Väinö Juntunen ja Oulaisissa saarnaaja Pauli Rantala. Ylitornio oli poikkeuksellinen paikkakunta: suurin osa seurakuntalaisista kuului Rauhan Sanan ryhmään, vaikka seurakunnan kirkkoherra L. P. Tapaninen kuului SRK:n ryhmään.⁵¹⁴ Oulusta kirjoitettiin usein siksi, että siellä hajaannus näkyi ehkä selvimmin, sillä kaupunki oli SRK:n ryhmän keskuspaikka. Myös ulkomailta Rauhan Sanaa avustaneet kirjoittajat puut-

⁵¹² Vrt. *Lumijärvi* 1966, liite 9.

⁵¹³ Vrt. *Lumijärvi* 1966, liite 12 ja *Pöytäkirja* 1968, liite Rauhan Sanan levikki 1935–1937.

⁵¹⁴ *Juva* 1989, 159–161.

tuivat hajaannukseen: 19 ruotsalaista kirjoitti hajaannuksesta, 11 henkilöä Pohjois-Amerikasta ja Norjasta kaksi.

Kaikista hajaannuksesta kirjoittaneista 54:n sosiaalinen tausta eli ammatti tai asema kävi ilmi (liite 5) ja heistä 42 oli saarnaajia. Vanhoillislestadiolaisuudessa maallikkosaarnaajilla on ollut keskeinen asema liikkeen alusta asti. Myös pappi saattaa olla saarnaaja, mutta hänelle asema on annettu jo tavallaan valmiina pappisvihkimyksessä; maallikkosaarnaajan taas lestadiolainen yhteisö itse valitsee ja asettaa saarnaajaksi. Saarnaajan "uralla" on ollut selkeitä vaiheita noviiisista arvostettuun "patriarkaaliseen" asemaan. Saarnaaja on saattanut olla paikallinen kyläsaarnaaja, laajemmin liikkuva alueellinen saarnaaja tai valtakunnallinen saarnaaja.⁵¹⁵ *Rauhan Sana* -lehdessä hajaannusta käsitelleistä saarnaajista ensimmäiseen tyyppiin kuului lähinnä vain kaksi henkilöä: pyhärukoustenpitäjä Oskar Kantola Ruotsin Korpilompolosta sekä oululainen Josef Patala, joka ei varsinaisesti ollut saarnaaja, mutta saattoi oman rauhanyhdistyksensä seuroissa joskus "puhella".⁵¹⁶ Alueellisiin, kotipaikkakuntansa ulkopuolellakin liikkuneisiin saarnaajiin kuului eniten, 26 henkilöä. Arviolta 14 henkilöä kuului valtakunnallisella tasolla tunnettuihin saarnaajiin. Hajaannusta käsitteli saarnaajien lisäksi seitsemän pappia: Suomesta kuusi eli V. A. Juntunen, Pentti J. P. Seppänen, V. H. Kivioja, Uuras Saarnivaara, Johannes Virtanen ja Martti Sinko ja yksi pohjoisamerikkalainen, John Paana apostolis-luterilaisesta kirkkokunnasta.

Hajaannuksesta kirjoittaneilla maallikkosaarnaajilla oli luonnollisesti varsinaisen ammatti saarnaajan asemansa lisäksi, ja heistä 20:n ammatti kävi ilmi. Kirjoittajista maanviljelijöitä oli tietävästi ainakin 12, mutta todennäköisesti heitä oli enemmän, sillä vanhoillislestadiolaisuus oli tyypillisesti maanviljelijöiden ja maalaisten liike.⁵¹⁷ Muut ammatit olivat kuitenkin yhteensä enemmän edustettuina: hajaannuksesta kirjoittaneisiin kuului muun muassa koneasiamies, tehtaanedustaja, keskuksenhoitaja, postinhoitaja, kauppias, seppämestari, työnjohtaja, kirvesmies/talonomistaja ja poliisi. Koulutetumpia ammatteja kuin edelliset olivat opettaja ja kanttori sekä tietysti pappi. Kaksi kirjoittajaa toimi jopa kansanedustajana: aiemmin esitelty saarnaaja Sakari Ainali 1920–30 -luvuilla ja vaasalainen pastori Johannes Virtanen vuosina 1945–1959.⁵¹⁸

⁵¹⁵ *Jäntti* 1975, 204-214.

⁵¹⁶ *RS* 7/1943, 159-161; *RS* 4/2005, 18.

⁵¹⁷ *Suolinna* 1975a, 30; *Lohi* 1997, 111.

⁵¹⁸ *Suomen kansanedustajat I* 2000, 28; *Suomen kansanedustajat II* 2000, 1147-1148.

Samoin kuin *Rauhan Sanan* kirjoittajista ylipäätään, oli myös hajaannusta käsitelleistä henkilöistä yli puolet eli 59 muita kuin pappeja tai saarnaajia.⁵¹⁹ Heidän ammattinsa tai asemansa jäi useimmiten kuitenkin epäselväksi; poikkeuksia olivat maanviljelijät Kaarle Talonen ja Pekka Kitti sekä naiset Matilda Hjort-Rova, Hulda Segerlund ja ilmeisesti SRK:n ryhmään myöhemmin liittynyt Hulda Paso, jotka olivat koulutukseltaan opettajia.⁵²⁰ Kaikkiaan hajaannukseen puuttui 19 naista, joista suurin osa kirjoitti tervehdyksiä tai muistokirjoituksia. Niitä naisten kirjoitukset enimmäkseen olivat sekä *Rauhan Sanassa* että *Siionin Lähetyslehdessä*, kuten myös aikanaan *Kristillisessä Kuukauslehdessä* ja *Sanomia Siionista* -lehdessäkin. Naisen kirjoittaman hartauskirjoituksen julkaiseminen taas oli harvinaisempaa ja osoitti tämän arvostettua asemaa ryhmässä.⁵²¹ *Rauhan Sanassa* hajaannusta käsitelleisiin naisiin kuuluivat ylipäätään ainoat hartauskirjoituksia kirjoittaneet naiset, joita Hjort-Rovan, Segerlundin ja Pason lisäksi oli neljä: pellolainen Mia Ajanki, oululainen Aino Tuoppala, jyvaskyläläinen Eeva Häkkinen ja haapavetinen Nanni Uusitalo yhdessä miehensä kanssa. Opettajuus antoi tuohon aikaan naisellekin arvovaltaa; lisäksi kolmesta mainitusta opettajasta Paso oli kirjoittanut ainakin kerran jo *Siionin Lähetyslehteen* ja Matilda Hjort-Rova oli ollut kirjeysteydessä kirkkoherra Väinö Havaksen kanssa.⁵²² Mia Ajanki taas oli avustanut niin ahkerasti lehteä kirjoituksillaan, että niitä voitiin ehkä sen vuoksi julkaista myös hartauskirjoituksina. Aino Tuoppala puolestaan oli miehensä kanssa saarnaaja Pauli Rantalalan tuttavina ja tämä muun muassa majoittui heidän luonaan Oulussa käydessään.⁵²³ Eeva Häkkinen eräs julkaistu kirjoitus otsikolla "Kristillisen tyttökerhon nuotiotulella pidetty puhe" antaisi aiheen epäillä, että hän olisi mahdollisesti toiminut seurakunnan nuorisotyöntekijänä tai diakonissana.⁵²⁴

Hajaannuksesta kirjoittaneista kaikkiaan 89 miehestä 25 oli osallistunut johonkin hajaannukseen liittyneeseen kokoukseen. Asetelma käy ilmi seuraavasta kuviosta:

⁵¹⁹ Vrt. *Lumijärvi* 1966, 106, liite 9.

⁵²⁰ *SL* 2/1949, 28, Armoitetun kiitos ja *SL* 5/1949, 85-86, Sallikaa lasten tulla... (Hulda Paso); *RS* 9/1945, 203; *RS* 4/1955; *RS* 9-10/1956, 142; *RS* 11-12/1956, 190.

⁵²¹ *Lohi* 1997, 119-121.

⁵²² OMA Laestadiana 1 Ca:1/54 Matilda Hjort-Rova V. Havakselle 30.1.1937; *SL* 8/1932, 188-190.

⁵²³ OMA Laestadiana 7 Aa:4/65 Heikki ja Aino Tuoppalan päiväämätön kirje Pauli Rantalalle.

⁵²⁴ *RS* 9/1945, 199-201.

Kuvio 8. Hajaannuksesta kirjoittaneiden osallistuminen hajaannuksen linjakokouksiin

1. Suljettu puhujainkokous 1933	2. SRK:n vuosikokous Oulussa kesällä 1934
3. Rovaniemen kokous syksyllä 1934	4. Antinpäivän sovintokokous 1945
5. Antinpäivän kokouksen jatkokokous 1946	6. Tornion kokous 1946
Väinö A. Juntunen:	1, 2, 3, 4, 5, 6
Janne Marttiini:	2, 3, 4, 5, 6
Sakari Ainali ja Matti Niskakangas:	1, 2, 3
Antti Krekula:	2, 3, 4
Pentti Seppänen	4, 5, 6
Elias Kokko:	2, 6
Pauli Rantala:	1, 3
Heikki Hooli, Ville Kaikkonen, Josef Patala ja Gustav Westerlund:	2, 3
V. H. Kivioja:	3, 5
Väinö Luttu:	4, 5
Eino Miettunen:	5, 6
Ville Kaikkonen nuorempi:	5
Herman Näätsaari ja Martti Sinko:	6
Isak Hoikka, Josef Järvi ja Hannu Piessa:	2
Erkki Konttijärvi, Kalle Maijanen, Mikko Pääkkölä ja Otto Venäläinen:	3

Lähteenä *Mäenpää* 1984, liite 6.1.

Vain Väinö A. Juntunen oli osallistunut kaikkiin merkittäviin hajaannukseen liittyneisiin kokouksiin: suljettuun puhujainkokoukseen vuonna 1933, SRK:n vuosikokoukseen Oulussa kesällä ja Rovaniemen kokoukseen syksyllä 1934 sekä sovintokokouksiin vuodenvaihteessa 1945–1946. Janne Marttiini oli osallistunut muihin paitsi suljettuun puhujainkokoukseen ja Sakari Ainali ja Matti Niskakangas olivat osallistuneet kolmeen ensin mainittuun. Antti Krekula oli ollut Oulussa kesällä 1934, Rovaniemen kokouksessa sekä myöhemmin sovintoa tekemässä. Muut kuviossa mainitut henkilöt olivat osallistuneet kahteen tai vain yhteen hajaannusta käsitelleeseen kokoukseen. Pelkästään vuodenvaihteen 1945–1946 sovintokokouksiin osallistuneet olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta nuorta saarnaajasukupolvea: vain Herman Näätsaari oli muita kuviossa lueteltuja vanhempi saarnaaja. Suurin osa edellä mainituista käsitteli myös *Rauhan Sana* -lehdessä hajaannusta suhteellisen paljon eli kolme kertaa; vain kuusi heistä kirjoitti sitä vähemmän (liite 5). Kolmestatoista eniten kirjoittaneesta, kymmenen kertaa tai enemmän hajaannusta käsitelleestä henkilöstä peräti yhdeksän oli osallistunut johonkin kokoukseen. Vaikka poikkeuksiakin oli, kirjoittivat hajaannukseen jollakin tapaa itse osallistuneet henkilöt aiheesta eniten.

Hajaannuksesta kirjoittaneiden taustalla oli myös muita tekijöitä, jotka vaikuttivat puolen valitsemiseen hajaannuksen tapahtuessa ja samalla siihen, että henkilöt myös käsitelivät hajaannusta lehdessä. Osa kirjoittajista oli ollut yhteydessä Pauli Rantalaan kirjeitse ennen hajaannusta sekä myös sen aikana: Yhdysvalloista

ainakin Jacob Kujala ja Juhani Lehto olivat kirjoittaneet Rantalalle.⁵²⁵ Saarnaaja Herman Kyhälä sekä Arvid Kyrö olivat todennäköisesti pyytäneet Rantalaa saarnamatkoille kotiseudulleen ja Josef Patala sekä Heikki ja Aino Tuoppala olivat Rantalantuttavia Oulussa.⁵²⁶ Todennäköisesti moni muukin paikkakuntansa aktiivinen henkilö ja seurojen järjestäjä oli Rantalantuttava. Yhteys Rantalaan vaikutti siten hieman samalla tavalla hajaannuksesta kirjoittamiseen kuin ylipäätään siihen, mihin *Rauhan Sanaa* alettiin aikoinaan tilata, kuten Pöyhtäri on esittänyt.⁵²⁷

Hajaannuksesta kirjoittaneista osa oli kirjoittanut aikaisemmin jo *Siionin Lähetyslehteen*. Heistä tunnetuimpia ja jo esiteltyjäkin olivat Pauli Rantala, Mikko Pääkkölä, Matti Niskakangas, Janne Marttiini, Ville Kaikkonen, Sakari Ainali, Iisak Hoikka ja Heikki Hooli ja sekä mahdollisesti vähemmän tunnetut Elias Kokko, Otto Pitkänen, Mikko Koskenranta, Jacob Kujala Astoriasta, E. Tobias Larsson ja Lars G. Larsson-Palo sekä Oskar Israelsson.⁵²⁸ Heidän lisäksi *Siionin Lähetyslehteen* kirjoittivat Herman Näätsaari, joka kirjoitti lähinnä muistokirjoituksia, ja Arne Salmi Ruotsin Seskaröstä (Seittenkari) joka kirjoitti muistokirjoituksen vielä syksyllä 1935 samoin kuin jo mainittu Kokkokin.⁵²⁹ Matti Sivonen kirjoitti lehteen jo vuonna 1919 ja vastusti tuolloin ”uudestikastajia” sekä muita lestadiolaisia ryhmiä.⁵³⁰ Hajaannuksesta kirjoittaneista usealle kynnys kirjoittaa lehteen ylipäätään oli muita pienempi, joten he saattoivat käsitellä myös hajaannusta muita kirjoittajia herkemmin.

Edellä esitetyt taustatekijät vaikuttivat siihen, kuinka läheiseksi tietty henkilö tunsi hajaannuksen ongelmat ja kuinka paljon hän siten käsiteli niitä *Rauhan Sana* -lehdenkin sivuilla. Merkittävä asema Rauhan Sanan ryhmän syntymisessä ja myöhemmin sen sisällä ei kuitenkaan välttämättä merkinnyt sitä, että henkilö olisi puuttunut hajaannukseen usein ryhmän lehdessä. Esimerkkinä tästä on Rovaniemen kirkkoherra, rovasti ja kansanedustaja Jaakko Leonard Seppänen.⁵³¹ Hän toimi Rovaniemen kokouksessa koollekutsujana ja alustajana sekä Kustannusosakeyhtiö Rau-

⁵²⁵ OMA Laestadiana 7 Aa:2 Juhani Lehto Pauli Rantalalle (päiväämätön) ja Jacob Kujala Pauli Rantalalle 1.12.1935.

⁵²⁶ OMA Laestadiana 7 Aa:2/99 Arvid Kyrö Pauli Rantalalle 21.5.1934 ja Aa:2/64 Herman Kyhälä P. R:lle 17.1.1935; OMA Laestadiana 7 Aa:4/65 Heikki ja Aino Tuoppala P. R:lle 2.6.1935; OMA Laestadiana 7 Aa:3/82 Josef Patala P. R:lle 24.12.1935.

⁵²⁷ *Pöyhtäri* 1968, 159.

⁵²⁸ *Lumijärvi* 1966, liite 2a-f.

⁵²⁹ *SL* 2/1932, 36-37 ja *SL* 11/1935, 255 (Kokko); *SL* 6/1933, 132 (Näätsaari); *SL* 10/1935, 223-224 (Salmi).

⁵³⁰ *Löytömäki* 1985, 114.

⁵³¹ *Raittila* 1967, 353; *Suomen kansanedustajat II* 2000, 934; *RS* 3/1938, 65-66; *Seppänen* 1974, 60; *Talonen* 1988, 257-259, liite 13.

han perustamiskokouksessa puheenjohtajana.⁵³² Sen hallituksessa hän vaikutti ainakin vuosina 1936–1937.⁵³³ Huolimatta tästä keskeisestä asemastaan Seppänen ei kuitenkaan käsitellyt hajaannuksen problematiikkaa ollenkaan *Rauhan Sanan* sivuilla. Hän kirjoitti kyllä muutoin: hänen hartauskirjoituksiaan ilmestyi vuodesta 1935 alkaen vuoteen 1938 ja hänen kuolemaansa asti yhteensä 13, joista kaksi julkaistiin postuumisti.⁵³⁴ Myös J. L. Seppäsen poika, sovintokokousten yhteydessä SRK:n ryhmään siirtynyt pastori Pentti J. P. Seppänen käsitteli hajaannusta *Rauhan Sana* -lehdessä suhteellisen harvoin.

Tiivistelmä

Rauhan Sana -lehti perustettiin vuonna 1935 Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksestä ja sen äänenkannattajasta *Siionin Lähetyslehestä* eristetyn ryhmän yhteydenpitokanavaksi. *Rauhan Sanassa* Väinö A. Juntusen, Ville Kaikkosen ja Antti Krekulan Pohjois-Amerikkaan tekemän kiistellyn saarnamatkan kannattajat saattoivat puolustaa näkemyksiään julkisesti muun lehtikirjoittelun lisäksi. Toisaalta oman lehden perustaminen myös vahvisti ryhmien eroa. Lehden perustamisessa olivat mukana hajaannuksen keskushenkilöt Kaikkonen ja Juntunen, josta tuli lehden pitkäaikainen päätoimittaja, sekä paikalliset aktiivit erityisesti Rovaniemeltä ja Oulusta. Lehden levikki vakiintui noin 3 000-4 000 kappaleeseen eikä siten uhannut esikuvansa *Siionin Lähetyslehden* huomattavasti suurempaa levikkiä. Lehden toimisto sijaitsi aluksi Oulussa, mutta siirtyi vuonna 1949 Rovaniemelle, joka jo aikaisemmin oli ollut eräänlainen *Rauhan Sanan* ryhmän keskuspaikka.

Hajaannusta käsiteltiin *Rauhan Sana* -lehdessä vuosina 1935–1950 jatkuvasti, mutta kuitenkin melko vähän verrattuna kaikkien siinä julkaistujen kirjoitusten määrään: kirjoituksista vain noin 17 % liittyi aiheeseen, mikä oli luonnollista, koska lehti oli etupäässä hartauslehti. Eroa käsiteltiin erityisen runsaasti vuosina 1936–1937, jolloin noin 30 % kaikista kirjoituksista liittyi hajaannukseen. Alkuvuosien kirjoitushuippu kuvasti sitä, että vanhoillislestadiolaisuuden hajaannus konk-

⁵³² *Rov. kok. ptk. 1934*, 4-11; *Vuollo* 1999, viite 59 sivulla 268.

⁵³³ *RS* 8/1936, 204.

⁵³⁴ *RS* 4, 6 ja 9/1935; *RS* 2 ja 10/1936; *RS* 9, 11 ja 12/1937; *RS* 1, 3, 7 ja 11/1938.

retisoitui liikkeen jäsenille vasta tässä vaiheessa tietyissä tapahtumissa. Näitä olivat erityisesti Haaparannan suuret seurat ja niihin liittynyt polemiikki lokakuussa 1935 ja ruotsinkielisten vanhoillislestadiolaisten kokous Kokkolassa elokuussa 1936 sekä heidän julkinen kannanottonsa Rauhan Sanan ryhmän puolesta. Myös paikkakunta-kohtainen tilanne vaikutti hajaannukseen liittyvien kirjoitusten suureen määrään: rauhanyhdistysten jakaantuminen ja uusien perustaminen esimerkiksi Oulussa ja Rovaniemellä tapahtui juuri vuosina 1936–1937.

Hajaannukseen liittyvien kirjoitusten osuus *Rauhan Sana* -lehden sisällössä väheni tämän jälkeen ajan myötä, kun ryhmäjako varmistui ja oman toiminnan organisoiminen sekä talvisodan syttyminen veivät huomion hajaannuksesta muualle. Vuosina 1940–1946 hajaannukseen liittyneiden kirjoitusten suhteellinen osuus oli vain noin 12 %, mutta vuosina 1947–1950 hieman korkeampi eli noin 14 %, todennäköisesti koska kirjoitusten kokonaismäärä väheni. Vähiten aihetta käsiteltiin *Rauhan Sanassa* vuosina 1944 ja 1948, vain 7-8 prosentissa kaikista kirjoituksista. Sovintokokousten yhteydessä vuodenvaihteessa 1945–1946 hajaannukseen liittyviä kirjoituksia ilmestyi tilapäisesti enemmän kuin muulloin, noin 20 % kaikista. Tutkitun ajanjakson lopullakaan hajaannuksesta ei vaiettu; päinvastoin Uuras Saarnivaaran kirjoittamat lestadiolaisuuden tarinat avasivat hajaannuksen vanhat arvet ja nostivat aiheen jälleen sekä *Rauhan Sanan* että *Siionin Lähetyslehden* sivuille.

Rauhan Sana -lehdessä julkaistut hajaannukseen liittyneet kirjoitukset saattoivat liittyä siihen joko kokonaan tai osittain tai kertoa aiheesta vain lyhyesti. Viimeksi mainittuja kirjoituksia oli koko tarkasteltuna aikana vähiten, eikä niiden osuus tarkastelujakson lopullakaan noussut merkittävästi, joten aihetta käsiteltiin mieluummin kunnolla kuin sivulauseissa. Aiheeseen kokonaan liittyviä apologioita ilmestyi eniten lehden alkuvaiheessa ja sovintokokousten aikana, mutta varsinainen hajaannuksen käsittelyn päätapa oli hartauskirjoitus, josta osa liittyi siihen ja osa muihin aiheisiin. Hajaannusta käsiteltiin *Rauhan Sanassa* kaikissa muissa kirjoitustyypeissä paitsi pyhäkouluteksteissä. Eniten aihetta käsiteltiin hartauskirjoituksissa, jumalanlasten tervehdyksissä, edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien uudelleenjulkaistuissa, niin sanotuissa "vanhinten kirjoituksissa" sekä muistokirjoituksissa, jotka kaikki olivat muutoinkin yleisimpiä lehdessä julkaistuja kirjoituksia. Hajaannukseen liittyneistä kirjoitustyypeistä suurin osa oli sellaisia, joita laativat vain papit ja saarnaajat eli tavallisia Rauhan Sanan ryhmän jäseniä tunnetummat henkilöt.

Koska *Rauhan Sana* -lehti oli perustettu nimenomaan kanavaksi ryhmän näkemysten puolustamiselle, painottui tämä myös lehden sisällössä alkuvaihees-

sa. Tuolloin esitetyt argumentit kertautuivat koko tutkitun ajanjakson aikana. Puolustusargumentteihin kietoutui myös syytöksiä SRK:n ryhmää vastaan: lehdessä puolustettiin erityisesti evankeliumin julistamisen rajattomuutta ja kritisoitiin lähetyskäskyn rajoittamista sekä puolustettiin apostolis-luterilaisen kirkkokunnan oppia sitä kohtaan esitettyjä sekaseuraisuussyytöksiä vastaan. Puolustukseen kirjoittajat vetosivat pääasiassa siihen, että kaikessa tuli noudattaa Raamatun sanaa ihmisten sääntöjen sijaan, joiksi SRK:n ohjeet oli tulkittu. *Rauhan Sanaan* kirjoittaneet näkivätkin tilanteensa joskus samanlaiseksi kuin luterilaisen kirkon, joka aikanaan oli eronnut rappeutuneesta katolisesta kirkosta. Lehdessä painotettiin sitä, että sen kannattajat uskoivat samalla tavalla kuin ennenkin. Koska hajaannuksessa oli pohjimmiltaan kysymys siitä, että ainoita oikeita seurakuntia ymmärrettiin olevan vain yksi - vanhoillislestadiolainen seurakunta - painottivat *Rauhan Sanan* kirjoittajat näkyvän ykseyden sijaan laajaa, henkilökohtaisen uskon kautta olemassa olevaa kristittyjen yhteyttä. Tästä näkymättömästä seurakunnasta kukaan ei voinut erottaa.

Hajaannuksen syyksi nähtiin SRK:n käytännön toimet, joita kritisoitiin usein: Oulussa aikaansaadut päätökset olivat *Rauhan Sanan* kirjoittajien mukaan Jumalan sanan vastaisia ja liian vähäisin perustein tehtyjä. SRK:n johtokunta oli heidän mielestään asettunut eräänlaisen yliseurakunnan asemaan ja painottanut seurakunnan tärkeyttä niin, että Kristuskin oli jäänyt sen varjoon. Hajaannuksen syynä viitattiin myös saarnaajasukupolven vaihtumiseen ja oppiperinteen muuttumiseen: saarnat olivat muuttuneet liian evankelisiksi eikä saarnoissa enää annettu perinteisiä "neuvon ja nuhteen sanoja" yhtä ahkerasti kuin ennen. Hajaannus tulkittiin usein lopun aikojen merkiksi ja hengellistettiin paholaisen aikaansaamaksi, mutta toisaalta syyksi esitettiin realistisesti myös johtohenkilöiden ristiriidat ja saarnaajien ahneus. Myöhemmin, 1940-luvulla kirjoittajat pohtivat hajaannuksen syitä hieman kokonaisvaltaisemmin ja analyttisemmin. Kirjoittajat kuvasivat esimerkiksi ihailevien kuulijajoukkojen aiheuttamaa saarnaajien ylpistymistä ja sitä, miten hajaannuksessa oli osittain ollut kyse ilmiöstä, jossa joukot toisaalta takertuivat johtajiinsa ja johtajat toisaalta keräsivät omia joukkojaan. Tuolloin kirjoittajat saattoivat myös miettiä sitä, miten olivat itse toimineet hajaannuksen aikana. SRK:n ryhmään suhtauduttiin kirjoituksissa "oikeaoppisuutena", ja se nähtiin uudenheräyksen ja esikoisuuden ohella yhtenä omasta joukosta erillisenä lestadiolaisuuden ryhmänä.

Hajaannuksen seurauksia kuvattiin lehden alkuvaiheessa suhteellisesti muita sisällön alueita vähemmän, mutta ne korostuivat vuosina 1940–1946. Lehden alkuvaiheessa kuvattiin erityisesti sitä, miten *Rauhan Sanan* ryhmän edustajia pidet-

tiin vääräoppisina, "eriseuraisina" ja "lakilaisina" sekä miten ryhmän saarnaajista oli levitetty väärää tietoa ja miten jotkut olivat kieltäneet menemästä kuulemaan heitä. SRK:n ryhmän edustajat olivat pyrkineet taivuttamaan "vääräoppisia" ja seurakunnasta eronneita parannukseen, mutta syytetyt itse eivät ymmärtäneet vaatimuksia, sillä he eivät mielestään olleet eronneet tai muuttaneet uskonkäsitystään. Paikallisia seurauksia lehdessä käsiteltiin suhteellisen vähän: vain pari kertaa mainittiin paikallisyhdistysten kiinteistö- tai omaisuuskiistoista. Kirjoittajat kuitenkin kuvasivat joskus paikkakuntansa ryhmäjakoja. Myös saarnaajien erottelua ja syrjimistä käsiteltiin lehdessä. Vuosina 1940–1946 hajaannuksen seurauksia käsiteltiin erityisesti muistokirjoituksissa, ja koska aikaa oli kulunut enemmän, myös aiempaa yksityiskohtaisemmin, mainiten nimiä ja esimerkkitapauksia.

Hajaannuksen negatiivisten seurausten kuvaaminen liittyi talvisodan jälkeen pinnalle nousseisiin sovintopyrkimyksiin, jotka olivat voimakkaimmillaan vuosina 1940–1941. Tuolloin useat kirjoittajat toivat esille sen, että lestadiolaisuuden hajaannus ja neljään joukkoon jakaantuminen eivät toteuttaneet alkuperäistä kristittyjen ykseyden ajatusta ja että ryhmien oli pyrittävä sovintoon. Sovintoajatusten taustalla oli yleinen kansakunnan yhtenäistyminen myös uskonnolliselta kannalta tuohon aikaan; lisäksi osa *Rauhan Sanaan* kirjoittaneista tulkitsi sodan rangaistuksena, joka oli osittain seuraus myös lestadiolaisuuden hajanaisuudesta. Lehdessä julkaistiin tuolloin kaksi esikoislestadiolaisen lähettämää kirjettä, mikä osoitti, että ainakin päätoimittaja Väinö Juntusen asenne muihin lestadiolaisryhmiin oli muuttunut. *Siionin Lähetyslehdessä* ei esitetty samanlaisia näkemyksiä, joten sovintotoiveet olivat tuossa vaiheessa ainakin julkisella tasolla melko yksipuolisia. Sodan päätyttyä aika oli kuitenkin kypsä vanhoillislestadiolaisuuden kahden ryhmän välisille sovintokokouksille, joita järjestettiin kaikkiaan kolme vuodenvaihteessa 1945–1946. Alkuvaiheen positiivinen kanta sovintoon vaihtui molemmilla puolilla joidenkuiden kohdalla kuitenkin pian negatiiviseksi. Myös *Rauhan Sana* -lehdessä ilmestyi muutama sovintoa suoraan vastustanut kirjoitus, eikä toimittaja Juntunen halunnut toimia liian kiireellisesti ja lakkauttaa lehteä, mihin Kustannusosakeyhtiö Rauhan hallitus oli jo suostunut. Ryhmien yhdistyminen kariutui vastustuksen takia, ja *Rauhan Sana* jatkoi toimintaansa.

Sovintokokousten aiheuttama hämmennys aiheutti *Rauhan Sana* -lehdelle todennäköisesti suuremman kriisin kuin talvisota ja jatkosota olivat aiheuttaneet. Niidenkin aikana lehden talous tosin kärsi hieman ja ryhmän oma toiminta oli aluksi lamaannuksissa, mistä syystä sitä ryhdyttiin tehostamaan ja kehittämään:

vuonna 1943 kaavailtiin jopa omaa kansanopistoa Rovaniemelle, mutta hanke ei toteutunut tuolloin. Samanlainen toiminnan lomaannus tapahtui sotien ja sovintokokousten jälkeen, jolloin muun muassa paperin säännöstely supisti *Rauhan Sana* -lehdenkin sivumäärää. Vuonna 1948 pidetyssä puhujainkokouksessa käsiteltiin ryhmän toiminnan kehittämistä ja kansanopistoajatuksetkin nostettiin uudelleen esiin. Hanke ei nytkään toteutunut, kuten eivät toteutuneet myöskään haaveet omasta ylioppilaskodista Helsingissä. Ryhmän toiminta kuitenkin kehittyi muutoin, ja esimerkiksi kesällä 1950 pidettiin ensimmäinen oma rippikoululeiri. Tuolloin pidettiin myös suuret seurakuntatouluksia Oulussa, joihin osallistui vieraita myös Pohjois-Amerikan apostoliluterilaisesta kirkkokunnasta. Vierailun myötä yhteydet sisarjärjestöön todennäköisesti lujittuivat.

Hajaannusta käsiteltiin *Rauhan Sana* -lehdessä vuosina 1935–1950 yhteensä 114 kirjoittajaa, joista kuuden henkilöllisyys jäi tuntemattomaksi. Vuosittain aiheesta kirjoitti seitsemästä 37:ään henkilöä, eniten lehden alkuvaiheessa ja vähiten vuonna 1948. Hajaannuksesta kirjoittaneiden lukumäärä ei vaihdellut lehteen ylipäättään kirjoittaneiden määrän mukaisesti. Aiheesta kirjoittaneiden määrä väheni tasaisesti: vuosina 1935–1939 hajaannukseen puuttui 78 kirjoittajaa ja vuosina 1947–1950 enää 26 kirjoittajaa. Kirjoittajien joukko ei pysynyt täysin samana tarkastelujaksoittain: toisaalta se pieneni, mutta toisaalta siihen ilmaantui myös uusia, joko aiemminkin lehteen kirjoittaneita tai vasta aloittaneita avustajia. Hajaannuksesta kirjoitettiin lehteen eniten mistä muutoinkin eniten eli Tornionlaaksosta ja muualta Länsi-Lapista, Pohjanmaalta ja Pohjois-Ruotsista. Myös Pohjois-Amerikasta ja Norjasta kirjoittaneet käsitelivät aihetta. Paikkakunnista korostuivat ne, joilla vaikutti joku Rauhan Sanan ryhmän aktiivihenkilö ja joilla molemmilla ryhmillä oli toimintaa.

Rauhan Sanaan hajaannuksesta kirjoittaneista hahmottui tietty ydinjoukko, joka käsiteli aihetta eniten. Alkuvuosina korostui hajaannuksen tapahtumisissa mukana olleiden vanhimpien saarnaajien Pauli Rantalan, Mikko Pääkkölän ja Sakari Ainalin sekä Matti Niskakankaan osuus, mutta heidän kuoltuaan lehden päätoimittaja Juntunen sekä saarnaaja Erkki Konttijärvi ja Pekka Kitti käsitelivät hajaannusta selvästi muita enemmän. Ahkerimpien kirjoittajien henkilökohtaiset kirjoitusmäärät vähenivät alkuvaiheen jälkeen selvästi, ja viimeisenä tarkastelujaksona enitenkin kirjoittanut Väinö A. Juntunen käsiteli hajaannusta vain kymmenessä kirjoituksessaan. Hän julkaisi omien kirjoitustensa lisäksi erityisesti vuosina 1940–1941 edesmenneiden lestadiolaisten vaikuttajien kirjoituksia, joissa saatettiin käsitellä hajaannuksia yleisellä tasolla. Niiden kautta Juntunen tahtoi painottaa lehden toimivan

vanhalla lestadiolaisella pohjalla, ja samalla hän vaikutti myös hajaannuksen tulkin-toihin. Suurin osa hajaannuksesta kirjoittaneista käsitteli aihetta tutkittuna ajanjakso-na yhdestä neljään kertaan, ja vain suhteellisen harva, käytännössä lehteen muuten-kin useasti kirjoittanut, käsitteli hajaannusta enemmän. Useassa tapauksessa hajaan-nukseen liittyvä kirjoitus jäi kirjoittajan ainoaksi *Rauhan Sanassa* ilmestyneeksi kir-joitukseksi: tunnistetuista kirjoittajista tällaisia oli puolet.

Hajaannuksesta kirjoittaneista 54:n sosiaalinen asema kävi ilmi: heistä saarnaajia oli 42 ja pappeja seitsemän, ja loput eli suurin osa kirjoittajista oli ryhmän tavallisia ja vähemmän tunnettuja edustajia, joita lehteen kirjoittaneet kaiken kaikki-aankin enimmäkseen olivat. Hajaannusta käsitelleistä enemmistö oli miehiä ja naisia oli 19. Heistä seitsemän asema Rauhan Sanan ryhmässä oli ilmeisesti muita naisia arvostetumpi, sillä heidän kirjoituksiaan julkaistiin myös hartauskirjoituksina. Näistä naisista kolme oli opettajia, mikä jo sinällään antoi heille arvovaltaa. Kirjoittaneista miehistä osa oli osallistunut johonkin hajaannusta edeltäneeseen ja siihen liittynee-seen SRK:n tai oman ryhmän kokoukseen ja he myös käsitelivät hajaannusta *Rauhan Sana* -lehdessä suhteellisen paljon. Kolmestatoista eniten kirjoittaneesta peräti yhdeksän oli osallistunut johonkin kokoukseen, joten hajaannuksen läheltä kokeneet kirjoittivat aiheesta eniten. Osa oli myös ollut yhteydessä Pauli Rantalaan tai kirjoit-tanut aikaisemmin *Siionin Lähetyslehteen*. Tietyn henkilön merkittävä asema ryhmän ja lehden synnyssä ei kuitenkaan suoraan merkinnyt sitä, että sama henkilö olisi myös käsitellyt hajaannusta usein kirjoituksissaan: esimerkkinä tästä oli rovasti J. L. Seppänen, joka ei käsitellyt aihetta kertaakaan. Erilaisista taustoistaan huolimatta kirjoittajat, sekä papit että saarnaajat ja ryhmän tavalliset jäsenet, esittivät samanlai-sia argumentteja oman ryhmän puolesta ja SRK:n ryhmää vastaan. Hajaannusta lä-heltä seuranneilla ja ryhmän johtohahmoilla oli tosin yksityiskohtaisempia tietoja tapahtumista ja heidän esittämistään ajatuksista saattoi kehittyä koko ryhmän yhteisiä ja muiden toistamia argumentteja.

Liitteet

Liite 1. Sisällönanalyysin apuna käytetty luokittelurunko.

1. Nro/vuosi, sivut, otsikko _____
2. Kirjoittaja ja paikkakunta _____
3. Kirjoitustyyppi: __ "pääkirjoitus" __ Hartauskirjoitus _____ Jumalan lapsen tervehdys
__ nekrologi __ toimituksen tiedoksianto __ julkilausuma
__ "vanhinten kirjoitus"__ muistiinkirjoitettu saarna__ pyhäkouluteksti
__ virsiruno __ muu _____

Käsittelee hajaannusta: __ kokonaan __ osittain __ eksplisiittisesti __ implisiittisesti

4. Hajaannuksen seurausten kuvaaminen:

__ yleinen maininta riidoista

A. Yksilötasolla sosiaalisissa suhteissa:

__ syytös väärä-/harhaoppisuudesta tai eriseuraisuudesta __ käännytystoimet ja parannusvaatimus

__ karttelu ja tervehtimättömyys

__ muu _____

B. Paikallistasolla:

__ yhdistysten johtokunnissa

__ yhdistysten taloudellisissa kysymyksissä

__ paikkakunnalla 2 eri seurat samaan aikaan

__ puhujien saarnakielto

__ muu _____

C. Koko liikkeen tasolla:

__ syytös/huhu väärä-/harhaoppisuudesta tai eriseuraisuudesta __ puhujien saarnakielto

- puhujien kirjoituskielto yhteiseen lehteen
 joukkojen yllyttäminen kirjoittajan puolta vastaan
 joukkoja kielletty tervehtimistä/kuulemasta eriseuraisia muu _____

5. **Kuvatut reaktiot ja toimintamallit seurauksiin:**

- taistelutahto marttyyrimainen kestäminen sovintomielen ja anteeksiannon painottaminen

6. **Eron sviksi esitetyt asiat:**

A. **SRK:n käytännöllisessä suhtautumisessa Amerikan saarnamatkaan:**

- inhimillinen päätöksentekomalli ja sen heikkoudet lähetyskäslyn rajoittava tulkinta
 Raamatunvastainen tuomiovalta vääränlainen seurakuntakuri/-opetus
 muu _____

B. **Muut asiat:**

- tiettyjen henkilöiden vallanhalu ja ahneus saarnaajasukupolvien (arvo)valtataistelu
 muu _____

C. **Uskonnolliset perustelut riidoille ja rakastamattomuudelle:**

- syynä paholaisen eksytys ihmisen syntisyys muu _____

7. **Oman ryhmän puolustaminen**

A. **Amerikan matkan puolustaminen:**

- lähetyskäslyn rajoittamattomuus Raamatun auktoriteettiin vetoaminen
 ed. sidottuun omatuntoon vetoaminen matkakutsun velvoittavuus
 muu _____

B. **Perinteen kannalta:**

- arvostettuihin vanhoihin saarnaajiin vetoaminen
 kuulijoiden oikean opin arvostelukykyn luottaminen
 Raamatun auktoriteettiin vetoaminen
 muu _____

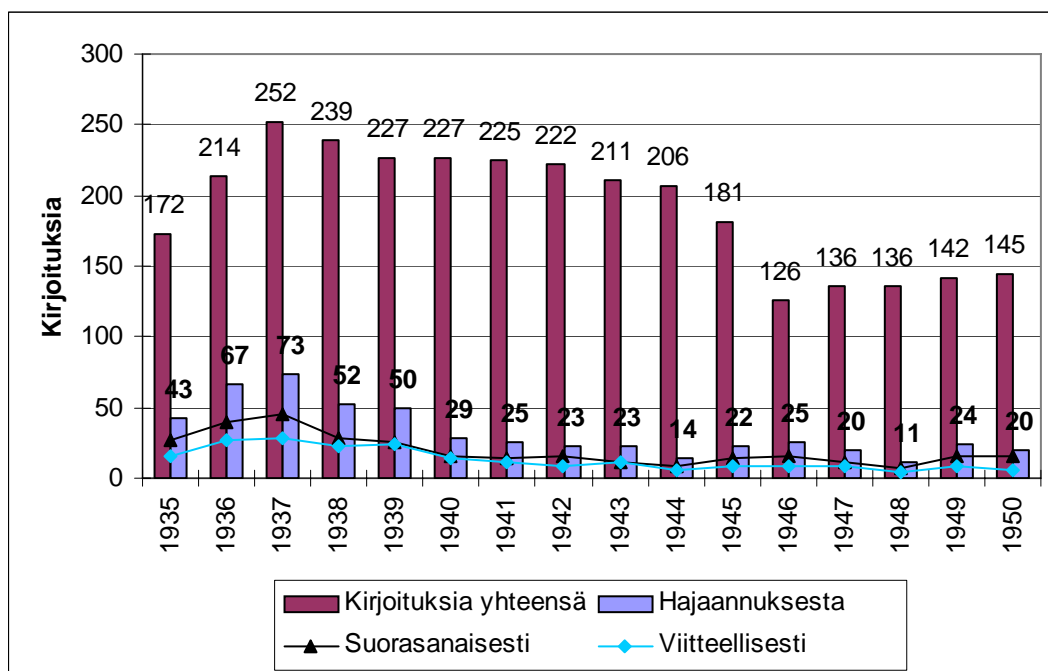
C. **Uskonnollinen tulkinta:**

- hajaannus Jumalan puhdistavana tulena valittujen hyväksi
 muu _____

Liite 2. Vuoden 1934 hajaannuksen käsittely Rauhan Sana -lehdessä vuosina 1935–1950: hajaannusta käsitelleiden kirjoitusten osuus kaikista kirjoituksista.

	Nuoroita:	Kirjoituksia yhteensä:	Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia:	%	Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia keskimäärin numerossa:
1935	11	172	43	25	4
1936	12	214	67	31	6
1937	12	252	73	29	6
1938	12	239	52	22	4
1939	12	227	50	22	4
<i>Keskiarvo:</i>	<u>12</u>	<u>221</u>	<u>57</u>	<u>26</u>	<u>5</u>
1940	12	227	29	13	2
1941	12	225	25	11	2
1942	12	222	23	10	2
1943	12	211	23	11	2
1944	11	206	14	7	1
1945	11	181	22	12	2
1946	9	126	25	20	3
<i>Keskiarvo:</i>	<u>11</u>	<u>200</u>	<u>23</u>	<u>12</u>	<u>2</u>
1947	11	136	20	15	2
1948	9	136	11	8	1
1949	9	142	24	17	3
1950	9	145	20	14	2

<i>Keskiarvo:</i>	<u>10</u>	<u>140</u>	<u>19</u>	<u>14</u>	<u>2</u>
Yhteensä	176	3061	521	17	

Liite 3. Hajaannuksen kuvaaminen Rauhan Sana -lehdessä 1935–1950.

Listassa eritelty kirjoituksissa kuvatut hajaannuksen seuraukset, syyt ja puolustusargumentit. Sisennetyt ja kursivoidut tekstit ovat esimerkkejä alaluokan sisällöstä.

Hajaannuksen seuraukset

Yksilöidysti, omakohtaisena kokemuksena kuvatut hajaannuksen seuraukset:

SRK:n ryhmän suhtautumisen kuvaaminen

Syytös väärä- tai harhaopista tai eriseuraisuudesta

Käännystyöimet ja parannusvaatimus

Karttelu ja tervehtimättömyys

Kohtelemineen niin kuin henkilö olisi eronnut seurakunnasta tai Jumalan valtakunnasta

Henkilökohtainen suhtautuminen hajaannukseen

Henkilökohtainen epäily: olenko oikeassa uskossa ja seurakunnassa?

Myöhempi tilannearviointi: mitä minä olen tehnyt ja miten osallistunut?

Esitetty anteeksipyyntö omasta toiminnasta

Paikallisesti yksilöidyt hajaannuksen seuraukset:

Paikallisyhdistysten ongelmat

Paikallisyhdistysten taloudelliset kysymykset: seurahuoneita ja rahastoja anastettu

Paikallisyhdistysten johtokunnissa: henkilöiden syrjäyttäminen

Paikkakunnan ryhmäjako

Paikkakunnalla joko oman ryhmän vähemmistö tai enemmistö

Paikkakunnalla tai tietyn ryhmän keskuudessa ei eriseuraisuutta tai riitoja

Pohjois-Amerikan tilanne:

Riitoja ja kirkoista erottamisia, parannusvaatimukset puolin ja toisin

Hajaannuksen yksilöimättömät seuraukset koko liikkeen tasolla:

SRK:n ryhmän suhtautumisen kuvaaminen

Syytös väärä- tai harhaoppisuudesta tai eriseuraisuudesta
Kerskaus oikeasta opista ja seurakunnasta
Pilkka, vaino, panetus, tuomiot, esteet, kiroukset...
Vanhojen saarnaajien loukkaaminen
Teetetty parannusta, ei ole hyväksytty "vääräoppisen" synninpäästöä
Puhujien saarnakielto ja erottelu
Puhujien kirjoituskielto yhteiseen lehteen
Rauhan Sanan leviämisen estäminen
Joukkoja kielletty tervehtimästä tai kuuntelemasta eriseuraisia
Joukkojen yllyttäminen kirjoittajan puolta vastaan:

Väärien tietojen levittäminen: kutsu Amerikkaan tuli esikoislestadiolaisilta

Seurakunnasta erottaminen

Hajaannuksen vaikutus koko liikkeeseen

Monta laumaa tai seurakuntaa
Omasta liikkeestä eronneita tuomitaan herkemmin kuin ulkopuolisia
Sovintoneuvottelut
Riitojen näkyminen ja vaikutus suhteissa ulkopuolisiin:
Riidat ulkopuolisten pilkan kohteena
Evankeliumin levitystyö ja sielunhoitotyö kärsii riidoista
Tiettyyn joukkoon kuulumisen ja johtajien tottelemisen merkitys:
Ihmiset eivät uskalla toimia omantuntonsa mukaan johtajia vastaan
Ihmisten tietämättömyys ja hämmennys totuudesta
Toisaalta: joukot saaneet saarnaajan pyörtämään parannuksensa

Hajaannuksen syiksi kuvatut asiat

SRK:n suhtautumisessa Pohjois-Amerikkaan tehtyyn saarnamatkaan

Päätöksenteon ja käytännön toimien heikkoudet:

Asian käsittely ilman että asianosaiset mukana, päätökset riittämättömin tiedoin

Ristiriita Jumalan sanan ja ihmismääräysten välillä

Valheet, että apostolis-luterilainen kirkkokunta olisi eriseura

Epäluottamus Jumalan sanaan: oikein saarnattu sana väärälle joukolle tuottaa väärän hedelmän

Raamatunvastainen tuomiovalta:

Tuomiovaltaa ei jätetty opetuslapsille

Raamatun lähetyskäsken rajoittava tulkinta:

Saarnaamiseen tarvitaan seurakunnan lupa

Vääränlainen seurakuntakuri ja -opetus:

Ulkonaiset toimikunnat laajentaneet valtuuksiaan ja asettautuneet johtajiksi

Julistautuminen ainoaksi oikeaksi seurakunnaksi, jota tulee totella enemmän kuin Jumalan

Sanaa

Ajatus, että seurakunta synnyttää uskon

Seurakuntaelämän säilyttäminen pakkokeinoilla

Ajatus, että seurakunta ei voi erehtyä

Vääränlainen Raamatuntulkinta tai erilaiset tulkinnat

Henkilöihin liittyvät syyt

Tiettyjen johtohenkilöiden/saarnaajien riita, syynä itsekkyyks ja kunnianhimo

Tiettyjen johtohenkilöiden vallanhalu:

Lauman kokoaminen itselle

Ahneus: riitely "leivän päältä"

Saarnaajasukupolvien arvovaltataistelu

Seurakuntalaisten laumasieluisuus:

Ihmispersoonin tarttuminen: ihmiset toimivat saarnaajien mieliksi eivätkä tutki Jumalan

Sanaa

Lestadiolaisen perinteen muuttuminen ja erilaiset oppinäkemykset

Sekoitettu neuvot ja laki

Kerskattu oikeaoppisuus

Entisten, yhteistyötä painottaneiden oppien hylkääminen
Uskonnolliset tulkinnat hajaannuksen syistä
Syynä paholaisen eksytys
Ihmisen syntisyys
Lopun ajat

Esitetyt puolustusargumentit

Suoraan Pohjois-Amerikan saarnamatkaan liittyen

Lähetyskäskyn rajoittamattomuus ja velvoite

Raamatun auktoriteettiin vetoaminen matkaan ja lähetyskäskyyn liittyen:

*Pietari meni Korneliuksen huoneeseen kutsusta ja ilman minkään seurakunnan lisälupaa
Helluntainakin saarnattiin sekaseuraiselle joukolla*

Raamattuun sidottuun ja puhtaaseen omaantuntoon vetoaminen

Saarnamatkakatsun velvoittavuus:

*Amerikassa asuvilla on oikeus kuulla Jumalan sanaa
Matkalle oli pyydetty hartaasti*

Jumala olisi voinut estää matkan, mutta ei estänyt

Osa ihmisistä kielsi matkan, osa hyväksyi

Vasta-argumentit syytökseen, että matka oli eriseuraisten vahvistamista

Jeesuksen oppi ei vahvista eriseuraa

Hyvät hedelmät eli ihmisten uskoontulo Amerikassa osoittaa: saarna oli oikeaa

Apostolis-luterilainen kirkkokunta ei ole sekaseurainen tai eriseura:

*Silminäkijätodistus: ihmiset Amerikassa ovat samassa uskossa kuin me
Pöytäkirjojen ja lehtien perusteella: apostolis-luterilaisuus ei ole vahingollinen eriseura*

Alkuheräyksen perintöön vetoaminen

Arvostettuihin vanhoihin saarnaajiin vetoaminen

*Edesmenneiden saarnaajien kirjoitusten julkaiseminen
Tekstissä suoraan saarnaajien elämään ja toimintaan vetoaminen*

Alkuheräyksen alue, Tornion- ja Muonionjokilaaksot puhtaasti opin säilyttäjinä

Alkuaikojen yksimielisyys yhä joissakin paikoissa, omilla kokouksissa on rauhallista

Entisten matkamiesten jäljillä, mikään ei ole muuttunut

Vetoaminen Raamattuun ja muihin uskonnollisiin auktoriteetteihin

Raamatun auktoriteettiin vetoaminen:

*” Enempi tulee kuunnella Jumalaa kuin ihmisiä”
Jeesuskin oli eriseurainen*

Vertaaminen Lutherin ja katolisen kirkon kiistaan

Teologiaan/professori Pietilään tukeutuminen

Uuden raamatunkäännösehdotuksen avulla

Vetoaminen oman ryhmän opetukseen ja olemukseen

Kuulijoiden oikean opin arvostelukykyyn luottaminen:

Rauhan Sanan lukijat ovat vakuuttuneet ryhmän oikeasta opetuksesta

Tuhansilla on sama usko kuin meillä

Oma kokemus: olen oikeassa lammashuoneessa/seurakunnassa

Vasta-argumentit SRK:n ryhmän opetukseen yhdestä oikeasta näkyvästä seurakunnasta

Oikean seurakunnan tuntomerkit ovat usko, sana ja Henki:

*Ilman Jumalan sanaa järjestö on vain järjestö
Jumalan sanan mukainen usko on tärkeämpää kuin kuuluminen järjestöihin*

Kukaan ei voi erottaa Jumalan valtakunnasta

Usko Jeesukseen ei ole väärää oppia, sen kautta ei voi joutua "väärään lammashuoneeseen"

Jumalan lapseuden kriteeri on henkilökohtainen uskontunnustus

Ryhmä erkaantunut vain ihmisjoukosta, ei näkymättömästä seurakunnasta

Loppujen lopuksi Jumalan edessä on vain kaksi joukkoa: uskottomat ja uskovaiset

Uskonnolliset argumentit oman ryhmän puolesta:

Hajaannus Jumalan puhdistavana tulena valittujen hyväksi

Kristuksen seuraajat saavatkin vainoa

Liite 4. Vuosina 1935–1950 Rauhan Sanaan hajaannuksesta kirjoittaneiden kirjoitusmäärät

	H = Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia Y = kirjoituksia yhteensä	35		36		37		38		39		40		41		42		43		44		45		46		47		48		49		50		Yhteensä:		Hajaannukseen liitt. kirjoituksia (%)
		H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y			
1	Juntunen, Väinö A. yht:	1	21	6	21	6	28	5	26	9	23	9	32	8	31	7	20	7	20	3	18	3	24	8	20	8	30	5	31	10	32	10	25	105	402	26
	joista omia:	1	15	4	12	4	12	3	17	1	8	3	10	2	13	7	15	6	17	3	14	2	15	7	12	5	13	0	13	3	12	2	10	53	208	25
2	Niskakangas, Matti	4	10	5	9	6	8	7	8	9	16	5	6	1	9	3	13	1	5															41	84	49
3	Konttijärvi, Erkki E.	4	9	6	11	4	12	7	11	7	15	2	12	1	12	1	13	1	14		10		10	2	9		13	1	9	3	8		10	39	178	22
4	Kitti, Pekka	2	5	6	8	4	8	3	6	4	6	1	8	2	6		5		1		1	1	1											23	55	42
5	Pääkkölä, Mikko	6	9	7	9	5	9	1	6																									19	33	58
6	Talonen, Kaarle				1		2		3	2	2		5	2	6	1	6		7	1	7	1	6	2	4	3	4	1	4		6	1	4	14	67	21
7	Kujala, Jacob	1	4		4	4	8	2	7	3	8	3	11	1	7																			14	49	29
8	Ainali, Sakari	1	1	6	6	5	5	1	1																								13	13	100	
9	Näätsaari, Herman		1		2	2	9	2	10	1	9	3	17		14		14	1	8	1	9		6		4		7	1	7		4	1	9	12	130	9
10	Marttiini, Janne					1		2		2					3	5	4	6	1	5	2	3	1	1		1		1			1	5	12	32	38	
11	Kokko, Elias					2	4		4	3	1	4	2	4		4		3		3	2	4	1	2		1	4	1	3	1	1		3	11	46	24
12	Rantala, Pauli	5	10	4	10	2	4																											11	24	46
13	Hjort-Rova, Matilda			1	1	2	2				1		1		1	1	3	1	1		3	2	2	1	2	1	1		2	1	3			10	23	43
14	Laakso, Alex				1		3	2	7	3	5			1	4		9	1	3		2	2	6		3		1		2		3	2		9	51	18
15	Israelsson, Oskar											1	2	2	2	1	4	1	5	1	4	1	6	1	3	1	2		2			1		9	31	29
16	Juuso, Janne	1	1	1	4	2	6	3	11		1																						7	23	30	
17	Patala, Josef			4	2	2	2	6	2	3																								6	15	40
18	Maijanen, Kalle			3	3	2	6																											5	9	56
19	Paso, Hulda				2		4	1	3	2	3	1	7		4		2				2		1	1										4	29	14
20	Kaikkonen, Ville nuorempi				2	1	1	1	2		1		5	1	3		1		2		2				1	1	1	1		1	2			4	24	17
21	Mäkelä, Samueli														3	6	1	4		2		1				1						2		4	16	25

	H = Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia Y = kirjoituksia yhteensä	35		36		37		38		39		40		41		42		43		44		45		46		47		48		49		50		Yhteensä:		Hajaannukseen liitt. kirjoituksia (%)
		H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	
22	Koskenranta, Mikko	1	3	1	4		2		2		3		3	1	3		4		6		4		3		4		3		1		2			3	47	6
23	Seppänen, Pentti J. P.		1						5		7		3		2		1		4		2		5		1		4							3	32	9
24	Salmi, A(a)rne		4	1	2	1	9	1	2																									3	17	18
25	Kivioja, V. H.					1	1		4						3		2		3		1		2							1	1			3	16	19
26	Karvonen, Niilo																												2	5	1	6		3	11	27
27	Vuolivirta, Frans	1	1		1			1	1														2				1			2	1	1		3	9	33
28	Lejon, Frans			1	2	1	1	1	2			1								1														3	7	43
29	Venäläinen, Otto					1	2	2	2																									3	4	75
30	Forslund, Axel Haaparanta RU			1	1												2	2																3	3	100
31	Virtanen, Johannes			2	2			1	1																									3	3	100
32	Peltola, Heikki																					3	3											3	3	100
33	Ajanki, Mia		2		2		4		4		5	1	6		6		7		3		3		2		4		2	1	3				2	53	4	
34	Segerlund, Hulda							1	1		1		2		5		2				1		3		1		2	2	4		1		2	24	8	
35	Hyvönen, Aili E.														5		3		2				1	1	1	1	1	1		2		1		2	16	13
36	Hansen, Herman	1	5		1		1		2	1	3																							2	12	17
37	Kuoppala, Crispin		1		1	2	3		2					1		1		1				1				1								2	12	17
38	Saarnivaara, Uuras																												1	6	1	6		2	12	17
39	Larsson, E. Tobias		1		1		1		1		1			1		1	3	1	1															2	11	18
40	Huru, Hilja													1	2		2		2		2		2	1	1			1					2	10	20	
41	Väisänen, J. H.					1	1		1		1	1	3					1	1															2	8	25
42	Hooli, Heikki	1	3		2	1	1																											2	6	33
43	Lars Larsson-Palo (Palon-Lassi)				1	1	2			1	1					1																		2	5	40
44	Sivonen, Matti			2	2																	1	1			1								2	5	40
45	Larsson, A. H.			1	1	1	2				1																							2	4	50
46	Uusitalo, Väinö ja Nanni															1	1						1	1		1				1			2	4	50	

	H = Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia Y = kirjoituksia yhteensä	35		36		37		38		39		40		41		42		43		44		45		46		47		48		49		50		Yhteensä:		Hajaannukseen liitt. kirjoituksia (%)	
		H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y		
47	Hoikka, Isak			1	2	1	1																											2	3	67	
48	Lehto, Juhani (Juho)									2	3																							2	3	67	
49	Sunnarvog, Nels. K.							1	1														1	2										2	3	67	
50	Miettunen, Eino																					1	1	1										2	3	67	
51	Tuoppala, Aino	2	2											1																				2	3	67	
52	Tuomikoski, Jaakko	2	2																															2	2	100	
53	Rautio, Matti (esikoislestadiolainen)													2	2																			2	2	100	
54	Ronkainen, Antti																																2	2	2	2	100
55	Föhr, Oskar(i)							4	2			1	2		1	3	6	1	1							5	4	1	2		1		1	33	3		
56	Kyröläinen, Matilda				1		1	1	1			1	3		1	2	2	2		1						1	1	1	1				1	20	5		
57	Muotka, Lauri													4	5	1	1	3								1	3	1	2					1	20	5	
58	Sinko, Martti									3		5	1	2		1	3	1	1							1	1							1	18	6	
59	Kyrö, Arvi(d)	1	3		1		2					2	2	1											1	1								1	13	8	
60	Luttu, Väinö											1			1	1						1	2	1	2			1						1	9	11	
61	Kaikkonen, Ville	1	2		3		1		1	1																								1	8	13	
62	Kantola, Oskar							1	1	1			1	2	2	1																			1	8	13
63	Kyhälä, Herman		2		5	1	1																												1	8	13
64	Paana, John		1		2			1	2	2																									1	7	13
65	J[untumaa], E[ino]													1															2	1	3			1	6	17	
66	Pahkala, Arvid							2	1	2					1																				1	5	20
67	Westerlund, Gustav	1	3				1	1																											1	5	20
68	Haataja, Herman					1	3	1																											1	4	25
69	Kieri, Karl					1	2			1		1																							1	4	25
70	Nilsen, Johan									1	1																								1	4	25
71	Tronberg, Aili				1	1		2	1																										1	4	25

	H = Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia Y = kirjoituksia yhteensä	35		36		37		38		39		40		41		42		43		44		45		46		47		48		49		50		Yhteensä:		Hajaannukseen liitt. kirjoituksia (%)	
		H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y		
72	Vähäkangas, Feeliks	1	2		1																	1												1	4	25	
73	Häkkiä, Eeva																										1	2					1	4	25		
74	Suni, Antti							1																						2	1	1	1	4	25		
75	Krekula, Antti									1	2												1											1	3	33	
76	Heikkinen, E.						2											1	1															1	3	33	
77	Johansson, E. A.					1	2																											1	2	50	
78	Järvenpää, Jooseppi			1	2																													1	2	50	
79	Nyman, Nils Albert							1	1																					1				1	2	50	
80	Salo, Matti	1	2																															1	2	50	
81	Seppänen, Juho					1	2																											1	2	50	
82	Törmä, Albert					1	1					1																						1	2	50	
83	Ventus, Maria					1	1															1												1	2	50	
84	Viuhkola, Svander					1	1				1																							1	2	50	
85	Johansson, Jenny												1	1		1																		1	2	50	
86	Johansson, N. F.													1																			1	1	1	2	50
87	Lampinen, Emil																						1	2										1	2	50	
88	P, H. F.																											1	2					1	2	50	
89	Vikberg, Vald.													1	2																			1	2	50	
90	Ainali, Yrjö							1	1																									1	1	100	
91	Hentilä, August							1	1																									1	1	100	
92	Hurula. S. A.			1	1																													1	1	100	
93	J., M.							1	1																								1	1	100		
94	K. L. (Raattaman puhe)			1	1																												1	1	100		
95	Loukinen, M. A.							1	1																								1	1	100		
96	Niskala, Herman					1	1																										1	1	100		

	H = Hajaannukseen liittyviä kirjoituksia Y = kirjoituksia yhteensä	35		36		37		38		39		40		41		42		43		44		45		46		47		48		49		50		Yhteensä:		Hajaannukseen liitt. kirjoituksia (%)		
		H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y	H	Y					
97	O. Jählström									1	1																								1	1	100	
98	Ojala, M.			1	1																														1	1	100	
99	Piessa, Hannu					1	1																												1	1	100	
100	Pitkänen, Otto					1	1																												1	1	100	
101	Ponsy, Johanna	1	1																																1	1	100	
102	Päkkilä, Jaakko	1	1																																1	1	100	
103	Savo, David			1	1																														1	1	100	
104	Takkunen, Tilda	1	1																																1	1	100	
105	Haipus, Erkki																																		1	1	100	
106	Koistinen, A. V.											1	1																						1	1	100	
107	Ristimäki, Liisa																								1	1									1	1	100	
108	Similä, Tyyne																						1	1											1	1	100	
109	Suni, Lyyli																						1	1											1	1	100	
110	Teurajärvi, A. L.																									1	1									1	1	100
111	Nimetön seuramuistelu Norjasta			1	1																														1	1	100	
112	Nimetön muistokirjoitus Rovaniemeltä			1	1																														1	1	100	
113	"Tulkin" seuramuistelu					1	1																												1	1	100	
114	-- SS --																																		2	2	100	

Liite 5. Hajaannusta käsitelleet henkilöt

Lähteet: Rauhan Sanan lisäksi OMA Laestadiana 13 Ha:2; Pappismatrikkeli 1953 ja 1963; Suomen kansanedustajat 2000; Ainali 2004; Saarnivaara 1947a; Raittila 1967; Seppänen 1974; Ventin 1978; Näppä 1981; Mäenpää 1984; Vähäkangas 1996; Vuollo 1999; Kinnunen 2004.

Kirjoitustyytit:

H hartauskirjoitus	JLT jumalanlapsen tervehdys	K yksityiskirje
KA kirja-arvostelu	KO kokousselostus	M muistokirjoitus
P "pääkirjoitus"	S muistiinkirjoitettu saarna	SM seuramuistelu
T toimituksellinen tiedoksianto	V virsiruno	

Tärkeisiin kokouksiin osallistuneiden nimet lihavoituna.

	Nimi:	Kotipaikka	Ammatti tai asema	Elinaika	Hajaannukseen liittyvät kirjoitukset	Kaikki kirjoitukset	Kirjoitustyytit
1	Juntunen, Väinö Antti	Kiiminki	Kirkkoherra	1895–1960	Yhteensä 104 omia 53	401 omia 208	H, KA, M, P, S, SM, T
2	Niskakangas, Matti	Rautio	Maanviljelijä, saarnaaja	1890–1943	41	84	H, JLT, M, P, S, SM
3	Konttijärvi, Erkki E.	Rovaniemi	poliisi, saarnaaja	1886–1957	39	178	H, M, P, SM
4	Kitti (Alaperä), Pekka	Karunki	Maanviljelijä	1863–1945	23	55	H, SM
5	Pääkkölä (Autto), Mikko	Kittilä	Muurari, maanviljelijä, saarnaaja	1850–1938	19	33	H, JLT, K, P, M
6	Talonen, Kaarle	Vähäkyrö	Maanviljelijä	1880–1954	14	67	H, JLT
7	Kujala, Jacob Am.	Astoria, USA	Saarnaaja	1859–1944	14	49	H, JLT
8	Ainali, Sakari	Himanka	Maanviljelijä, saarnaaja, kansaned.	1874–1938	13	13	H, K, P
9	Näätasaari, Herman	Tornio	Koneasiamies, saarnaaja	1874–1954	12	130	H, JLT, M, SM
10	Marttiini, Jouko Heikki (Janne)	Rovaniemi	Seppämestari, saarnaaja	1893–1970	12	32	H, JLT, K, S, T
11	Kokko, Elias	Viipuri/Pieksämäki	Työnjohtaja, saarnaaja	1870–1951	11	46	H, JLT, KO, M, V
12	Rantala, Pauli (Mikkeli Paulus, alk. Keinovaara)	Oulainen	Maanviljelijä, saarnaaja	1862–1936	11	24	H, P, S
13	Hjort-Rova, Matilda	Luppio, Ruotsi	Opettaja	1878–1956	10	23	H, JLT
14	Laakso, Alex	Rovaniemi	-	? – n. 1956	9	51	H, JLT, M
15	Israelsson-Saatio, Johan Oskar	Ullatti, Ruotsi	Maanviljelijä, saarnaaja	1885–1953	9	31	H, JLT, M, V
16	Juuso (-la), Janne	Juoksenki/Turtola	Saarnaaja	1898–1940	7	23	H, M, P, SM
17	Patala, Josef	Oulu	Kauppia, tehtaanedustaja (saarnaaja)	1862–1938	6	15	H
18	Maijanen, Kalle	Ylitornio	-	?– 1938	5	9	H, M
19	Paso, Hulda	Ylikiiminki	Opettaja	-	4	29	H, JLT
20	Kaikkonen, Ville nuorempi	Kuivaniemi	Maanviljelijä, saarnaaja	1907–1983	4	24	H, JLT, SM
21	Mäkelä, Samueli	Ilmajoki (Seinäjoki)	Saarnaaja	-	4	16	H, JLT
22	Koskenranta, (Väisti, Öistilä) Mikko	Laihia	Maanviljelijä, saarnaaja	1867–1953	3	47	H, JLT, M
23	Seppänen, Pentti J. P.	Rovaniemi	Pastori	1910–1962	3	32	H, JLT, M, P, SM
24	Salmi, Aarne	Seittenkari, Ruotsi	-	-	3	17	H, JLT, M

25	Kivioja, V. H.	Kalajoki	Kirkkoherra	1896–1977	3	16	H, KA, M, S
26	Karvonen, Niilo	Kuusamo	Saarnaaja	-	3	11	H, JLT
27	Vuolivirta, Frans	Tornio	-	-	3	9	H, JLT
28	Lejon, Frans	Juoksenki/Svanstein, Ruotsi	Saarnaaja	-	3	7	H, JLT
29	Venäläinen, Otto	Kangasniemi	Saarnaaja	-	3	4	H, JLT
30	Forslund, Axel	Haaparanta, Ruotsi	-	-	3	3	M, SM
31	Virtanen, Johannes	Vaasa	pastori, kansanedustaja	1898–1959	3	3	SM
32	Peltola, Heikki	Kalajoki	-	-	3	3	H, JLT
33	Ajanki, Mia	Pello	-	-	2	53	H, JLT, M
34	Segerlund, Hulda	Aavajärvi, Ruotsi	Opettaja	1883–1956	2	24	H, JLT, M
35	Hyvönen, Aili E.	Pulkkila	-	-	2	16	JLT
36	Hansen, Herman	Elvebacken, Norja	Saarnaaja	-	2	12	H, V
37	Kuoppala, Crispin	Lovikka, Ruotsi	-	-	2	12	H, JLT
38	Saarnivaara, Uuras	Karstula/Hancock, USA	Pastori	1908–1998	2	12	H, SM
39	Larsson-Sarvisvaara, Erik Tobias	Jellivaara, Ruotsi	Saarnaaja	1861–1945	2	11	H, JLT
40	Huru, Hilja	Kiiminki/Aavasaksa	-	-	2	10	JLT
41	Väisänen, J. Heikki RU	Svanstein, Ruotsi	Saarnaaja	?–1945	2	8	H, M, V
42	Hooli, Heikki	Karunki	Maanviljelijä, saarnaaja	1851–1937	2	6	H
43	Lars Gustaf Larsson-Palo (Palon-Lassi)	Jällivaaran Ullatti, Ruotsi	Saarnaaja (palkallinen)	1857–1944	2	5	S
44	Sivonen, Matti	Kontiolahti	Saarnaaja	-	2	5	H, SM
45	Larsson, A. H.	Juoksuvaara, Ruotsi	-	-	2	4	JLT, M
46	Uusitalo, Väinö ja Nanni	Haapavesi	-	-	2	4	H, JLT
47	Hoikka, Isak Heikki	Haapajärvi	Kiertokoulunopettaja, saarnaaja	1864–1937	2	3	H
48	Lehto, Juhani (Juho)	Brush Prairie, USA	-	-	2	3	JLT, M
49	Sunnarborg, Nels. K.	Thomson, USA	-	-	2	3	JLT
50	Miettunen, Eino	Rovaniemi	Kanttori, saarnaaja	1911 -	2	3	H
51	Tuomikoski, Jaakko	Oulainen	-	-	2	2	H
52	Tuoppala, Aino	Oulu	-	1893–1959	2	2	H, JLT, M
53	Rautio, Matti (esikoinen)	Sotkamo	-	-	2	2	K
54	Ronkainen, Antti	Taivalkoski	-	-	2	2	H, JLT
55	Föhr, Oskari	Ylitornio	Saarnaaja	-	1	33	H, JLT, SM
56	Kyröläinen, Matilda	Malmivaara, Ruotsi	-	-	1	20	JLT
57	Muotka, Lauri	Muonio	-	-	1	20	JLT
58	Sinko (Grekula), Martti	Liperi, Ilomantsi	Pastori	1912 -	1	18	H, S, JLT
59	Kyrö, Arvid	Muonio	-	-	1	13	H, JLT, V
60	Luttu, Väinö	Ylitornio	Keskuksenhoitaja, saarnaaja	1895–1965	1	9	H, JLT, S

61	Kaikkonen, Ville	Kuivaniemi	Saarnaaja	1880–1940	1	8	H, S
62	Kantola, Oskar	Korpilompolo, Ruotsi	Pyhärukous-tenpitäjä	1877–1943	1	8	JLT
63	Kyhälä, (Sippa) Herman	Kuusamo	Saarnaaja	1889–1972	1	8	H, JLT
64	Paana, John Erick	Minneapolis, USA	Pastori	1913 -	1	7	H
65	Juntumaa, Eino (vuoteen 1940 Juntunen)	Kajaani, Rovaniemi	Postinhoitaja, saarnaaja	1883–1978	1	6	H, M
66	Pahkala, Arvid	Merijärvi	-	-	1	5	H, JLT
67	Westerlund, Gustav	Vaasa	Kirvesmies, talonomistaja, saarnaaja	1866–1938	1	5	H, JLT
68	Haataja, Herman	Rosburg, USA	-	-	1	4	H, JLT
69	Kieri, Karl	Kuivakangas, Ruotsi	-	-	1	4	JLT
70	Nilsen, Johan	Norja	-	-	1	4	H
71	Tronberg, Aili	Vittanki, Ruotsi	-	-	1	4	JLT
72	Vähäkangas, Feeliks	Ylivieska	Saarnaaja	1898–1951	1	4	H, JLT
73	Häkkilä, Eeva	Jyväskylä	-	-	1	4	H, JLT
74	Suni, Antti	Haapavesi	-	-	1	4	H, JLT
75	Krekula, Antti	Pyhäjoki	Saarnaaja	1873–1956	1	3	S
76	Heikkinen, E. sisar	Ylikiiminki	-	-	1	3	M
77	Johansson, E. A.	Paharova, Ruotsin Länsipohja	-	-	1	2	JLT
78	Järvenpää (Järvi), Josef	Helsinki	Työnjohtaja, saarnaaja	1855–1937	1	2	H
79	Nyman, Nils Albert	Hancock, USA	-	-	1	2	JLT
80	Salo, Matti	Alajärvi	-	-	1	2	H
81	Seppänen, Juho	Kuusamo	-	-	1	2	JLT
82	Törmä, Albert	Alatornio	Saarnaaja	1874–1942	1	2	H
83	Ventus, Maria	Kokkola	Tulkki	?–n.1942	1	2	JLT
84	Viuhkola, Svan-der	Ylitornio	-	-	1	2	H, JLT
85	Johansson, Jenny	Kitkiöjärvi, Ruotsi	-	-	1	2	JLT
86	Johansson, N. Fr.	Vittanki, Ruotsi	-	-	1	2	H, JLT
87	Lampinen, Emil	-	-	-	1	2	M
88	Vikberg, Vald[emar]	Haaparannan Vuono, Ruotsi	-	-	1	2	JLT, M
89	Ainali, Yrjö	Rautio	Maanviljelijä, saarnaaja	1906–1981	1	1	M
90	Hentilä, August	Rautio	-	-	1	1	V
91	Hurula, Sakarias Arvid	Kingston, USA	Saarnaaja	1866–1945	1	1	JLT
92	J., M.	Ishpeming, USA	-	-	1	1	JLT
93	Loukinen, M. A.	Kittilä	-	-	1	1	JLT
94	Niskala, Herman	Rantsila	-	-	1	1	JLT
95	O. Jählström	Raahe	-	-	1	1	JLT
96	Ojala, M.	Oulu	-	-	1	1	JLT
97	(Yli-)Piessa, Hannu	Alatornio	Saarnaaja	1858–1942	1	1	H
98	Pitkänen, Otto	Inkilä/Riihimäki	Talollinen, saarnaaja	1879–1968	1	1	H
99	Ponsy, Johanna	California, USA	-	?–1937	1	1	JLT

100	Päkkilä, Jaakko	Pudas, Kurtin-hauta	-		1	1	H
101	Savo, David	Portland, USA	-		1	1	H
102	Takkunen, Tilda	Oulainen	-		1	1	JLT
103	Haipus, Erkki	Kiminki	-		1	1	JLT
104	Koistinen, A. V.	-	-		1	1	H
105	Ristimäki, Liisa	li	-		1	1	JLT
106	Similä, Tyyne	Ylivieska	-		1	1	M
107	Suni, Lyyli	Rautio	-		1	1	JLT
108	Teurajärvi, A. L.	Korpilompolo, Ruotsi	-		1	1	JLT

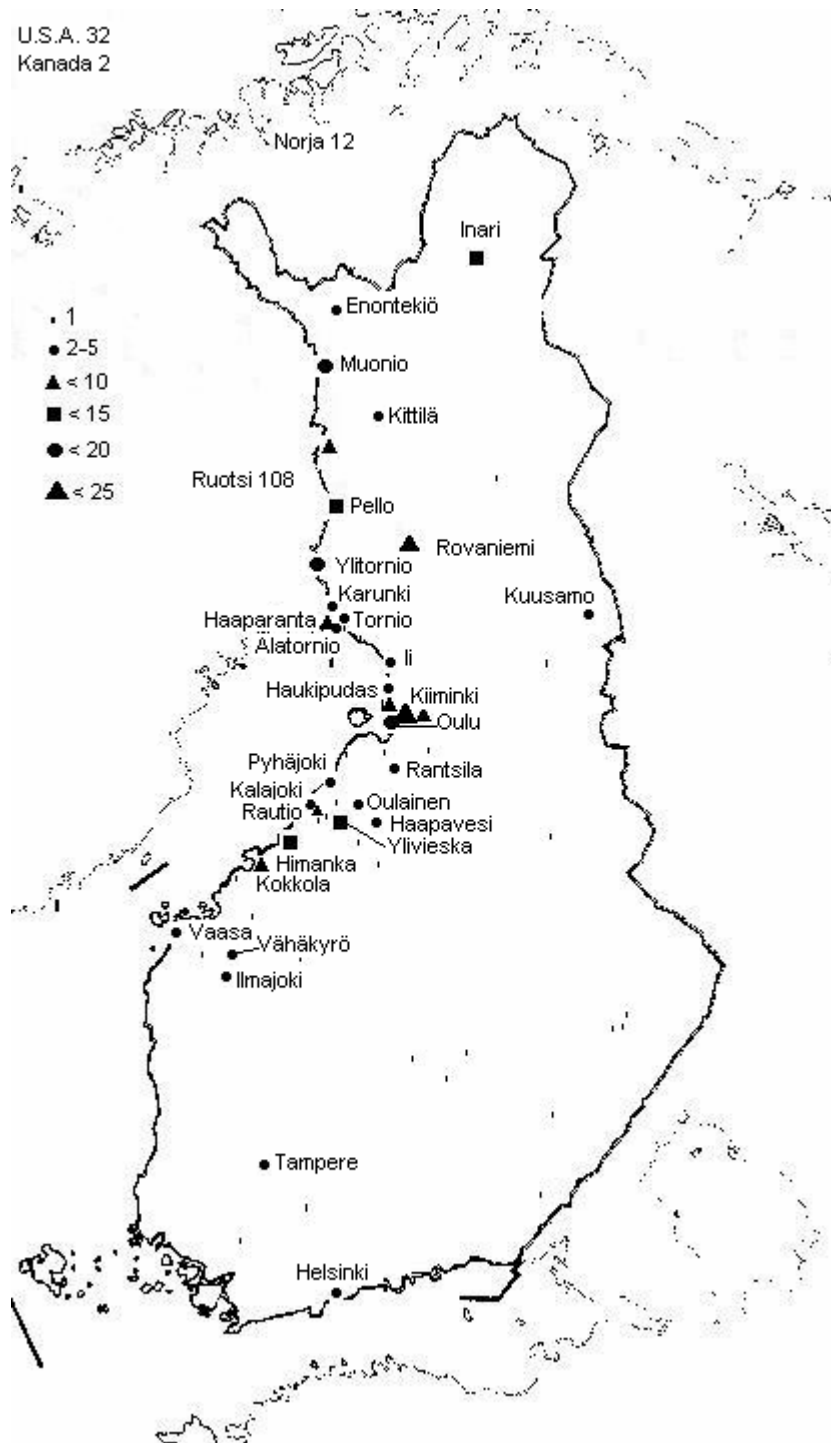
Liite 6. Lestadiolaisen liikkeen edesmenneet vaikuttajat, joiden kirjoituksia Rauhan Sanassa julkaistiin vuosina 1935–1950

Lähteet: Rauhan Sana 1935–1950; Raittila 1967.

Nimi:	Julkaistuja kirjoituksia:
Laestadius, Lars Levi (1800–1861)	35
Suo, Matti (1861–1927)	20
Runtti, Juuso (1854–1927)	11
Typpö, Leonard (1868–1922)	8
Lundberg, August (1863–1930)	7
Raattamaa, Johan (1811–1899)	7
Kuula, Matti (1854–1921)	5
Laitinen, Aatu (1853–1923)	4
Juhonpieti, Erkki Antti (1814–1900)	2
Krank, Frans Petter (1844–1910)	2
Markkanen, Vilhelmi (1836–1921)	2
Rautio, Juhani (Junnu) (1849–1931)	2
Turunen, Mikko (1851–1927)	2
Nutti, Per Anders (Antinpieti) (1825–1898)	1
Brune, Ananias (1853–1942)	1
Grape, Pehr Olof (1844–1901)	1
Huhtasaari, Juhani (1852–1929)	1
Jämsä, Pekka (1852–1910)	1
Kanniainen, Juho (1875–1929)	1
Lohi, Risto (1850–1909)	1
Markkanen, Juuso (1878–n. 1960-l)*	1
Pohjanen, Juhani (1850–1916)	1
Styrman, August	1
Vikman, C. O.	1
Virkkula, Viktor Alfred (1854–1932)	1
Ylinenpää, Isak (1851–1931)	1
Oman ryhmän tärkeimmät edustajat:	
Rantala, Pauli	45
Pääkkölä, Mikko	10
Niskakangas, Matti	7
Hoikka, Isak Heikki	6
Ainali, Sakari	4
Seppänen, Jaakko Leonard	4
Kaikkonen, Ville	3
Hooli, Heikki	2
Piessa, Hannu	1
Westerlund, Gustav	1
Väisänen, J. H.	1
Kaikki yhteensä:	204

* Juuso Markkanen eli vielä tutkittuna aikana.

Liite 7. Kartta Rauhan Sanan kirjoittajakunnan alueellisesta jakaumasta vuosina 1935–1950

Lyhenteet

hall.	hallitus
HYTTK	Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirjasto
jk	johtokunta
kok	kokous
KOR	Kustannusosakeyhtiö Rauha
LRY	Rovaniemen Laestadiolainen Rauhanyhdistys r.y.
LYRS	Lähetysyhdistys Rauhan Sana
OMA	Oulun maakunta-arkisto
ptk	pöytäkirja
RS	Rauhan Sana
RSA	Rauhan Sanan arkisto
SL	Siionin Lähetyslehti
SRK	Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys
TA	Teologinen Aikakauskirja
vkok	vuosikokous
ZM	Zions Missionstidning

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

<i>Oulun maakunta-arkisto</i>	<i>OMA</i>
Laestadiana 1 (Väinö Havaksen kokoelma)	
Väinö Havaksen saamat kirjeet	Ca:1
Laestadiana 3 (Sakari Ainalin kokoelma)	
Sakari Ainalille tulleet kirjeet	A:1
Laestadiana 5 (Rovasti Vilho Heikki Kiviojan kokoelma)	
Vilho H. Kiviojalle saapuneet kirjeet	Caa:1
Laestadiana 6	
Hellin Hirstiön kokoelma	6:1, 6:1a
Laestadiana 7 (Saarnaaja Pauli Rantalan kokoelma)	
P. Rantalalle saapuneet kirjeet	Aa:2, Aa:3, Aa:4

Muu kirjeenvaihto	Ac:1
Laestadiana 13 (Evankelinen Rauhanyhdistys r.y:n kokoelma)	
	C:1, Ca:1, D:1, Ha:2, Hb:1, Hb:17
Oili Saranivan kokoelma	Hb:15
Laestadiana 26 (Aili Niskakankaan kokoelma)	
Matti Niskakankaan kirjeenvaihto	Aa:1
Laestadiana 38	
Rovaniemen Laestadiolaisen rauhanyhdistys r.y:n arkisto	
	Ca:1, Ca:2, Ha:1
Osakeyhtiö Liiton arkisto	Gfd:6
<i>Lähetysyhdistys Rauhan Sanan arkisto, Oulu</i>	<i>RSA</i>
Lähetysyhdistys Rauhan Sana r.y:n pöytäkirjoja 1956–1975	

Painetut lähteet ja apuneuvot

Aikakautemme vanhinten kirjoituksia

1979 Aikakautemme vanhinten kirjoituksia. 4. painos. Turku.

Ainali, Kauko

2004 Elämäni tienvarrelta. S. 1.

Biblia

1961 Biblia, Se on: Koko Pyhä Raamattu; Esipuheitten, Lukuin sisällyksen, Yhtäpitäväisten Raamatunpaikkain osoituksen ja lisättyin Rekisterein kanssa. Kuopio.

Juntunen, Väinö

1970 Voiman lähteille. Kirjoituksia Rauhan Sanassa vuosilta 1934–1960.
Oulu

Jussila, Heikki

1948 Kutsujan armo laestadiolaisessa kristillisyydessä. Oulu.

Laitinen, Aatu

1985 Muistoja Lapin kristillisyydestä. Toim. Pekka Raittila. Jyväskylä.

Pappismatrikkeli

1953 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja papiston matrikkeli. Pieksämäki.

1963 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon matrikkeli I. Henkilömatrikkeli. Pieksämäki.

Raittila, Pekka

1967 Lestadiolaisuuden matrikkeli ja bibliografia. SKHS toim. 74. Forssa.

Rov. kok. ptk.

1934 Pöytäkirja, joka tehtiin Rovaniemellä syysk. 3 ja 4 p. 1934 vanhemman laestadiolaisen suunnan kristittyjen neuvottelukokouksessa. Rovaniemi.

Saarnivaara, Uuras

1947c Mikä on totuus Amerikan laestadiolaisesta kristillisyydestä? "Vanhoillisen" ja "pikku-esikoisen" keskustelu. Suomalais-Luterilainen Kustannusliike: Hancock Mich.

1950 Vanhoillisuuden hajaantumisen historiaa Amerikassa ja Suomessa. Rovaniemi.

Suomen kansanedustajat

2000 Suomen kansanedustajat 1917–2000 I. Helsinki.

2000 Suomen kansanedustajat 1917–2000 II. Helsinki.

Suuret seurat

1934 Suuret seurat Oulussa 1934. Oulu.

1935 Suuret seurat Oulussa vuonna 1935. Oulu.

1936 Suuret seurat Rovaniemellä vuonna 1936. Oulu.

1937 Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen vuosikokous ja suuret seurat Jyväskylässä 1937. Oulu.

Vanhan kirjasuomen sanakirja

1985 Vanhan kirjasuomen sanakirja 1. A - I. Toim. Lahja-Irene Hellemaa, Anja Jussila, Esko Koivusalo & Riitta Palkki. Helsinki.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Alleviivatut vuosikerrat käyty läpi systemaattisesti.

Kmaa *Kotimaa* 1940

RS *Rauhan Sana* 1935–1950, 1951–1961, 2005

SL *Siionin Lähetyslehti* 1932–1933, 1934–1935, 1936–1951

Vartija. Kirkollinen aikakauslehti 1936

Haastattelut

Heleena Haapala s. 31.12.1930, Rovaniemi, puhelinhaastattelu 14.5 2005. Muistiinpanot tekijällä.

Kirjallisuus

Aarnio, Eeva

2003 Puolue. - Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Toim. Matti Hyvärinen et al. Jyväskylä.

Aittola, Marjatta

1988 Suomen lestadiolaislehdistön synty- ja alkuvaiheet vuosina 1879–1920. - Faravid 11/1989. Rovaniemi.

Havas, Väinö

1927 Laestadiolaisuuden historia pääpiirteissään. Oulu.

Heikkilä, Markku

1991 Uskonnolliset lehdet 1905–1980. - Suomen lehdistön historia 9. Erikoisaikakauslehdet. Toim. Päiviö Tommila. Jyväskylä.

Heinänen, Hannu

1987 Silta virran yli. Vanhoillislestadiolaisen kristillisyyden vaiheista Tornion seudulla. Jyväskylä.

Hulkko, Kullervo

1956 Minä lähetän teidät. Piirteitä Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen toiminnasta ja vanhoillislestadiolaisuudesta vuosina 1906–1955. Lahti.

1965 Kukistumaton valtakunta. Kuopio.

Huotari, Voitto

1981 Kirkkomme herätysliikkeet tänään. Pieksämäki.

Ihonen, Markku

1986 Uskonnollisen kielen semanttis-pragmaattista analyysia. Jumalan, Jeesuksen ja saatanan nimitykset L. L. Laestadiuksen saarnoissa. Joensuun yliopiston humanistisen tiedekunnan kielitieteellisiä tutkimuksia N:o 7. Joensuu.

1997 Uskonnolliset kielipelit. Vallankäyttöä ja identiteetin vahvistamista. - Kielen vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen. Toim. Matti Mälkiä & Jari Stenvall. Tampere.

Juntunen, Hannu

1972 Lestadiolaisen eksklusivismin tarkastelua. - TA.

Juva, Mikko

1989 Mies etsi vapautta. L. P. Tapanisen elämä. Pieksämäki.

Jäntti, Tuula

1975 Saarnaajan roolit ja puhetahtuma. - Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia. Toim. Juha Pentikäinen. Pieksämäki.

Kinnunen, Mauri

2004 Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939. Jyväskylä Studies in Humanities 19. Diss. Jyväskylä.

Klemelä, Esko

1977 Kirkon sisä- ja ulkopoliittinen rooli toisen maailmansodan aikana. - Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.

Kulla, Carl A.

2004 The Journey of an Immigrant Awakening Movement in America. A Brief History of Laestadianism and the Apostolic Lutheran Church. Brush Prairie, Washington.

Kuosmanen, Seppo

1985 Lestadiolainen pappislinja Elämän Sana -lehden ilmentämänä vuosina 1962–1979. Kirkkohistorian pro gradu. HYTTK.

Kupsala, Jari

1995 Tähän asti. Oulun Rauhanyhdistys 100 vuotta. Jyväskylä.

Kurikka, Jussi & Takkala, Marketta

1983 Suomen aikakauslehdistön bibliografia 1782–1955. Helsinki.

Leino-Kaukiainen, Pirkko

1992 Aikakauslehdistön itsenäistymisvuodet 1918–1955. - Suomen lehdistön historia 10. Aikakauslehdistön kehityslinjat. Toim. Päiviö Tommila. Jyväskylä.

Lohi, Seppo

1997 Nainen lestadiolaisuudessa 1800-luvun Suomessa. - SKHS:n vuosikirja 86 (1996). Jyväskylä.

2000 Lars Levi Laestadius julistajana ja sielunhoitajana. - Tornionlaakson vuosikirja 2000. Tornio.

Lumijärvi, Eero

- 1966 Lestadiolaiset lehdet Suomessa vuosina 1880–1954. Käytännöllisen teologian laudatur-tutkielma. HYTTK.

Löytömäki, Esa

- 1985 Herätysliikelehdistön asenteet uusiin teologisiin ja kirkollisiin virtauksiin 1917–1939. Kirkkohistorian laudaturtyö. HYTTK.

Mantila, Raili

- 1998 Vapautetut sydämet. Ylivieskan Rauhanyhdistyksen vaiheita. Jyväskylä.

Marjokorpi, Jorma

- 1968 Suomenkielinen kristillinen lehdistö maassamme vuosina 1918–1939. Kirkkohistorian laudaturtyö. HYTTK.
- 1977 Kirkollisen lehdistön levikki itsenäisyyden alkuvuosina. - Kirkko Suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.

Murtorinne, Eino & Heikkilä, Markku

- 1980 Kotimaa 1905–1980. Routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyhtyrityksestä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi. Jyväskylä.

Mustakallio, Hannu

- 1994 Herätysliikkeen, maakunnan ja rajaseudun opisto. Ylitornion kristillisen kansanopiston perustaminen ja alkuvaiheet 1920-luvun lopulle saakka. Jyväskylä.
- 2005 Alueellisen kirkkohistorian perinne ja haasteet. - TA.

Mäenpää, Hannu

- 1984 Vanhoillislestadiolaisuuden skisma ja dialogiyhtyritykset vuosina 1932–1946. Uskontotieteen pro gradu. HYTTK.

Mäkisalo, Martti

- 1988 100 vuotta toisinajattelua. Vartija-lehden historia. Helsinki.

Niemikorpi, Antero

- 1993 Valona ja suolana. Juhlakirja Vaasan ja sen ympäristön Rauhanyhdistys Ry:n täyttäessä 50 vuotta. Vaasa.

Nissilä, Kirsi

- 1998 V. H. Kivioja (1896–1977) uskonnollisena ja poliittisena vaikuttajana. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu. Oulun yliopisto.

Näppä, Ossian

- 1981 Katsaus lestadiolaiskristillisyyden vaiheisiin Kuusamossa - Kuusamon seurakunnan historia. Toim. Seppo Ervasti & Matti Kyllönen & Ossian Näppä. Kuusamo.

Pelkonen, Hannu

- 1981 Kiimingin seurakunnan historia. Kuusamo.

Pietilä, Lea

- 2002 Elävän veden äärellä. Lestadiolaisuuden vaiheita Kiimingissä. Jyväskylä.

Pietilä, Veikko

- 1976 Sisällön erittely. Toinen korjattu painos. Helsinki.

Pöyhtäri, Ahti

- 1994 Himangan Rauhanyhdistyksen historiaa 100-vuotiselta taipaleelta. Kokkola.

Pöyhtäri, Tuomas

- 1968 Mikkeli Paulus Rantalan saarnatoiminta. Pastoraalikirjoitus. Oulun tuomiokapitulin arkisto, OMA.

Raittila, Pekka

- 1977 Herätysliikkeet 1900-luvulla. - Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.
- 1982a Lestadiolaisuus Pohjois-Amerikassa vuoteen 1885. SKHS toim. 121. Loimaa.
- 1982b Tikkatie väylän poikki. Tornionlaakson saarnaajista ja seuratoiminnasta ennen toista maailmansotaa. - Tornionlaakson vuosikirja 1982. Tornio.
- 1987 Vanhaa ja uutta lestadiolaisuuden tutkimusta. - SKHS vuosik. 1987. Toim. Hannu Mustakallio. Valkeakoski.
- 1991 Uskonnollisen lehdistön valtakausi. - Suomen lehdistön historia 9. Erikoisaikakauslehdet. Toim. Päiviö Tommila. Jyväskylä.

Rauhala, Niilo

- 2000 Aurinkomme ylös nousi. Piirteitä Siionin Laulujen kielestä. - Tornionlaakson vuosikirja 2000. Tornio.

Raunio, Eino H.

- 1931 Lars Levi Laestadius saarnaajana. - TA.

Saarnivaara, Uuras

- 1947a Amerikan laestadiolaisuuden eli Apostolis-luterilaisuuden historia. Ironwood, Mich.
- 1947b The History of the Laestadian or Apostolic-Lutheran Movement in America. Ironwood, Mich.
- 1983 Seitsemänkymmentäviisi armon vuotta. - Sinun sanasi on totuus. Teol. ja fil. tohtori Uuras Saarnivaaralle hänen täyttäessään 75 vuotta 17.2.1983. Toim. Eino J. Honkanen & Jarmo Mäki-Mikola. Helsinki.

Seppänen, Pirjo

- 1974 Lestadiolaisuuden hajaantuminen Rovaniemen seurakunnassa 1905–1955. Vanhoillisuus ja pikkuesikoisuus muotoutuvat valtasuunniksi. Kirkkohistorian laudaturtutkielma. HYTTK.

Sinko, Martti

- 1938 Lestadiolaisuuden sanomalehdistö Suomessa. Kirkkohistorian laudaturkirjoitus. HYTTK.

Suojanen, Päivikki

- 1975 Uskonnollinen kieli. - Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia. Toim. Juha Pentikäinen. Pieksämäki.
- 1988 Ylipuhujat. Viestinnän näkökulmia uskontoon ja politiikkaan. Helsinki.

Suolinna, Kirsti

- 1975a Uskonnollisten liikkeitten asema sosiaalisessa muutoksessa. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 203. Diss. Helsinki.
- 1975b Herätysliikkeet sosiaalisina liikkeinä. - Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia. Toim. Juha Pentikäinen. Pieksämäki.

Talonen, Jouko

- 1980 Vanhoillislestadiolaisuus ja kieltolaki vuosina 1931–1932. Eripainos. Scripta Historica VI.
- 1982 Yhteiskunnan kuva Kristillisessä Kuukauslehdessä (The Christian Monthly) vuosina 1916–1940. - Faravid 6/1982. Rovaniemi.
- 1984 Kun herätysliike hajosi... Vanhoillislestadiolaisuuden hajaannus vuonna 1934. Painamaton käsikirjoitus, tekijänsä hallussa.
- 1986 Rauhan Tervehdys (Greetings of Peace) ja yhteiskunta vuosina 1922–1940. - Faravid 10/1986. Rovaniemi.
- 1988 Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905–1929. SKHS toim. 144. Diss. Helsinki. Jyväskylä.

- 2001 Lestadiolaisuuden hajaannukset. - Lestadiolaisuuden monet kasvot. Iustitia 14. Helsinki.
- 2004 Tornionlaakson lestadiolaisuus. - Jeesus yksin. Suvijuhlat 2004. Toim. Paavo Korteniemi. Jyväskylä.
- Tommila, Päiviö*
- 1974a Lehtihistoriallisen tutkimuksen kysymyksenasettelu. - Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopiston Suomen historian laitoksen julkaisuja 1. Turku.
- 1974b Mielenpitemen ongelma ja mielenpidetutkimus. - Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopiston Suomen historian laitoksen julkaisuja 1. Turku.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli*
- 2002 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä
- Ventin, Markus*
- 1978 Tvåspråkigheten inom lestadianismen i svenska Österbotten 1869–1968. Pro gradu avhandling i kyrkohistoria. Åbo Akademi.
- Wentin, Erik*
- 1986 Laestadianismen i svenska Österbotten. Lappeenranta. (1. p. 1963).
- Viljanen, Paavo*
- 1943 Väinö Havas. Hengen ja miekan mies. Porvoo.
- Vuollo, Martti*
- 1999 Lestadiolaisuus Helsingissä vuoteen 1963. Studia Historica Septentrionalia 37. Diss. Oulu. Jyväskylä.
- Vuonokari, Kauko*
- 1974 Aikaa on vähän. Porin Rauhanyhdistys. Jyväskylä.
- Vähäkangas, Tapani*
- 1996 Lestadiolaista kristillisyyttä Ylivieskassa. Ylivieskan Rauha-niminen yhdistys 100-vuotias. Ylivieska.
- Zidbäck, Aulis*
- 1941 Pohjolan suurin maallikkosaarnaaja. Juhani Raattamaan kristillisyydennäkemyks ja suhde laestadiolaisuuden suuntamuodostukseen. Kysymys "esikoisseurakunnasta". Helsinki.

Henkilöhakemisto

Aho, Emanuel	87
Aho (Sanaksenaho), Mauno	76, 81, 98
Ainali, Arvo	29, 46, 104
Ainali, Sakari	11, 14, 22, 25, 28-34, 37-39, 41, 42, 45-46, 50, 59, 104, 108-110, 116, 128
Ainali, Yrjö	41, 45, 130
Ajanki, Mia	95, 109, 129
Arola, Esko	77
Boreman, Per	104
Brännare, Aukusti	63
Forslund, Axel	129
Forss, Alfred	23, 57, 76, 78, 85
Föhr, Oskari	95, 129
Gunnare, Sigurd	63
Haapala, Hilja	84
Haapala, J. A.	84
Haataja, Herman	130
Haipus, Erkki	131
Hjort-Rova, Matilda	19, 60-61, 67, 75, 80, 88, 92, 108-109, 128
Hansen, Herman	129
Havas, Väinö	13, 17, 19, 25, 33, 37, 56, 57, 63-64, 70, 96, 98, 99, 109
Heideman, Arthur Leopold	10-12
Heideman, Paul	12
Heikel, K. A.	8
Heikel, K. H.	17, 76
Heikinheimo, Mikko	56-57
Heikkinen, E.	61, 130
Hentilä, August	104, 130
Hirstiö, Hellin	16, 24, 25, 80
Hoikka, Isak Heikki	33, 40, 109, 111, 129, 131
Hooli, Heikki	29, 109, 111, 129, 131
Huru, Hilja	129
Hurula, Sakarias Arvid	44, 130
Hyvönen, Aili E.	59, 129
Häggman, Albert	77
Häkkiälä, Eeva	109, 130
Israelsson (-Saatio), Johan Oskar	62, 64, 65, 67, 73, 74, 77, 80, 81, 93-95, 111, 128
Johansson, E. A.	130
Johansson, Jenny	130
Johansson, N. Fr.	93, 130
Jokiperä, A.	85
Jokiperä, Anna	16
Jokiperä, Heikki	76
Juntumaa, Antero	87
Juntumaa, Helvi	87
Juntumaa, Eino H. (vuoteen 1940 Juntunen)	50, 58, 75, 86, 130
Juntunen, Impi	17, 24-25, 84
Juntunen, Väinö Antti	12-14, 15, 17, 20, 25, 30, 31, 33, 34, 40, 41, 42, 46, 50, 51, 54, 55-59, 60, 61, 62, 63, 64, 66-70, 71-72, 74, 76-83, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 94-96, 98, 102, 103, 107-112, 115, 116, 128
Jussila, Heikki	4, 11, 20, 32, 33, 34, 43, 45, 63, 64, 74, 97-98
Jussila, Oskari Heikki	10, 19, 20, 22, 23, 25, 34, 45, 56, 63, 96, 98, 103
Juuso (-la), Janne	32, 34, 40, 42, 48-49, 50, 61, 102, 128
Jählström, O.	27, 130
Jämsä, J. O.	17, 76
Jämsä, Pekka	131
Jämsä, Viljo	46
Järvenpää (Järvi), Josef	109, 130
Kaikkonen, Ville	12, 13, 15-16, 29, 49, 50, 109, 110, 112, 130, 131
Kaikkonen, Ville nuorempi	39, 77, 92, 109, 128
Kanniainen, Juho	11, 131
Kanniainen, Jussi	93

Kantola, Oskar	108, 130
Karvonen, Niilo	88, 90, 91, 93, 102, 129
Kesti, Akseli Fritjof	14, 15, 16, 50, 54
Kieri, Karl	130
Kitti (Alaperä), Pekka	27, 28, 31, 33, 35, 36, 38, 39, 42, 48, 61, 62, 65, 108, 116, 128
Kivioja, Vilho Heikki	10, 14, 15, 23, 32, 63-65, 77, 93, 97-99, 103, 108, 109, 129
Koistinen, A. V.	131
Kokko, Eelis	54
Kokko, Elias	54, 61, 64, 65, 67, 74, 82, 88, 90, 109, 111, 128
Konttijärvi, Erkki E.	16, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 51, 54, 61, 63, 65, 67, 72-73, 79-80, 84-85, 86, 88, 89, 90, 93, 94, 103, 116, 128
Korpi, Antti	76
Koskenranta (Väisti, Öistilä), Mikko	111, 128
Krekula, Antti	12-13, 14, 46, 49, 76-77, 93, 97, 98, 109, 110, 130
Kujala, Jacob	40, 41, 42, 48-49, 66, 110, 111, 128
Kuoppala, Crispin	34, 38, 129
Kyhälä, (Sippa) Herman	81, 110, 130
Kyrö, Arvid	30, 36, 110, 129
Kyröläinen, Matilda	36, 59, 129
Laakso, Alex	67-68, 75, 87, 128
Laestadius, Lars Levi	7, 8, 58, 65, 69, 79, 92, 97, 131
Laitinen, Aatu	8, 9, 91, 131
Lakso, Pekka Aukusti.....	62
Lampinen, Emil	62, 130
Larsson, A. H.	129
Larsson-Palo, Lars Gustaf (Palon-Lassi)	41, 103, 111, 129
Larsson-Sarvisvaara, Erik Tobias	60, 62, 111, 129
Lehto, Juhani (Juho)	34, 110, 129
Lejon, Frans	129
Leskelä, Eemeli	50, 76
Liimatta, Antti	51
Loukinen, M. A.	27, 130
Luttu, Väinö	76, 82, 109, 130
Maatela, Janne (Johan)	77
Maijanen, Kalle	34, 37, 39, 108, 128
Markkanen, Juuso	33, 131
Marttiini, Jouko (Janne) Heikki	54, 58, 60, 61, 65, 66, 67, 70-71, 76, 77, 82, 87, 104, 109, 110, 128
Mickelsen, Andrew	87
Miettunen, Eino	60, 61, 63, 77, 109, 129
Muotka, Lauri	129
Mäkelä, Samueli	63, 128
Määttä, Eevert	11
Niemi, Matti	32, 63
Nilsen, Johan	130
Niska, Abram (Aapi)	14, 15, 16, 50, 54
Niska, Maiju	15
Niskakangas, Matti	15-17, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 39, 42, 50, 56-57, 65, 66, 67, 71-72, 79, 107, 109, 110, 128, 131
Niskala, Herman	37, 41, 130
Norrgård, Oskar S.	14, 23, 59, 77, 97
Nygård, Sakari	50
Nyman, Nils Albert	130
Näättsaari, Herman	19, 31, 36, 37, 38, 67, 74-75, 88, 90, 95, 109, 110, 111, 128
Ojala, M.	30, 41, 130
Paana, John Erick	35, 108, 130
Pahkala, Arvid	130
Paso, Hulda	37, 39, 60, 108, 109
Patala, Josef	15, 16, 17, 24, 30, 34, 40, 41, 42, 47, 50, 108, 109, 110, 128
Peltola, Heikki	66, 67, 102, 129
(Yli-)Piessa, Hannu	62, 67, 109, 130, 131
Pietilä, Antti J.	30
Pitkänen, Otto	30, 33, 111, 130
Ponsy, Johanna	29, 131

Päkkilä, Jaakko	32, 40, 131
Pääkkölä (Autto), Mikko	20, 30, 31, 34, 36, 41, 42, 44-45, 48, 72, 94, 102, 104, 109, 110, 116, 128, 131
Pöyhtäri, Aino	87
Pöyhtäri, Frans	16, 76, 77, 85
Pöyhtäri, Heikki	104
Pöyhtäri, Heikki	54
Pöyhtäri, Pentti	54
Rantala, Fiina (Susanna Serafiina o. s. Talonen)	15, 43, 57, 74
Rantala (Keinovaara), Pauli (Mikkeli Paulus)	11, 14-15, 17, 31, 32, 35, 40, 42, 42-45, 47, 50, 57, 63, 64, 69, 72, 74, 93, 94, 98, 102, 107, 109, 110, 116, 128, 131
Rautio, Matti	58, 129
Ristimäki, Liisa	81, 82, 131
Ronkainen, Antti	88, 90-91, 129
Runtti (Runttila, Manninen), Juuso	63, 69, 93, 131
Ryselin, John	24
Saario, Kyösti	17, 24, 85
Saarnivaara, Uuras	3, 4, 11, 86, 88, 90, 95-99, 108, 112, 128, 129, 135, 139, 140
Salmi, Aarne (Arne).....	50, 111, 129
Salmi, Eemeli (Emil)	25, 39, 51, 54, 57, 76-78, 85, 102
Salo, E. F.	40
Salo, Lauri	15, 16, 72
Salo, Matti	130
Sandberg, Kalle	20
Savo, David	40, 131
Segerlund, Hulda	88, 91-92, 108-109, 129
Seppänen, Jaakko Leonard	14-17, 19, 31, 50, 70, 107, 111, 117, 131
Seppänen, Juho	130
Seppänen, Pentti J. P.	54, 57, 60, 75-78, 81, 98, 103, 104, 108, 109, 111, 128
Similä, Ludvig	19
Similä, Tyyne	62, 131
Sinko (Grekula), Martti	3, 8, 108, 109, 129, 140
Sivonen, Matti	36, 111, 129
Sjövall, Elis	76
Suni, Antti	130
Suni, Lyyli	62, 131
Sunnarborg, Nels. K.	129
Suo, Matti	69, 93, 131
Takkunen, Tilda	131
Talonen, Kaarle	28, 63, 64, 66, 67, 88-89, 94, 108, 128
Tapaninen, Leonard Pietari (Pekka)	13, 56, 57, 79, 81, 107
Teurajärvi, A. L.	82, 131
Tronberg, Aili	130
Tuomenoksa, Niilo	93-94, 95
Tuomikoski, Jaakko	20, 33, 40, 41, 129
Tuoppala, Aino	109, 110, 129
Typpö, Leonard	63, 69, 131
Törmä, Albert	66, 130
Uusitalo, Väinö ja Nanni	83, 109, 129
Ventin, Jacob (Jaakko)	76
Ventus, Maria	29, 130
Venäläinen, Otto	35, 109, 129
Westerlund, Gustav	10, 23, 109, 130, 131
Vikberg, Vald[emar]	59-60, 130
Viljanen, Paavo	23, 63-64, 98
Virtanen, Johannes	108, 129
Viuhkola, Svander	130
Vuolivirta, Frans	27, 94, 129
Vähäkangas, Feeliks	30, 130
Väisänen, J. Heikki	49, 50, 62, 129, 131

